magazin istoric

ANUL VI Nr. 7 (64)
IULIE 1972

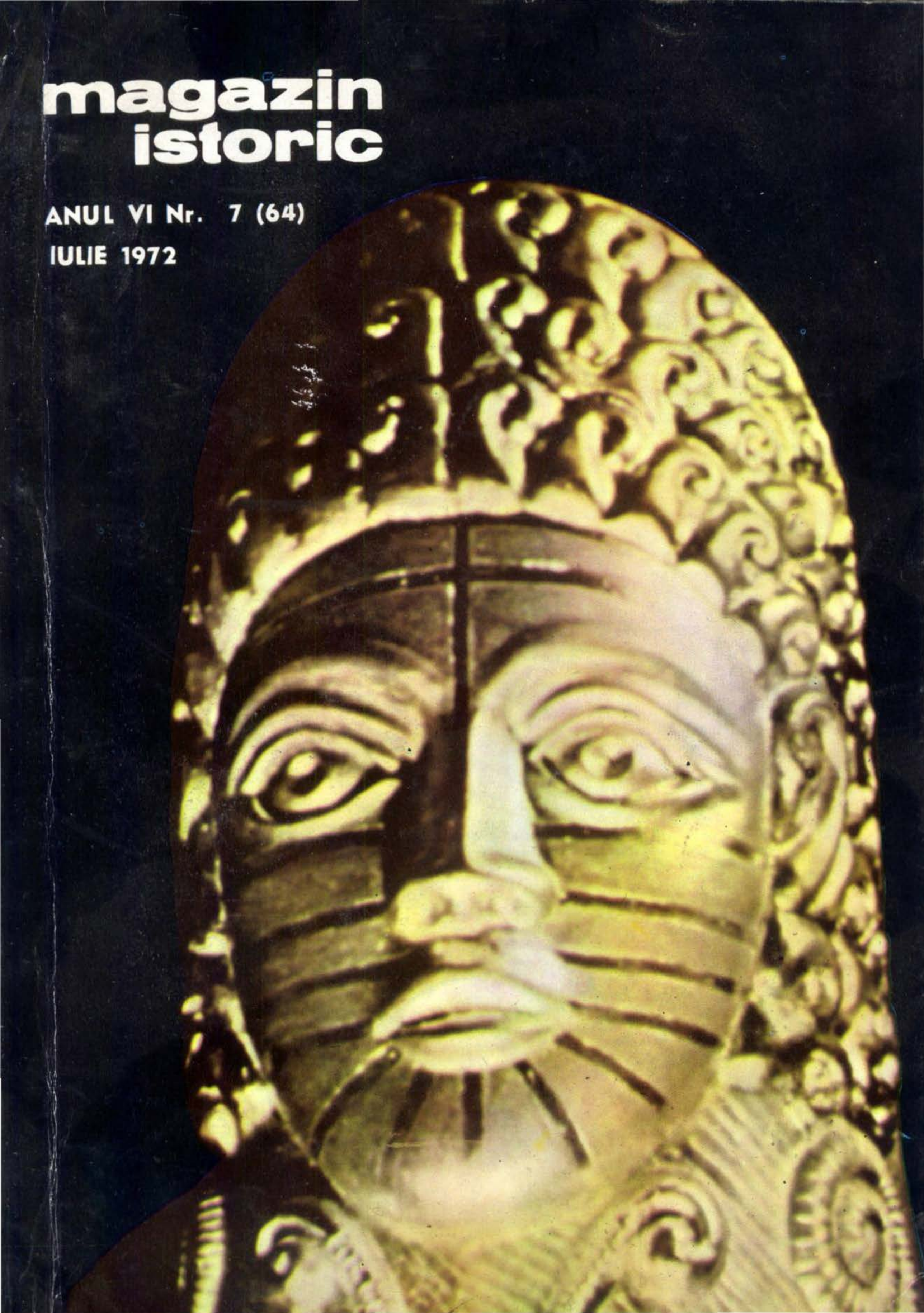

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul VI - Nr. 7 (64)
iulie 1972

Redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Redactor şef adjunct
NICOLAE MINEI

Colegiul redacţiei
DUMITRU ALMAŞ
CONSTANTIN ANTIP
VIRGIL CĂNDEA
TITU GEORGESCU
DINU C. GIURESCU
ŞTEFAN PASCU
M. PETRESCU-DÎMBOVIŢA
ŞTEFAN ŞTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

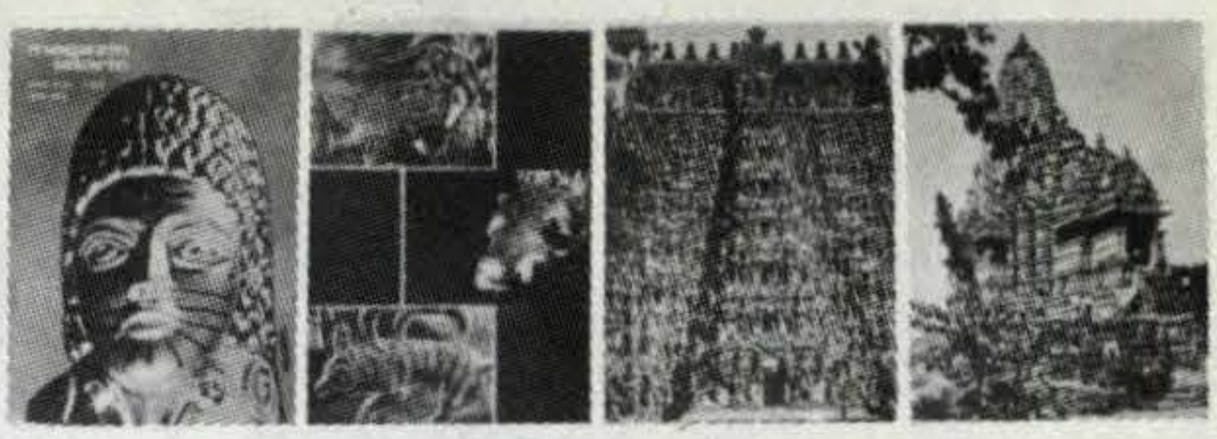

① ④ ② ③

① În spaţiul carpato-dunărean există mărturii grăitoare ale strălucitoarei civilizaţii tracice : ornament pe o cnemidă (jambieră)

④ **Imaginile de sus şi jos :** elemente decorative pe un vas de argint (tezaurul de la Agighiol, jud. Tulcea — sec. IV, î.e.n.) ; **mijloc :** fragment dintr-un vas de cult (Poroina, jud. Mehedinţi — sec. III, î.e.n.), **(Străvechea moştenire tracică,** p. 10)
Secvenţele color aparţin filmului documentar „Imagini traco-getice", realizat de Zoltan Terner şi Claudiu Soltescu, producţie a Studioului cinematografic „Alexandru Sahia" — Bucureşti.

② Un alt continent, o altă mare civilizaţie —
③ India, cu monumentele ei nepieritoare : turnul de poartă al Templului Minakşi din Madurai ; Templul din Khajuraho, închinat zeului Şiva **(Mahatma Gandhi — cel căruia i s-a spus „Suflet Mare",** p. 43)

SUMAR

Istorie nouă pe pămînt românesc : CRISTIAN POPIŞTEANU 2
Panait Istrati, Ştefan Gheorghiu — prieteni de luptă şi suferinţă : NICOLAE COPOIU 5
Străvechea moştenire tracică : DUMITRU BERCIU 10
Căderea Bastiliei : ANDRÉ CASTELOT 18
Tinereţea lui Avram Iancu : ŞTEFAN PASCU 24
• Gheorghi Dimitrov : 90 ani de la naştere 31
Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz — în amintirea contemporanilor : I. CUPŞA . . . 38
Mahatma Gandhi (1869-1948) : ANDREI SILARD **• Ultimele clipe :** BRUNO FREI **• Din documentele unui proces • Crîmpeie de viaţă :** SHRI MUKULBHAI KALARTHI 43
Chipul fermecător al domniţei... şi puţin cunoscuta ei viaţă : NICOLAE MINEI, ŞTEFAN S. GOROVEI 52
Primul Congres internaţional de studii ovidiene : GRIGORE TĂNĂSESCU . 54
Jurămîntul olimpic : RADU CREŢEANU 58
Amintiri despre un luptător : M. LACS 62
Sfîrşitul lumii nu a avut loc : A. STRINDBERG 71
Drumuri spre Casa Albă : FLORIN HERA 77
Dicţionar istoric — Birul : NICOLAE STOICESCU 83
Ghinioanele cuirasatului DEUTSCHLAND : N. GĂLĂTESCU 84
De trei ori fost-prinţ : H. DUMITRU 90

• Enigmistică . . . 37 • Zîmbete din cronici . . . 51 • Cîştigătorii concursului „Magazin istoric" . . . 67 • Cărţi sosite la redacţie . . . 95 • Poşta „Magazin istoric" . . . 97 •

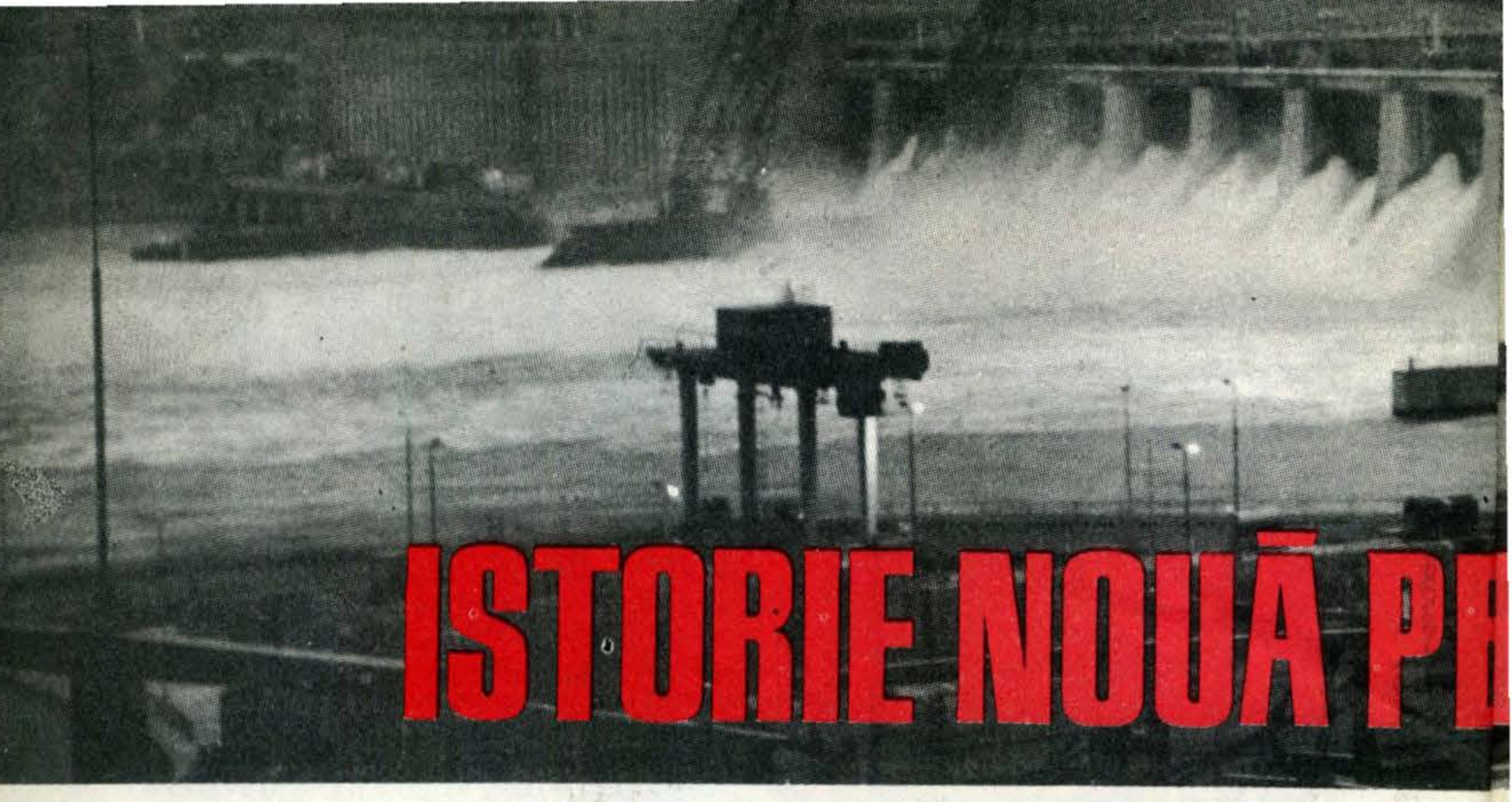

ISTORIE NOUĂ PE

Niciodată și nicăieri istoria nu s-a facut în afara unui raport de spațiu, de timp, de factori umani. Niciodată și nicăieri istoria nu s-a făcut în afara unității dialectice dintre trecut — prezent — viitor.

Pămîntul acesta românesc, pe care poporul nostru și-a durat vatra istoriei sale multimilenare, cunoaște de aproape trei decenii o nouă viață, a cărei piatră de hotar s-a pus la 23 August 1944. O viață izvorînd din tot ceea ce a avut și are mai luminos, mai demn și mai generos poporul român, o viață clădită prin lupta revoluționară a maselor muncitoare, de peste cinci decenii condusă cu cinste și eroism de Partidul Comunist Român. Pentru noi, cei care ne aplecăm asupra studiului istoriei, viața nouă pe care și-o clădește poporul român nu poate fi despărțită de gloria strămoșilor, de lupta de veacuri pentru apărarea și afirmarea ființei naționale, pentru zidirea culturii și civilizației românești. Spunea secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu : „Fără acest trecut, n-ar exista nici prezentul și n-am putea făuri nici viitorul".

Studiile, cercetările și analizele istoriei românești, tot mai numeroase și valoroase în ultimii ani în climatul ideologic și politic atît de stimulator, generat de Congresele IX și X ale partidului, pun în lumină științifică multiple valențe și aspecte ale dezvoltării României din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre. Sînt încă și mai numeroase studiile pe care istoriografia noastră le datorează evidențierii cît mai complexe și complete a drumului străbătut de poporul român, a contribuției românești de ieri și de astăzi la istoria europeană, a solidarității cu atîtea alte popoare mai apropiate sau mai îndepărtate.

Ceea ce ne îndeamnă la scrierea acestor rînduri în preajma Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român este sentimentul că ne găsim într-un moment deosebit al istoriei noastre noi. Este cel dintîi merit al congreselor și conferințelor partidului de a fi devenit adevărate — și în sensul cel mai înalt — **sinteze de istorie românească.**

Însemnătatea excepțională în viața partidului și a țării a acestor evenimente se răsfrînge în multiplele planuri ale teoriei și practicii. **Sinteze ale istoriei românești,** congresele și conferințele partidului pot fi asemuite acelor propulsoare din fizica energiilor înalte de o atît de vitală valoare pentru progresul științei contemporane. Congresele și conferințele partidului direcționează în chip marxist-leninist, științific, realist (fără a excepta de la analiza critică nici un fenomen al societății) energiile uriașe, descătușate de noua orînduire socialistă, concentrează toate eforturile poporului constructor al vieții noi spre țelurile imediate și de perspectivă. Așa au fost congresele și conferințele partidului, multe dintre ele ținute în cele mai grele momente ale istoriei sale, începînd cu neuitatul Congres din mai 1921 ; așa au fost Congresul IX, Conferința Națională din 1967, Congresul X ; așa va fi Conferința Națională din iulie 1972.

PĂMÎNT ROMÂNESC

CRISTIAN POPIȘTEANU

Viața dovedește că, de-a lungul întregii sale existențe, partidul comunist a fost cel mai fidel exponent al intereselor clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii de la orașe și sate, indiferent de naționalitate, că el a slujit cu credință neclintită cauza libertății, demnității și fericirii poporului român. Politica partidului s-a identificat cu cele mai avansate năzuințe ale maselor, a dat expresie însești cerințelor obiective ale dezvoltării noastre sociale, ale progresului material și spiritual al României. Prin aceasta, prin uriașa muncă politică și organizatorică desfășurată pentru construirea socialismului, prin unitatea indisolubilă dintre politica sa internă și cea externă de alianță și prietenie internaționalistă cu toate statele sistemului mondial socialist, de solidaritate cu toate forțele revoluționare, democratice, antiimperialiste din întreaga lume, de colaborare cu toate forțele păcii și progresului, de cooperare cu toate statele în cadrul coexistenței pașnice, active, rodnice, pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, a respectului independenței și suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne, a avantajelor reciproce, a dreptului sacru al fiecărui popor de a-și decide singur soarta, fără nici un fel de amestec din afară, în scopul menținerii și întăririi păcii și securității mondiale, Partidul Comunist Român s-a afirmat, în fapt, drept forța politică conducătoare a societății, recunoscută de întregul popor. Amplul dialog pe care conducerea partidului îl întreține în mod permanent cu masele de oameni ai muncii asupra tuturor orientărilor de politică internă și externă, dialog care înregistrează un flux continuu și reciproc de idei, experiențe, inițiative, reprezintă un element de primă însemnătate, evidențiat precumpănitor în ultimii ani în societatea noastră. Acest amplu dialog apare cu atît mai revelator în condițiile contemporane, cînd conducerea operei de construire a socialismului și comunismului devine o știință tot mai complexă, o știință hotărîtoare pentru victoria noii orînduiri. A ști să folosești metodele cele mai juste pentru asigurarea progresului științei și culturii, pentru dezvoltarea bazei materiale, a găsi formele cele mai potrivite de organizare, care să ducă la unirea eforturilor întregului popor în construcția socialistă, sînt probleme de importanță vitală pentru mersul înainte al noii societăți.

Intrînd în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, țara noastră este confruntată cu o serie de probleme noi, legate de creșterea și modernizarea bazei tehnico-materiale a economiei, perfecționarea continuă a relațiilor de producție, așezarea consecventă a raporturilor sociale pe principiile echității socialiste, adîncirea democrației, formarea și întărirea conștiinței socialiste a maselor de oameni ai muncii, ridicarea

la un nivel superior a întregii munci de conducere și organizare a activității economico-sociale. Se pun numeroase probleme noi și pe plan internațional în legătură cu dezvoltarea țărilor socialiste și a colaborării dintre ele, afirmarea pe arena mondială a tinerelor state naționale, schimbările care au loc în cadrul capitalismului contemporan, dinamica mișcărilor revoluționare și progresiste din întreaga lume. În același timp, trebuie avute în vedere amplele mutații determinate de revoluția tehnico-științifică contemporană, care fac posibilă o mai bună înțelegere a diferitelor fenomene și legități, modifică o serie de concepte și adevăruri considerate pînă nu de mult imuabile.

Pentru a putea da răspunsuri cît mai juste problemelor multiple și complexe pe care le ridică toate aceste schimbări revoluționare, se cer o cunoaștere adîncă a legilor obiective ale dezvoltării economico-sociale, o stăpînire temeinică a metodei materialist-dialectice de analiză a fenomenelor sociale, o înțelegere aprofundată a realităților istorice noi, a caracteristicilor economice, politice și sociale ale epocii în care trăim. Repeziciunea cu care se produc transformările în lume, interdependența tot mai strînsă între diferite fenomene social-politice, economice, tehnico-științifice și culturale conferă științei conducerii un rol fundamental în asigurarea mersului înainte al societății omenești pe calea civilizației și progresului *.

Forța transformatoare a politicii partidului, capacitatea sa de a asigura înaintarea istorică rapidă a țării pe căile progresului și prosperității se vădesc în înnoirile ce au schimbat din temelii înfățișarea României, în victoria deplină și definitivă a socialismului la orașe și sate. Dezvoltarea societății românești în anii socialismului se caracterizează prin adînci prefaceri structurale, prin dinamismul puternic al economiei și întregii vieți social-politice, prin ridicarea nivelului de trai, material și spiritual, al celor ce muncesc de la orașe și sate.

La Congresul X al partidului au fost dezvăluite în fața poporului noile obiective ale întregii sale activități. Punîndu-se drept obiectiv fundamental făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, s-a pornit de la realitățile concrete din România, de la stadiul economic și social-politic pe care l-am atins în anii înfăptuirii revoluției socialiste.

Noua etapă istorică de dezvoltare a societății noastre, care va cuprinde, estimativ, cîteva cincinale, este etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Esența acestei etape rezidă în : construirea unei economii avansate, înzestrată cu o industrie modernă și o agricultură intensivă de înalt randament ; desfășurarea pe un front larg a activității științifice, a instrucției publice și a eforturilor pentru ridicarea nivelului cultural al maselor ; cresterea continuă a bunăstării materiale și spirituale a oamenilor muncii de la orașe și sate ; înfăptuirea repartiției bunurilor produse de societate în spiritul dreptății și echității socialiste ; perfecționarea relațiilor de producție, a organizării societății ; realizarea cadrului organizatoric care să permită participarea largă a maselor populare, a fiecărui cetățean la viața publică, la rezolvarea treburilor obștești ; lărgirea libertăților publice, dezvoltarea democrației socialiste. Realizarea acestui program va ridica România socialistă, în plin proces de dezvoltare, pe noi culmi de civilizație și prosperitate, va crea condiții pentru trecerea treptată a patriei noastre spre comunism.

Acestea sînt dimensiunile de raportare istorică dintre trecut — prezent — viitor. Acesta este actualul moment de viață nouă care se făurește pe pămîntul românesc. Acestui moment, coordonatelor și conținutului său istoric le vor fi consacrate dezbaterile, soluțiile și notărîrile Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român, atunci cînd, peste cîteva zile, se va ocupa de înfăptuirea hotărîrilor Conferinței Naționale din decembrie 1967 și ale Congresului X al P.C.R., de măsurile de perfecționare în continuare a conducerii și planificării activității economico-sociale, de dezvoltarea democrației socialiste.

Și nu ne putem imagina altfel perspectiva istorică a patriei noastre, în a cărei făurire poporul român este deplin și conștient angajat, decît sub înfățișarea pe care o evoca secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu : „Viitor comunist de aur România are ; să lucrăm cu toții la a ei înălțare".

---

* Nicolae Ceausescu. **Expunere la deschiderea Colocviului privind problemele științei conducerii societății.**

Panait Istrati **Ştefan Gheorghiu**

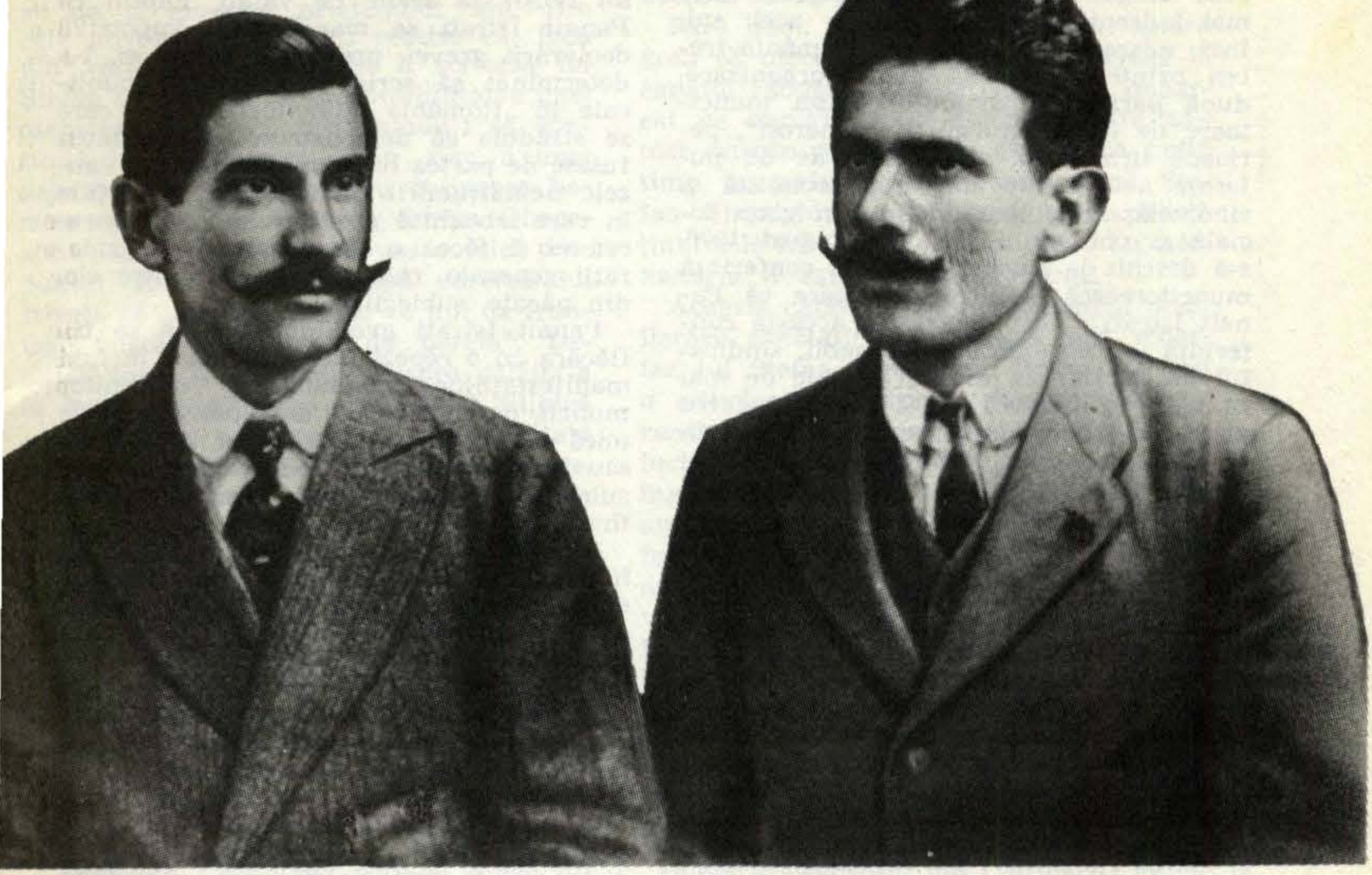

PRIETENI DE LUPTĂ ŞI SUFERINŢĂ

NICOLAE COPOIU

Panait Istrati aparţine nu numai istoriei literaturii, ci şi istoriei mişcării muncitoreşti. Încă înainte de a deveni scriitor, muncitorul zugrav a fost un socialist activ. El a făcut parte din conducerea sindicatelor muncitoreşti din Brăila, a fost corespondentul ziarului „România muncitoare" în acest oraş ; în anii dinainte de primul război mondial a luat parte, ca delegat, la congresele Partidului Social-Democrat.

Prieten apropiat al lui Ştefan Gheorghiu, ne-a lăsat o descriere emoţionantă a personalităţii marelui revoluţionar, pagini care, dintr-un motiv sau altul, au rămas mai puţin cunoscute. Iată ce ne-a îndemnat să reconstituim sumar activitatea de militant socialist a lui Panait Istrati, desfăşurată înainte de primul război mondial, atunci cînd muncitorul nu-l prevestea încă pe celebrul scriitor român de limbă franceză.

REVOLTAT ŞI ŞOVĂIELNIC

De mişcarea socialistă, Panait Istrati s-a apropiat prin anii 1903-1904, atunci cînd a început să vadă în aceasta, după cum singur mărturisea, „templul celor mai îndreptăţite speranţe". În acei ani, însă, mişcarea socialistă din România trecea printr-o perioadă de reorganizare, după părăsirea partidului clasei muncitoare de către reformiştii „generoşi", perioadă urmată la scurt timp de un puternic avînt, cînd mişcarea socialistă şi sindicală au reintrat viguros în viaţa socială şi politică a ţării. În august 1906, s-a deschis la Bucureşti prima conferinţă muncitorească sindicală. Se pare că Panait Istrati a fost delegat la această conferinţă — reprezentînd, probabil, sindicatul din Brăila. În amintirile sale de mai tîrziu, el preciza că aici l-a văzut pentru prima oară pe Ştefan Gheorghiu, fiind puternic impresionat de personalitatea fruntaşului muncitorimii, de felul simplu şi atrăgător în care vorbise.

În umătorii patru ani, pînă către 1910, activitatea de socialist a lui Panait Istrati este mai puţin reperabilă. El însuşi nota în 1910 că în acei ani a rămas, fie numai un simplu spectator, fie călător ; îmbolnăvindu-se de tuberculoză, a plecat de mai multe ori în Egipt pentru a-şi căuta sănătatea. În primele luni ale anului 1910, Istrati se afla, însă, printre conducătorii muncitorilor din Brăila. La 25 martie a participat la o întrunire şi a luat cuvîntul alături de Ştefan Gheorghiu şi Ştefan Grigoriu. Cum întrunirea a avut loc în ziua „Bunei Vestiri", a folosit această coincidenţă calendaristică pentru a strecura în discursul său că „adevărata Bună Vestire pentru cei asupriţi este naşterea socialismului care va scăpa de robie toată suflarea muncitorească".

În mai 1910 a avut loc la Brăila marea grevă a muncitorilor din port, nemulţumiţi de regimul la care îi supuneau vătafii — „oamenii de încredere" ai comercianţilor. Greviştii cereau înlăturarea lor. „Pentru prima oară, scria Panait Istrati, mă găsesc în mijlocul unei lupte atît de mari, a unei frămîntări cu adevărat proletare".

Dar încă de pe atunci a ieşit la suprafaţă spiritul său contradictoriu : era împotriva declarării grevei ! Motivele invocate de el : în primul rînd, în acea lună, muncitorii nu prea aveau de lucru din cauza sezonului mort (înainte de noua recoltă) ; în al doilea rînd, sindicatele nu dispuneau de fonduri suficiente pentru a sprijini greva pe mai mult timp. Aceste motive, deşi aparent destul de întemeiate, nu puteau fi, totuşi, luate în considerare în faţa hotărîrii cîtorva mii de muncitori de a încrucişa braţele, în semn de luptă anticapitalistă. Panait Istrati însuşi a recunoscut că, pînă la urmă, a preferat „să se închine voinţei oamenilor" şi să susţină greva. Şi, temperament bătăios, a luat parte activă la desfăşurarea ei, fiind arestat alături de alţi conducători.

Greva nu a avut succes, muncitorii nu au reuşit să scape de vătafi. Faptul că Panait Istrati se manifestase împotriva declarării grevei, prevăzînd eşecul ei, l-a determinat să scrie şase articole publicate în „România muncitoare", prin care se străduia să demonstreze că dreptatea fusese de partea lui. Expunea pe larg cauzele nemulţumirii muncitorilor, condiţiile în care izbucnise greva, relata desfăşurarea ei şi făcea o sumedenie de consideraţii generale, cele mai multe dintre ele, din păcate, subiective.

Panait Istrati avea darul de a se înflăcăra cu o repeziciune uimitoare în faţa manifestaţiilor spontane ale oamenilor muncii, dar imediat ce descoperea o cît de mică defecţiune se întrista şi în sufletul său îşi făceau loc îndoieli. Această particularitate l-a urmărit, dealtfel, şi mai tîrziu.

Activitatea de scriitor şi-a început-o tot în aceşti ani. La început a fost corespondent în oraşul Brăila al ziarelor „România muncitoare" şi „Dimineaţa". În această calitate a consacrat multe articole combaterii corupţiei care exista în rîndurile unor membri ai clerului. „România muncitoare" a publicat unele din aceste articole. A colaborat, de asemenea, la celălalt ziar condus de C. Mille, „Adevărul". El a încetat însă definitiv colaborarea cu aceste publicaţii în urma unui conflict cu directorul lor, legat de muşamalizarea unui scandal care privea pe unii membri ai clerului.

După cum se vede, viitorul scriitor a început prin a-şi exersa pana cu subiecte de predilecţie „scandaloase", fapt reflectat dealtfel şi mai tîrziu în opera sa literară.

Tot în 1910, probabil sub influenţa lui Ştefan Gheorghiu, care în acea vreme cutreiera oraşele şi culegea date despre exploatarea muncitorilor, a scris şi el două articole intitulate : *Pe urmele capitalului (munca la cariere)*, în care zugrăvea situaţia muncitorilor de la carierele de piatră din Turcoaia, Iacob-Deal ş.a. Se pare însă că propria-i relatare i s-a părut neconcludentă sau incompletă, fiindcă, în încheiere, îşi exprima nădejdea că Ştefan Gheorghiu o va completa cu datele sale.

„CEL DIN URMĂ SFÎNT..."

Fire nestatornică, avînd şi obsesia bolii, în 1911, Istrati şi-a încetat activitatea publicistică, pregătindu-se pentru o nouă călătorie în Egipt. S-a gîndit ca, de data aceasta, să-l ia şi pe Ştefan Gheorghiu, a

cărui boală de piept se agravase în ultimii ani. Peripețiile călătoriei ne sînt cunoscute din articolul *Ștefan Gheorghiu bolnav în Egipt*, publicat de Panait Istrati în „Tribuna transporturilor" din 6 martie 1915, cu prilejul împlinirii unui an de la moartea prietenului său. Din cele povestite de Istrati reseise că, încă din vara anului 1911, el îi scrisese lui Ștefan Gheorghiu despre posibilitatea unei asemenea călătorii, propunîndu-i să consimtă la deschiderea, prin ziar, a unei liste de subscripție, pentru obținerea banilor necesari. Mult timp, Ștefan Gheorghiu n-a dat nici un răspuns acestei propuneri, fiind convins, după părerea lui Istrati, că „această idee se va lipi de fruntașii mișcării ca nuca de perete". Dealtfel, întreaga povestire despre călătoria în Egipt constituie o adevărată filipică — subiectivă ca de obicei — îndreptată împotriva conducerii mișcării socialiste. „La noi în mișcare, scria Istrati, s-a găsit un bilet de liber parcurs și o bucată de pîine pentru oricine a fost în stare să pună un registru în regulă, dar... pentru acela care era un cal de poștă al mișcării și care se găsea în elementul lui pribegind prin toată țara, care considera ca un ideal un bilet permanent de clasa III-a, pentru a se avînta în cele mai întunecate unghiuri ale țării, pentru acest om nu s-a putut face atîta lucru". După părerea lui Istrati, Ștefan Gheorghiu nu a primit tot sprijinul necesar din partea conducerii partidului, deși posibilități pentru aceasta ar fi existat.

Fără bani, Ștefan Gheorghiu se hotăra greu să plece. În ianuarie 1912, ajuns la capătul răbdării, Panait Istrati s-a îmbarcat pe vaporul de Alexandria, fără să-l mai aștepte pe prietenul său. După puțin timp, procurîndu-și o modestă sumă, Ștefan Gheorghiu s-a îmbarcat și el pentru ținuturile însorite ale Egiptului *. La Alexandria îl aștepta Panait Istrati.

Această călătorie făcută în scopul ameliorării sănătății a grăbit, de fapt, moartea lui Ștefan Gheorghiu. Drumul a fost o adevărată nenorocire, începînd cu carantina de la Alexandria și sfîrșind cu închiderea strîmtorilor **, care a prelungit îngrozitor, la întoarcere, calvarul unui om bolnav și lipsit de mijloace. Cine a fost vinovat de toate acestea ? Desigur că nu Panait Istrati, bine intenționat în invitarea prietenului său în acea călătorie. Și spunem aceasta gîndindu-ne și la faptul că Istrati s-a zbătut mult pentru îmbunătățirea situației lor materiale, în timp

---

* În legătură cu banii necesari călătoriei lui Ștefan Gheorghiu, M. Gh. Bujor îi scria lui C. Dobrogeanu-Gherea, la 7 ianuarie 1912, rugîndu-l insistent să-i trimită 200 lei. (Vezi „Magazin istoric", nr. 11/1971, p. 29.)

** Fusese provocată de conflictul militar italo-turc — *n.r.*

Fondatorii sindicatului portului Brăila, cu prilejul zilei de 1 Mai 1911

Mărturisiri

În numărul său din 15 februarie 1972 revista „Ramuri" a publicat cîteva fragmente dintr-o biografie sumară redactată de Panait Istrati la cererea lui Romain Rolland. Reținem pasajele care întregesc informația privind activitatea scriitorului în cadrul mișcării socialiste din România :

***„1905 — Revoluția rusă. Entuziasm. Manifestație și ciocnire cu poliția pe străzi** [Se referă la demonstrația din 24 ianuarie 1905— n.r.] **Militant neînsemnat... 24-25 ANI — În timpul verii, militant socialist în orașul natal... 25-27 ANI — Muncă de zugrav, început de activitate socialistă... Plecare la București. Colaborator la ziarul mișcării** [„România muncitoare" — n.r.].*

...27-30 ANI... Dramă cu un prieten revoluționar — personalitate puternică — pe care îl convinsesem să vină în Egipt, spre a-și îngriji sănătatea și care moare** [e vorba de Ștefan Gheorghiu — n.r.] **... Înapoiere în țară. La propunerea lui Racovski, Congresul socialist din 1912 mă numește administrator al Editurii socialiste, deși eram un rău cotizant. Devin redactor, apoi secretar al sindicatului muncitorilor din portul Brăila. Dar trec prin toate aceste posturi ca pisica prin apă și la 25 decembrie 1913 ajung în sfîrșit în acest Paris, atît de mult dorit".

Peste ani, atunci cînd grijile zbuciumatei sale vieți i-au îngăduit o clipă de răgaz, Panait Istrati și-a amintit cu drag de bunul său prieten. Avea chiar puterea, deși era suferind și rău strîmtorat materialiceşte, să se entuziasmeze la ideea de a scrie o carte despre Ștefan Gheorghiu. Iată ce scria el într-o epistolă către un prieten, care poartă data de 9 martie 1925 și a fost reprodusă în revista „Manuscriptum" nr. 2(3)/1971, pp. 40-41 :

„Dragă prietene,

Sînt fericit să aflu că marele Ștefan Gheorghiu trăiește mereu în sufletele de elită ale acelora pentru care el și-a sacrificat viața. E poate singura răsplată care i-ar fi plăcută dacă ar vedea iubirea ce i s-a acordat memoriei lui.

Află deci că nu numai că mă asociez la ideea voastră de-a reda pe Ștefan, dar chiar mă însărcinez cu editarea cărții. Vă opresc s-o faceți voi, cu mijloace slabe și fără material îndestulător. Aci nu trebuie să intre nici un fel de orgoliu și vanitate. Trebuie să ne sacrificăm toți succesului întreprinderii...

Cartea despre Gheorghiu deci o voi edita-o eu, iar beneficiul net, după ce se vor reduce cheltuielile casei de editură, vor fi vărsate IN INTREGIME unui fond nobil de ajutorare a clasei muncitoare ; sper să adun sumele necesare ca să fac la Brăila, apoi aiurea, ospătării populare unde să găsească hrană și adăpost aceia care mai sînt și azi pe drumuri, așa cum am fost eu pînă ieri.

Vom face cărții o lansare din cele mai răsunătoare. Nici un muncitor nu trebuie să se lipsească de ea.

Iată de ce vă rog pe toți să adunați orice bucățică de hîrtie unde Ștefan a scris o slovă, scrisori particulare ori imprimate, ori unde se vorbește de el, în fine, tot ce mă poate documenta [...]

Scriți, deci, peste tot unde știți că se află urmă a lui Ștefan și trimiteți-mi materialul RECOMANDAT.

Vom menționa într-un tablou la sfîrșitul cărții numele tuturor acelora care au contribuit la această operă.

Du-te la Alexandru-Vodă [pictor din Ploiești — n.r.], *du-i scrisoarea asta s-o citească și lucrați împreună, cu forțe unite.*

Și considerați-mă devotatul vostru pentru totdeauna.

Panait Istrati"

ce se aflau pe meleagurile străine. (Din cauza lipsei de bani, nu reușiseră să ajungă acolo unde își propuseseră, adică la Cairo, rămînînd tot timpul în Alexandria, oraș cu un climat nu prea prielnic pentru boala lor. Aici a fost o vreme cînd, Ștefan Gheorghiu fiind bolnav, Panait Istrati a lucrat singur pentru întreținerea amîndurora). Chiar Ștefan Gheorghiu a recunoscut ajutorul primit din partea lui Istrati. Într-o scrisoare trimisă din Alexandria, unde ajunsese aproape complet lipsit de bani, recunoștea că „de nu ar fi fost Istrati, m-ar fi mîncat gaia".

În vara anului 1912, cînd la București se deschideau lucrările congresului P.S.D. și al sindicatelor, Panait Istrati se afla și el în sală. Nu însă în calitate de delegat, ci ca ziarist, pentru că nu-l întîlnim pe lista congresiștilor publicată de „România muncitoare". După congres a publicat un articol în care își exprima dezamăgirea pricinuită, în special, de felul cum se purtaseră discuțiile, socotind, din acest punct de vedere, congresul din 1912 inferior celui din 1910.

În privința caracterului relațiilor dintre Panait Istrati și Ștefan Gheorghiu, nu avem motive să credem că, în 1913, ele s-ar fi înrăutățit, deși cei doi prieteni nu aveau totdeauna aceleași păreri. Dintr-o scrisoare aflăm că Istrati, de pildă, nu era de acord ca Ștefan Gheorghiu să primească postul de secretar al „Uniunii Muncitorilor din Transporturi" de la Brăila, gîndindu-se, probabil, la sănătatea șubredă a acestuia.

Foarte revelator, pentru viitoarea carieră de scriitor a lui Panait Istrati, ni se pare a fi amplul reportaj publicat la 29 aprilie 1914 în „România muncitoare", intitulat *Întîi Mai la Brăila*, în care dezvăluie, printre altele, și sursa unora din povestirile sale ulterioare. Evocînd transformările în sens capitalist cunoscute de orașul Brăila, Istrati scria, în 1914 : „Și iată cum, — înainte de-a se împlini măcar o jumătate de veac de la epoca întunecoasă cînd negustorii de povești îngrozitoare descriu pe *Chira Chiralina* sau *Hoții Brăilei*, — și astăzi portul nostru e inundat de mari vase de tonaj..."

Dar pentru istoria mișcării muncitorești din țara noastră, reportajul este interesant în primul rînd prin faptul că el reprezintă una dintre cele mai reușite descrieri — încărcată de metafore — a manifestației de 1 Mai, cu toate elementele pitorești oferite de defilarea a peste 400 căruțe cu demonstranți : *Carul Muncii. Călărețul Păcii, Torcătoarea, Dulgherul, Fierarul, Pescarul, Hamalul, Cosașul* etc. Și din nou, în această descriere, Panait Istrati amintea de prietenul său : „Și totuși [la manifestație] lipsea ceva, lipsea cineva, lipsea acela căruia i se datora în mare parte splendoarea acestei sărbă-

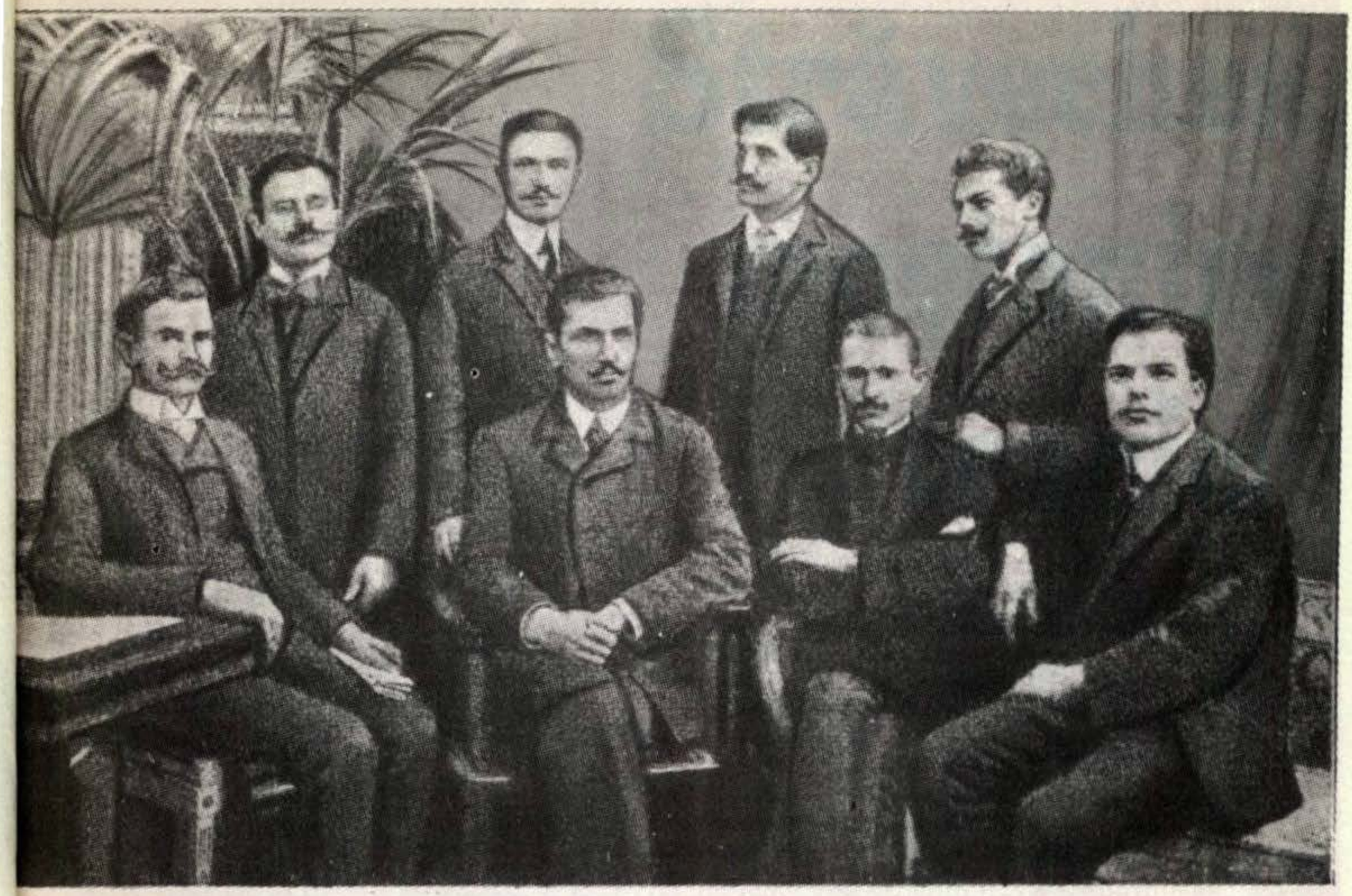

Panait Istrati (rîndul de sus, al treilea), arestat împreună cu alţi conducători socialişti (I. C. Frimu, D. Marinescu, Gh. Cristescu ş.a.), cu prilejul manifestaţiei organizată la Bucureşti, în seara zilei de 19 octombrie 1909

tori... lipsea Ştefan Gheorghiu". Dar, adăuga tot el, n-a lipsit nici Ştefan Gheorghiu! „Căci iată cum, aşa ca din senin, pe cînd manifestaţia parcursese oraşul şi se îndrepta spre grădina Monumentului, apare dintr-o dată un bătrîn muncitor cu portretul lui Ştefan încadrat. El intră în primele rînduri ale cortegiului pe nesimţite şi agită în sus, în toate părţile, ţinînd deasupra capului cu braţele lui vlăguite de muncă cel din urmă sfînt al bătrîneţelor sale. Poate că chiar a despuiat de ramă icoana vreunui sfînt în care a crezut o viaţă întreagă şi a încadrat cu dînsa chipul aceluia care l-a încredinţat la bătrîneţe că trebuie să se închine de-acum încolo socialismului! Şi noi privim cu toţii înmărmuriţi şi întrebăm de unde vine acest bătrîn cu fetişul pe braţe arătîndu-l mulţimii ca pe cel mai nou dintre martiri? Tăcut, ieşit pe neştiute din vreun ungher din mahalalele pe unde treceam, moşneagul venea să ne arate fără cuvinte pe cine am pierdut..."

Cu aceleaşi sentimente, Panait Istrati a scris omagiul în memoria lui Ştefan Gheorghiu, la un an după moartea acestuia, în 1915.

PESTE ÎNDOIELI MĂRUNTE, ADEVĂRURI MARI

Panait Istrati a fost un revoltat, dar un revoltat haotic. El ura regimul burghezo-moşieresc, societatea capitalistă, fără însă să ştie prea bine ce avea de făcut pentru înlăturarea răului. El s-a apropiat de flacăra călăuzitoare a ideilor socialiste, dar nu s-a încadrat cu suficientă disciplină în lupta organizată a muncitorilor. Este drept că P.S.D., reînfiinţat în 1910, prin legalismul său, uneori exagerat, putea da motive de nemulţumire unei firi active ca aceea a lui Istrati. De aici provine şi îndrăzneala cu care, *înaintea tuturor*, în anul 1915, Panait Istrati a supus criticii unele scăderi ale mişcării socialiste antebelice din România. Şi pentru a arăta ce ar trebui să fie conducătorii mişcării socialiste, nu întîmplător Istrati îl lua ca model tocmai pe Ştefan Gheorghiu, relevînd spiritul de abnegaţie pe care acesta îl do-

vreun ungher din mahalalele pe unde treceam, moşneagul venea să ne arate fără cuvinte pe cine am pierdut..."

(Continuare în p. 66)

Reunind pe toți cei interesați de diversele aspecte ale civilizației tracice, primul Congres internațional de tracologie * care se deschide la Sofia își are, de pe acum, un loc bine fixat în evoluția studiilor din acest cîmp al istoriei. Interesul față de această remarcabilă reuniune științifică — interes pe care revista „Magazin istoric" l-a oglindit publicînd o suită de evocări consacrate lumii tracilor — este cu atît mai mare cu cît nu este vorba de o civilizație dispărută fără urme, ci de una care a lăsat o moștenire uimitor de viguroasă, primită, păstrată și asimilată de-a lungul veacurilor în zestrea istorică a popoarelor din zona balcano-dunăreană.

Din ramura nordică a tracilor făceau parte strămoșii noștri direcți, geto-dacii, **pe care Herodot îi socotea ca fiind** „cei mai viteji și mai drepți dintre traci". **Moștenirea civilizației tracice a făcut obiectul a numeroase cercetări întreprinse de istoricii români, care au căutat să surprindă cît mai exact locul poporului român în filiația sa firească și în legăturile sale de rudenie cu popoarele învecinate. Acum aproape un secol, Bogdan Petriceicu Hasdeu a publicat o lucrare intitulată :** Principii de filologie comparativă asio-europea, cuprinzînd grupurile indo-perso-tracic, greco-italo-celtic și leto-slavo-germanic, cu aplicațiuni la istoria limbei române **(1875). De altfel, Hasdeu poate fi considerat un adevărat pionier în demonstrarea legăturilor istorice dintre popoarele din zona balcano-dunăreană, căutînd să restabilească** „Genealogia popoarelor balcanice" **prin studierea a ceea ce el denumea „strat și substrat".**

Preocupările pentru aspectele mai mult spirituale ale civilizației dacice — încrengătură a celei tracice — l-au determinat pe un alt învățat român, N. Densușianu, să elaboreze o lucrare vastă, Dacia preistorică **(apărută postum, în 1913), a cărei importanță constă, azi, în varietatea materialului adunat și în unele ipoteze emise de autor. În sfîrșit, în 1926, Vasile Pârvan a tipărit monumentala sa operă,** Getica. O protoistorie a Daciei, **care înmănunchia rezultatele cercetărilor întreprinse de acest pionier al arheologiei științifice românești, afirmînd și prin probe materiale apartenența geto-dacilor la marea familie a popoarelor tracice.**

Toate aceste rezultate au fost preluate de sintezele marilor istorici, care au căutat să fixeze, precum N. Iorga, locul și rolul poporului român în evoluția generală a popoarelor balcano-dunărene care au constituit apoi romanitatea orientală.

„Magazin istoric", în ale cărui pagini preocupărilor de tracologie li s-a acordat, nu de puține ori, o firească și însemnată atenție, concordantă cu sentimentele de adîncă prietenie ce animă poporul Republicii Socialiste România față de popoarele vecine, alături de care a străbătut în strînsă conviețuire atîția dintre kilometrii de bronz ai istoriei, salută cu căldură cel dintîi Congres internațional de tracologie, fiind încredințat de aportul său valoros la descifrarea civilizațiilor originare.

---

* Vezi „Magazin istoric", nr. 3/1972.

Străvechea moştenire tracică

DUMITRU BERCIU

Prof. dr. doc., membru al Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice

Ştiinţa arheologică a făcut dovada că splendida cultură a epocii bronzului (aproximativ 2000–1000 î.e.n.) din regiunea carpato-dunăreană a aparţinut tracilor şi că ea se înfăţişează ca o mare şi puternică unitate etno-culturală. În ansamblul ei, Carpaţii n-au format un hotar despărţitor, aşa cum s-a încercat a se susţine înainte de primul război mondial. Vatra acestei unităţi se afla în Transilvania, unde se exploatau şi bogatele zăcăminte de cupru. Aici au apărut cu timpul centre metalurgice importante, ca cele din bazinul Mureşului şi din nord-vestul României, acestea fiind în strînsă legătură cu cele din Ungaria şi Slovacia.

Răsunet tracic în poemele homerice

Descoperiri arheologice făcute în ultimii 25 ani au pus în plină lumină existența și a altor centre tracice la est de Carpați și în Dobrogea, unde se făureau unelte, arme și podoabe, a căror formă, structură și decorațiune se încadrau în marea unitate a vetrei tracice. Timp de o mie de ani, din atelierele tracice ale epocii bronzului din ținutul carpato-danubiano-pontic au ieșit minunate obiecte de bronz : chiar armele erau de multe ori adevărate opere de artă. Este suficient să privim săbiile de bronz, ornamentate cu elegante spirale și motive decorative cu caracter geometric ; întîlnim astfel de ornamente și pe topoarele de luptă, de tip tracic, care s-au răspîndit, pe calea schimburilor intertribale, pînă departe spre nordul, răsăritul și sudul Europei. Nu fără îndreptățire, Vasile Pârvan — gîndindu-se la aceste splendide arme — compara cultura tracilor carpatici ai mileniului II î.e.n. cu aceea de o excepțională strălucire a lumii miceniene, dezvoltată în Grecia și în întreg bazinul egeo-mediteraneean. Cu această lume, tracii de la Dunăre și Carpați au întreținut strînse raporturi. Poemele homerice au reflectat strălucirea civilizației tracilor acestui mileniu.

Urmele descoperite fac dovada că meșteșugarii traci ai prelucrării bronzului erau în posesia unor cunoștințe tehnologice superioare, pe care le dobîndiseră ca rezultat al unei îndelungate experiențe locale și asimilării unor fructuoase înrîuriri mediteraneene.

În trecut stăruia concepția potrivit căreia impulsul hotărîtor în progresul Europei, începînd cu neoliticul și epoca bronzului, s-ar fi datorat numai influenței Orientului Apropiat ; se considera că tot ceea ce a însemnat invenție și viață superioară pe solul continentului nostru în mileniile VI-II î.e.n. ar fi pornit din acele focare de civilizație afro-asiatică. Cercetările din ultimii doi-trei ani fac loc unei alte concepții, și anume aceleia că însăși metalurgia cuprului și a bronzului din Europa sud-estică nu este rezultatul unei difuziuni din Orient, ci al dezvoltării independente, locale. În lumina acestei noi concepții, tracii bronzului carpato-dunărean ne apar ca adevărați creatori ai metalurgiei cuprului și bronzului, ai culturii materiale și spirituale de pe aceste meleaguri.

Treptat, numărul uneltelor a sporit, altele au fost inventate, iar cele vechi s-au diferențiat în funcțiunea lor, devenind mai eficace în procesul muncii. Diversificarea a dus la specializare, atît în privința extragerii cît și a prelucrării minereurilor. Turnarea bronzului se făcea în tipare uneori ingenios concepute, pentru făurirea unor piese complicate, ornamentate într-o manieră specific tracică, de o rară eleganță și gust artistic rafinat, cum se poate vedea pe o bogată serie de obiecte de metal, pe figurine de lut antropomorfe, sau pe ceramică. Existau, de asemenea, ateliere specializate în lucrarea aurului, după cum arată tezaurele de aur descoperite pînă acum, dintre care amintim pe cele de la Țufalău (Transilvania), Perșinari (Muntenia) și Țigănași (Oltenia). Podoabele de aur și alte obiecte din acest metal prețios dau măsura bunăstării neamurilor tracice și a gustului lor pentru frumos și lux. Obiectele de aur, ca și cele de bronz, făurite de traci, circulau, pe calea schimburilor, în toate direcțiile și ele constituie, desigur, o grăitoare dovadă a unității etnice și culturale a neamurilor tracice.

Victorii în lupta cu natura

Mărturiile arheologice găsite în ultimii 25 ani în țara noastră dezvăluie și faptul că populația tracică din epoca bronzului era destul de numeroasă : în afară

În pp. 10-11 : topor de luptă din depozitul de la Apa (Transilvania) ; se observă ornamentele din spirale și motive geometrice de veche tradiție tracică

Vase din cultura tracică Tei (București) ; pe vasul de sus este reprezentat simbolul soarelui, care stă în legătură cu cultul practicat și de primii traci ai epocii bronzului

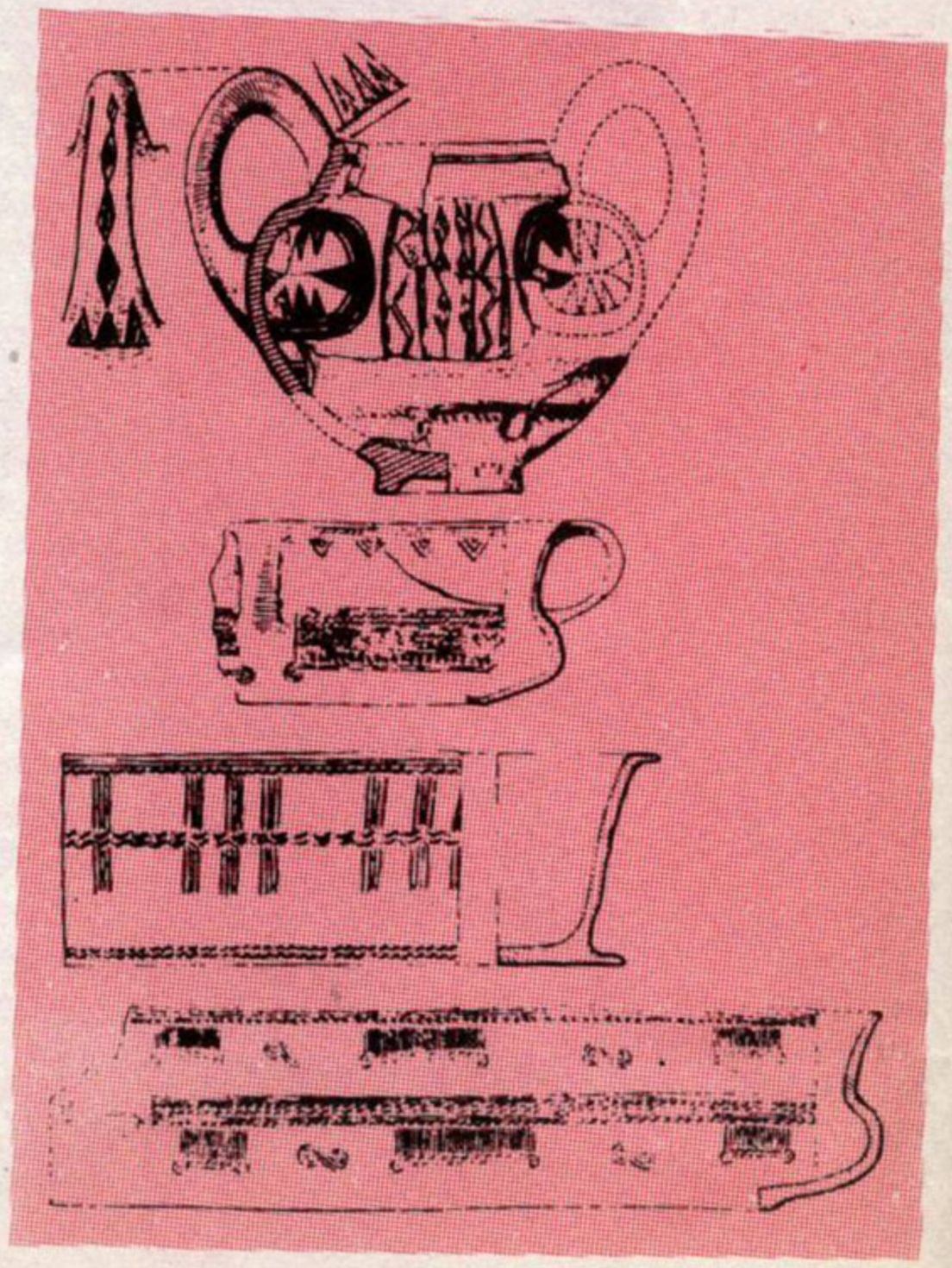

de aşezări deschise şi sezoniere, existau şi aşezări întărite cu şanţuri de apărare, care au cerut un mare efort de muncă şi organizare. Impunătoarea „Cetăţuie“ de la Sărata Monteoru, de exemplu, a fost un centru unional-tribal important, unde s-a dezvoltat o înfloritoare cultură, în care au pătruns şi influenţe şi bunuri culturale ale lumii mediteraneene.

Culturile materiale cunoscute pentru această epocă în România — Monteoru, Tei, Verbicioara, Gîrla Mare, Otomani, Sighişoara-Wietemberg, Costişa, Coslogeni — trec aproape toate pe ambele versante ale Carpaţilor. În ansamblul lor, ele ni se înfăţişează sub aspectul unei mari unităţi carpato-danubiano-pontice, în interiorul căreia sînt de semnalat şi reţinut particularităţile locale sau zonale ; acestea nu au sfărîmat, însă, niciodată unitatea tracică a culturii mileniului II î.e.n. sau pe aceea a vremurilor ulterioare. La baza acestei semnificative **unităţi în diversitate** se află forţa de creaţie, de sinteză şi de originalitate a tracilor în toate domeniile de manifestare, la care particularităţile zonale au adăugat prospeţime şi originalitate.

Agricultura primitivă şi creşterea animalelor au fost, în epoca bronzului, cele două ramuri de bază ale economiei tracilor. În ambele s-au realizat mari progrese faţă de trecut. Brăzdarul de lemn sau din corn de cerb, această importantă invenţie care a îngăduit omenirii preistorice să urce pe o nouă treaptă în lucrarea pămîntului şi în procurarea hranei şi a rezervelor, a fost cunoscut, desigur, şi de traci. S-a trecut, de asemenea, la creşterea animalelor în turmă. Schimbările petrecute în modul de producţie au dus la restructurări pe plan social. Treptat a apărut aristocraţia tribală şi unional-tribală. Această aristocraţie în formaţie a întreţinut şi intensificat, probabil, legăturile de schimb cu alte neamuri, în special din Orientul Apropiat şi bazinul est-mediteraneean. Prin intermediul unor astfel de legături s-a răspîndit în lumea tracică din Carpaţi şi de la Dunăre carul de transport cu patru roţi şi carul de luptă cu două roţi, inventate cu două milenii mai înainte (prin mileniul IV î.e.n.) în Orientul antic. Miniaturile de lut descoperite pînă acum reproduc forma reală a carului de acum patru mii de ani, care avea roţile pline şi loitre bine concepute.

Invenţia aceasta a atras după sine şi alte cuceriri ale omului în lupta sa permanentă cu natura : a început folosirea animalelor de tracţiune. Spre sfîrşitul epocii bronzului s-a generalizat utilizarea calului domestic la tracţiune, cu predilecţie la carele de luptă, pe care le vor fi cunoscut, foarte probabil, tracii mileniului II î.e.n. Nu este exclus ca pe la 1200-1100 î.e.n. să fi fost şi ei prezenţi în acel uriaş iureş de neamuri cunoscute în istorie sub denumirea de „marea migraţie

„Geţii şi dacii, nu sînt nici germani, nici slavi, nici celţi, ci numai traci de origine“.

GR. TOCILESCU : Dacia înainte de romani, Bucureşti, 1880

egeică“, care a pornit de la Dunăre, a năruit vestitele cetăţi miceniene (Tirynt, Micene etc.), precum şi Troia cea cîntată de Homer, a distrus, de asemenea, statul hitit din Asia Mică, dar s-a frînt la porţile Egiptului în faţa armatelor faraonului Tutmes III, în 1195 î.e.n.

Prin răspîndirea din fostul regat hitit spre continentul nostru a metalurgiei fierului, inclusiv în zonele locuite de traci s-a redus decalajul faţă de Orient. Noua epocă a început pe fondul bogatei moşteniri create de primii traci în decurs de un mileniu de prosperă viaţă economică, culturală şi spirituală. Pe acest fond s-au altoit diverse influenţe, în special mediteraneene, şi el a constituit factorul hotărîtor şi în această primă etapă de răspîndire a fierului, cuprinsă aproximativ între 1100-500 î.e.n. — cu începuturi şi prelungiri, pe regiuni, dincolo de datele menţionate. Şi cu cît înaintăm spre timpurile noastre, cu atît ritmul dezvoltării istorice a neamurilor tracice devine mai viu, mai accelerat, dar şi inegal.

Tranziţia de la splendidele culturi ale epocii bronzului tracic se face treptat şi organic de-a lungul unei perioade, în care au avut loc noi întrepătrunderi de triburi şi mişcări în tot spaţiul Europei sud-estice şi centrale, precum şi în Asia Mică. La capătul acestui proces a apărut noua sinteză tracică, cuprinzînd — cu transformările respective — nu puţine elemente din perioada anterioară. În ultimele secole ale mileniului II î.e.n. şi în primele secole ale mileniului următor s-a menţinut şi chiar intensificat metalurgia bronzului, cu numeroase turnătorii şi ateliere. Au fost inventate unelte, arme şi podoabe noi, ele reprezentînd o continuare a realizărilor din epoca precedentă. Cercetările arheologice făcute în ţara noastră în ultimele două decenii şi jumătate au permis sesizarea şi sublinierea unei neîntrerupte dezvoltări locale, spulberîndu-se astfel vechea concepţie a unor „catastrofe“ ce ar fi avut loc la sfîrşitul şi începutul unei epoci istorice. Datorită creşterii animalelor în turmă şi mobilităţii comunităţilor tribale tracice, s-a accentuat economia păstorească. Aşezările au început să capete un caracter mai sezonier, rezultat şi al schimbărilor de climă. Tracii din Carpaţi, de la Dunăre şi din zona pontică şi-au păstrat, totuşi — aşa cum s-a dovedit — unele centre puternice, de aşezări întărite cu valuri de pămînt şi şanţuri, ca cele de la

„Dintre toate popoarele Traciei, ne spune Herodot «Geţii fură singurii care se încearcă să se împotrivească regelui Darius, cînd acesta trece în Europa ; dar el îi întîlni în regiunea dintre Haemus şi Istru şi îi supuse». Geţii, după cît se vede, voiau să îndreptăţească reputaţia de care se bucurau la popoarele de ginta lor, de a fi cei mai nobili şi mai virtuoşi dintre traci".

A. D. XENOPOL : Istoria Românilor din Dacia Traiană, vol. I, ed. III, Bucureşti

Babadag, Mediaş, Teleac, Lăpuş, Sîntana etc.

În această nouă etapă de dezvoltare istorică a tracilor pe teritoriul ţării noastre se creează complexe culturale mai vaste şi mai puternic ancorate, prin structura lor, în unitatea tracică. Are loc, cu alte cuvinte, un proces de unificare tracizantă de o parte şi de cealaltă a Carpaţilor, şi a Istrului (Dunării). În interiorul aristocraţiei tribale, îmbogăţite de pe urma dezvoltării meşteşugurilor, metalurgiei bronzului, apoi a fierului, a agriculturii primitive, a creşterii vitelor în turmă şi a schimburilor devenite din ce în ce mai regulate, se petrece, în continuare, o restructurare. Începe să se detaşeze, în cadrul democraţiei militare, şi pătura de luptători. La Balta Verde, jud. Mehedinţi, de pildă, s-a găsit o necropolă cu luptători pedeştri sau cu care de luptă, mărturii ale acestei situaţii. În mormintele rămase de atunci se văd resturi de care de luptă şi arme de fier şi încă de bronz sau piatră. Interesant de notat că în morminte se găsesc şi piese de harnaşament şi zăbale de factură traco-cimmeriană ; acestea dovedesc că, în luptă, tracii au folosit calul şi ca animal de călărie.

Traco-geto-dacii în relaţii cu illirii, grecii, sciţii, celţii

Necesitatea purtării războaielor de jaf şi îmbogăţire a fost, desigur, un factor care a grăbit adoptarea noului metal, fierul, folosit la început cu predilecţie la făurirea de arme mai multe, mai eficace şi mai uşor de procurat. În afară de armele tipice tracice, s-au răspîndit în regiunea carpato-dunăreană şi cele illirice lucrate în atelierele din nord-vestul Balcanilor. Deşi către prima jumătate a mileniului I î.e.n. ariile lingvistice, etnice şi ale culturii materiale şi spirituale se vor delimita între traci şi illiri, întrepătrunderile multiple între aceste neamuri înrudite vor rămîne un fenomen permanent şi ele vor continua să aibă consecinţe importante pentru istoria acestor regiuni ale Europei, cu repercusiuni puternice chiar în desfăşurarea procesului romanizării Daciei.

Trei figurine de lut feminine aparţinînd culturii Gîrla Mare ; ele vădesc influenţa artei din lumea egeo-miceniană : ornamente foarte bogate şi o rochie în formă de „clopot"

Cercetările au scos la lumină şi mărturii din epoca bronzului tracic ; primul vas aparţine culturii Verbicioara, al doilea — culturii Monteoru

Istoria omenirii nu s-a dezvoltat pretutindeni şi în toate vremurile în acelaşi ritm. Cauze interne ale dezvoltării social-economice, împrejurări istorice, factori fizico-geografici au imprimat acesteia un ritm diferenţiat de la o zonă la alta, care sfărîma uniformitatea şi aducea, uneori, o înviorare în ritmul şi în structura unei unităţi etno-culturale mari, fără a-i submina, însă, fondul unitar. Aşa s-a întîmplat, pe la jumătatea mileniului I î.e.n. şi în dezvoltarea triburilor şi uniunilor de triburi trace din Carpaţi, de la Dunăre şi din zona pontică. Înfiinţarea — începînd din a doua jumătate a sec. VII î.e.n. — a coloniilor greceşti pe ţărmul vestic al Mării Negre a reprezentat, desigur, un moment istoric deosebit de important pentru băştinaşii traco-geţi din zona istro-pontică : cîteva secole în şir din aceste focare de civilizaţie grecească superioară au pornit, fără încetare, impulsuri noi, care au fructificat fondul local traco-getic şi au contribuit la accelerarea ritmului dezvoltării social-economice a localnicilor, cît şi la stabilirea unor raporturi bilaterale, cu înrîuriri avantajoase şi consecinţe variate, atît pentru traco-geţi, cît şi pentru cetăţile greceşti. Foloasele acestei înrîuriri se vor dovedi şi în secolele următoare, în vremea „bazileilor" geţi, din seria cărora s-a desprins figura marii personalităţi istorice a lui Burebista.

„Dar nici stăpînirea regilor Traciei şi numele Romei, nici însăşi stăpînirea romană, nu o puteau suferi geţii aceştia din dreapta Dunării. Din pricina aceasta romanii au lăsat multă vreme în pace viesparul traco-getic de la Dunărea de Jos, adică regatul Traciei şi Sciţia Mică. Dar amărît prea rău de certele şi războaiele lăuntrice ale tracilor şi de năvălirile lor şi ale geţilor în Moesia şi Macedonia, [...] Claudiu [...] a desfiinţat regatul Traciei şi a prefăcut toată ţara din dreapta Dunării, pînă la mare, în pămînt roman".

V. PARVAN : Începuturile vieţii romane la gurile Dunării. 1923

Spre sfîrşitul primei epoci a fierului şi începutul celei următoare, pe fondul tracic s-au grefat şi înrîuririle factorului scitic ; ele n-au alterat însă unitatea, originalitatea şi etnicitatea culturii locale, ci au contribuit doar la îmbogăţirea conţinutului acesteia şi la formarea stilului animalier al artei traco-getice. Nici prezenţa şi aşezarea mai îndelungată a celţilor — sec. IV-II î.e.n. — printre daci nu a reuşit să disloce şi să altereze substanţa traco-geto-dacă a fondului local, deşi influenţele celtice au fost destul de adînci şi aproape în toate compartimentele vieţii materiale, spirituale şi de organizare social-politică şi militară, cu deosebire în părţile de vest ale teritoriului ţării noastre.

Moştenirea comorilor de artă

În tezaurul moştenirii tracice, un loc special ocupă arta traco-getică *, a cărei semnificaţie istorică şi socială nu poate scăpa nimănui.

Abia istoriografia de după al doilea război mondial a scos în evidenţă creaţiile artistice ale neamurilor tracice, producţia proprie şi originală a acestora. Cunoaşterea artei traco-geţilor — adică a ramurii tracilor ce locuiau între Balcani şi Carpaţii meridionali şi răsăriteni — prezintă un vădit interes, nu numai pentru istoria patriei noastre, ci şi pentru istoria universală şi îndeosebi a popoarelor din sud-estul Europei. Prin daci, daco-romani şi traco-romani, această moştenire excepţional de valoroasă s-a integrat în vechea civilizaţie românească şi din bogăţia ei s-au putut transmite şi unele supravieţuiri în cultura şi în obiceiurile celorlalte popoare din Balcani.

* Vezi „Magazin istoric", nr. 5/1967.

„Tracii sînt fără îndoială o naţie, una singură ca limbă, ca datini şi ca religie... Viaţa lor începe însă prin seminţii a căror tradiţie au continuat-o supt deosebitele nume pe care le-au luat, schimbîndu-şi graiul, în cursul timpurilor".

N. IORGA : Istoria românilor, vol. I, Bucureşti, 1936

Se ştie că multă vreme a stăruit concepţia potrivit căreia arta de stil animalier din Bulgaria şi România s-ar datora sciţilor. Scitomania a fost la modă la sfîrşitul secolului trecut şi în primele trei decade ale secolului nostru. Descoperirile arheologice din ultimii 25 ani şi noua concepţie a actualei şcoli arheologice româneşti şi a celei bulgare au venit să dovedească argumentat că tracii sînt adevăraţii creatori ai artei animaliere din regiunea carpato-balcano-danubiană, unde se cunosc acum numeroase tezaure şi morminte cu un excepţional de bogat inventar funerar. Aşa-numitul „tezaur" de la Craiova — descoperit în timpul primului război mondial — a fost considerat, pînă în 1956, ca scitic. Restudierea lui şi a celorlalte monumente de artă traco-getică, mai de mult sau mai recent descoperite, a dus la stabilirea adevărului istoric. S-a precizat, de asemenea, aria de răspîndire a artei traco-getice în zonele extracarpatice ale ţării noastre, în Dobrogea şi în Bulgaria de la nord de Balcani. Recenta descoperire de la Stînceşti, jud. Botoşani, a extins această splendidă artă pînă în nordul Moldovei, iar unele descoperiri mai vechi argumentează prezenţa acesteia şi în colţul de sud-est al Transilvaniei.

În general, operele de artă traco-getică datează din sec. V şi IV î.e.n., dar unele dintre ele păstrează încă ceva din caracterul arhaic al sec. VI î.e.n., pe cînd alte obiecte de artă — ca rythonul (vas de cult) de argint aurit de la Poroina, jud. Mehedinţi — trec în sec. III î.e.n. Trăsătura esenţială a acestei arte este etnicitatea sa tracică, la baza căreia stă un străvechi fond autohton. Influenţa factorului grecesc a activat apariţia şi cristalizarea artei traco-getice şi nu poate fi contestată, desigur, componenta grecească, ca şi componenta scitică a acesteia. Studierea mai de aproape a artei traco-getice ne-a dat prilejul să sesizăm deopotrivă şi o componentă persană-achemenidă şi frigiană. Dar ceea ce a rămas în permanenţă a fost factorul local şi tracismul acestei arte. Este vorba de o artă superioară, creaţie a aristocraţiei autohtone, oglindind gustul pentru frumos, bogăţie şi fast.

Prin intermediul artei, ca şi al altor descoperiri şi observaţii, putem să întrezărim şi unele aspecte ale organizării sociale şi militare a traco-geţilor. Mormintele de

Arta reflecta viaţa în ceea ce ea avea esenţial . miniatură de lut reprezentînd un car; cultura tracică Sighişoara-Wietemberg (a); decorul unei vetre (1 b) şi (2, 3) ornamente de pe vase de lut din aceeaşi cultură

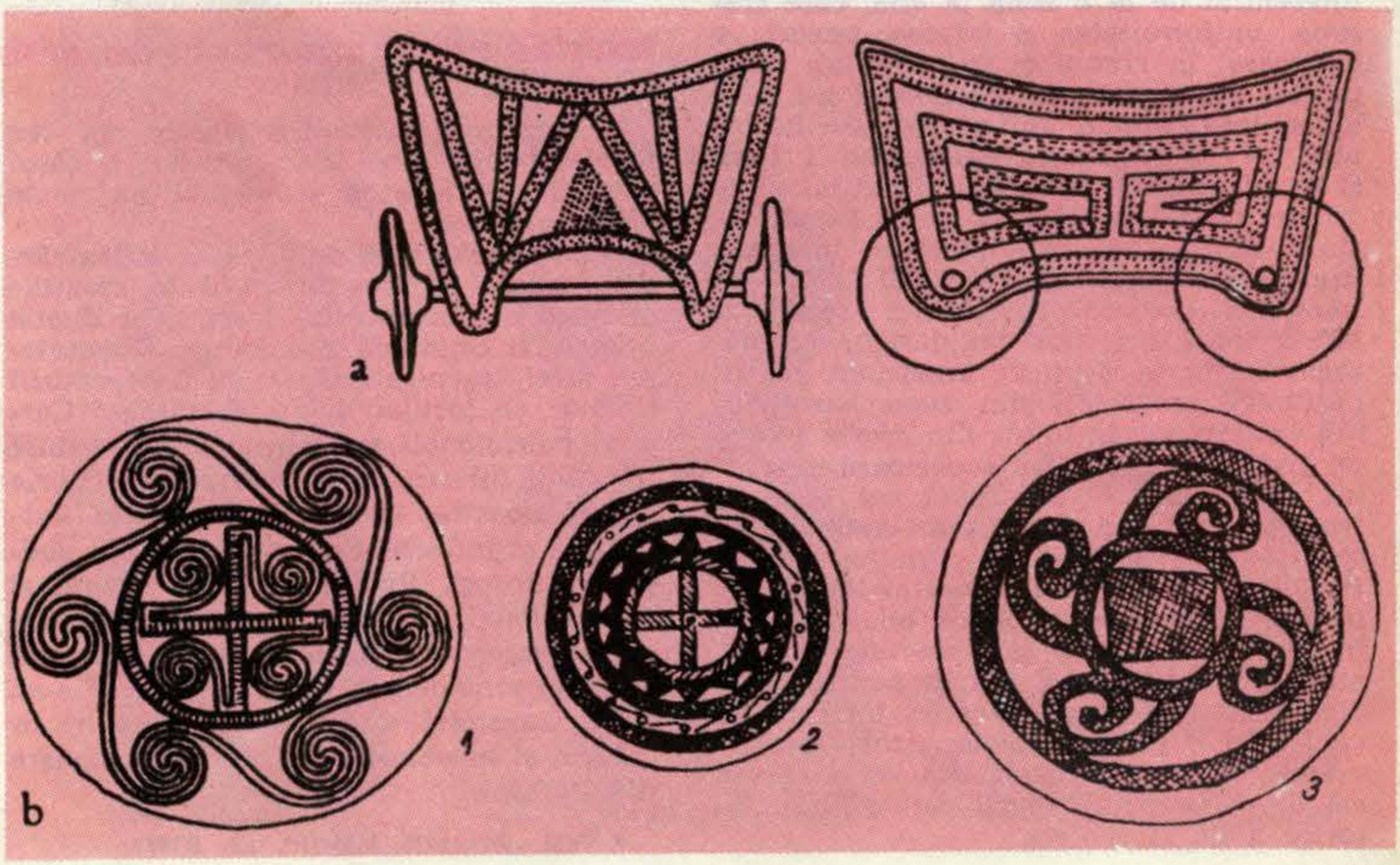

luptători călări și cu care de luptă, ca cele de la Agighiol (jud. Tulcea) și Peretu (jud. Teleorman) au aparținut vîrfurilor aristocrației, din mijlocul căreia se vor ridica și bazileii locali. Războiul și vînătoarea ocupau un loc important în viața aristocrației traco-getice și aceste preocupări și-au găsit reflectarea și în artă. Coifurile de aur sau de argint aurit, ca cele de la Poiana-Coțofenești (jud. Prahova), Agighiol, Peretu și Băiceni (jud. Iași) care datează din sec. IV î.e.n., vădesc participarea respectivilor șefi militari ai aristocrației la anume parăzi, în cadrul democrației militare.

Ca piesă reprezentativă a artei „prinCiare" traco-getice merită a fi amintită și sabia-emblemă de la Medgidia, la care componenta persană este mai evidentă, dar alături de care caracterul geometric și tradițional tracic este și el prezent. Arta traco-getică este străbătută — în ciuda multor motive decorative și scene cu o semnificație magico-religioasă — de un realism primitiv izvorît din tradiția milenară tracică și din viața de toate zilele, din observarea atentă a realității, redată în ceea ce avea ea esențial. Naturalismul acestei arte se reflectă cu pregnanță și în piesele de harnașament de la Agighiol, care redau capete de ursuleți de un realism extraordinar. Piesele de artă traco-getică

„Ultimele milenii înaintea cuceririi romane a Daciei,... departe de a fi o oprire a civilizației anterioare, o întrerupere, o schimbare totală de inventar arheologic, ceea ce ar indica o schimbare totală a vieții, cu totul alte neamuri, etc., sînt dimpotrivă o continuare aproape deplină a vieții timpurilor anterioare, mai presus de care însă o nouă unitate de civilizație se ridică în fața ochilor noștri, ilustrată bogat de date arheologice...

E civilizația Epocei de bronz din întreg cuprinsul acestor regiuni...

I. ANDRIEȘESCU : Replică la afirmări fără nici o bază în problema continuității și contribuția arheologiei, 1944

erau lucrate în general în ateliere locale ; foarte puține piese pot fi atribuite atelierelor grecești, dar și ele țineau seama de gustul reprezentanților aristocrației autohtone care comandau asemenea obiecte de artă.

Arta traco-getică de acum peste două milenii a stat de bună seamă la temelia dezvoltării în continuare în regiunea carpato-dunăreană a artei geto-dace din sec. II î.e.n. — I e.n., care s-a integrat în aceeași indestructibilă unitate etno-culturală străveche. Bogata civilizație materială și spirituală a geto-dacilor din vremea lui Burebista și Decebal s-a sprijinit pe moștenirea tracică anterioară, multimilenară. Străvechea moștenire a constituit, prin unitatea sa, prin conținut, superioritate și vitalitate, tulpina viguroasă pe care s-a altoit și a crescut romanitatea noastră. Istoria noastră națională se leagă astfel de viața milenară dusă de strămoșii noștri îndepărtați și autentici — tracii — pe aceleași meleaguri pe care se află și azi poporul român.

Dar moștenirea străveche tracică are și o semnificație istorică mai generală. Această moștenire a apropiat — și apropie tot mai mult în zilele noastre — popoarele din partea de sud-est a Europei. Întîiul Congres internațional de tracologie, care se ține luna aceasta, la Sofia, și la care participă oameni de știință din numeroase țări, are pe ordinea de zi problemele fundamentale ale istoriei, limbii și civilizației tracice, cît și valoarea și semnificația istorică a moștenirii lăsate de neamurile tracice și contribuția ei la dezvoltarea civilizației europene și la istoria relațiilor dintre Orient, Balcani și Occident.

Sabia de la Cobor — Transilvania (a), din perioada timpurie a fierului tracic; diferite obiecte de bronz din depozitul de la Uioara de Sus (Transilvania), (b) și sabia de la Hida (c) ; toate din etapa timpurie a fierului tracic

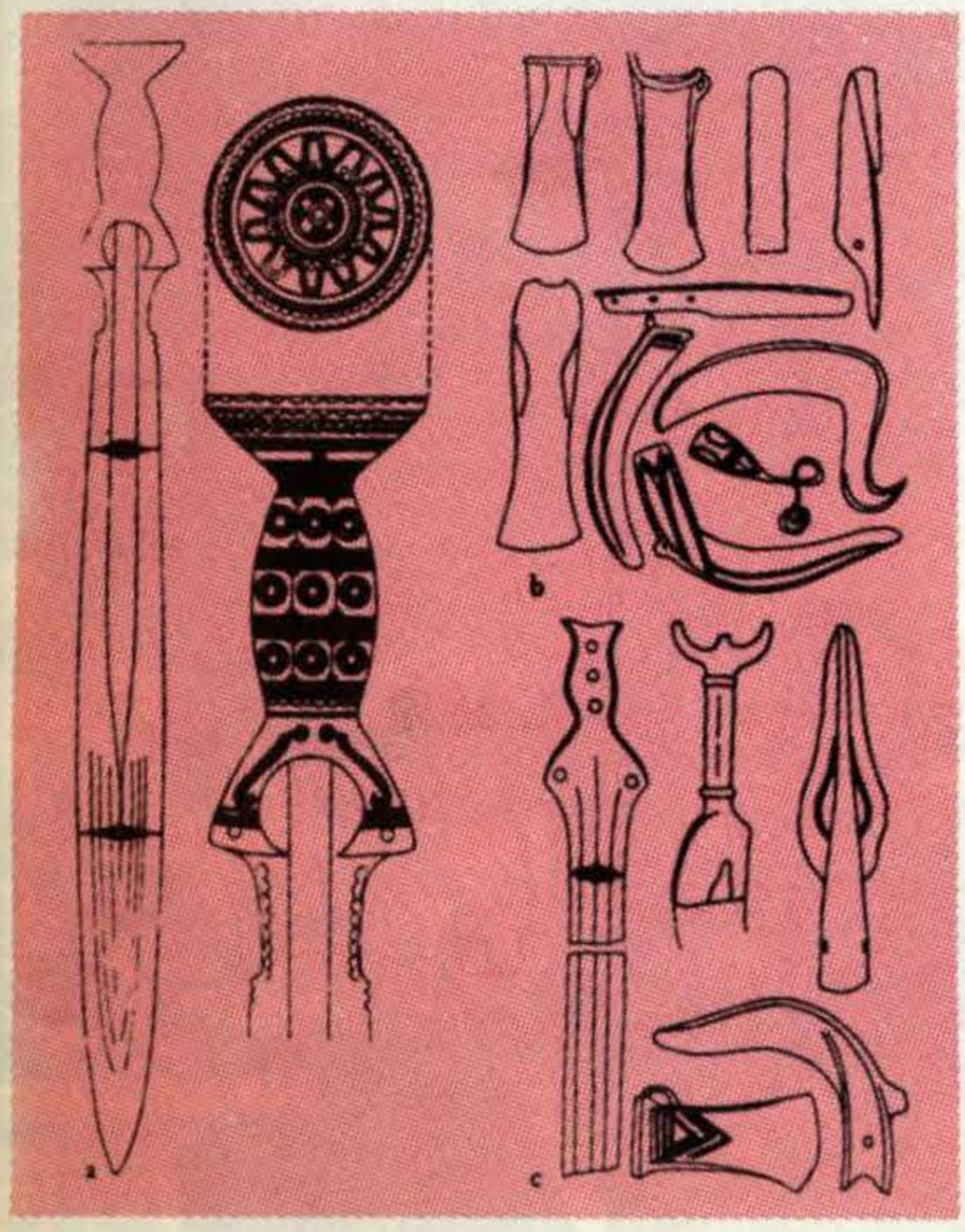

Căderea Bastiliei

ANDRÉ CASTELOT

„Luarea Bastiliei — scria, pe bună dreptate, istoricul Jacques Godechot — n-a fost un trăznet pe cer senin. De douăzeci de ani, lumea occidentală era teatrul unor răzmeriţe ce izbucneau mereu, atît la oraşe, cît şi la sate. Dintre acestea, evenimentele de la Paris, din 14 iulie 1789, n-au fost nici pe departe cele mai violente. Dar ceea ce a conferit zilei de 14 iulie 1789 un caracter aproape unic a fost epilogul ei. Luarea Bastiliei a determinat capitularea regelui în faţa poporului răsculat şi — la mai puţin de o lună — căderea vechiului regim, a orînduirii feudale ce stăpînise Franţa o mie de ani".

Expresie a maturizării noilor forţe de producţie care explodau în corsetul relaţiilor feudale, confirmînd puterea — pe atunci ascendentă şi progresistă — a burgheziei, Revoluţia de la 1789* a dat destinului francezilor un curs nou, calitativ schimbat, prin doborîrea absolutismului monarhic şi instituirea republicii, prin lichidarea supremaţiei seniorilor feudali şi a fărîmiţării teritoriale, prin crearea bazelor unui avînt economic fără barierele medievale devenite anacronice într-un stat ce se voia unitar.

Totodată, ideile sociale ale Revoluţiei franceze despre libertate, egalitate, fraternitate, despre drepturile omului, despre respectul celui ce munceşte, au fertilizat gîndirea progresistă universală, au stimulat studierea, în diferite ţări, a coordonatelor concret-istorice, au exercitat o puternică influenţă asupra dezvoltării sociale. Aceste idei au continuat să iradieze căldura speranţei, să mobilizeze masele asuprite din diferite ţări — printre care şi ţara noastră — chiar atunci cînd, în practică, aceste generoase idei au fost ştirbite, umilite, prin trecerea burgheziei pe poziţii reacţionare. Căci, în istoria lumii, Revoluţia franceză a rămas un simbol. Iar în cadrul acestei Revoluţii, ziua de 14 iulie 1789, cu prăbuşirea Bastiliei, nu este mai puţin un simbol.

André Castelot — cunoscutul autor francez de popularizare a istoriei — a reconstituit cu minuţiozitate, pe baza unor documente dintre care multe inedite, amănuntele căderii Bastiliei **. Publicînd într-o formă uşor prescurtată acest studiu — notabil prin valoarea lui documentară — nu uităm că, pînă în zilele noastre, mai sînt popoare care leagănă visul drag al dărîmării unor „Bastilii", popoare care luptă cu eroism şi sacrificii pentru acest vis sacru al lor.

DREPTUL LA UN FOC ÎN VATRĂ

Pentru a înţelege evenimentele, este important să cunoaştem care era pulsul naţiunii franceze. Să chemăm, deci, la judecata istoriei pe cîţiva autori ai vestitelor „Caiete de jalbe" destinate Stărilor Generale ***. Să începem cu acel ţăran din satul Asnières, seneşalatul **** Civray: „Locuitorii noştri sînt atît de săraci, încît în fiecare an sînt nevoiţi să-şi cumpere cîte o oală nouă în care să-şi fiarbă o supă de mizerie; şi asta deoarece, atunci cînd vine sorocul dărilor, dregătorii le iau vechea oală, împreună cu restul boarfelor din casă, vînzîndu-le pentru a acoperi, dacă se poate, birul de neplătit".

Un reprezentant al Stării a treia, originar din Salmonville-la-Rivière, din împrejurimile oraşului Rouen, se plîngea: „Totul se lasă pe spinarea Stării a treia; cheltuielile pentru crearea de noi nobili împovărează peste puteri. Atunci cînd cineva este înnobilat, birurile noi din care se suportă cheltuielile, precum şi corvezile cad «de drept» pe spinarea Stării a treia".

Un ţăran normand din Perriers-sur-Andelle adăuga: „Prin părţile Rouenului recolta a fost cam săracă, cu a cincea parte mai mică decît cea obişnuită. Asta a făcut ca grîul să capete un preţ extrem de mare. Mai mult de jumătate din oamenii parohiei nu mai pot avea pîine, necum să mai plătească dările".

Un ţăran din Provence spunea şi el: „Sărmanii din Draguignan n-au dreptul să-şi facă focul în colibă pentru a-şi dezmorţi ciolanele îngheţate, decît dacă cumpără, la un preţ straşnic, acest drept de la senior, rupîndu-şi de la gura lui şi a familiei bucăţica de pîine. Acest «drept» neomenos există la Brovès şi-i spune «fumărit». Tot acolo, plugarul n-are voie să-şi lase vitele să pască iarba care creşte chiar pe cîmpul lui; dacă dobitoacele pun gura, ţăranul e pîrît şi pedepsit cu o amendă care-l duce la sapă de lemn. Posibilitatea de a se folosi în chipul cel mai firesc de mica lui proprietate este lăsată la bunul plac al seniorului".

---

* Vezi şi „Magazin istoric", nr. 4/1967, 3/1968, 7/1971.

** André Castelot: *Drame şi tragedii ale istoriei*, Librairie Académique Perrin, 1966. Subtitlurile aparţin redacţiei.

*** Instituţie medievală reprezentativă constituită din cler, nobili şi „Starea a treia" (poporul de rînd). În 1789 s-a transformat în Adunare constituantă *(n. tr.)*.

**** Mica jurisdicţie feudală, condusă de un seneşal care era şi judecător *(n. tr.)*.

„Sînt din Montousse, explica, la rîndul său, un locuitor din părţile Pirineilor. Aici pot spune că cel mai aprig călău e fiscul. Zi şi noapte te jupoaie pentru aurul coroanei, argintul cîrjelor episcopale, oţelul spadelor, hermina hainelor preoţeşti, zincul tejghelelor, fierul plugurilor, pînă şi pentru arama clopotelor".

Astfel încît Mirabeau avea temeiuri să exclame : „În ceea ce mă priveşte, socot că dintre toate abuzurile pe care le cunoaşte Franţa, cel mai cumplit pentru popor, cel care îi împinge pe sărmani la deznădejde este bogăţia nemăsurată, privilegiile nemăsurate, luxul deşucheat... Toate acestea provin în mare parte din sudoarea necăjiţilor..."

PARISUL MIROASE A PRAF DE PUŞCĂ

Un suflu general de nemulţumire străbate ţara. Inegalitatea, nedreptăţile au făcut să se nască o năzuinţă unanimă de a se răsturna totul, pentru a se făuri o nouă ordine a lucrurilor. Conflictul dintre Adunare şi rege, ca şi conflictul dintre Starea a treia şi celelalte două Stări — clerul şi nobilimea — ajung la paroxism.

Regele, adevărat balon de săpun, mişcător la cea mai slabă adiere, ar vrea să-şi reia rolul de despot. Împins de regină, acceptă ideea unei lovituri de stat. Dar pentru a rezista, pentru a-şi dovedi puterea eventual fără a o folosi, pentru a dizolva Adunarea la caz de nevoie, el face apel la trupe sigure ; întrucît unităţile franceze şi unele unităţi străine, cantonate la Paris, au dat cele mai clare semne că sînt de partea poporului, regele aduce trupe din alte localităţi şi ajunge să dispună de şase regimente, însumînd 30 000 oameni. Un efectiv cu care şi-ar putea demonstra forţa.

„Curînd, pretutindeni nu se mai vorbea decît de atentatul pregătit de autorităţi împotriva Adunării Naţionale — povesteşte ziaristul contemporan Rivarol (1753-1801). Ici-colo, se şuşotea că 20 butoaie cu praf de puşcă fuseseră instalate sub sala de şedinţe a deputaţilor, sau că 100 tunuri erau îndreptate spre zidurile de lemn ale acestei săli".

În ceea ce o priveşte, Adunarea — devenită la 9 iulie Adunare Constituantă — votează o adresă prin care regele este respectuos rugat să îndepărteze trupele din regiunea Parisului. Textul conţine, dealtfel, şi sublinierea că regimentele respective riscă să fie şi ele cuprinse de febra revoluţionară care domneşte în oraş: „Soldaţii, aflaţi în inima discuţiilor — precizează deputaţii — ar putea uita angajamentul care i-a făcut soldaţi, pentru a-şi aminti doar că natura i-a făcut oameni". Dar regele, respingînd această cerere, socoteşte că nu strică să-i prevină pe deputaţi că, la nevoie, i-ar putea transfera în provincie.

Regele e pornit ; nimic nu-l mai poate opri. Necker * dezaprobă măsurile militare, iar Ludovic XVI hotărăşte îndepărtarea lui, ceea ce — după unii — ar fi unicul mijloc de a zdrobi legăturile sale cu elementele de stînga din Adunarea Naţională. În ziua de 11 iulie, regele îi ordonă lui Necker să părăsească în taină Versailles-ul şi să se retragă în Elveţia.

Îndepărtarea lui Necker provoacă, însă, indignarea parizienilor, care, pentru a se apăra, pun mîna pe arme. „Prin această insurecţie generală — notează Rivarol — Parisul a devenit un oraş de necucerit".

Duminică, 12 iulie, la ora amiezii, în grădina de la Palais Royal, soarele, ajuns în înaltul cerului, îşi trimite razele în oglinda concavă, dînd foc fitilului de la micul tun care, în fiecare zi, anunţă ora exactă. De data aceasta este o lovitură de tun care marchează începutul revoluţiei. Mulţimea ascultă oratori improvizaţi care, urcaţi pe mesele cîrciumioarelor, cheamă la fapte.

Copacii se pleacă sub greutatea celor căţăraţi pe crăci pentru a auzi mai bine vocea caldă şi pătrunzătoare a lui Camille Desmoulins, unul din fruntaşii revoluţionari :

— Cetăţeni ! Ştiţi că Naţiunea ceruse ca Necker să fie păstrat ; ori, el a fost izgonit. Poate fi sfidare mai nerušinată a voinţei poporului ? Dacă au îndrăznit aceasta, vor îndrăzni, de bună seamă, orice. Iată, bunăoară, ei uneltesc să transforme noaptea care vine într-o nouă noapte a Sfîntului Bartolomeu. ** Un Sfînt Bartolomeu al patrioţilor. La arme ! La arme ! Să ne punem toţi cocarde verzi, căci verdele este culoarea speranţei. Poliţia cea infamă este aici. Ei bine, poliţişti, priviţi-mă ! Priviţi-mă cu luare aminte ! Da. Eu sînt acela care îmi chem fraţii să se ridice la luptă pentru libertate !

Lungi aclamaţii răspund cuvintelor lui Desmoulins, care continuă :

— Iată pistolul meu. Încaltea ştiu că poliţiştii nu vor pune mîna pe mine cît timp sînt în viaţă. Voi muri glorios. Pentru mine nu poate exista decît o singură nenorocire : aceea de a vedea Franţa căzută în sclavie !

Mulţimea, electrizată, porneşte spre Tuileries.

În Piaţa Vendôme, armata încearcă zadarnic să împrăştie mulţimea ; sînt

---

* Financiar şi om politic, elveţian de origine, Necker a deţinut funcţia de ministru de Finanţe. Rolul său a fost important atît în pregătirea convocării Stărilor Generale, cît şi în adoptarea hotărîrii privind dublarea numărului reprezentanţilor Stării a treia — *n. tr.*

** Noaptea Sfîntului Bartolomeu — 24 august 1572 — a rămas în istorie ca o amintire a masacrării hughenoţilor (protestanţii francezi), pusă la cale de partidul catolic — *n. tr.*

5 000-6 000 oameni care poartă două busturi — al lui Necker şi al ducelui de Orléans. *

Soldaţii din trupele de gardă, răsculaţi, pactizează cu poporul şi, pe bulevard, dragonii ** sînt întîmpinaţi cu un foc susţinut. Cîteva persoane sînt ucise sau rănite. Parisul miroase a praf de puşcă.

O FORTĂREAŢĂ DE NECUCERIT

A doua zi, la 13 iulie, se formează o miliţie burgheză, puternică, însumînd 48 000 oameni. Goarna cheamă la luptă. Parisul seamănă cu puntea unei nave de război în momentul cînd se dă ordinul de atac. Parisul vrea să se apere. Dar, pentru a se apăra, îi trebuie arme.

— Arme ? Sînt cîte vreţi la Primărie !

Mulţimea fuge acolo. Dar nu găseşte decît 360 puşti, care sînt imediat distribuite. „Există arme şi la Arsenal", strigă cineva. „Şi la Palatul Invalizilor", adaugă altă voce.

Zorile lui 14 iulie 1789 încep să mijească. Un furier din trupele de gardă răsculate şi alăturate poporului, un anume Labarthe, strigă : „Există arme şi la Bastilia !"

Un imens vuiet răsună, ca un ecou : „La Bastilia ! La Bastilia !"

Şi mulţimea de parizieni, la care s-au adăugat ostaşii răsculaţi din corpul de gardă, ia drumul cartierului Saint-Antoine. Sînt siguri că vor găsi acolo arme. Într-adevăr, 30 000 puşti se află depuse la Bastilia.

Marele istoric francez Michelet ne spune că „oamenii urau Bastilia". Dar mai prezenta ea, realmente, în ochii poporului, simbolul puterii arbitrare ? Ludovic XVI nu încarcerase acolo mai mult de 19 puşcăriaşi pe an. Printre aceştia, numeroşi nebuni, falsificatori, sau deţinuţi la cererea familiei, care se bucurau de un regim destul de puţin sever. Chiar în momentul căderii ei, în Bastilia se găseau doar 7 deţinuţi. Dealtfel, de ani de zile se hotărîse ca această inutilă fortăreaţă, ridicată între 1370-1382, să fie lăsată în plata Domnului. De mai bine de un secol, francezii fredonau un cîntec popular : „La ce slujeşte acest bătrîn zid muiat de ape ? / E oare un canal, un cavou, o băltoacă de broaşte ? / Parc-ar fi Bastilia / Cum parcă, e chiar ea ! / Ea, care îi face pe toţi să tremure. / Dar, vezi ? O, muza mea / Şmecher mare e acest castel fără garnizoană / Căci dacă nu poate sluji de fortăreaţă / Încearcă măcar să fie puşcărie".

---

* Louis-Philippe d'Orléans (1747-1793), prinţ din familia regală, supranumit Philippe-Egalité, s-a alăturat Revoluţiei din oportunism — *n.r.*

** Soldaţi ai unor regimente de cavalerie — *n.r.*

Mergînd spre Bastilia, nimeni nu se gîndeşte la asedierea ei, ci doar la magazia de arme şi la tunurile care se zăresc instalate pe pîntecoasele turnuri cenuşii ale fortăreţei. Tunurile ! Comandantul garnizoanei de pază a puşcăriei, Jourdan de Launay, tocmai hotărîse să le re-

13 iulie 1789. Parisul are nevoie de arme : „Există arme şi la Palatul Invalizilor !"

tragă din dreptul crenelurilor, la cererea a doi trimişi ai comitetului Primăriei din Paris. Şi aceasta, deoarece locuitorii cartierului se plînseseră că toată ziua vedeau ţevile acestor tunuri îndreptate spre casele lor. Comandantul făcuse chiar mai mult decît i se ceruse : hotărîse să nu apere fortificaţiile exterioare ale Bastiliei, mulţumindu-se doar să întărească trupele din interior. Podul mobil, de acces, este ridicat, pentru ca asediatorii să

poată fi mai uşor aruncaţi în şanţul înconjurător ; în curtea interioară, trei tunuri sînt aşezate cu gurile spre poarta de intrare. De Launay nu e cîtuşi de puţin neliniştit. De ce ar fi ? Parisul e înţesat de trupe gata să-i vină în ajutor. Şi apoi, Bastilia dispune de 250 butoaie cu praf de puşcă ; o dată cu Bastilia, ar sări şi asediatorii în aer. Comandantul e convins că nu se va ajunge pînă acolo. Nu, poporul nu va comite nebunia să ia cu asalt o fortăreaţă de necucerit.

DOMNUL DE LAUNAY ÎŞI PIERDE CAPUL

E amiază. Căldura începe să devină sufocantă. Încă un sol al Primăriei, avocatul Thuriot de la Rosière, este primit de către comandant. Vorbeşte pe un ton ridicat şi ferm, „în numele naţiunii şi al patriei". De Launay îşi manifestă bunăvoinţa, declarîndu-i că tunurile au fost deja mutate, gurile lor nemaifiind aţintite asupra porţii. Mai mult, dorind să-i demonstreze intenţiile sale paşnice, ordonă ca toate crenelurile să fie acoperite cu plăci de lemn.

— Vă mai cer ceva, insistă Thuriot ; nu opuneţi rezistenţă în cazul în care masa porneşte atacul.

— Cum, — strigă de Launay —, îmi cereţi să predau fortăreaţa ? Pentru nimic în lume ! O voi apăra din toate puterile ! De aceasta răspund cu capul meu.

— Îmi pare inutil să se verse sîngele cetăţenilor. Nu provoci o naţiune la război !

De Launay repetă : adevărat, dacă ar fi să deschidă focul asupra poporului, i s-ar sfîşia inima de durere. Dar o va face şi nu va ceda nici o palmă de teren.

Încet, încet, fortăreaţa e încercuită de asediatori.

Apărut în faţa mulţimii, Thuriot se alege cu huiduieli atunci cînd anunţă că Bastilia se va apăra. Din mase se înalţă un strigăt imens :

— Vrem Bastilia !

Doi soldaţi se caţără pe acoperişul căsuţei din faţa fortăreţei — un soi de corp de gardă — aflată lîngă podul mobil care fusese ridicat din ordinul lui de Launay. Garnizoana din interiorul Bastiliei nu schiţează nici o împotrivire. Cei doi bătrîni ostaşi încep să izbească cu securile în lanţurile podului. Cînd acestea sînt sfărîmate, podul cade şi mulţimea se năpusteşte în curte. Unii dintre asediatori vor fi crezut că însuşi comandantul a ordonat coborîrea podului ? N-ar fi imposibil. Dar ce s-a întîmplat apoi ? Un martor ocular, locotenentul de Flue, povesteşte :

„Asediatorii sînt întrebaţi ce doresc. Ei răspund cu un strigăt general : «Să fie coborîte podurile !» Li se spune că aşa ceva nu se poate şi că trebuie să se retragă, altfel se va deschide focul asupra lor. La aceasta, strigătele devin mai puternice : «Jos podurile !» Atunci, treizeci de ostaşi din corpul de gardă primesc ordinul să tragă prin creneluri şi de pe

14 iulie 1789, orele 5 ale serii : „Vrem Bastilia !"

poziţiile situate pe ambele laturi ale porţii".

Salva de muschete seceră rîndurile. Masele se opresc, apoi încep să bată în retragere. Oamenii se apleacă asupra muribunzilor. Răniţii sînt luaţi în spinare şi scoşi afară. Un geamăt teribil se ridică din mulţime: „Trădare!" Vestea se răspîndeşte ca un fulger în tot oraşul: „Bastilia îi ucide pe parizieni!"

În această situaţie, comandantul miliţiei burgheze ordonă să fie aduse în faţa Bastiliei şase tunuri dintre cele capturate la Palatul Invalizilor. Un vechi sergent de gardă, pe nume Hulin, care încă din ajun mobilizase masele prin cuvîntările lui înflăcărate, soseşte şi el la Primărie. În piaţa din faţă sînt adunate mai multe companii din trupele de gardă.

— Bravi ostaşi ai gărzilor franceze, sînteţi oare cetăţeni sau nu? Auziţi oare strigătele de durere ale poporului sau nu? — lansează el patetic. Îi vedeţi pe nefericiţii răniţi aduşi aici şi care întind spre voi braţele? Auziţi bubuiturile tunului cu care sceleratul de Launay ne ucide părinţii, femeile, copiii aflaţi fără arme în faţa Bastiliei? Veţi privi toate acestea cu braţele încrucişate, voi, care aveţi tunuri, voi, care dispuneţi de forţă? Prieteni, oameni buni, ostaşi ai gărzilor franceze! Parizienii noştri sînt ucişi ca nişte cîini şi voi staţi aici în loc să porniţi spre Bastilia! Şi voi, sergenţi, atît de vestiţi prin vitejia voastră, cum de puteţi sta locului, de ce nu vă puneţi în fruntea celorlalţi pentru a-i călăuzi?

— Porneşte şi te vom urma! strigă o voce.

Un imens strigăt face să se cutremure întreaga piaţă.

— La Bastilia!

Asediul e reluat către orele patru. Cei 300 ostaşi din corpul de gardă, sosiţi pentru a întări rîndurile răsculaţilor, îşi trimit gloanţele împotriva zidurilor fortăreţei, fără a obţine însă cel mai mic rezultat. Iată de ce atacatorii hotărăsc să pună în poziţie de tragere două tunuri, chiar în curte, în faţa celui de-al doilea pod mobil, de la intrarea propriu-zisă a fortăreţei. De Launay, văzînd aceste pregătiri, pare a-şi pierde capul. El ordonă să se tragă cu un tun cu repetiţie. Dar, în acelaşi moment, sus, pe turle, soldaţii garnizoanei înalţă puştile cu paturile în sus, în semn că doresc să se predea. De Launay vrea să ordone aruncarea în aer a fortăreţei. Doi invalizi îl împiedică, însă, şi atunci comandantul hotărăşte capitularea.

14 — NIMIC

Unul dintre ofiţerii săi, locotenentul de Flue, se caţără pe pod şi reuşeşte să se facă ascultat de mulţime:

— Garnizoana care se predă se va bucura de onoruri militare?

— Nu, nu!

Atunci, de Launay scrie următorul bilet:

„Avem 10 000 butoaie cu praf de puşcă. Vom arunca în aer tot cartierul, împreună cu garnizoana, dacă nu vă învoiţi să primiţi cum trebuie capitularea. De Launay. Dat la Bastilia, astăzi, 14 iulie 1789, orele 5 ale serii".

Un slujbaş, pe nume Maillard, — care va conduce, în octombrie, la Versailles, răzmeriţa devenită revoluţie — reuşeşte să apuce biletul şi să-l ducă la „statul major" al asediatorilor, stat major alcătuit din Hulin şi un ofiţer de infanterie, Elie.

— Jos podul, strigă din nou mulţimea, şi patru soldaţi s-au apropiat de poartă, deschizînd-o şi lăsînd jos podul mobil.

Masa pătrunde în fortăreaţă...

Ce s-a petrecut în acest timp la Versailles? Cum a reacţionat vechiul „proprietar" al Bastiliei? În seara de 14 iulie, regele s-a dus la culcare, după ce notase în jurnalul său: „14 — **nimic**". Aceasta, deşi în după-amiaza respectivă un grup de delegaţi ai Adunării se prezentase din nou la palat pentru a-i cere retragerea trupelor cantonate pe Cîmpul lui Marte, spre a se linişti spiritele din Paris. Fusese de acord. În definitiv, ce risca? Versailles-ul şi împrejurimile pariziene gemeau de soldaţi. De două zile trupele erau gata să intre în acţiune. Deputaţii Adunării îl preveniseră pe rege că parizienii atacau Bastilia. Ei şi? Fortăreaţa va şti să se apere. De Launay dispune doar de tunuri. Va fi suficient să tragă doar o salvă, pentru ca asediatorii s-o şteargă. A doua zi, va merge la Adunarea Naţională şi „Stările" vor fi dizolvate. În seara de 14 iulie, regele a adormit liniştit şi senin... N-avea să doarmă, însă, prea mult. Marele şambelan, ducele de la Rochefoucauld-Liancourt, avea să vină la căpătîiul său şi să-l trezească:

— Sire, Bastilia e cucerită.

— Cucerită? întreabă Ludovic XVI, încă buimac de somn.

— Da, Sire, de către popor. Guvernatorul a fost ucis. În acest moment, capul său este plimbat prin tot Parisul, în vîrful unui par.

— Serios? Atunci e o răzmeriţă...

— Nu, Sire, e o revoluţie!

Introducerea şi versiunea românească:
L. SĂRĂŢEANU

„Nu cu argumente filozofice și umanitare vei putea convinge pe acei tirani, ci cu lancea lui Horea"

AVRAM IANCU

„Unicul dor al vieții mele e să-mi văd națiunea fericită pentru care după puteri am lucrat pînă acum". Acest crez formulat în testamentul său de la 1850 a însuflețit și conturat întreaga viață și activitate a unuia din cei mai străluciți reprezentanți ai revoluției pașoptiste din Transilvania, Avram Iancu, de la a cărui moarte se împlinesc, în luna septembrie, 100 ani. Personalitate marcantă a epocii sale, Avram Iancu s-a impus, prin înflăcărarea și convingerea cu care s-a consacrat slujirii celor mai înalte idealuri — eliberarea națională și socială a românilor transilvani — ca un conducător politic și militar iscusit, legat de popor. Masele de moți l-au urmat cu încredere în toate marile bătălii purtate în anii 1848-1849. El a rămas în conștiința poporului ca un „zelos apostol martir al libertății naționale". În necrologul pe care i l-a consacrat în 1872, „Gazeta Transilvaniei" scria: „Martir al sorții națiunii! Du-te la masa [...] eternei memorii, unde cu eroii Ștefan cel Mare și Mihai, mișcați zeii, ca să nu fie tîrziu a împrăștia toți norii ce vor a întuneca orizonturile vieții naționale politice, a fraților și nepoților voștri români din Ardeal, care cu pietate vă divinizează. Eternă a ta memorie pe aripile faptelor tale, săpată în istoria națiunei române".

Comemorarea centenarului morții lui Avram Iancu — înscrisă și pe agenda manifestărilor culturale recomandate de UNESCO — prilejuiește revistei noastre evocarea, într-o suită de articole, a unor momente semnificative din eroica și zbuciumata activitate a maralui revoluționar.

V. ȘIMANDAN

Tinerețea lui Avram Iancu

ȘTEFAN PASCU
Profesor universitar

Din vremuri străvechi, cetatea Munților Apuseni a fost locuită de o populație care îndeobște este cunoscută sub numele de moți. În realitate moții sînt doar locuitorii din partea centrală a munților — de prin părțile Vidrelor (de Jos, de Sus și de Mijloc), ale Albacului și satelor din jur, Cîmpenilor și ale Abrudului. Numele se pare că și-l datoresc felului de a-și purta părul în „moț", după obiceiul străvechi al dacilor. Locuitorii de la marginea sudică a ținutului moților se numesc mocani, iar ai Țării Zarandului — crișeni, după numele celor două ape ce-o străbat, Crișul Alb și Crișul Negru.

Pînă la mijlocul secolului XVIII, moții au fost stăpînii liberi ai pămîntului locuit de ei — spunea Iancu Avram,* într-un memoriu înaintat împăratului de la Viena, îndată după înăbușirea revoluției din 1848-1849 — dar, treptat, pămîntul li s-a răpit, pădurile li s-au luat, iar ei au fost transformați în iobagi domeniali și despuiați de toate drepturile avute veacuri de-a rîndul.

Firea lor rezervată, cumpănită în momente pașnice, iute și violentă în momente de învolburare, caracterul lor dîrz, aspru și tenace, prietenos față de prieteni, se explică prin viața grea datorită ținutului prea puțin darnic și înmulțirii nedreptăților adunate de veacuri. Se explică, astfel, șirul de mișcări sociale și naționale ale moților, ridicarea din mijlocul lor a unor eroi intrați în legendă încă din timpul vieții: Horea din Albac și Avram Iancu din Vidra de Sus.

* O monografie despre Avram Iancu semnată de autorul articolului de față urmează să apară în Editura Meridiane.

„Nepotul" lui Horea

Urmînd valea Rîului Mic sau Arieşului Mic, pe drumul ce urcă de la Cîmpeni pe valea Arieşului, printre case vechi cu acoperişuri ţuguiate, călătorul ajunge la Vidra de Sus. Înaintînd pe vale, întîlneşte un şir de brazi tineri ce străjuiesc o casă moţească bătrînă de peste un veac şi jumătate.

În această „Casă a Ianculuí" — o construcţie solidă şi destul de arătoasă, din bîrne puternice, lipite şi văruite în alb, înălţată pe un fundament din zidărie de piatră, cu acoperişul înalt şi maiestuos, dominată de muntele grav şi temut de peste apa Arieşului — a văzut lumina soarelui, în anul 1824 (ziua şi luna nu se cunosc cu certitudine*), un copilaş de moţi pe care părinţii l-au botezat Avram. Nume frecvent în Ţara Moţilor, asemenea altora, ca Aron, David, Moise etc. Era al doilea fiu al lui Alisandru Iancu, gospodar respectat de oamenii satelor de pe valea Arieşului pentru chibzuinţa, cumpătul şi judecata sănătoasă şi pentru o oarecare ştiinţă de carte, calităţi care l-au ridicat în fruntea aşezării ca gornic, adică supraveghetor al pădurilor, şi apoi ca jude.

Citirea şi scrierea în limba română Avram Iancu le-a învăţat în satul natal. Dascălul Mihail Gomboş, un ţăran ceva mai luminat şi ceva mai învăţat decît consătenii săi, împărtăşea puţinilor învăţăcei buchiile într-o cămăruţă modestă, cu ferestre mici cît palma. Mai mult decît literele, îi învăţa, însă, pe tinerii moţi, cu ochi scînteietori de dorinţa de a şti, cartea vieţii, trăită de moşii şi strămoşii lor, de ei înşişi, o viaţă apăsată de greutăţi şi strîmbătăţi, de lipsuri şi neajunsuri, din pricina răutăţii „domnilor", de la Viena sau din partea locului, care slujeau interesele Curţii, slujindu-şi, în acelaşi timp, şi deopotrivă, propriile interese.

După puţintica instruire din Vidra, Avrămuţ al lui Alisandru Iancu a trecut, se pare, pe la o şcoală primară din Neagra, în aceleaşi locuri de pe Arieş. Se povesteşte că la cel dintîi examen ar fi fost răsplătit, de oamenii de faţă, cu cîţiva galbeni, pentru isteţimea şi învăţătura sa aleasă. Dar micul elev ar fi dăruit învăţătorului banii, căruia — potrivit judecăţii copilului — i se cuveneau.

La Cîmpeni, o aşezare mai însemnată — unul din cele trei-patru tîrguri moţeşti

* Se păstrează însă amintirea unei mărturii a lui Iancu însuşi, împărtăşită unui prieten, că s-ar fi născut „la vremea cireşelor", adică în luna iunie — **n.a.**

În p. 24 : *Avram Iancu la 1848*

Interiorul casei în care a copilărit

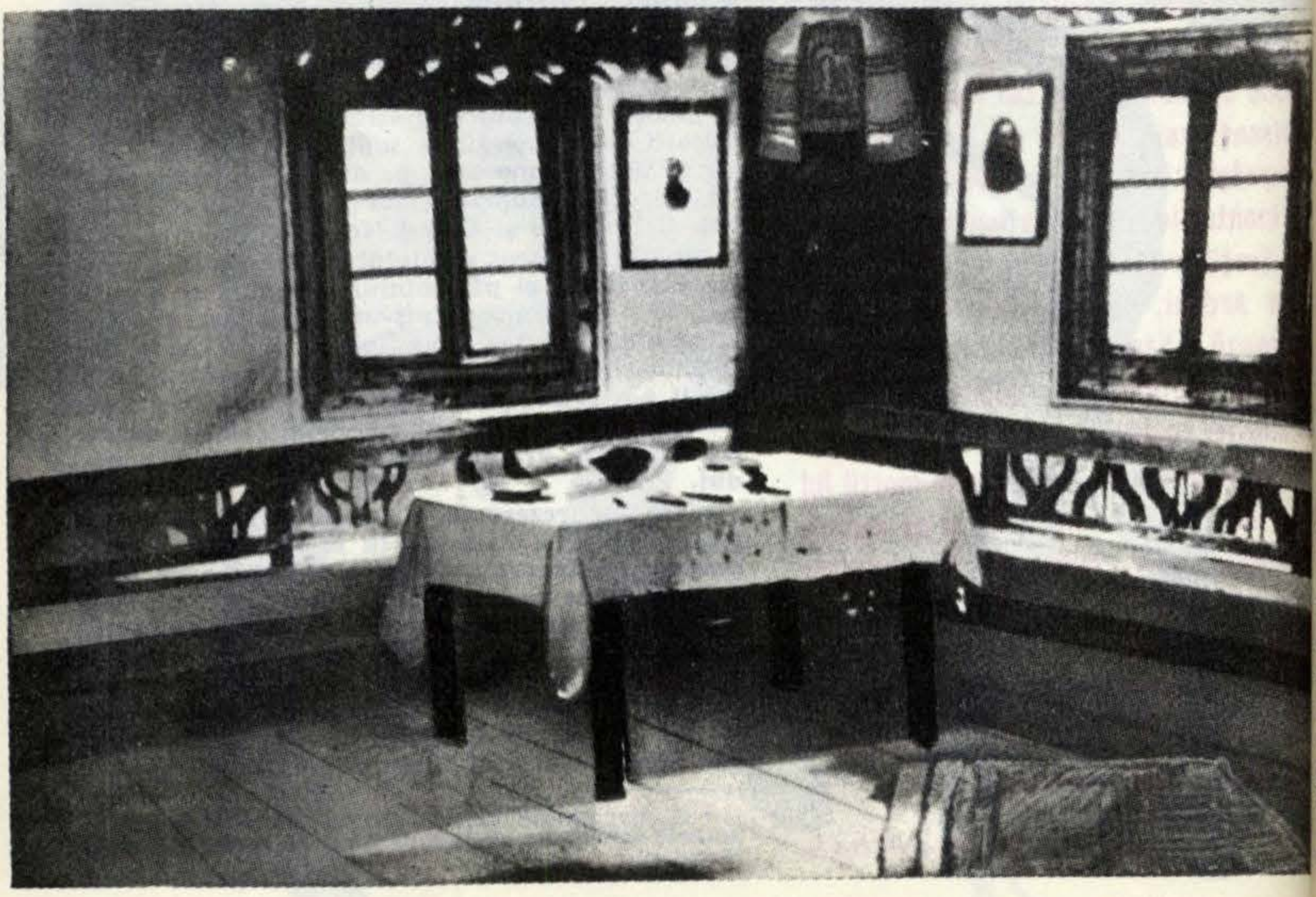

mai importante pe atunci, alături de Zlatna, Abrud, Baia de Arieș — băiatul de 10-12 ani a învățat de la alt vrednic dascăl, Moise Ioanette, tot ce se putea învăța în acele vremuri și în acele locuri!

Minte ageră și deschisă la învățătura de carte, ca și la aceea din viață. Avram Iancu, la stăruințele tatălui său, a fost trimis la gimnaziul din Zlatna. Loc cu o ambianță umană și spirituală deosebită de cea din Vidra, unde nu trăiau decît țărani moți, alta chiar decît cea de la Cîmpeni, unde marea majoritate a locuitorilor erau tot moți, țărani cei mai mulți. De aceea, potrivit amintirilor unui prieten al familiei Iancu — cel care l-a „condus" pe Avrămuț în căruța cu coviltir, la gimnaziul din Zlatna — băiatul, cuprins de nostalgia satului natal, de a oamenilor pe care-i știa și-i îndrăgea, a fugit de la școală. Dar teama de „primirea" ce avea să i-o facă tatăl său cînd va intra pe poartă l-a covins să se întoarcă la Zlatna. Copilul de 13-14 ani a devenit elevul gimnaziului din Zlatna.

Încă de pe atunci, de la vîrsta începuturilor înțelegerii rosturilor lumii și a faptelor omenești, Avran Iancu a fost impresionat de întîmplările petrecute cu o jumătate de veac mai înainte în acele locuri, de fapta temerară a înaintașului său în credință și idealuri, Horea. Firul gîndului său despre rosturile lumii aceleia, cu strîmbătățile ei, numeroase și mari, despre crezul în înrudirea nemijlocită, spirituală și de spiță, cu Horea, al cărui „nepot" se mîndrea a fi, Avram Iancu și-l împărtășea lui Vasvári Pál, prieten de idei și idealuri, pe care soarta i l-a opus, însă, mai tîrziu, în anii învolburați ai revoluției, ca potrivnic.

Credința în apropierea sorocului pentru îndepărtarea strîmbătăților sociale s-a întărit apoi în mintea și inima adolescentului Avram Iancu în timpul studiilor la Cluj. Aici i s-a oferit posibilitatea să cunoască mai mult și mai multe, să înțeleagă mai bine rădăcinile răului, să descifreze cu mai multă siguranță bătaia vremii, nu numai în ce privește munții lui sau Transilvania întreagă, ci în legătură cu complexul și complicatul Imperiu habsburgic, cu Europa întreagă.

„Student" la Liceul Academic din Cluj — clădirea căruia se află pe strada Kogălniceanu, față-n față cu Universitatea —, care avea pe la 1841 un început de facultate de filozofie și alta de drept, Avram Iancu se pregătea să devină avocat. Din două motive mai ales. Cel dintîi și poate cel mai însemnat datorită faptului că, în acele vremuri, unui copil de iobag, oricît de talentat ar fi fost, îi erau închise cărările pentru o carieră administrativă mai înaltă. Al doilea, fiindcă, în credința multora, cunoașterea legilor putea fi de folos poporului obidit.

Chipul lui Avram Iancu în anul 1850, pe cînd avea 26 ani

Cei doi stăpîni

Pomenit în fruntea șirului de studenți clujeni, Iancu era vrednic de locul de cinste pe care i-l recunoșteau colegii. Unul dintre aceștia, Silvestru Moldovan, afirma fără înconjur că Iancu se distingea prin dragostea sa față de popor, prin admirația de care se bucura între colegii săi: „Avram Iancu era un om foarte popular și el iubea foarte mult poporul". El conversa, afirmă colegul amintit, de preferință cu studenți „mai fără mijloace, pe care adesea îi ajuta cu cărți, haine, uneori cu bani".

Dovedea aplicații mai mari la matematici, fizică și istorie, era bun la retorică și filozofie, fiind socotit în genere „un student eminent". Se bucura de profesori învățați, conștiincioși, preocupați de instruirea „studenților", dar și de semănarea ideilor menite să întărească sentimentele naționale. Mai moderată la început, mai ostentativă în deceniul al cincilea al veacului trecut, pe măsură ce ideea statului unitar național maghiar cuprindea cercurile burgheziei și nobilimii, această politică

a avut efecte tocmai potrivnice celor promovate în rîndurile tineretului naţionalităţilor nemaghiare, sensibilizîndu-le mintile şi inimile şi grăbind procesul de afirmare a conştiinţei naţionale proprii.

Ambianţa clujeană a anilor de studenţie ai lui Avram Iancu era, deci, foarte propice acestei sensibilizări. Se dezbătea atunci la Cluj un proces de larg răsunet, al locuitorilor din Bucium, spoliaţi de păduri, bunul de preţ care le asigura viaţa. Locuitorii munţilor au încercat zadarnic toate căile pentru a-şi redobîndi „averile". Învăţaţi şi încurajaţi de Ecaterina Varga, „Doamna moţilor", moţii au reînceput lupta : alte plîngeri la împărăţie, alte ciocniri cu armata trimisă pentru „liniştirea" oamenilor, alte procese. Prin discuţii cu moţii, Iancu s-a lămurit mai bine asupra cauzelor şi mai ales asupra căilor de acţiune împotriva nedreptăţii. Dreptul şi dreptatea trebuiau să coboare pe pămînt din sfera teoriilor, să fie aplicate la realitatea socială, spre uşurarea vieţii mulţimilor. În vacanţele de vară împărtăşea această dorinţă şi tatălui său. „Tată ! Nu-i bună rînduiala de acum ! Trebuie schimbată ! Unii să moară de flămînzi, iar alţii să crape de sătui" — ar fi rostit Iancu într-o asemenea împrejurare. „Schimbaţi-o ! Numai să puteţi !" ar fi replicat tatăl, cu vocea cumpănită, pe baza unei experienţe de o viaţă.

Se dezbătea la Dieta din Cluj, în iarna anului 1846/1847, problema unei noi reglementări a raporturilor dintre nobili şi iobagi, emanciparea ţăranilor din iobăgie şi împroprietărirea acestora. Era un moment hotărîtor nu numai pentru raporturile sociale din Transilvania, nu numai pentru ţărănime, ci pentru însăşi soarta marelui principat al Transilvaniei. Sînt revelatorii în această privinţă cuvintele unui contemporan care nu poate fi bănuit de părtinire faţă de ţărănime, deoarece era nobil — din gruparea liberală a nobilimii — Kemény Dénes : „Ţăranului — spunea el — după ce a fost dezbrăcat de toate drepturile omului, de toată demnitatea omenească, i s-au impus obligaţii care nu numai că întrec venitul pămîntului ce-l munceşte, dar întrec chiar puterile lui. Şi dacă ar avea numai un singur stăpîn, tot ar mai merge. Dar după ce stăpînul i-a luat tot ce bietul om a agonisit, vine al doilea stăpîn : statul. Acesta-i impune o sarcină şi mai grea. În timp ce nobilul petrece în trîndăvie, ţăranul poartă toate greutăţile ţării, singur plăteşte dările, face poduri şi drumuri grele, şi tot el plăteşte şi vama cînd trece pe ele. Apără ţara cu arma, pentru ca nobilimea să poată stăpîni în linişte, plăteşte popa, dascălul, judele, notarul şi tot ce i se cere. Şi acest om, în zdrenţele sale, e cinstit, blînd, muncitor, îşi iubeşte ţara şi o apără cu credinţă, deşi el ştie că nici măcar acel pămînt de trei coţi, care după moarte îi va acoperi trupul, nu este proprietatea sa. Băgaţi de seamă ! Dumnezeu nu poate suferi îndelung o asemenea situaţie" — încheia Kemény, ameninţător şi prevestitor.

La discuţiile ce aveau loc în Dietă cu privire la soarta viitoare a ţărănimii, asistau, de la galerie, şi unii cancelişti * veniţi anume din Tîrgu Mureş. Iancu se afla printre ei, urmărind cu inima la gură mersul discuţiilor, agitate, înfierbîntate. „Iancu — povesteşte un martor ocular — care asculta cum se împărţesc domnii pe pielea bietului ţăran, gemea ca un taur ferecat şi tremura ca varga, o convulsiune şi nervozitate l-a cuprins, îl scuturau frigurile. A trebuit să-l duc cu sila de-acolo, mă temeam că va face scandal. Pe drum către casă am încercat să-l liniştesc, el însă mi-a zis : «Frate Şuluţ ! Nu te supăra pe mine, oricît de bun român ai fi tu, tu nu poţi simţi durerea ce am simţit-o eu azi. Tu şi familia ta nu sînteţi robi, ca mine şi părinţii mei. Cînd acel nobil baron a zis că nici acel pămînt de trei coţi, care ne va acoperi trupul după moarte, nu este proprietatea noastră, era să mă arunc din galerie între ei şi să-i izbesc de perete. Nu cu argumente filozofice şi umanitare vei putea convinge pe acei tirani, ci cu lancea lui Horea»".

Aşa îi era firea : asculta atent şi încruntat cînd era cazul, acumula amărăciunea şi revolta, se interioriza cu o intensitate neobişnuită, iar cînd coarda era prea întinsă izbucnea scurt, îndîrjit, aruncînd fulgere din ochi şi tunete din glas. „Cînd îl irita cineva, devenea teribil". Aşa l-a cunoscut George Barţiu, aşa l-a caracterizat, aşa a fost.

Iancu aduna mereu noi şi noi învăţăminte, noi şi noi puteri pentru ziua cea mare, a socotelilor.

Clipa îndelung aşteptată

La 13 martie 1848, revoluţia a izbucnit la Viena. Cu ocazia deschiderii **Landtag**-ului (Dietei), o mare mulţime de vienezi s-a adunat în faţa clădirii : muncitori, calfe, mici meseriaşi, studenţi... Ciocniri cu poliţia, baricade, demiterea şi fuga lui Metternich — erau socotite succese certe ale revoluţiei.

La 15 martie s-au revoltat locuitorii din Pesta. A fost aprobat un manifest, în 12 puncte, cuprinzînd principii ce trebuiau să stea la baza noii constituţii : egalitatea în drepturi pentru toţi cetăţenii, fără deosebire de naţionalitate şi confesiune, abolirea privilegiilor feudale, desfiinţarea iobăgiei, guvern constituţional, libertatea tiparului şi a întrunirilor. Peste

---

* **Canceliştii** erau practicanţii de la Tabla regească (Curtea de apel a Transilvaniei) — **n.a.**

6 zile, Dieta întrunită la Bratislava (Pojon) a votat, sub ameninţarea revoluţiei, o seamă de legi cu privire la desfiinţarea privilegiilor nobiliare, la anularea robotelor şi dijmelor, la împroprietărirea iobagilor, legi care, aplicate, erau în stare să schimbe într-o mare măsură înfăţişarea societăţii.

În primele zile după mijlocul lunii martie au avut loc manifestaţii revoluţionare în diferite locuri din Transilvania. Muncitori, mici meseriaşi, intelectuali, studenţi, calfe — români, maghiari, germani — se aflau în primele rînduri. În acele zile s-au formulat cele dintîi ma-

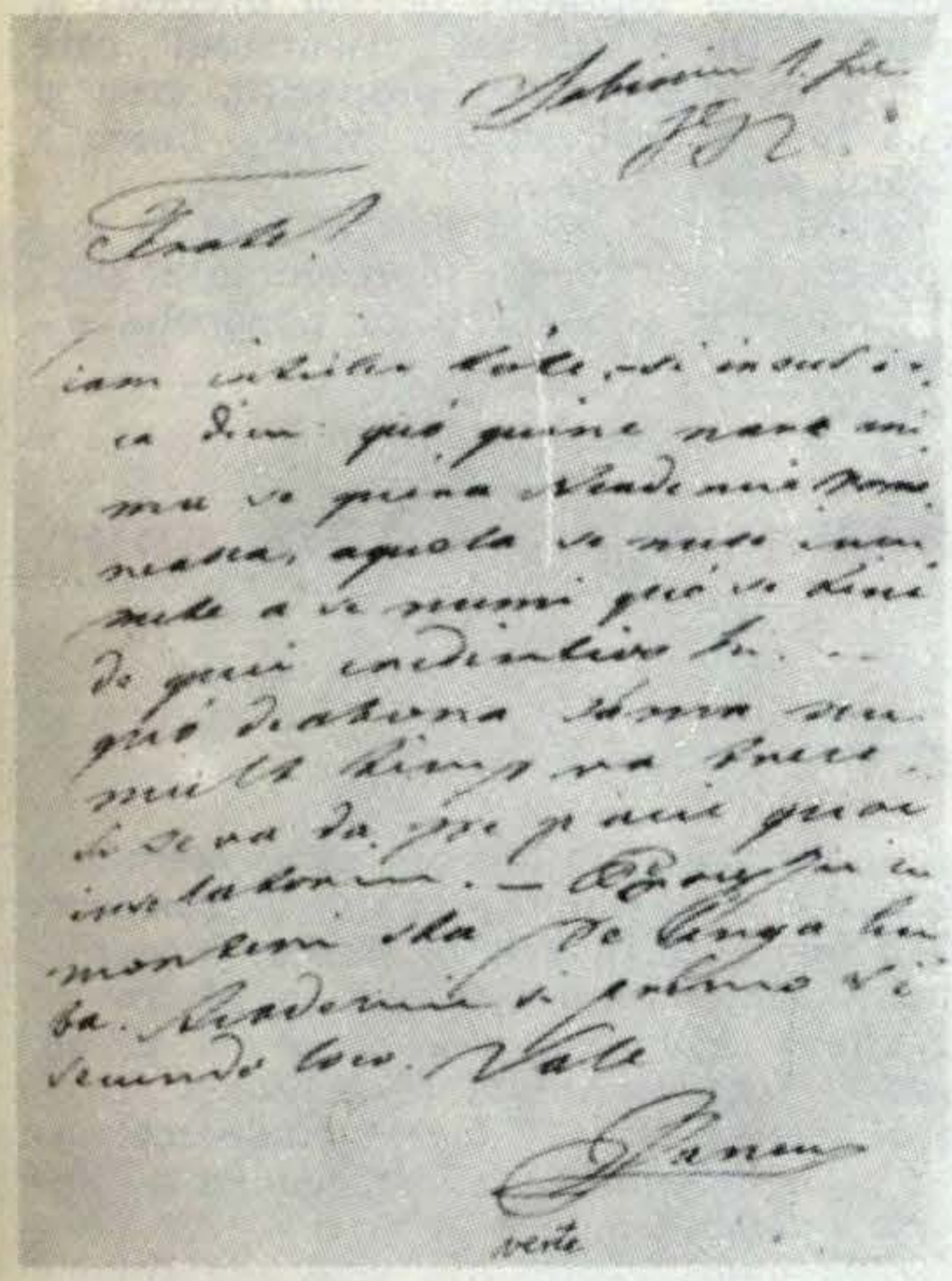

Facsimil al unei scrisori

nifeste-program adresate poporului român. La 22 martie, două manifeste au fost răspîndite în oraşele şi satele Transilvaniei ; ele cuprindeau gîndurile şi entuziasmul revoluţionar al intelectualităţii româneşti. Peste două zile, manifeste asemănătoare au fost afişate pe zidurile clădirilor oraşului Sibiu. În seara aceleiaşi zile de 24 martie, Simion Bărnuţiu, fost profesor de filozofie la Blaj, îndepărtat de la catedră de episcopul conservator Ioan Lemeni, din nou student, la 40 ani, la Academia de drepturi din Sibiu, dicta colegului său Ioan Puşcariu „o proclamaţie către români". Se cerea, înainte de toate, ca o condiţie **sine qua non** a discutării altor probleme, repunerea naţiunii române în drepturile sale, congres naţional în care să se precizeze revendicările poporului român, recunoaşterea limbii române ca limbă oficială, desfiinţarea iobăgiei. „Fără naţie şi republică e numai despotism afurisit ; ştergerea iobăgiei naţiei române, ca naţionalitate română, congres naţional în care să ne înţelegem mai întîi despre dobîndirea acestora", suna concluzia, ca o poruncă obligatorie pentru toţi fiii naţiunii române.

Proclamaţia, copiată în aceeaşi noapte în mai multe exemplare, a fost destinată tinerimii din Blaj, Cluj, Tîrgu Mureş, Braşov, precum şi satelor din toată Transilvania.

Canceliştii din Tîrgu Mureş nu puteau rămîne, nici ei, nepăsători în faţa acestor evenimente. Cu atît mai mult cu cît le aşteptau pregătiţi de ani de zile, le pregătiseră ei înşişi prin tot ce lucraseră, prin tot ce gîndiseră şi plănuiseră. Astfel, la 22 martie, au întocmit o petiţie adresată împăratului de la Viena ; concomitent cu culegerea de semnături pentru susţinerea ei, tinerimea maghiară a organizat, la 23 martie, o manifestaţie de stradă, dezaprobată de unele personalităţi, ca de pildă prof. Bolyai Farkas, pentru spiritul naţionalist ce a dominat-o. A doua zi, petiţia a fost prezentată şi primarului din Tîrgu Mureş, obţinîndu-i-se aprobarea. În ziua de 25 martie, canceliştii maghiari au convocat o mare adunare la Curtea de Apel. Au fost invitaţi şi nouă cancelişti români. Între ei Avram Iancu, Alexandru Papiu-Ilarian, Ioan Oros, Samuil Poruţiu etc. Canceliştii saşi au refuzat invitaţia, părăsind oraşul şi plecînd acasă.

Egalitate sau moarte!

Au avut loc discuţii furtunoase, expresie a unui entuziasm tineresc, revoluţionar. S-a cerut libertatea presei, pentru ca naţiunea maghiară să-şi poată exprima liber voinţa cu privire la transformările viitoare, apoi uşurarea poverilor poporului — vechi deziderate ce puteau constitui o atracţie pentru orice tînăr al acelor timpuri. Toate acestea în timp ce, de pildă, uniunea Transilvaniei cu Ungaria era socotită o problemă subordonată

Opt din cei nouă cancelişti români au subscris petiţia de la Tîrgu Mureş — deşi aceasta nu cuprindea problema eliberării ţăranilor de obligaţiile urbariale fără despăgubire. Papiu-Ilarian, încredinţat cu alcătuirea textului, a afirmat, însă, că el şi ceilalţi cancelişti români şi-au pus semnătura cu condiţia eliberării din iobăgie, fără nici o despăgubire din partea ţăranilor, împlinirii egalităţii depline în drepturi a tuturor naţionalităţilor.

Declarația tinerilor români a stîrnit discuții aprinse și, pînă la urmă, includerea ei în protocol a fost refuzată.

O nouă adunare a avut loc în noaptea spre 26 martie ; alte discuții vii cu privire la program și cu deosebire la problema ștergerii iobăgiei. Care a fost poziția lui Iancu în această împrejurare de însemnătate deosebită ? Două mărturii — una a prietenului și biografului său Iosif Sterca Șuluțiu, și alta a istoricului maghiar contemporan cu evenimentele amintite, Kövári László — au consemnat atitudinea tînărului cancelist în timpul întrunirii respective. Amîndouă concordă în ce privește esența lucrurilor. La adunarea din timpul zilei, Iancu s-a mărginit, după obiceiul său, să asculte, să observe dintr-un colț al sălii. N-a fost, însă, un simplu observator, ci, fără să-și exprime prin vorbe stările sufletești, a urmărit cu întreaga sa ființă dezbaterea. În ședința de noapte, Iancu și-a expus gîndurile. Scurt, apăsat și limpede, așa cum îi era firea. Cel dintîi dintre martori afirmă că față de tîrguielile colegilor săi în legătură cu problema ștergerii iobăgiei și a soartei țăranilor, Iancu ar fi respins cu voce tare, „în numele neamului românesc", susținerile tinerilor nobili, afirmînd că ele aveau „să se spulbere în fața dreptului omului". Încheierea puținelor, dar răspicatelor cuvinte, a fost : „ștergerea sclaviei și egalitate totală sau moarte !"

Al doilea izvor afirmă că Iancu urmărea „dîrz discuția în jurul desființării iobăgiei", iar deodată a rostit răspicat : „desființarea robotelor fără despăgubire, sau moarte". Nici o îndoială, prin urmare, cu privire la atitudinea acestui vrednic reprezentant al unor tot atît de vrednice generații de luptători pentru drepturi și dreptate. După sfîrșitul „discursului", care a cuprins doar patru propoziții, greu și dens însă cît un volum întreg, Iancu a părăsit sala.

Era atunci, la 25-26 martie 1848, și mai mult recunoscut drept reprezentantul fidel al gîndurilor și aspirațiilor poporului român.

● Clio anunță ○ Clio anunță ◎ Clio anun

■ Aplecare primejdioasă

Construit în interval de aproape două secole, între 1174 și 1350, celebrul turn înclinat din Pisa se află din nou în reflectorul actualității. După părerea specialiștilor, monumentul este amenințat cu prăbușirea dacă nu se va găsi o soluție pentru susținerea lui în neobișnuita poziție în care se află.

Pisa este situată în șesul cuprins între gurile de vărsare ale fluviului Arno și munții de marmură ai Carrarei. În oraș și de jur-împrejurul lui au apărut, în ultimele decenii, zeci de noi fabrici care revarsă în văzduh trîmbe groase de fum. Pe autostrăzile care brăzdează ținutul, mii de eșapamente eliberează zilnic nori de gaze rezultate din arderea benzinei în motoarele automobilelor.

Totuși, de această dată, nu poluarea aerului este vinovată de critica situație în care se află clădirea. O investigație efectuată în ultimii șase ani de către o comisie de experți a ajuns la concluzia că principala problemă o formează temelia turnului și, în special, straturile subsolului pe care ea se reazemă.

După cum se știe, binecunoscuta construcție are o înălțime de opt etaje (aproape 55 m). Pentru a ajunge pe platforma superioară, trebuie urcată o scară de piatră care numără nu mai puțin de 294 trepte. Față de linia perpendiculară, înclinarea măsoară mai bine de 4 m. Se pare că, această aplecare a început să se manifeste încă în timpul lungii perioade de construcție a turnului. În primul stadiu, fundațiile laturii sudice s-au înfundat în pămînt cu o „viteză" ajungînd pînă la 28 cm pe an, ceea ce i-a determinat pe arhitecți ca, de la al treilea etaj în sus să clădească turnul cu o înclinație inversă, pentru a-i asigura stabilitatea.

După cum rezultă din cele trei volume de concluzii ale comisiei de experți care a lucrat vreme de șase ani, monumentul se află practic într-o stare de plutire pe o bază alcătuită dintr-un amestec de nisip și argilă albastră foarte flexibilă și îmbibată cu apă. Aparatura ultrasensibilă, pusă în funcțiune la cel de-al doilea nivel al turnului, a demonstrat că acesta continuă să se încline cu aproximativ 0,8 mm în fiecare an, executînd în plus și o mișcare de rotire lentă, în jurul propriei sale axe.

În ultimele 6 decenii, peste 200 000 persoane din întreaga lume s-au simțit datoare să trimită recomandări, sugestii și soluții de consolidare sau chiar de redresare a turnului. Oficialitățile italiene dezbat problema încă din 1910. Acum, însă, un concurs internațional pe care-l organizează autoritățile de resort de la Roma oferă, poate, speranțe de salvare a acestui unicat arhitectural cu care se mîndrește întreaga Europă.

Gheorghi Dimitrov: 90 ani de la naștere

S-au împlinit 90 ani de la nașterea lui Gheorghi Dimitrov, fiu iubit al poporului bulgar, eminent fruntaș al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, prieten al poporului nostru, animator al extinderii relațiilor frățești dintre cele două țări vecine, ale căror destine s-au interferat adeseori de-a lungul multiseculare lor istorii.

Un om modest, prietenos, intransigent în principii, dar tandru în relaţiile cu cei din jur, conducător încercat al maselor, orator de talent — aşa îl descriu toţi cei care l-au cunoscut.

În 1971, a apărut la Sofia o culegere intitulată Amintiri despre Gheorghi Dimitrov, **înmănunchind evocările unor persoane care l-au cunoscut pe remarcabilul conducător revoluţionar. Iată de ce, după o succintă prezentare biografică, am ales din această lucrare un fragment, care pune în lumină profundele calităţi umane ale lui Gheorghi Dimitrov.**

Crişan ILIESCU

Jaloane biografice

18 iunie 1882 :
— într-o familie nevoiaşă din satul Kovacevţi, judeţul Pernik, se naşte Gheorghi Dimitrov

1889-1894 :
— urmează cursurile şcolii primare

1894 :
— la vîrsta de 12 ani se angajează ca ucenic tipograf

1898 :
— participă la greve şi demonstraţii muncitoreşti

1900 :
— devine membru al Asociaţiei muncitorilor tipografi din Sofia

1902 :
— intră în Partidul Muncitoresc Social-Democrat Bulgar, secţiunea din Sofia; ia parte activă, alături de Dimităr Blagoev, la constituirea — în 1903 — a Partidului socialist de stînga al „tesneacilor"

1904 :
— este ales în Comitetul Uniunii Generale a Sindicatelor Muncitoreşti

1906 :
— organizează şi conduce greva minerilor din Pernik

1909 :
— este ales membru al C.C. al Partidului socialist de stînga al „tesneacilor" ; participă la prima Conferinţă social-democrată balcanică, ţinută la Belgrad

1910 :
— este ales în Comitetul Federaţiei Internaţionale a Minerilor

1912 :
— ia parte, ca delegat al Partidului socialist de stînga al „tesneacilor", la lucrările Congresului II al Partidului Social-Democrat din România ; este ales deputat în Adunarea Populară a Bulgariei

1915 :
— ia parte la a doua Conferinţă social-democrată balcanică, ţinută la Bucureşti

1919 :
— în mai. Partidul socialist de stînga al „tesneacilor" îşi ia titulatura de Partidul Comunist Bulgar (P.C.B.) ; în luna decembrie, Dimitrov face parte din Comitetul Central de grevă care con-

(Continuare în p. 64)

PLANŞELE NOASTRE

① Zoe Ghika. Pictură în ulei de Aleksandr Roslin (1777) aflată la National Museum din Stockholm — Svenska Porträttarkivet **(Chipul fermecător al domniţei...,** p. 52)

② Lumea oamenilor de afaceri din S.U.A. într-o viziune americană : preşedintele Theodore Roosevelt faţă în faţă cu giganţii Wall Street-ului **(Drumuri spre Casa Albă,** p. 77)

③ Momente din timpul Revoluţiei franceze : separarea Stării a treia şi tineri soldaţi îndreptîndu-se spre Paris (desene de Lesueur) ; asaltul fortăreţei care întruchipa absolutismul monarhic **(Căderea Bastiliei,** p. 18)

④ Dăruirea de sate boierilor şi mănăstirilor reprezenta o formă specific medievală de înăsprire a exploatării. S-a păstrat şi acest hrisov al lui Constantin Brîncoveanu dat Mitropoliei, pentru a stăpîni satul Crăsani **(Dicţionar istoric — Birul,** p. 83)

COULD-
MORGAN

Ассѣло Благовѣрно Іѡ Костантинъ Басарабъ Воевода Нїгрїи Всѣо

ENIGMISTICĂ

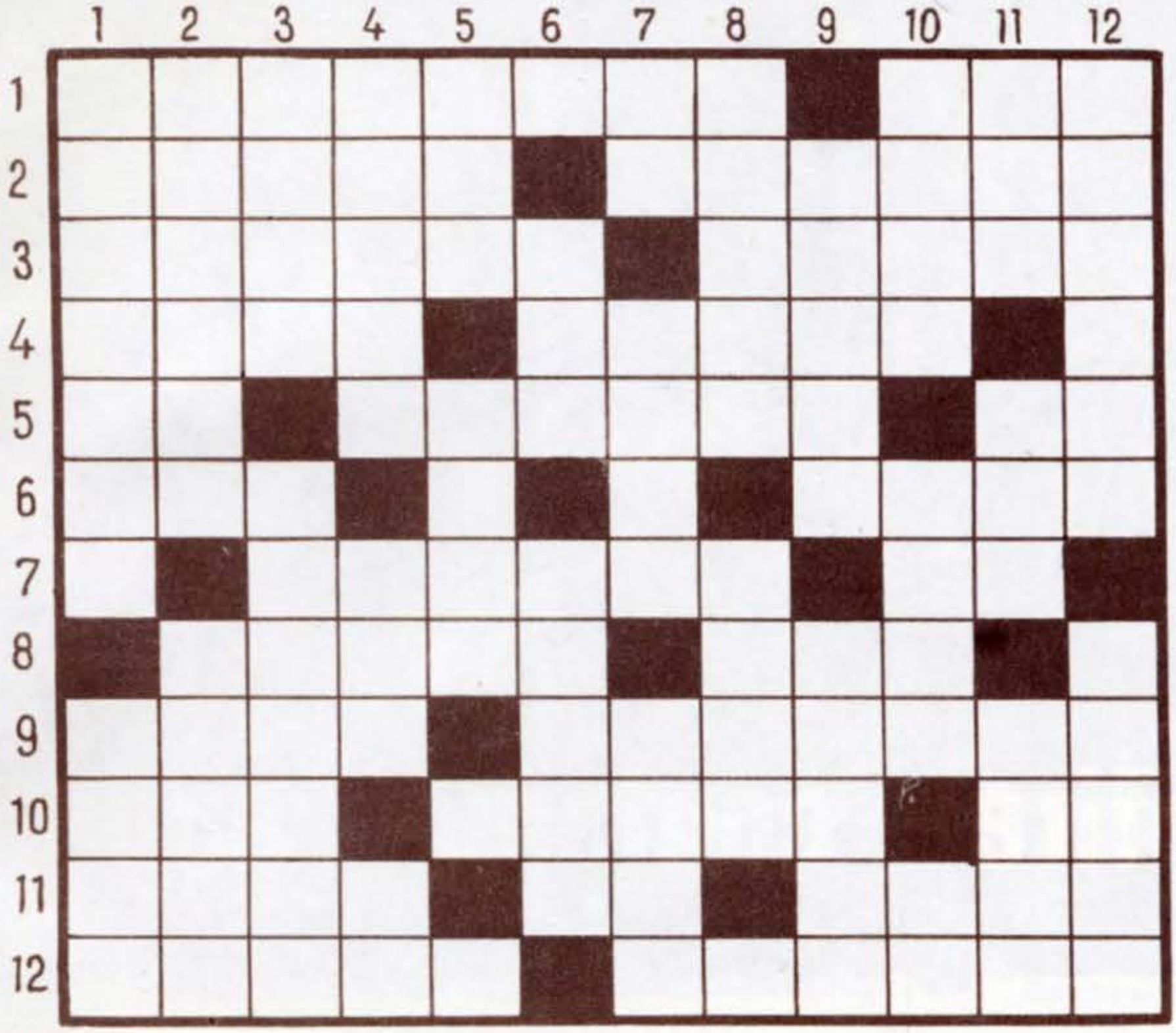

ENIGMA I-I

ORIZONTAL : 1) Autor de comedii de moravuri în epoca elenistică (sec. IV-III î.e.n.). — Popor antic care a cunoscut, şi el, cucerirea macedoneană. 2) Renumită metropolă elenă. — Clasă socială. 3) În 337 î.e.n., regele Filip II a convocat acolo un congres menit să consolideze hegemonia Macedoniei asupra statelor elene. — Confederaţie de 12 oraşe greceşti din Asia Mică, condusă de Milet. 4) Vechi stat asiatic, a cărui capitală a fost cucerită de Alexandru cel Mare. — Locul unei mari bătălii, care a hotărît soarta Imperiului persan. 5) Cap de diadoh ! — În văzduh. — Fluviu în Italia. 6) Cîntecul... iazului ! — Capitala Perakului (Malaezia). 7) Instrumente. — Bir ! 8) Stratificări sociale. — Rîu în U.R.S.S., afluent al Okăi. 9) Erou din Kalevala. — Istoric grec din sec. IV î.e.n. 10) Curs de apă. — Înaintaşul lui Alexandru cel Mare. — Luca Udrescu. 11) Parte a unei sculpturi. — Dimpotrivă. — Hegemonia ei a înlocuit-o pe cea spartană. 12) Asediu. — Celebru filozof materialist, originar din Atena.

VERTICAL : 1) Supranumele marelui cuceritor. — A înflorit în epoca elenistică. 2) Regiune din Grecia, focar a numeroase răscoale. — Insulă unde se afla templul lui Asklepios. 3) Rîu în Banat. — Moştenire a elenismului. 4) A însufleţi. — Specialitatea lui Pan. — Slab la început ! 5) Nănaş. — Oraş grec din Asia Mică, cu un celebru templu al zeiţei Artemis. 6) Şi un oraş fenician, care a înfruntat timp de şapte luni pe Alexandru cel Mare. — Vocabular. 7) Radu Stoenescu. — Percepe senzaţii. — Unul din profeţi. 8) Asasinată. — Personaj legendar. 9) Localitate în Pakistan (Sialkot). — Împărăţiile întunericului. 10) Oraş în Franţa, vestit prin monumentele sale istorice. — Pulbere. — La intrarea în Ecbatana ! 11) Monarh al madianiţilor (sec. VII). — Rege indian, înfrînt de Alexandru Macedon în 326 î.e.n. — Orăşel în Norvegia. 12) Moştenitor parţial al imperiului lui Alexandru. — Publicaţie anuală de sinteză.

Cuvinte rare : IPOH ; TNA ; ETNI ; LOONI ; EVI

I. PĂTRAŞCU

SOLUŢIILE CAREULUI DIN Nr. 6

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	M	O	N	E	D	E	■	P	O	L	E	N
2	A	N	A	L	E	■	M	I	T	U	R	I
3	N	O	I	■	D	I	A	C	■	T	O	N
4	U	R	M	A	■	A	R	T	A	■	R	I
5	S	A	I	T	A	■	T	A	R	D	I	V
6	C	■	T	R	A	D	I	T	I	A	■	E
7	R	A	I	A	■	A	■	A	P	T	A	■
8	I	Z	■	S	C	R	I	■	I	A	N	A
9	S	T	I	■	E	■	M	O	■	R	I	R
10	■	E	P	I	G	R	A	F	I	E	■	M
11	A	C	■	C	A	O	L	I	N	■	D	A
12	R	I	G	I	■	H	E	R	O	D	O	T

MĂRĂȘTI–MĂRĂȘEȘTI

În amintirea contemporanilor

General maior I. CUPȘA

În vara anului 1917, la porțile Moldovei s-au desfășurat unele dintre cele mai mari și mai glorioase bătălii din istoria țării noastre. Armata română, însuflețită de un măreț elan patriotic, sprijinită cu tenacitate de popor, a înfrînt încercarea Puterilor Centrale de a cotropi întregul teritoriu al țării. Era în perioada de mijloc a primului război mondial, dezlănțuit de puterile imperialiste pentru împărțirea sferelor de influență, acapararea de colonii și teritorii străine. În 1916, după doi ani de neutralitate, România se alăturase coaliției Antantei care îi promisese ajutor în satisfacerea dezideratului unității naționale, problemă ce frămînta profund masele populare și constituia aspirația secular a poporului nostru. În toamna lui 1916 Puterile Centrale își îndreptaseră lovitura principală împotriva României, pentru a-i cotropi teritoriul bogat în surse petrolifere și alimentare, de care ele duceau mare lipsă. Nesprijinită de puterile Antantei, în fața unui inamic experimentat, înzestrat cu cele mai moderne mijloace tehnice ale timpului și avînd o covîrșitoare superioritate numerică, armata română a apărat cu dîrzenie, pas cu pas, pămîntul patriei. Datorită eroismului luptătorilor români și intervenției forțelor ruse, trupele invadatoare au fost oprite spre sfîrșitul anului 1916 pe Carpații Răsăriteni, cursurile inferioare ale Putnei, Siretului și Dunării. Chiar generalul german Ludendorff — șeful cartierului general — a fost silit să recunoască eșecul Puterilor Centrale. El nota în amintirile sale: „Noi am respins armata română, dar n-am putut s-o nimicim. A trebuit să lăsăm în Dobrogea și în Valahia forțe pe care înainte de intrarea României în război le-am folosit pe frontul oriental, pe frontul occidental sau în Macedonia... Eram mai slabi ca înainte în ce privește desfășurarea generală a războiului".

Cu sacrificiul a mii de vieți și a unei părți din teritoriul său, România a ușurat situația aliaților din vest atrăgînd asupra ei o parte însemnată din forțele inamicului, care însuma aproximativ 40 divizii.

OITUZ

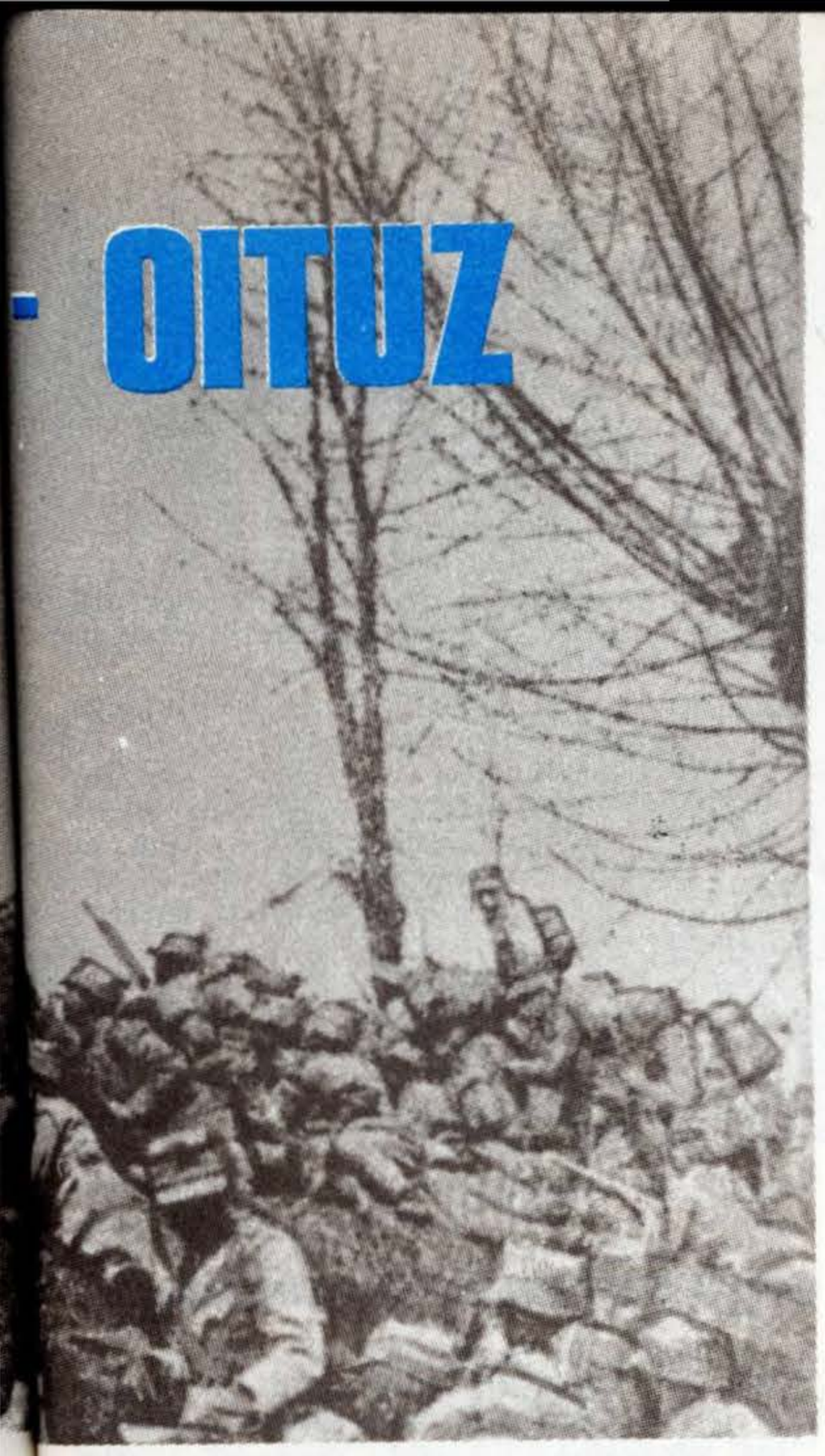

„Ne plecăm cu veneraţie în faţa eroilor naţiunii, în faţa celor care nu şi-au precupeţit viaţa pentru a asigura libertatea şi progresul poporului român, care au pus, la timpul lor, o piatră la temelia măreţului edificiu pe care îl înălţăm astăzi pe meleagurile României socialiste. Fie ca memoria celor ce au căzut la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, oprind cu pieptul lor armatele imperialismului german, să trăiască veşnic în conştiinţa poporului, îmbărbătîndu-l întotdeauna în lupta pentru binele şi prosperitatea Republicii Socialiste România"

Nicolae Ceauşescu

O jumătate de secol de la epopeea naţională a Mărăşeştilor (Cuvîntare la adunarea populară consacrată aniversării bătăliilor de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz. 12 august 1967)

În iarna şi primăvara anului 1917, în Moldova s-a desfăşurat o activitate febrilă pentru a se asigura rezistenţa ţării. În condiţii excepţional de grele, cînd mai bine de jumătate din suprafaţa României era cotropită de inamic, cînd bolile molipsitoare făceau ravagii în rîndurile populaţiei civile şi ale soldaţilor, cînd pămîntul Moldovei trebuia să hrănească şi să adăpostească un număr de oameni de trei ori mai mare decît în situaţii normale, s-au făcut eforturi deosebite pentru reorganizarea armatei. Masele populare, acceptînd cu stoicism lipsuri de tot felul, au asigurat forţelor armate tot ce le era necesar.

Salvarea ţării de la catastrofă era porunca supremă a momentului, resortul generator al eforturilor eroice ale maselor truditoare. Şi masele au răspuns cu abnegaţie acestui deziderat, eroismul lor fiind factorul hotărîtor în obţinerea marilor victorii din vara anului 1917.

Din punct de vedere al organizării şi înzestrării, trupele române erau, acum, comparabile cu cele germane şi austro-ungare, ele erau, însă, categoric superioare prin moralul lor ridicat, izvorît din conştiinţa că luptă pentru apărarea patriei, pentru eliberarea teritoriului cotropit.

În urma măsurilor luate pentru întărirea armatei şi a elanului cu care au fost duse la îndeplinire, în vara anului 1917 trupele române reprezentau o forţă capabilă şi dornică să se măsoare cu inamicul.

11 iulie 1917: momentul aşteptat de toată suflarea românească

Pentru anul 1917, Antanta pregătea, pe toate fronturile, o ofensivă generală, care să ducă la înfrîngerea Puterilor Centrale şi la obţinerea victoriei. La acest mare efort urmau să-şi aducă contribuţia şi Armatele 1 şi 2 române de pe frontul din Moldova. Planul întocmit cu migală prevedea două lovituri convergente care să ducă la încercuirea Armatei 9 germane ; una dată de Armata 2 română în zona Mărăşti, alta dată de Armata 1 română pe Siretul inferior, în zona Nămoloasa. Armatele 4 şi 6 ruse participau la ofensivă, sprijinind cu parte din forţe cele două armate române.

Puterile Centrale, la rîndul lor, intenţionau să nimicească forţele române şi

ruse din Moldova printr-o lovitură dată de Armata 9 germană în lungul Siretului, spre nord, şi o alta dată de două armate austro-ungare spre sud, din Galiţia şi Bucovina. Scopul final al ofensivei viza cotropirea întregului teritoriu românesc şi deschiderea drumului spre sudul Ucrainei şi porturile de la Marea Neagră.

Terminînd mai repede pregătirile, trupele române şi ruse au trecut la ofensivă în zona Mărăşti.

La 11 iulie, după o puternică pregătire de artilerie, care a măcinat tranşeele duşmanului, a distrus obstacolele şi barajele de sîrmă ghimpată, Armata 2 a trecut la ofensivă. Lupte violente s-au dat în zona satului Mărăşti şi a înălţimilor care îl domină dinspre nord. Germanii, cuibăriţi în fortificaţii puternice, pe care le credeau inexpugnabile, au opus o rezistenţă înverşunată. Suferind însă pierderi grele şi ameninţaţi să fie încercuiţi, au fost siliţi să părăsească localitatea, lăsînd pe teren un mare număr de morţi. Trupele noastre au capturat numeroşi prizonieri şi o mare cantitate de armament, muniţii şi alimente. Comandantul forţelor inamice, arhiducele Iosef de Habsburg, a fost silit să recunoască înfrîngerea suferită: *„La 11 iulie, după cea mai vie pregătire de artilerie... inamicul... pleacă la atac... În luptă disperată, linia noastră subţire este respinsă. Pe un teren foarte greu şi sub presiunea celui mai tare foc de artilerie inamic, contraatacurile noastre au avut prea puţin rezultat... Artileria noastră a fost decimată, iar infanteria a suferit foarte mari pierderi"*.

Prin spărtura provocată în frontul duşman, unităţile române s-au revărsat ca un torent, măturînd din calea lor trupele inamice care se agăţau cu desperare de pădurile, satele şi dealurile din zonă, încercînd să-şi refacă apărarea. Dar în zadar: în numai 4-5 zile, întregul bazin al Sovejei a fost eliberat, resturile duşmanului fiind aruncate în Munţii Vrancei, dincolo de cursul superior al rîului Putna. Prin aceasta s-a creat o mare spărtură în zona de joncţiune dintre Armatele 1 austro-ungară şi 9 germană; frontul inamic din Moldova era ameninţat să fie rupt. Comandamentele supreme inamice, alarmate, au trimis în grabă întăriri; peste 40 batalioane au fost concentrate din toate părţile pentru a stăvili pătrunderea forţelor noastre.

Victoria de la Mărăşti a avut un larg răsunet. Ministrul de Război al Franţei a trimis omologului său român următoarea telegramă: *„Armata franceză a aflat cu bucurie despre frumoasele succese ale armatei române refăcută de curînd şi nerăbdătoare în dorinţa de a curăţi pămîntul patriei, încă cotropit ca şi al nostru de duşmanii dreptului şi ai civilizaţiei. Rog transmiteţi felicitările mele cele mai călduroase şi urările cele mai vii ale soldaţilor francezi, către fraţii lor de arme"*.

Din păcate, importantul succes al Armatei 2 române n-a putut fi fructificat, deoarece datorită situaţiei care se crease în urma succeselor obţinute de inamic pe fronturile din Bucovina şi Galiţia, ofensiva de la Mărăşti a fost oprită, iar la Nămoloasa armata română n-a mai trecut la ofensivă, deşi pregătirea de artilerie se efectuase cu deplin succes

„Pe aici nu se trece!"

În urma înfrîngerii suferite la Mărăşti, comandamentul Puterilor Centrale a fost silit să renunţe la planul iniţial. Noul plan prevedea două lovituri convergente date, respectiv, de Armata 9 germană în lungul Siretului, peste Mărăşeşti spre Adjud, şi de Armata 1 austro-ungară în lungul văii Oituzului. Se urmărea astfel încercuirea

În pp. 38-39: *atacă vînătorii de munte*

Mitralieră românească în acţiune

Piesă de artilerie deplasîndu-se spre o nouă poziție de luptă

Armatei 2 române pătrunsă adînc în ținutul Vrancei. S-au desfășurat, deci, concomitent două mari bătălii, care au intrat în istorie sub numele de bătălia de la Mărășești și cea de la Oituz.

Inamicul sconta un succes important și rapid : *„La revedere, peste două săptămîni la Iași"*, spusese mareșalul Mackensen plecînd pe front pentru a prelua conducerea ofensivei.

În dimineața de 24 iulie 1917, Armata 9 germană s-a năpustit asupra Armatei 4 ruse, instalată în apărare în lunca Siretului, înapoia rîului Putna. Zdrobite de focul artileriei grele, înecate de gazele asfixiante, diviziile ruse au fost silite să se replieze spre nord. Dușmanul se și credea victorios, dar, pe neașteptate, s-a pomenit în fața unei noi rezistențe, pe care n-a mai putut-o înfrînge. În spatele trupelor ruse ocupaseră poziții de apărare primele unități ale Armatei 1 române. Timp de două săptămîni, dușmanul a dat atacuri neîntrerupte pentru a-și deschide drum spre nord, dar toate încercările lui au fost zadarnice. El s-a lovit, ca de un zid de netrecut, de dîrzenia și hotărîrea ostașilor noștri. În zadar germanii au schimbat de mai multe ori locul atacului ; de fiecare dată, ostașii noștri au arătat cotropitorilor că nici *„pe aici nu se trece !"* Această lozincă, lansată de comandantul armatei, vrednicul general Eremia Grigorescu, simboliza crezul, hotărîrea nestrămutată a tuturor ostașilor români de a-și face pe deplin datoria.

Cele mai grele lupte din tot cursul bătăliei s-au dat în ziua de 6 august. Inamicul a concentrat în fața localității Mărășești și mai la vest patru divizii și o mare grupare de artilerie. În ziua aceea, la începerea atacului, în fața lor se găseau numai patru regimente române. Mackensen dorea să rupă frontul românesc cu orice preț.

Ascunse cu grijă în casele și în clădirile gării Mărășești, mitralierele Regimentului 9 vînători au primit pe atacatori cu un foc nimicitor. Artileria grea germană a distrus gara și cea mai mare parte a localității, dar dintre dărîmături ostașii noștri au răspuns cu aceeași neînfricare. Cu pierderi foarte grele, inamicul a fost silit să se retragă în pozițiile de plecare. Mai spre vest, în zona pădurii La Răzoare, luptătorii Diviziei 13 infanterie română, după ce au oprit pe inamic, l-au contraatacat cu vigoare, punîndu-l pe fugă. Luptele purtate de Regimentele 32 Mircea, 3 vînători, 39, 47, 51 infanterie, 9 și 10 vînători constituie modele de tenacitate, vitejie și spirit de sacrificiu, iar faptele săvîrșite de căpitanul Ignat, sublocotenenții Cocărăscu și Ecaterina Teodoroiu, sergentul Iliescu și de mii de alți ostași eroi, vor constitui întotdeauna pilde înălțătoare de bărbăție și curaj, de patriotism înflăcărat.

Ziua de 6 august a fost hotărîtoare pentru bătălia de la Mărășești. Armata 9 ger-

mană nu şi-a mai putut reveni în urma înfrîngerii şi, după alte cîteva încercări neizbutite, în ziua de 21 august a trecut la apărare pe întregul front.

În timp ce Armata 1 română zdrobea ofensiva Armatei 9 germane la Mărăşeşti, Armata 2 înfrîngea, într-o luptă tot atît de aprigă, Armata 1 austro-ungară în valea Oituzului. Pe Măgura Caşinului, Cireşoaia, Coşna şi alte vîrfuri de munte, ostaşii noştri au înfrînt încercarea duşmanului de a pătrunde în valea Trotuşului, în spatele frontului de la Mărăşeşti şi a pune stăpînire pe zona Moineşti, singura sursă de petrol şi cărbune care ne mai rămăsese. În desişul codrilor, pe pantele repezi, s-au consumat alte măreţe şi nenumărate acte de eroism. Caporalul Muşat a căzut în luptă în timp ce arunca grenade cu braţul care îi rămăsese după ce i se amputase celălalt, în urma unei răni anterioare. Înainte de a fi complet vindecat, el fugise din spitalul unde fusese internat, pentru a-şi pune energia, elanul tineresc şi viaţa în slujba apărării patriei.

În vara anului 1917 armata română a obţinut victorii strălucite, zădărnicind planul comandamentului german de a nimici forţele româno-ruse din Moldova şi a sili România să capituleze. În această crîncenă încercare, inamicul a pierdut 65 000 oameni, morţi şi răniţi.

„Ferice de o ţară cu asemenea soldaţi"

Ecoul succeselor obţinute de armata română în bătăliile din vara anului 1917 a trecut repede dincolo de graniţele ţării, fiind socotite, pe bună dreptate, printre cele mai importante victorii ale aliaţilor împotriva Puterilor Centrale.

Victoriile dobîndite au ridicat în ochii lumii întregi prestigiul ţării noastre, care prin eroismul armatei sale şi-a atras respectul atît al aliaţilor, cît şi al inamicului.

Primul ministru britanic, Lloyd George, de exemplu, spunea : *„Cine ar putea să omită importanţa rezistenţei armate pe care România o opune inamicului comun ?... Românii s-au luptat cu succes şi chiar germanii s-au mirat de această rezistenţă eroică"*. Preşedintele Consiliului de Miniştri al Franţei, Alexandre Ribot, a trimis guvernului român o telegramă, în care se arăta : *„Franţa salută naţiunea română, sora sa curajoasă, care a arătat în mijlocul greutăţilor de acum cele mai eroice virtuţi"*. Generalul Berthelot, şeful misiunii militare franceze în România, spunea că ofiţerii francezi *„au alături de ei o pildă vie în atitudinea şi bravura ofiţerilor şi soldaţilor români, care atrag în acest moment admiraţia tuturor armatelor aliate şi cărora chiar duşmanii le aduc omagii"*. Generalul Cadorna, comandantul suprem al armatei italiene, exprima comandamentului suprem român *„via admiraţie pentru proba marcantă dată de trupele române în luptele din regiunile Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz"*, iar generalul Pershing, comandantul forţelor americane participante la primul război mondial, spunea : *„Admir splendidul eroism al armatei române, care şi-a apărat cu îndîrjire pămîntul patriei"*. Reprezentantul Marelui Cartier General britanic în România scria imediat după război : *„Voi păstra întotdeauna cele mai calde sentimente de prietenie pentru România şi cea mai mare admiraţie pentru splendida ei armată"*. Comandantul forţelor ruse de pe frontul român scria : *„Sînt plin de admiraţie pentru eroismul trupelor române şi felicit comandamentul, ofiţerii şi soldaţii tuturor unităţilor pentru felul strălucit în care au respins ofensiva inamicului"*.

Şi personalităţi marcante din tabăra adversă au recunoscut succesele armatei române. Contele Czernin, ministrul de Externe al Austro-Ungariei, relata, în memoriile sale : *„La ultima mare ofensivă de la Mărăşeşti trupele lui Mackensen au suferit pierderi sîngeroase. Acest succes a încurajat pe români..."*. Generalul Kurt von Morgen, comandantul Corpului 1 german, înfrînt în lunca Siretului, recunoştea că : *„Rezistenţa inamicului, şi în special a românilor, a fost neobişnuit de îndîrjită şi s-a manifestat prin 61 contraatacuri în cursul celor 14 zile de lupte. Ele au dus la ciocniri la baionetă şi ne-au provocat pierderi foarte mari... Românii erau adversari redutabili"*.

Reflectînd impresia puternică produsă în lumea întreagă de vitejia armatei noastre, ziarul englez „Times" aprecia în numărul din 17 august 1917, că *„românii s-au bătut cu un eroism mai presus de orice laudă. Soldaţii germani au fost atît de violent atacaţi, încît aruncau armele pentru a fugi mai iute ca să nu fie făcuţi prizonieri. Această înfrîngere este lovitura cea mai importantă pe care au primit-o germanii în răsăritul Europei"*. La rîndul său, ziarul francez „Excelsior" consemna, în numărul din 19 august 1917 : *„Pe toată linia, ofensiva lui Gerock şi Mackensen a fost oprită graţie unei rezistenţe cu atît mai mari şi mai demne de admiraţie, cu cît disproporţia numerică era mare"*, iar ziarul rusesc „Birjeviie Vedomosti" scria, referindu-se la România : *„Ferice de o ţară cu asemenea soldaţi"*.

cel căruia
i s-a spus

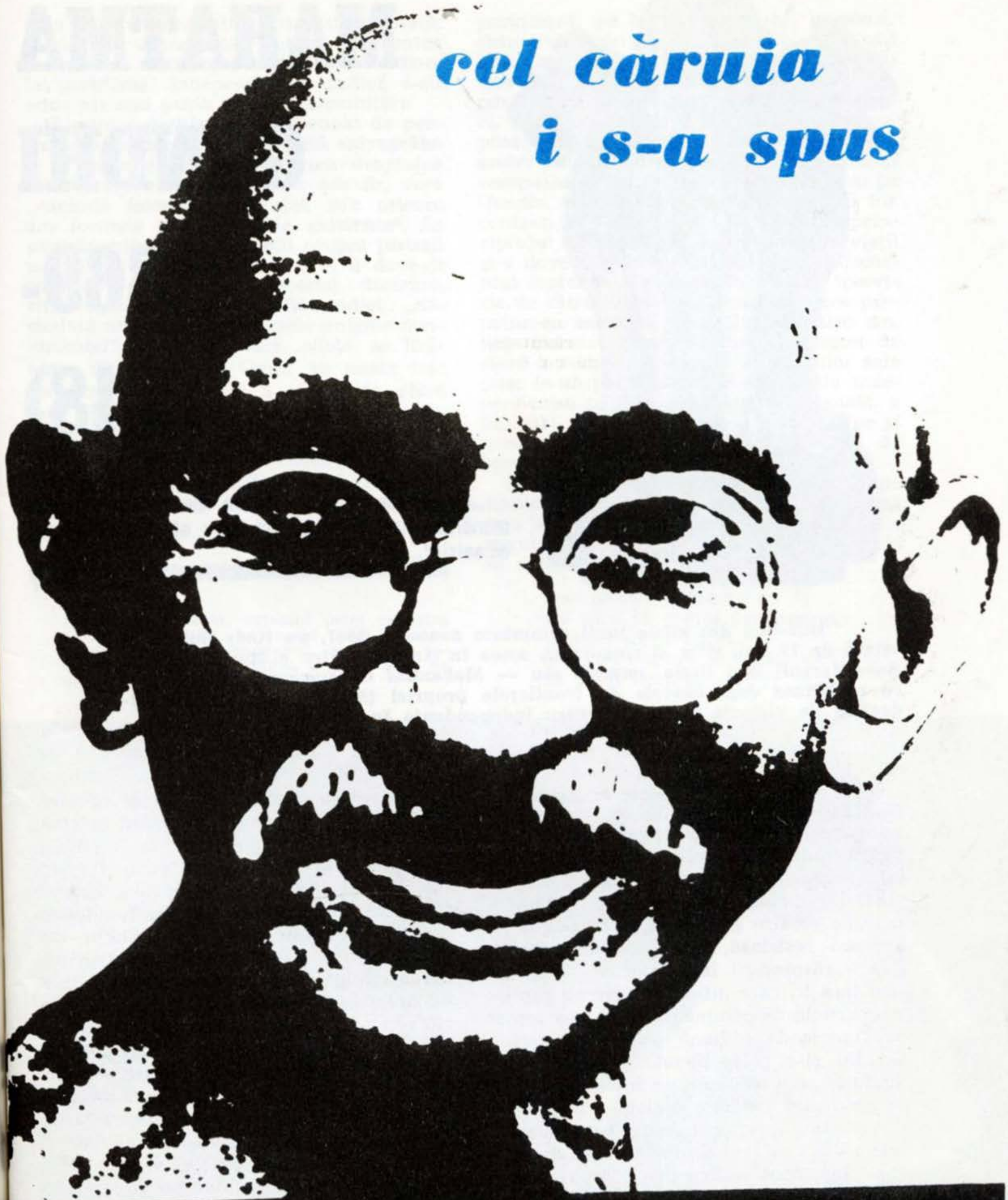

„SUFLET MARE”

MAHATMA GANDHI (1869-1948)

„Nu doresc să fiu altceva decît un simplu muncitor, un simplu servitor al Indiei şi al omenirii".

GANDHI

Intr-una din zilele lunii octombrie a anului 1887, un tînăr indian în vîrstă de 19 ani, sfios şi singuratic, sosea în Anglia pentru a studia dreptul. Şase decenii mai tîrziu, numele său — Mohandas Caramchand Gandhi * — ce răzbătuse deja dincolo de frontierele propriei ţări, se lega pentru totdeauna de victoria în lupta pentru independenţa Indiei.

Între aceste două date ale existenţei lui Gandhi, se disting două mari perioade, punctate la rîndul lor de momente semnificative ale vieţii sale. Prima dintre ele este perioada petrecută în Africa de Sud (1893-1914), cînd Gandhi şi-a format metodele de gîndire şi acţiune, aplicîndu-le pe o scară restrînsă, într-o regiune periferică a răspîndirii indienilor în lume, într-o ţară în care minorităţile erau supuse unei crunte discriminări rasiale. I-a urmat apoi perioada indiană propriu-zisă, cînd Gandhi şi-a perfecţionat metodele, folosindu-le pe o scară din ce în ce mai largă, în condiţiile specifice Indiei.

Această împărţire oarecum schematică a uneia din cele mai complexe vieţi din cîte şi-au însemnat traiectoria în istoria secolului XX, nu poate reflecta, la o examinare separată, ezitările şi meandrele, eşecurile şi succesele proprii acestui om, în permanenţă avid de lumină şi dreptate. Aflat sub puternica influenţă a credinţelor religioase ale familiei sale şi ale comunităţii indiene din care a provenit, ce şi-au pus amprenta pe gîndirea sa, Gandhi a încercat să depăşească multe din limitele lor, dînd răspunsuri veridice la o serie de probleme majore. El a susţinut independenţa naţiunilor, a fost un luptător statornic pentru pace, a demascat discriminarea rasială, s-a ridicat împotriva lipsei de drepturi a femeilor şi a castelor inferioare. În ampla sa **Autobiografie,** Gandhi a schiţat tendinţele principale ale gîndirii sale, strîns legate de acţiune, iar propria sa evoluţie a fost dominată de o irezistibilă dorinţă de autodepăşire şi corectare a propriilor erori, de căutare a adevărului, despre care el spunea că „e dur ca diamantul şi mîngîios ca o floare proaspătă".

Campaniile de **nesupunere civilă** ** şi po-

* Mahatma, cum i s-a spus mai tîrziu, înseamnă „Suflet Mare".

** Mişcare iniţiată de Gandhi în India, la 1 august 1920, împotriva puterii colonialiste britanice, constînd din boicotul mărfurilor engleze, a alegerilor pentru adunările legislative, a instanţelor judecătoreşti, refuzul de a plăti impozitele etc.

ziția intransigent anticolonialistă adoptată, alături de Jawaharlal Nehru, în fruntea partidului Congresul Național Indian, în problema independenței Indiei, i-au adus nu mai puțin de opt întemnițări.

Gandhi a fost mereu preocupat de perfecționarea doctrinei denumită **satyagrâha** — o metodă de luptă pentru dreptatea socială și națională, pentru adevăr, care „exclude folosirea violenței, sub oricare din formele sau aspectele existente". În permanență pradă îndoielii asupra justeții propriilor idei și adevăruri, el a devenit conștient de limitele acestei doctrine, chiar și în condițiile specifice Indiei : „Niciodată nu voi reuși să rezolv enigma nonviolenței", arăta el, căci „viața se hrănește din viață [...] Omul nu poate trăi nici un moment fără a comite în afară acte de violență. Însuși faptul că trăiește — mănîncă, bea, se mișcă —, implică în mod necesar o parte de violență".

Între gîndirea și acțiunile lui Gandhi a existat o legătură indestructibilă. El și-a confirmat mereu propriul său cod de comportament, pe baza exemplului personal. Prin traiul său modest, prin disprețul său față de confortul vieții, s-a identificat cu existența păturilor celor mai largi ale poporului său. Nonviolența propovăduită de el, ca mijloc de atingere a țelurilor propuse, lua în imediatul cotidian forma dragostei pentru cei din jur, a mărinimiei și compasiunii, ajutîndu-l în același timp pe Gandhi să cunoască oamenii cu care lua contact. Totodată însă, generalizarea principiului nonviolenței la toate sferele vieții și-a dovedit șubrezenia mai ales în domeniul luptei sociale, fiind folosită cu ipocrizie de către clasele dominante pentru perpetuarea exploatării omului de către om. Repudierea de către Gandhi a luptei de clasă a micșorat eficiența strădaniilor sale puse în slujba idealurilor nobile ale independenței naționale și dreptății sociale, a îngustat orizontul de luptă al țăranilor și muncitorilor din India, fiind folosită de burghezia națională în interesul ei.

Tînărul Gandhi care debarca în 1887 pe malurile Tamisei lăsa pe atunci în urma sa o țară despre care un alt indian de talie mondială — Rabindranath Tagore — scria cu amărăciune în **Poeme** :

Dar unde e India ?
Ea zace în praful dezonoarei,
privată de locul ei.
Șterge-i rușinea și redă-i locul
în Casa Omului !.

Cu Indira Gandhi, actualul prim ministru al Indiei, în 1924, în cursul unei greve a foamei consacrată împăcării celor două comunități religioase (Indira Gandhi avea pe atunci 6 ani)

Şase decenii mai tîrziu, vestita „Poartă a Indiei“ * se deschidea larg spre independenţă pentru această imensă naţiune, iar Mahatma Gandhi, recunoscut ca părinte (bapu) al poporului indian, îşi vedea astfel încununată principala operă a vieţii.

La nici jumătate de an după această memorabilă dată, încercînd să potolească patimile religioase care sfîrtecau tînărul stat independent, Gandhi cădea victimă unui atentat generat de fanatisme religioase. Se încheia astfel o viaţă despre care Albert Einstein avea să spună : „Generaţiile viitoare nu vor putea crede că un asemenea om a putut exista în carne şi oase pe acest pămînt“.

Andrei SILARD

ULTIMELE CLIPE

Episodul pe care îl publicăm este extras din volumul de „miniaturi istorice“ Die Stafette, *de Bruno Frei, apărut în Republica Democrată Germană.*

30 ianuarie 1948.

La ora cinci după-amiază, Gandhi se despărţise de oaspetele său, Sardar Patal, locţiitorul primului ministru al Indiei. La această oră se adunau întotdeauna pe o pajişte, în parcul casei Birla, unde locuia Mahatma atunci, cîteva sute de adepţi. Locuinţa, proprietatea unui partizan al său, era o clădire mare ; în jurul ei, se afla o grădină vastă, alcătuită din mai multe terase

Pete de sînge pe veşmîntul alb

Gandhi se mai simţea încă slăbit de pe urma postului său închinat înţelegerii între oameni, care se încheiase la 18 ianuarie.

Păşind pe aleea grădinii, Gandhi se sprijinea de cele două nepoate ale sale, Manu şi Abha. În timp ce trecea printre cele două rînduri de discipoli care se formaseră, îşi ridică mîinile de pe umerii fetelor, pentru a răspunde saluturilor pline de veneraţie ale mulţimii.

În acest moment, un hindus în uniformă kaki, membru al unei organizaţii naţionaliste de dreapta, se aruncă în genunchi în faţa lui Gahdhi. Mai tîrziu, cînd Manu a fost audiată ca martoră, ea a descris astfel cele petrecute :

„Am bănuit că vrea să atingă picioarele lui Gandhi, şi-mi era teamă că o să-l răstoarne. Am apucat mîna stîngă a omului îngenuncheat, pentru a-l împiedica să-şi îndeplinească intenţiile. M-a dat însă la o parte şi a tras cu pistolul.

Primul glonte l-a atins pe învăţătorul nostru în pîntece. I-au urmaţ imediat alte două împuşcături, care au nimerit în regiunea inimii.“

Pe pînza albă de in care-i acoperea trupul, au apărut pete mari de sînge. Cu un suprem efort, Gandhi a ridicat mîinile, pentru a da de înţeles că îl iartă pe ucigaşul său.

Omul care îl omorîse pe Gandhi se numea Nathuram Vinayak Godse...

Doliul unui întreg popor

Cu zece zile înaintea acestei tragice întîmplări, un alt hindus, Madan Lal, aruncase o grenadă pe care o confecţionase

* „Poarta Indiei“ — construcţie impunătoare, de forma unui arc de triumf, situată în oraşul Bombay, simbolizînd punctul de intrare în ţară.

singur, asupra casei în care locuia Gandhi. O femeie îl imobilizase pe făptaş pînă la sosirea poliţiei. Gandhi îl rugase însă pe ofiţerul de poliţie să-i dea drumul atentatorului ; trebuia doar să i se explice că cei care au alte păreri decît el nu sînt neapărat nişte ticăloşi.

Din ceasul acela, Gandhi a ştiut că forţele care urau opera sa îl condamnaseră la moarte.

Cu două zile înaintea asasinatului, răspunsese unei întrebări îngrijorate :

— Dacă trebuie să mor răpus de glontele unui dement, o voi face cu zîmbetul pe buze. În mine nu este nici o mînie.

Cînd Pandit Jawaharlal Nehru, primul ministru al Indiei şi tovarăşul de luptă al lui Gandhi, a vestit de pe Casa Morţilor : „Bapu, părintele Indiei, a murit. Lumina s-a stins şi beznă este pretutindeni !“, mulţimea a izbucnit în hohote de plîns.

Un milion şi jumătate de oameni au format cortegiul care a urmat sicriul deschis, tras de două sute de soldaţi, spre fluviul Iamna, în apropiere de Delhi. Rugul pe care se afla trupul a fost aprins de Ramdas, cel de-al treilea fiu al lui Gandhi. Cînd vreascurile au început să ardă, el a aruncat în flăcări un snop de lemn de santal.

Cîteva zile mai tîrziu, cenuşa lui Gandhi a fost scufundată în punctul unde fluviile Gange, Iamna şi Sarasvati se întîlnesc. Patru milioane de indieni l-au condus pe Mahatma pe ultimul său drum...

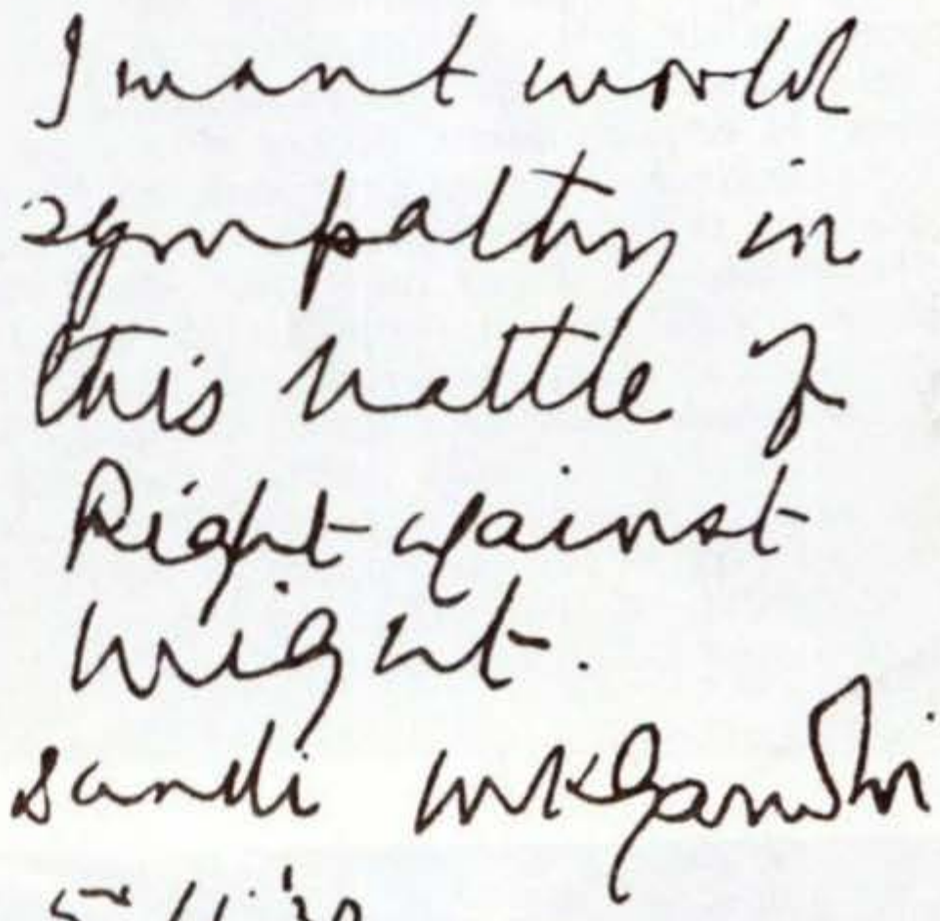

Un mesaj al lui Gandhi : „Cer solidaritatea lumii în această bătălie a dreptului împotriva forţei“ (1930)

DIN DOCUMENTELE UNUI PROCES

Paragraful 124...

(Extrase din declaraţia scrisă făcută de Gandhi la procesul ce i-a fost intentat de către autorităţile colonialiste engleze în anul 1922).

[...] Cred că datorez publicului din India şi celui din Anglia expunerea motivelor pentru care, din loialist şi susţinător convins al cooperării [cu Marea Britanie] am devenit potrivnic ataşamentului [faţă de Marea Britanie] şi promotorul intransigent al nesupunerii civile.

Am ajuns cu părere de rău la concluzia că legătura noastră cu Anglia a dus India într-o stare de neputință mai gravă decît oricînd, atît din punct de vedere politic cît și economic. India este dezarmată și mai incapabilă să se apere împotriva vreunui agresor decît a fost vreodată. E atît de săracă, încît nu poate rezista foametei. Guvernul instaurat pe baza legii în India nu urmărește alt scop decît exploatarea maselor. Nici un sofism, nici o combinație de cifre nu poate să facă să dispară mărturia grăitoare a scheletelor pe care le poți vedea în nenumărate sate.

Chiar legea este pusă în această țară în slujba exploatatorului străin. Studiul imparțial pe care l-am întreprins privind procesele judecate pe baza legii marțiale în Pundjab m-a convins că 95 din 100 de condamnări erau nedrepte. Experiența proceselor politice m-a dus la concluzia că din 10 osîndiți 9 erau complet nevinovați. Crima lor a fost aceea de a-și fi iubit patria. În 99 de cazuri din 100, în tribunalele Indiei nu se face dreptate indienilor în aceleași pricini în care aceasta se face englezilor.

Paragraful 124 al Codului Penal, conform căruia am prilejul să fiu judecat, se numără printre cele care urmăresc suprimarea libertății cetățeanului. Dar legea nu poate să impună sau să reglementeze atașamentul cuiva. Conform paragrafului pe care vă bazați pentru a mă urmări, simplul fapt de a-ți exprima lipsa de atașament este o crimă. Am studiat unele cauze care au fost judecate conform acestui paragraf și știu că a servit la condamnarea cîtorva dintre cei mai populari oameni din India. Socotesc deci drept un privilegiu să fiu acuzat pe aceeași bază. Consider că este o virtute să manifești lipsă de atașament față de un guvern care, în ansamblu, a făcut mai mult rău Indiei decît oricare altul [...] După părerea mea, nesupunerea civilă față de rău este o datorie tot atît de peremptorie ca și cooperarea cu binele.

Domnule judecător, aveți de ales între două soluții: trebuie fie să demisionați și în felul acesta să nu vă asociați răului — dacă socotiți că legea pe care sînteți chemat să o administrați este nedreaptă, iar eu sînt de fapt nevinovat —, fie să-mi aplicați pedeapsa cea mai severă — dacă credeți că sistemul și legea pe care o aplicați sînt bune pentru popor și că activitatea mea este primejdioasă pentru binele public.

Urmele gloanțelor criminale sînt vizibile pe piept

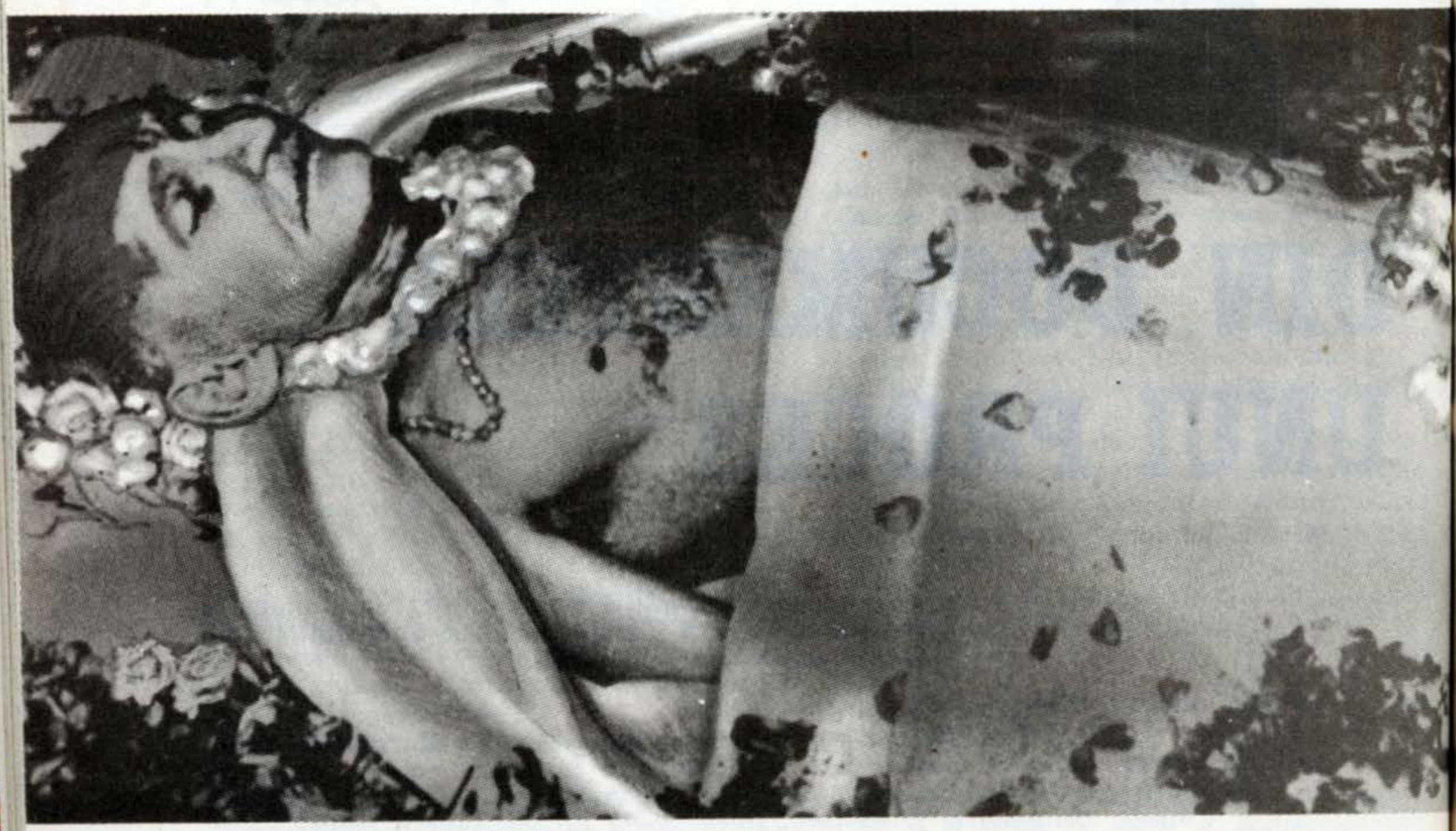

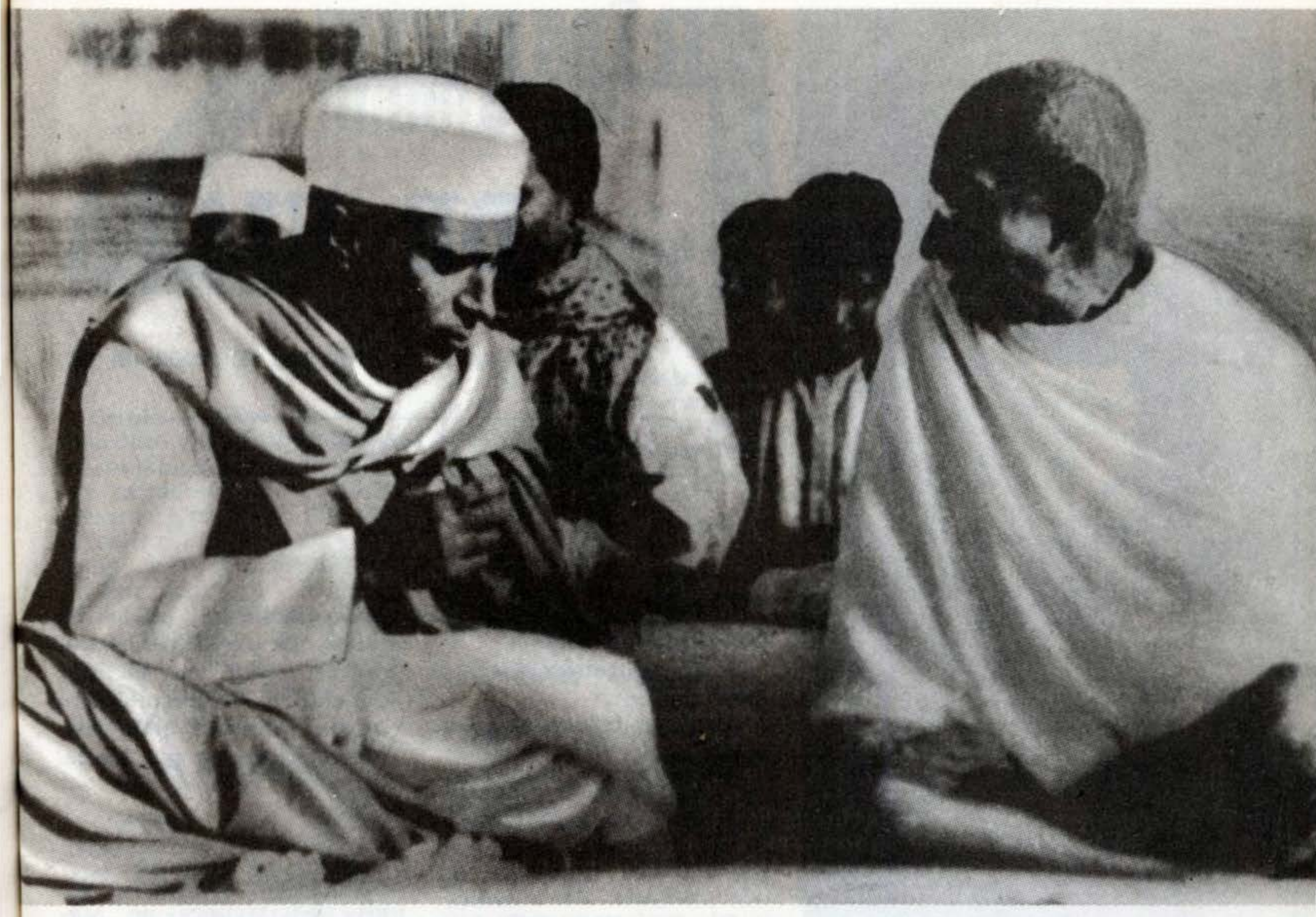

Împreună cu Jawaharlal Nehru

Respectul și „datoria" judecătorului

(Din motivarea sentinței, caracteristică pentru conflictul din cugetul judecătorului, între simțul său de dreptate și obligația sa profesională ca exponent al autorității coloniale.)

Domnule Gandhi, mi-ați ușurat sarcina recunoscîndu-vă vinovat. Și totuși, ceea ce mi-a rămas de făcut, adică pronunțarea unei sentințe juste, este probabil cea mai dificilă sarcină pe care un judecător a avut-o vreodată în această țară. Îmi este imposibil să ignor faptul că, în ochii a milioane dintre compatrioții Dv., sînteți un mare patriot și un mare conducător. Chiar aceia care nu împărtășesc opiniile Dv. politice, vă consideră drept un om al înaltelor idealuri, cu o viață demnă de stimă, chiar sfîntă. Datoria mea este să vă judec ca om supus legii, care, conform propriei sale mărturisiri, a încălcat legea, comițînd ceea ce pentru oricine este un delict grav împotriva statului.

Încerc să pun în balanță ceea ce vă datorăm, cu ceea ce mi se pare necesar conform interesului public.

Cred că nu veți socoti rațional dacă vă condamn la cîte doi ani închisoare pentru fiecare din culpe, deci în total la șase ani, așa cum consider de datoria mea să o fac. Vreau să adaug că nimeni nu va fi mai fericit ca mine dacă, ulterior, va fi posibil să fie redusă durata osîndei. *

* În anul 1924, sub presiunea opiniei publice, Gandhi a fost grațiat *(n.r.)*.

CRÎMPEIE DE VIAŢĂ

— Ce este mai de preţ decît aurul ? a fost întrebat Gandhi într-un rînd.

— Adevărul !

*

Un tînăr pleca în străinătate la studii. Gandhi i-a dat următoarele sfaturi :

1. Vorbeşte puţin.
2. Ascultă spusele oricui, dar fă numai ce e drept.
3. Drămuieşte-ţi fiecare minut şi fă fiecare lucru atunci cînd trebuie făcut.
4. Trăieşte ca săracii. Nu te mîndri cu bogăţia.
5. Ţine socoteala fiecărui ban cheltuit.
6. Învaţă intens, concentrîndu-te.
7. Mănîncă cu modestie.
8. Ţine un jurnal zilnic.

*

Gandhi călătorea la bordul unui vas spre India. Într-o zi, un admirator european îi înmînă un poem plin de elogii la adresa lui. Mahatma îl luă în tăcere şi — după ce scoase acul care prindea foile laolaltă, punîndu-l cu grijă într-o cutie — aruncă hîrtiile la coş.

— Domnule Gandhi, zise europeanul, măcar să fi citit mai întîi versurile. Aveau doar destulă substanţă.

— Substanţa, replică acesta, am extras-o din ele şi am pus-o în cutie.

*

Informat despre cleveti-rile cîtorva persoane la adresa lui, Gandhi a ripostat :

— Aşa cum unele cercuri mă calomniază, altele mă laudă. De ce să fiu tulburat de critici sau încîntat de elogii ? Disprețul unora nu mă înjoseşte, după cum lauda altora nu mă înalţă. Eu rămîn ceea ce sînt.

*

Un pastor anglican a venit să-l viziteze pe Mahatma în cursul unei greve a foamei.

— În activitatea Dv. — începu el — trebuie să existe multe succese, dar şi multe eşecuri, evenimente care vă dau speranţe şi altele care vă dezamăgesc. În asemenea condiţii, ce vă bucură cel mai mult ?

— Faptul că masele indiene, în ciuda unor grave provocări, nu renunţă la nesupunerea civilă.

— Şi ce vă îngrijorează cel mai mult ?

— Indiferenţa celor care nu participă la luptă

Din lucrarea :
Anecdotes from Bapu's life.
Ed. Navajivan, Ahmedabad, India, 1960

Grupaj realizat de :
I. M. ŞTEFAN

Zîmbete din cronic

Nu numai în țara orbilor

Scipio Africanul, care pierduse un ochi într-o mare bătălie purtată împotriva cartaginezilor, a făcut prinsoare cu unul din generalii săi că va vedea mai bine decît el. Rămășagul a fost acceptat.

— Am cîștigat, spuse imediat Scipio ; eu văd la tine doi ochi, în vreme ce tu nu vezi la mine decît unul singur.

Nedumerire

Vestitul erou albanez Scanderbeg (1403-1460) ieșise biruitor cu spada sa în 22 bătălii. Sultanul Mahomed II (1444-1453) vrînd s-o examineze, Scanderbeg i-a trimis-o.

— Nu pricep cum de-ai putut cîștiga atîtea bătălii cu o asemenea spadă ; eu am altele, mult mai bune — i-a transmis sultanul, printr-un sol, înapoindu-i spada.

— Înțeleg nedumerirea padișahului — a răspuns Scanderbeg solului turc ; numai că, o dată cu spada, nu i-am trimis și brațul meu...

Alianță

— Franța și Anglia trebuie să fie strîns unite, cum sînt calul și călărețul — spunea Talleyrand. Important e un singur lucru: să nu fii calul...

Condiția soției

Scriitorul suedez August Strindberg (1849-1912), din ale cărui scrieri a publicat și „Magazin istoric", se afla cu un prieten într-un restaurant parizian. După ce a băut mai multe sticle de vin. Strindberg și-a scos portofelul, privindu-i atent interiorul.

— Ce studiezi acolo ? l-a întrebat prietenul.

— Să văd dacă mai poate să-mi fie sete, a răspuns scriitorul.

Și reciproca

La începutul carierei sale politice, Lloyd George (1863-1945), cunoscut om de stat englez, adoptase o atitudine contrară mișcării feministe. Pe cînd vorbea la o întrunire, cîteva reprezentante ale sexului slab manifestară violent împotriva opiniilor oratorului.

— Ascultă, stimabile — îi strigă una din ele — dacă ai fi soțul meu, ți-aș da otravă !

— Și dacă d-ta ai fi soția mea — răspunse oratorul cu un surîs fin — aș lua-o cu plăcere...

Anecdota circulă și pe seama lui Churchill.

Derută

În timpul unei crize de guvern, regele Ferdinand l-a chemat la palat pe N. Iorga, pentru a-i cere sfatul. La plecare, l-a îmbrățișat, și acest gest a părut unora că-l desemnează drept viitor premier. A doua zi, însă, spre stupefacția generală, un alt om politic a primit misiunea de a forma guvernul. Asaltat de ziariști, Iorga a răspuns că are alte treburi, mai importante, și că vrea să scrie o piesă de teatru. Ziariștii au vrut să știe titlul piesei, iar Iorga le-a răspuns calm :

— Sărutul lui Iuda...

Carență

În anii regimului nazist, profesorul Heinrich Wieland ținea la Universitatea din Göttingen o lecție despre fosfor.

— Este un element necesar creierului — spuse el la un moment dat. și, după o scurtă pauză, adăugă : Azi, Germania este una din țările cele mai sărace în fosfor !

Precizare necesară

Doi curteni ai regelui Franței aflară că intendentul Curții spusese despre ei : „Unul e nebun, celălalt e hoț".

— Am să-mi dau demisia, spuse unul dintre ei.

— De ce ? Ești nebun ?

— Cum ai spus ? Repetă, te rog !

— Ești nebun !

— Atunci mă declar satisfăcut !

— Nu înțeleg !

— Păi, intendentul a spus că, dintre noi doi, unul e nebun iar celălalt e hoț. D-ta spui că eu sînt nebunul. Deci, d-ta ești... celălalt.

Urare ingenioasă

Poetul englez William Davenaut își pierduse nasul în urma unei operații. Într-o zi, trecînd pe o stradă din Londra, o cerșetoare se luă după el.

— Dumnezeu să te binecuvinteze și să-ți păstreze vederea, îi zise ea.

Plictisit, poetul îi dădu de pomană.

— Dumnezeu să-ți păstreze vederea, mai spuse o dată cerșetoarea.

Intrigat de repetarea urării, poetul o întrebă de ce se ruga cu atîta căldură pentru vederea lui.

— Păi, dacă vreodată n-o să mai vedeți bine, pe ce o să vă prindeți ochelarii?!

Chipul fermecător al domniţei...

Eliberatorul Suediei de sub dominaţia daneză, regele Gustav I Vasa, a pus în secolul XVI bazele celebrei colecţii de tablouri de la Castelul Gripsholm, din apropierea Stocholmului. Un prim inventar, efectuat la 1529, înregistra prezenţa a 13 pînze. Astăzi, numărul lor a ajuns la aproape 2 500.

Ca în orice galerie de mari proporţii, nu lipsesc temele istorice, mitologice sau alegorice, nici peisajele, naturile moarte şi scenele din viaţa de fiecare zi a poporului. Dar covîrşitoarea majoritate a somptuoaselor rame de bronz încadrează chipuri de oameni. De aici şi numele actual pe care-l poartă galeria : Colecţia de portrete a Muzeului Naţional de Artă al Suediei.

Mai toţi cei care, de-a lungul cîtorva zeci de generaţii, au slujit drept modele penelului mînuit de sute şi sute de pictori, aparţin istoriei. In majestuoasele săli şi culoare ale Castelului Gripsholm te întîlneşti cu Luliu Cezar şi Cromwell, cu Ioana d'Arc şi ţarul Petru I, cu Boccacio şi Kazimir III al Poloniei, cu sultanul Murad I şi Filip I al Spaniei, cu Timur-Lenk şi Frederic-Wilhelm I al Prusiei. Fireşte, trecutul Suediei deţine o pondere deosebită : numai Carol XII estee reprezentat prin 38 portrete care-l surprind la diferite vîrste.

O vizită recentă la Castelul Gripsholm ne-a oferit şi emoţii depăşind pe cele stîrnite cu o atît de amplă evocare istorică. Ele se datoresc unui tablou cu dimensiunile 65/52 cm, care o înfăţişează pe Zoe Ghihka. La nr. 495 al exhaustivului catalog întocmit sub îngrijirea lui Boo von Malmborg, găsim următoarea explicaţie, pe care o transcriem respectînd întocmai ortografia numelui şi indicarea datelor : GHICA, ZOE, de la Curtea rusă, căsătorită cu marchizul Maruzzi, Ungaria. Portret de faţă, cu jachetă de blană şi pălărie. Copie după A. Roslin, 1777.

Fără să ţinem seama de indicaţia — evident greşită — a ţării de origină, ne-am adresat d-lui von Malmborg, directorul bogatelor arhive ale Muzeului Naţional de Artă la Suediei. Cu o extremă amabilitate, d-sa ne-a pus la dispoziţie toate datele suplimentare pe care le deţine în legătură cu acest portret.

Zoe Ghika, căreia i se indică doar anul morţii (1830), a fost pictată la St. Petersburg, de către A. Roslin (originalul e cu un centimetru mai scurt şi tot cu un centimetru mai lat decît copia de la Gripsholm, purtînd ca semnătură Le chevalier Roslin *şi ca dată anul 1777), din ordinul împărătesei Ecaterina II. Aceasta intenţiona să creeze o colecţie de portrete ale tuturor curtenilor săi la Palatul Ermitaj din Petersburg. Ulterior, pînza a fost achiziţionată succesiv de cneaghinele Obolenska, Insupova şi Gagarina. Cea din urmă a vîndut originalul la Paris avocatului Henrik Nordmark, din Djursholm, o suburbie a Stockholmului, unde se află şi azi. În afară de copia de la Gripsholm, mai există o recplică la Castelul Sövdeborg, din Skane, o localitate în sudul Suediei.*

Ne face o deosebită plăcere să înfăţişăm cititorilor revistei „Magazin istoric" chipul plin de farmec al domniţei plecate de pe meleagurile noastre şi care astăzi figurează, la loc de cinste, în trei colecţii de artă suedeze. Rîndurile care urmează sînt menite să furnizeze puţinele date, aflate în posesia noastră, privitoare la viaţa Zoei Ghika.

Iar într-un număr viitor al revistei, ne vom ocupa de alte trei portrete de la Castelul Gripsholm — primele două înfăţişîndu-l pe Ieremia Fazekaş, iar al treilea pe Ioan-Daniel Fazekaş, ambii delegaţi ai Transilvaniei la Congresul care a încheiat Pacea Westfalică (1648).

Nicolae MINEI

...şi puţin cunoscuta ei viaţă

Tabloul din Suedia ne introduce, prin data pe care o poartă, în mijlocul „veacului de iarnă" al domniilor fanariote din principatele noastre, căci Zoe Ghika-Maruzzi, *nobilă „unguroaică", nu poate fi decît o domniţă din acel neam care ne-a dat zece voievozi — cu 23 domnii totalizînd peste 60 ani — şi cîţiva oameni de seamă ai culturii şi diplomaţiei româneşti.*

Zoe Ghika s-a născut pe la mijlocul veacului XVIII; portretul ei din 1777 o arată în plină tinereţe. Era fiica lui Scarlat Ghika (m. 1766) — voievod al Moldovei (1757-1758) şi al Ţării Româneşti (1758-1761, 1765-1766) — şi a celei de-a treia soţii a acestuia, Ruxanda, fiica lui Gheorghe Moruzi şi a Smarandei Ipsilanti. Purta numele bunicii sale, Doamna Zoe Ghika (m. 1759), al cărei mormînt, împreună cu al soţului ei, vodă Grigore II Ghika (m. 1752), poate fi admirat în biserica Mănăstirii Pantelimon ca o adevărată bijuterie de sculptură.

După moartea lui Scarlat vodă, Doamna Ruxanda s-a refugiat, cu copiii ei, în Rusia, unde unul dintre băieţi, Ion, a obţinut gradul de general. Această retragere e explicabilă: ne aflăm în vremea războaielor ruso-turce, purtate, cu întreruperi şi reluări, pînă spre sfîrşitul sec. XIX; voievozii principatelor române treceau, uneori, pe la Curtea din Petersburg; n-a putut-o ocoli nici Scarlat vodă Ghika, după cum n-a ocolit-o nici Grigore III Ghika, unchiul domniţei al cărei chip a fost pictat chiar în anul tragicei lui asasinări. Acolo, în Rusia, s-a pus la cale căsătoria domniţei Zoe cu un bogătaş grec, folosit de ruşi ca agent la Veneţia. Se numea Pano Marutzes (sau Maruzzi) şi era fiul unui bancher grec din Ianina, Christodulos Marutzes, căsătorit, pe la 1736, cu Evloghia Caragiani (sau Caraiani), dintr-o familie care, multă vreme, a deţinut locul de frunte în colonia grecească de la Veneţia. Genealogiile îl indică pe acest Pano (Panaiotis) cu titlul de marchiz, fără să se specifice cine i-l acordase. Dar, atît activitatea sa la Veneţia, cît şi forma italienizată a numelui grecesc par să ateste că titlul nobiliar îi fusese acordat în Republica Dogilor, ca recompensă pentru serviciile sale.*

De altfel, Pano Maruzzi — amintit şi de N. Iorga în unele din lucrările sale — a fost un personaj însemnat în lumea acelui Bizanţ după Bizanţ. *Cunoscutul cronicar Chesarie Daponte scria, pe la 1780, în* Catalogul istoric al grecilor însemnaţi, *că Maruzzi „a întrecut pe toţi comercianţii şi nobilii greci, nu numai pe cei din Constantinopol, ci şi pe cei din Valahia şi Moldova şi Serbia, şi pe cei din compania Vienei şi a Braşovului şi pe cei ce se află aiurea. I-a întrecut nu numai prin bogăţie, ci şi prin cinste. S-a dus la Viena, şi l-a primit însuşi împăratul; s-a dus şi la Paris, şi l-a primit chiar regele, după cum l-au primit şi regele Engliterei şi regele Prusiei. S-a dus şi la Petersburg şi i s-a făcut şi acolo mare primire. A fost cinstit şi cu gradul de cavaler al Ordinului Sfintei Ana şi s-a numit cavaler moscovit [...]".*

Va fi fost el însoţit, în acele călătorii europene, şi de soţia sa? Sînt amănunte care nu se cunosc; cel puţin deocamdată. Necunoscut era, pînă acum, şi chipul ei. „Magazin istoric" e gata să publice informaţiile comunicate de specialişti şi, în general, de cititori, în legătură cu viaţa fiicei lui Scarlat Ghika, care, de acum încolo, nu mai poate lipsi din galeria trecutelor vieţi de doamne şi domniţe.

Ştefan S. GOROVEI

---

* Cu o amabilitate pentru care îi aducem cuvenitele mulţumiri. Al. Ghyka din Galaţi — un urmaş al acestei familii — a binevoit să ne comunice unele amănunte cunoscute de d-sa. În privinţa titlului nobiliar, d-sa are aceeaşi părere.

Nil opus est bello: veniam
pacemque rogamus

Primul Congres internațional de studii ovidiene

Interviu cu GRIGORE TĂNĂSESCU secretarul general al Asociației internaționale „Ovidianum"

Peste 600 oameni de știință din diferite țări ale lumii se vor întîlni în zilele de 25-31 august a.c. la Constanța-Mamaia în cadrul primului Congres internațional de studii ovidiene, organizat de Asociația internațională Ovidianum. **Ce țeluri vor anima și mai ales pe ce coordonate își va axa lucrările această manifestare științifică și umanistă de amploare, consacrată celui care, în urmă cu 2000 ani, scria în** Amores **(I, 2, 21): „...Războiul nu folosește la nimic; dorim bună înțelegere și pace".**

Am rugat pe Grigore Tănăsescu, secretarul general al Asociației internaționale Ovidianum, **să expună, pentru cititorii noștri, răspunsurile la aceste întrebări:**

— Știți, desigur, că în urmă cu doi ani, ca expresie a dorinței manifestate de numeroși participanți la Congresul internațional pentru promovarea limbii și literaturii latine, care a avut loc la București, între 28 august - 3 septembrie 1970, a luat ființă Asociația științifică internațională

Drumul parcurs de Ovidiu în exil spre Tomis, descris de poet în Tristia. (I, 10)

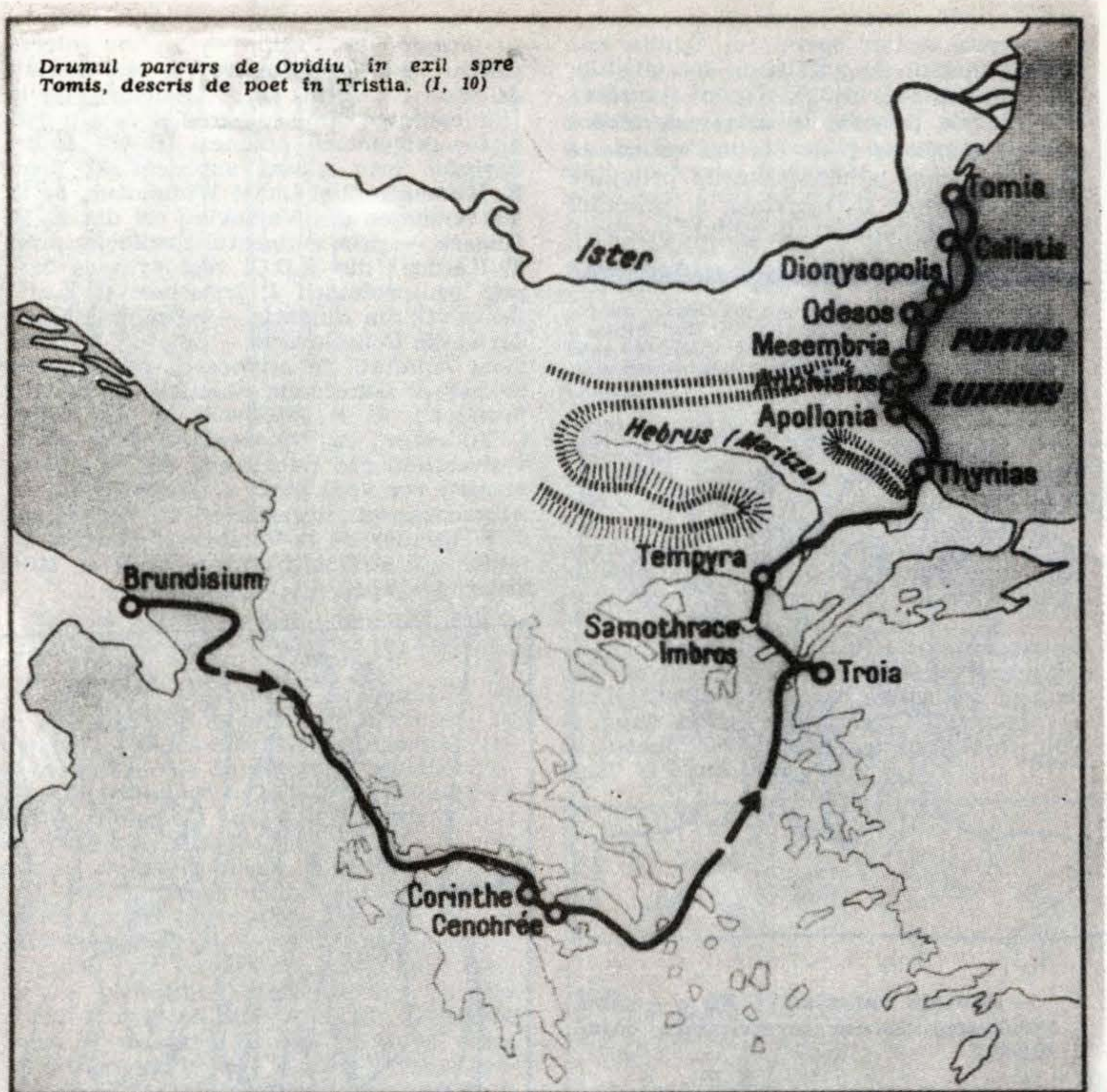

Ovidianum. Inițiativa s-a bucurat de asentimentul și sprijinul generos al forurilor de stat și de partid din țara noastră.

Proclamarea înființării Asociației a avut loc într-un cadru solemn, la Constanța-Tomis, lîngă statuia lui Ovidiu, în ziua de 30 august 1970, cu ocazia excursiei pe care congresiștii au întreprins-o pe litoral. Academia Latină Internațională, sub auspiciile căreia s-a ținut Congresul de la București, precum și congresiștii, în unanimitate, au salutat cu entuziasm înființarea acestei noi Asociații științifice internaționale, constituită din inițiativă românească și avînd sediul permanent în București.

Scopurile ei primordiale sînt : promovarea tradițiilor umanismului, prin strîngerea legăturilor de prietenie și colaborare dintre specialiștii români și străini, în consonanță cu aspirațiile și idealurile lumii contemporane ; extinderea și aprofundarea studiilor ovidiene în lume, în primul rînd prin editarea operelor marelui poet latin care și-a legat atît de strîns numele și opera de țara noastră, organizarea de reuniuni, simpozioane, conferințe și alte manifestări științifice și cultural-artistice.

— Prin ce se manifestă actualul interes pentru opera marelui poet latin ?

— Cu deosebire în ultimele decenii, studierea operelor lui Ovidiu s-a extins în multe părți ale globului. Există astăzi în lume peste 1 000 ovidiști, deosebit de activi, autori de ediții științifice și de studii erudite consacrate poetului. Relevant este și faptul că opera lui Ovidiu se bucură de o caldă receptare și înțelegere din partea unor cercuri largi de iubitori ai culturii clasice, oameni de cele mai diferite profesii. Aceștia îndrăgesc, citesc și recitesc, în original sau în traducere, pe primul poet care a cîntat pămîntul și locuitorii patriei noastre.

Interesul arătat operei lui Ovidiu este grăitor marcat de adeziunea specialiștilor și oamenilor de cultură, români și străini, la scopurile pe care le urmărește tînăra noastră Asociație și de dorința entuziastă de a participa la manifestările prilejuite de organizarea, în România, a primului Congres internațional de studii ovidiene.

Celebrele **Metamorfoze** *ale lui Ovidiu au făcut obiectul unor desene ale lui Picasso, publicate într-o ediție bibliofilă, în anul 1931, din care reproducem cîteva imagini în paginile de față*

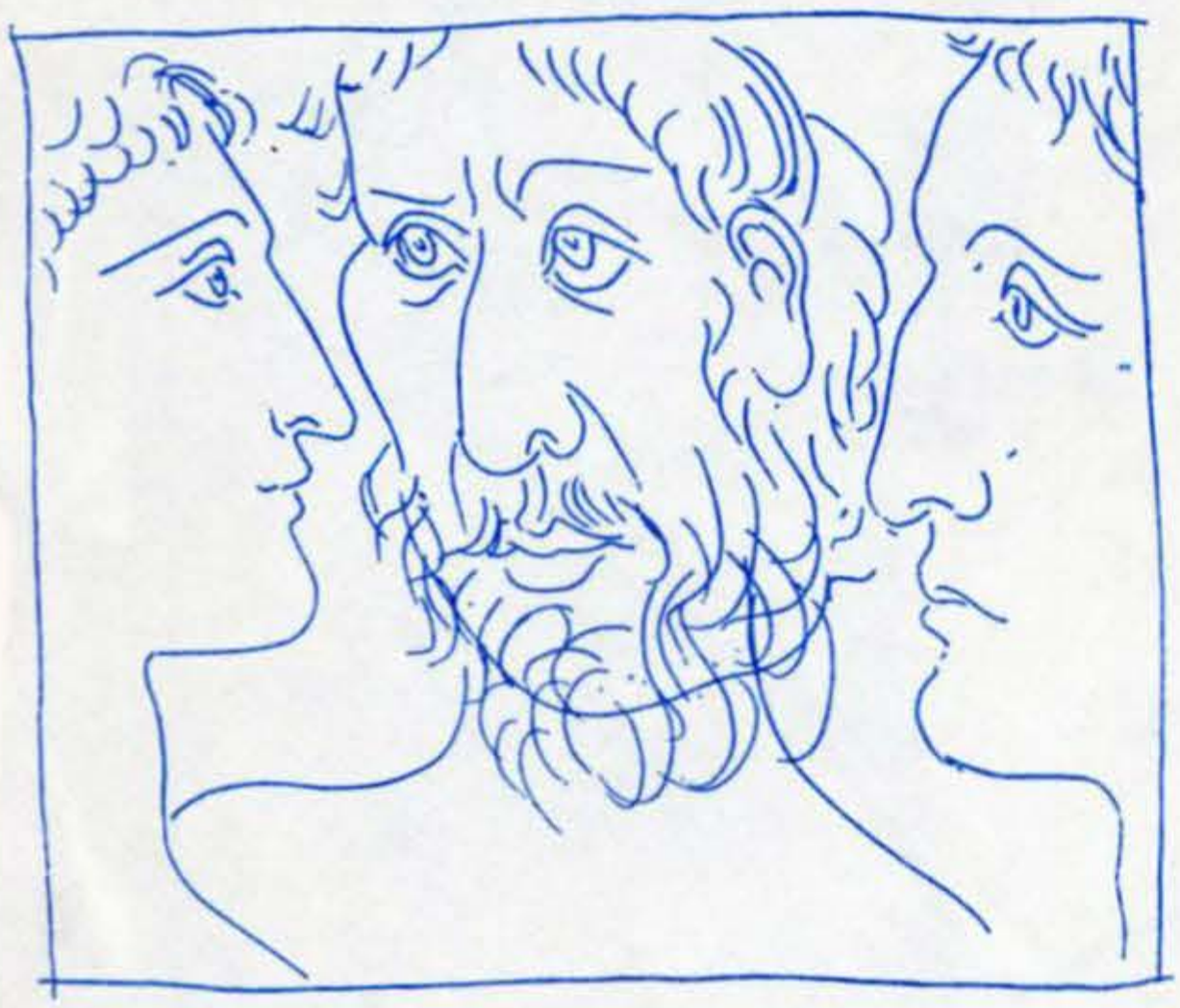

— Dorință entuziastă ? Nu e o mică exagerare, născută tocmai din... entuziasm ?

— Cîtuși de puțin ! E o apreciere strict obiectivă. Ne pare rău că spațiul nu ne îngăduie să citățm decît pe cîțiva din cei peste 600 delegați români și străini, care și-au anunțat participarea. Atît rapoartele sintetice, cît și comunicările pe secții, vor fi susținute de specialiști reputați, clasiciști de faimă mondială. Ne vor onora, astfel, cu prezența lor renumiți ovidiști ca E. Paratore, de la Universitatea din Roma, sub îngrijirea căruia a apărut binecunoscuta **Bibliografie ovidiană,** Salvatore d'Elia de la Universitatea din Neapole, Luigi Alfonsi și alți eminenți specialiști din Italia : profesorii H. Le Bonniec, ce s-a îngrijit de editarea **Fastelor,** și Alain Michel de la Sorbonna, Simone Viarre, de la Universitatea din Lille și Jacques André de la Universitatea din Paris-Nanterre, care recent (1968) s-a ocupat de apariția **Tristelor** lui Ovidiu, prof. R. Schilling de la Universitatea din Strasbourg, ca reprezentanți ai Franței ; clasiciștii din U.R.S.S., unde există o îndelungată și pasionantă tradiție în domeniul studiilor ovidiene și — începînd cu Pușkin — un viu interes pentru viața poetului, vor fi reprezentați de prof. N. Vulih, dr. U. Baiciura, de la Universitatea din Leningrad și de alți ovidiști ; cercetătorii polonezi își vor spune cuvîntul prin glasul autorizat al prof. K. Kumaniecki și Lidiei Winnicziuk, de la Universitatea din Varșovia ; cei din R. P. Ungară — prin eminentul medievist prof. T. Kárdos ; din R.D.G. vom avea ca oaspeți pe profesorii I. Irmscher și E. G. Schmidt ; din Bulgaria — pe prof. O. Gandeva ; din Cehoslovacia — pe prof. J. Kábr; și-au anunțat, de asemenea, participarea ovidiști de notorietate mondială din S.U.A., profesorii J. P. Sullivan, H. Galinsky, C. Aldridge ; ca reprezentanți ai celebrei Universități din Heidelberg, (R. F. a Germaniei) vor veni prof. V. Pöschl și M. v. Albrecht ; va lua parte, de asemenea, J. E. Kenney de la Cambridge (Anglia) și mulți alți strălucițți reprezentanți ai studiilor ovidiene.

— Ce teme se vor afla în atenția viitoarei reuniuni ?

— Avem în vedere cuprinderea unui cerc larg de probleme, din domeniul filologic și istoric. În ansamblu este vorba de stadiul cercetărilor ovidiene în lume în ultimele două decenii, de dezbateri privind problematica imaginii și a simbolului artistic în poezia lui Ovidiu, de umanismul creației ovidiene, de ecourile operei poetului în literatura universală ș.a.

— Aţi menţionat atît istoria cît şi filologia. Cum explicaţi această interferenţă în cazul special al lui Ovidiu ?

— Trebuie ţinut seama de faptul că nu se pot întreprinde cercetări fructuoase în domeniul operelor antichităţii clasice, fără a se recurge la investigaţii interdisciplinare, în speţă atît la „luminile" istoriei, cît şi ale filologiei, făcîndu-se totodată apel la toate disciplinele anexe. Este iluzoriu pentru un filolog clasic, în general, pentru un „ovidist" în particular, să creadă că va putea ajunge la rezultate notabile în cercetările sale, dacă nu va interpreta datele propriei sale specialităţi prin optica istoriei, a condiţiilor social-istorice în care poetul şi-a „plămădit" opera şi, pe această bază, în contextul istoriei ideilor, a mentalităţii epocii în care a trăit. În cazul special al lui Ovidiu, opera lui nu poate fi pe deplin înţeleasă decît din perspectiva **problematicii umanului,** proiectată de poet, artistic, pe fundalul istoriei lumii romane.

Să nu uităm că numai filologul, dublat de istoric, într-o cuprinzătoare concepţie, poate interpreta corespunzător sensul pe care Ovidiu, de pildă, îl atribuie noţiunii de „fides historica", de „testificare" istorică, pe care poetul o invocă chiar în culegerea **Amoruri** (III, 12,41). Cum s-ar explica apoi stratificarea miturilor din **Metamorfoze** — interferenţele numeroase, zic, ale legendelor preelene, elene, italice şi asiatice, în „plămada" acestei opere unice, tezaur şi de date istorice — fără investigaţii ample, fără a avea în vedere perspectiva „istoricităţii" datelor transmise de această vastă frescă mitico-poetică, dar şi istorică.

— Vă rugăm să menţionaţi aportul cercetătorilor contemporani la interpretarea şi elucidarea chestiunilor controversate pe care le suscită opera lui Ovidiu !

— Mă voi referi, în primul rînd, la mult controversata şi încă nu deplin elucidata problemă a cauzelor relegării poetului latin la Tomis. Cercetările recente, eliminînd ipotezele fanteziste, înclină din ce în ce mai mult să releve rolul factorului politic, deci al ambianţei istorice, care a cauzat exilul lui Ovidiu. Acesta este punctul de vedere al unor remarcabili ovidişti, cum sînt : H. Fränkel, L. P. Wilkinson, N. Vulih şi, foarte recent, al prof. J. André, autorul — cum am arătat — al celei mai noi ediţii a **Tristelor.** Căci invocarea frecventă a „mîniei" lui Augustus **(ira Caesaris)** în opera lui Ovidiu — ca motiv al exilului — nu poate fi înţeleasă decît în ambianţa istorică a „factorilor criminogeni". Demnă de reţinut, în acelaşi context, este sublinierea, tot de către cercetarea recentă, a tendinţei „opoziţioniste" a lui Ovidiu, mai exact a „opoziţiei prin poezie" manifestate de el faţă de autoritatea imperială de la Roma.

Dar, dezvăluirea tuturor acestor „noutăţi" în materie le rezervăm participanţilor la Congres. Opinia publică din ţară şi de peste hotare va urmări — credem — cu interes dezbaterile din apropiatul „forum" al ovidiştilor.

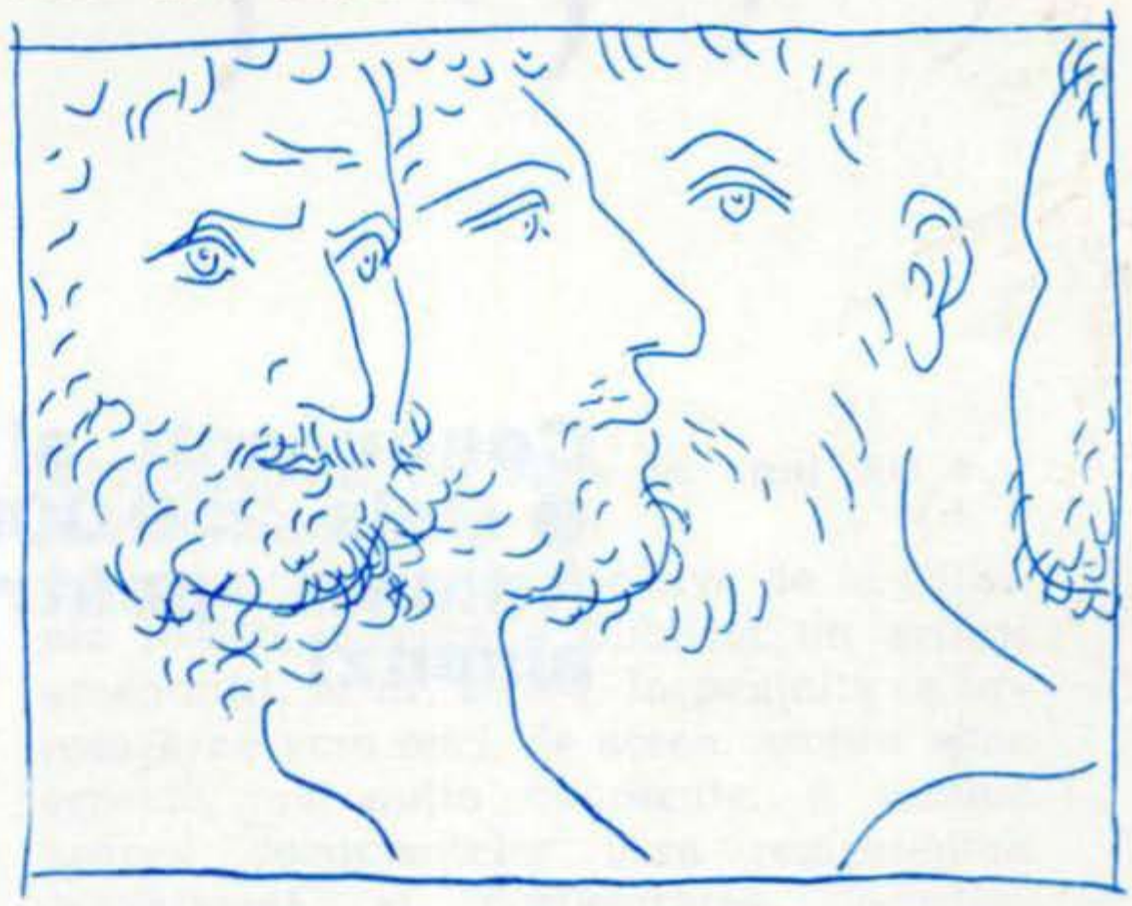

— Congresul va prilejui şi alte manifestări ştiinţifice şi cultural-artistice?

— Da. Între altele, membrii români ai conducerii Asociaţiei **Ovidianum** au preconizat ca delegaţii străini să sosească la Tomis, pe o navă, refăcînd drumul urmat de Ovidiu în exil, din portul Brindisi pînă la Constanţa. S-a propus ca, ţinînd seama de bogăţia vestigiilor arheologice din Dobrogea noastră, să aibă loc în zilele Congresului un colocviu arheologic, menit să înfăţişeze participanţilor străini rezultatele remarcabile obţinute de specialiştii noştri în investigarea istoriei străvechi a Sciţiei Minor, colocviu urmat de excursii instructive la Histria, Callatis, Adamclisi şi în alte

(Continuare în p. 63)

JURĂMÎNTUL OLIMPIC

Concurenţi şi arbitri acum 2700 ani ● Cele 250 000 drahme ale lui Nero ● Amenzi pentru greşeli şi statui din amenzi

RADU CREŢEANU

Despre olimpiadele de astăzi ştim tot, ori aproape tot, cu luni şi chiar cu ani înainte de clipa solemnă a începerii lor. Nu fac excepţie nici apropiatele Jocuri olimpice de la München. Ştim cîţi concurenţi vor lua parte, ce ţări vor reprezenta, cum arată orăşelul olimpic ; computerele au grijă să ne prevestească chiar şi cîştigătorii...

Din acest punct de vedere, anticii erau, desigur, mai defavorizaţi. Dar nici în vîltoarea celor mai dramatice momente ale întrecerilor de acum — televizate, cronometrate, controlate şi anunţate electronic — să nu uităm totuşi că, în linii mari, repetăm ceea ce vrednicii înaintaşi săvîrşeau încă cu mii de ani în urmă.

Patru dintre cele mai populare competiţii sportive din antichitatea greacă, îmbinate uneori cu concursuri artistice cunoscute sub numele de *jocuri*, se desfăşurau la Olimpia, Delfi, Nemeea şi la sanctuarul Istmului, lîngă Corint. Fiecare era consacrat unei divinităţi. Întrecerile de la Olimpia şi Nemeea se organizau în cinstea lui Zeus, „stăpînul zeilor" — în concepţia grecilor antici — care trona pe înălţimea Olimpului şi căruia Phidias i-a sculptat, în aur şi fildeş, o imensă statuie, una din cele şapte minuni ale antichităţii. Întrecerile atletice şi

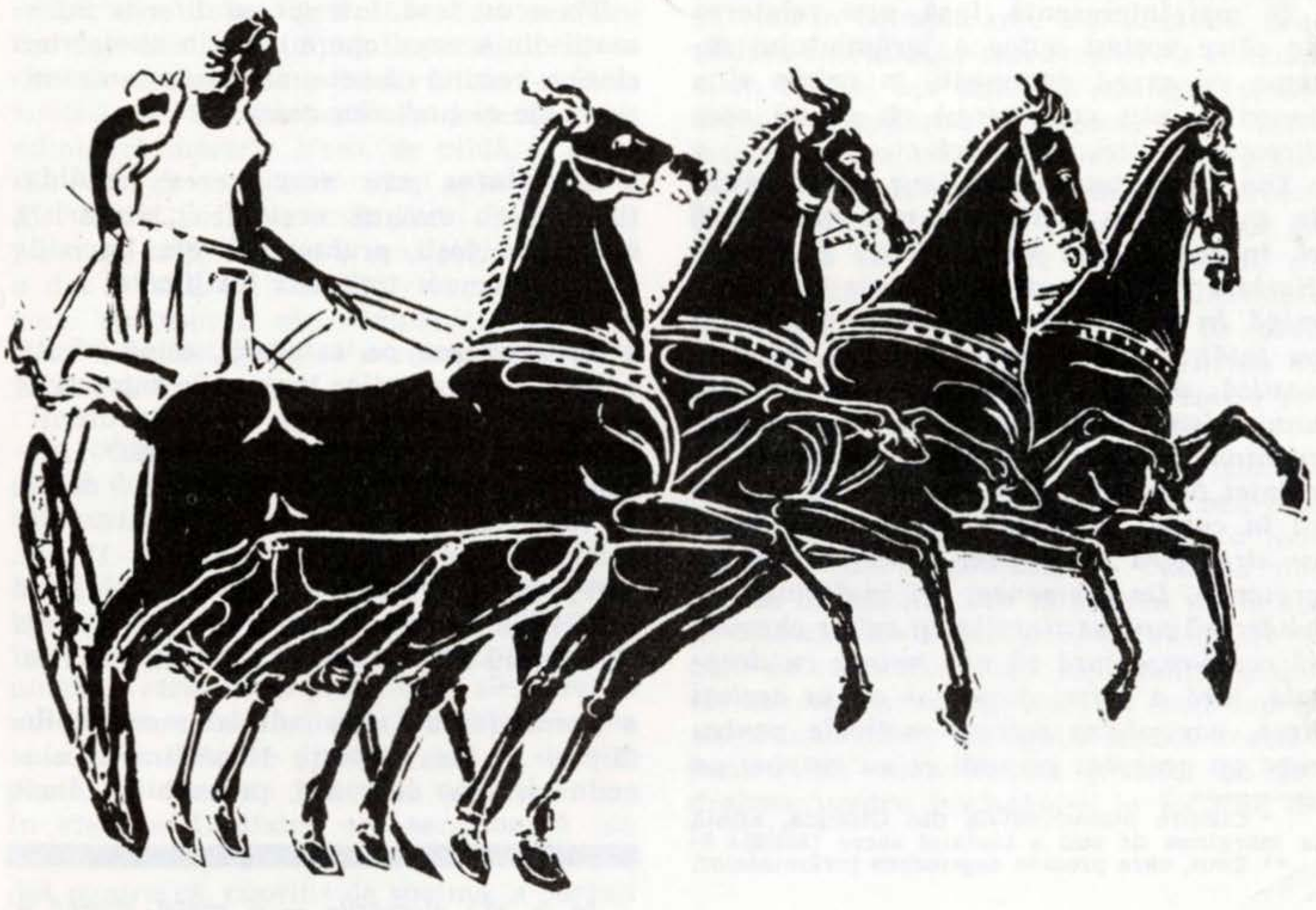

muzicale de la Delfi se desfăşurau în onoarea lui Apollo, iar cele de la sanctuarul Istmului — în a lui Poseidon.

Cîmpia Olimpia, situată în Elida, o mică provincie din apropierea ţărmului apusean al Peloponezului, a găzduit *jocurile olimpice* din vremuri străvechi. Nu se ştie exact de ce aceste jocuri au cîştigat o celebritate atît de mare; se consideră însă că ele au căpătat o consacrare oficială în 776 î.e.n., anul primei *olimpiade*. De atunci îl cunoaştem şi pe primul *olimpionikes*, elidianul *Coroibos*, învingător la prestigioasa probă a *stadionului*, adică a alergării de viteză. În acelaşi secol au început să participe la jocuri şi celelalte state din Peloponez, în frunte cu Sparta, apoi, treptat, cele din restul Greciei, iar pînă la urmă şi coloniile de peste mări. În veacul VI î.e.n. jocurile au cuprins întreaga lume elenică şi au devenit cel mai de seamă eveniment cultural al lumii antice. Ele s-au desfăşurat, fără întrerupere, din patru în patru ani, pînă la interzicerea cultelor păgîne de către împăratul Teodosie cel Mare în anul 393 e.n. (a 293-a olimpiadă).

Despre competiţiile sportive de la Olimpia revista noastră a publicat un articol amănunţit, în nr. 9/1968. În paginile ce urmează ne vom opri, de aceea, asupra altor aspecte, mai puţin cunoscute, şi anume asupra documentelor care reglementau organizarea şi desfăşurarea jocurilor olimpice. Pînă în zilele noastre nu a ajuns vreun document sau regulament scris al acestor competiţii. Dar din relatările autorilor antici — şi în primul rînd din acelea ale lui Pausanias Perigetul, a cărui lucrare *Descrierea Greciei* (sec. II e.n.) este cel mai bogat izvor de ştiri în această direcţie — se pot reconstitui principiile care călăuzeau desfăşurarea jocurilor. Pe lîngă marele număr de statui ale lui Zeus, ridicate cu banii plătiţi de concurenţi drept amenzi pentru greşelile săvîrşite (faptă specificată pe monumentele respective), Pausanias a descris străvechiul „disc al lui Iphitos" din templul zeiţei Hera de la Olimpia : pe el era con-

semnat *armistiţiul sacru* care interzicea. în timpul jocurilor, orice conflicte politice şi militare între cetăţile greceşti. Această pace olimpică era respectată cu sfinţenie.

Şi mai interesantă, însă, este relatarea de către acelaşi autor a jurămîntului solemn pe care-l depuneau, în prima zi a jocurilor, atît concurenţii cît şi cei zece directori-arbitri, *elanodicii :*

Din toate statuile lui Zeus, aceea aflată în Buleuterion este cea mai în măsură să inspire teamă nelegiuiţilor. E numită Horkios** şi ţine cîte un fulger în fiecare mînă. In faţa acestui Zeus atleţii, împreună cu tatăl, fraţii şi profesorii lor de gimnastică, sînt puşi să jure pe măruntaiele unui mistreţ atunci jertfit că nu vor călca cu nimic regulile în vederea dobîndirii biruinţei olimpice ; ei mai sînt puşi să jure că în cursul ultimelor zece luni au făcut cu sîrg, fără contenire, toate exerciţiile prescrise. De asemenea, cei însărcinaţi să hotărască asupra tinerilor şi cailor chemaţi să concureze jură că vor judeca cu dreptate, fără a primi daruri şi că, în acelaşi timp, vor păstra secrete motivele pentru care au acceptat pe unii şi au respins pe alţii [...]. La picioarele lui Zeus Horkios se află o plăcuţă de aramă cu un distih care are drept scop să-i înspăimînte pe cei ce jură strîmb.*

Din acest text, întregit cu diferite informaţii din aceeaşi operă sau din alte scrieri clasice, rezultă că cele mai importante misiuni ale elanodicilor erau :

• **Acceptarea sau respingerea candidaţilor.** Erau excluşi neelenii („barbarii"), sclavii, ucigaşii, profanatorii etc. Deciziile elanodicilor nu trebuiau justificate.

• **Repartizarea pe categorii,** după vîrstă, a atleţilor şi a cailor înscrişi la întrecerile de care. Erau trei categorii de concurenţi : băieţi tineri, băieţi mai vîrstnici („imberbi") şi adulţi. Este cunoscut, de la a 79-a olimpiadă, cazul dramaturgului Euripides, pe atunci în vîrstă de 17 ani, care, plasat într-o categorie superioară celei la care ar fi vrut să concureze şi unde victoria nu-i putea scăpa, a părăsit jocurile.

• **Pronunţarea unor decizii echitabile,** fără a se lăsa mituiţi. Nepărtinirea elanodicilor era, de altfel, proverbială, încît

* Clădire monumentală din Olimpia, aflată la marginea de sud a incintei sacre (Altis).
** Zeus, care prezida depunerea jurămintelor.

In p. 58 : *alergările — o probă clasică a atletismului grec*

In p. 59 : *printre cele mai populare întreceri se numărau cursele de cvadrige (care cu două roţi trase de patru cai)*

Olimpia : vestigiile templului închinat zeiţei Hera

multă vreme, pînă la 102-a olimpiadă, ei au putut participa la jocuri alături de ceilalţi concurenţi. Dar după ce unul din ei a repurtat o îndoită victorie la cursele de care, spre a înlătura orice suspiciune, elanodicii au fost excluşi din întreceri. În timpul Imperiului roman decăderea generală a moravurilor s-a făcut simţită şi în comportarea judecătorilor, odinioară integri : Nero, de pildă, a căzut din car şi n-a putut sfîrşi cursa, dar a fost totuşi declarat învingător. Se pare că pentru a obţine această sentinţă, împăratul a dat o mită de 250 000 drahme, sumă pe care succesorul său, împăratul Galba, a avut de altfel grijă să o recupereze de la judecătorii venali.

În ceea ce îi priveşte pe concurenţi, ei aveau două obligaţii, asumate prin cel mai solemn jurămînt :

• **Să respecte legile olimpice.** Concurentul se lega astfel să nu calce regulamentul diverselor întreceri (să nu-şi împingă adversarul la probele de alergare, să nu-l omoare la pugilat, să nu-i taie calea la cursele de care ş.a.m.d.), iar pe de altă parte, să respecte întocmai normele etice în vigoare. Laşitatea era sancţionată (un concurent la pugilat a fost, de pildă, amendat pentru că, cuprins de spaimă, a părăsit stadionul înainte de concurs).

Dar şi mai aspru era pedepsită mituirea adversarului spre a se lăsa învins. În ciuda severităţii sancţiunilor, infracţiunile de acest fel comise de concurenţi trebuie să fi fost totuşi destul de frecvente, judecînd după marele număr de statui ridicate cu amenzile percepute de organizatori pentru aceste motive. Uneori, amenzile erau foarte mari. Pentru achitarea lor răspundea solidar familia contravenientului, iar în ultima instanţă chiar oraşul lui de baştină. În caz de neplată, oraşul respectiv putea fi exclus de la următoarele jocuri. La a 112-a olimpiadă, de exemplu, atenianul Callippos a fost sancţionat pentru o încercare de corupere a adversarului ; cum n-a putut achita amenda, iar oraşul său a refuzat, la rîndu-i, s-o plătească, Atena a fost pe punctul de a fi exclusă de la jocuri ; numai în ultimul moment şi în urma sfaturilor oracolului de la Delfi, statul atenian a plătit amenda, o sumă uriaşă cu care s-au putut ridica în Altis şase noi statui de bronz.

• **Să facă un lung şi minuţios antrenament.** Concurenţii erau îndatoraţi să se supună la un antrenament complet de zece luni, să ducă o viaţă castă şi să respecte un regim alimentar special, iar cu cel puţin o lună înainte de deschiderea jocurilor, însoţiţi de familie şi de antrenori să vină în Olimpia spre a-şi desăvîrşi pregătirea sub directa supraveghere a elanodicilor. Numai aşa putea fi realizată, se socotea, perfecţiunea trupească, parte integrantă a idealurilor moralei antice, graţie căreia atleţii deveneau demni să se întreacă întru cinstirea marelui Zeus. Este uşor de înţeles că un astfel de antrenament de lungă durată presupunea mari cheltuieli. Concurenţii le puteau face faţă fie dacă erau foarte bogaţi, fie dacă beneficiau de sprijinul bănesc al oraşului pe care-l reprezentau.

De cele mai multe ori, premiul acordat concurentului care se dovedise cel mai bun atlet din Elada era onorific : o modestă — dar nepreţuită — cunună din frunze de măslin. Dar la sosirea triumfală în cetatea care îl delegase, era răsplătit cu bani de concetăţenii săi. Mai mult, legislaţia atenianã prevedea chiar în mod expres un premiu de nu mai puţin de 500 drahme pentru un *olimpionikes* şi unul de 100 drahme pentru învingătorii la jocurile de la Delfi.

* * *

Reluate, după o lungă întrerupere, în anul 1896, prin Olimpiada de la Atena, jocurile olimpice reafirmă din nou principiile de sportivitate, disciplină şi prietenie între popoare care, timp de mai bine de o mie de ani, făcuseră din competiţiile de la Olimpia un eveniment fără egal în istoria lumii antice. Ceremonialul jocurilor moderne nu mai seamănă însă cu cel antic ; el s-a modificat treptat de la o olimpiadă la alta. Actualul jurămînt olimpic a fost rostit pentru prima oară la Olimpiada de la Anvers, în 1920, de atletul belgian Victor Boin :

În numele tuturor concurenţilor, făgăduiesc să ne prezentăm la jocurile olimpice drept concurenţi loiali, respectînd regulamentele care le conduc, dornici de a participa la întreceri în spirit cavaleresc, pentru gloria sportului şi onoarea echipelor noastre.

Tot atunci a fost intonat, pentru prima oară, actualul imn olimpic, pe versurile nemuritorului Pindar (518-438 î.e.n.), poetul căruia i-a plăcut să asiste la jocuri şi să-i laude în versuri pe învingători.

Amintiri despre un luptător

M. LACS

Am avut de multe ori prilejul să stau de vorbă cu Max Wexler, figură luminoasă a mişcării muncitoreşti şi socialiste din Iaşii sfîrşitului secolului XIX şi primele decenii ale acestui veac. Mi-l amintesc şi azi: statură mijlocie, cu obraz prelung şi ochii cenuşii, care te priveau cu multă blîndeţe.

Era contabil şi lucra la o instituţie din oraş. Timpul liber şi-l petrecea în biroul său de acasă, ai cărui pereţi erau căptuşiţi cu rafturi pline de cărţi. În biblioteca sa întîlneai lucrări ale lui Marx şi Engels, Karl Kautski, August Bebel, colecţii ale publicaţiilor socialiste româneşti, colecţiile ziarelor socialiste germane „Vorwärts" (Înainte) şi „Die Neue Zeit" (Timpul nou).

S-a născut în Iaşi, la 3 noiembrie 1870, unde a absolvit clasele primare şi cursurile unei şcoli de comerţ, continuîndu-şi apoi studiile în Belgia, la Universitatea liberă din Bruxelles, unde a devenit „candidat" în litere şi filozofie. Max Wexler s-a abătut din tinereţe mişcării socialiste. Citea enorm, atît literatura revoluţionară română, cît şi pe cea din străinătate, devenind unul dintre cei mai buni cunoscători ai doctrinei marxiste în România. Urmărea, de asemenea, cu interes beletristica progresistă.

Wexler a fost unul din principalii fondatori ai „Cercului de studii sociale din Iaşi", cu mari merite în răspîndirea ideilor socialiste printre tinerii intelectuali din localitate. A ţinut aici o serie de prelegeri — „Practica socialistă", „Organizarea proletariatului", „Socialism şi sindicalism" etc. Expunerile sale se caracterizau printr-o mare claritate, cele mai complexe probleme de teorie revoluţionară fiind prezentate pe înţelesul tuturor.

*Teoretician şi publicist de talent, a scris numeroase studii şi articole, tipărite în mai toate ziarele şi revistele socialiste care apăreau la noi în acea vreme, precum şi într-o serie de organe de presă de stînga din străinătate. Max Wexler s-a numărat, totodată, printre fondatorii „Viitorului social" * — una dintre cele mai importante reviste socialiste din ţară.*

În momentul intrării României în primul război mondial, Max Wexler a fost mobilizat pe loc la tăbăcăria „Concordia" din Iaşi. Izbucnirea Revoluţiei ruse din februarie 1917 a produs un puternic ecou la Iaşi. Autorităţile burgheze au luat măsuri de preîntîmpinare a unor acţiuni revoluţionare, supraveghindu-i îndeaproape pe conducătorii socialişti locali. Max Wexler a fost arestat şi trimis la închisoarea militară din Bacău. Neprimind nici o veste, soţia sa a plecat să-l vadă, dar directorul închisorii nu i-a permis acest lucru, informînd-o, totodată, că a primit ordin să-l trimită chiar atunci, sub escortă, la Iaşi. L-a însoţit şi ea în timpul chinuitoarei călătorii, supravegheaţi permanent de baionete. Ajuns la Iaşi, în loc să fie eliberat,

* Revista a apărut în trei serii : prima, la Iaşi (1907-1908), iar celelalte la Bucureşti (1913-1914 şi 1916). Din iniţiativa Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice, în prezent apare o nouă revistă cu acelaşi nume — *n.r.*

a fost trimis pe front. Fapt ilegal : împlinise 47 ani şi era inapt fizic, avînd o sănătate şubredă.

După un timp, neprimind nici o ştire de la el, familia şi prietenii au început să se neliniştească.

Soţia lui Wexler, împreună cu soţia mea, care activa pe atunci în mişcarea socialistă, au pornit în căutarea „dispărutului". Au ajuns la Adjud, în apropierea frontului. Soţia mea a rămas în oraş, iar soţia lui Wexler s-a dus mai departe spre linia frontului, în speranţa că va afla ceva. A fost oprită, însă, pe drum şi retrimisă la Adjud sub pază militară.

Soţia mea s-a prezentat la generalul Mărgineanu, povestindu-i odiseea soţiei lui Wexler. Acesta a încercat să se scuze, spunînd că-i război şi că nu oricine poate circula într-o zonă ca aceea. A asigurat-o că Max Wexler se simte bine, dar nu poate fi văzut ; dacă i-a adus ceva, să-i încredinţeze lui, şi-i va preda el...

Cele două femei, neavînd încotro, s-au mulţumit cu acest răspuns şi s-au întors la Iaşi. Nu ştiau, desigur, că Wexler nu se mai afla în viaţă : în noaptea de 14 mai 1917, în timp ce trecea printr-o pădure, sub pretext că a vrut să fugă de sub escortă, a fost împuşcat.

Mult timp după aceea, soţia sa a făcut eforturi disperate pentru a găsi măcar locul unde fusese înmormîntat. Încercări zadarnice.

Max Wexler lăsa în urma sa patru copii orfani şi o mare durere în sufletele celor care îl cunoscuseră. Iar muncitorimea română pierdea prin el un devotat militant.

PRIMUL CONGRES INTERNAŢIONAL DE STUDII OVIDIENE

(Urmare din p. 57)

localităţi din Dobrogea, vestite pentru trecutul lor istoric.

Vor avea loc şi o serie de manifestări artistice : reprezentarea tragediei **Medeea** de Euripide, în interpretarea Teatrului de Stat din Constanţa, dramatizări inspirate din opera lui Ovidiu, montaje muzical-coregrafice, recitări din poeziile lui Ovidiu ş.a. Se vor organiza, în zilele congresului, un pelerinaj şi alte manifestări la statuile lui Ovidiu şi Eminescu, cei doi mari poeţi înfrăţiţi peste veacuri în conştiinţa iubitorilor de poezie.

Interviu consemnat de Valeriu BUDURU

(În numărul viitor al revistei noastre, eminenţi specialişti de peste hotare — Salvatore d'Elia, Raoul Verdière, E. J. Kenney, N. Vulih — vor împărtăşi în exclusivitate cititorilor revistei „Magazin istoric" cîteva din investigaţiile lor în opera ovidiană.)

O colecţie „Magazin istoric" — o veritabilă enciclopedie a marilor probleme de istorie naţională şi universală

Pentru a o avea la îndemînă — nu uitaţi să reînnoiţi abonamentul dv. pe următoarele luni ale anului 1972. După cum ştiţi ABONAMENTELE se fac la oficiile poştale, factorii poştali, difuzorii din întreprinderi, din instituţii şi de la sate. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA" — Serviciul Import-Export presă — Bucureşti — Calea Griviţei nr. 64-66, P.O.B.—2001.

GHEORGHI DIMITROV: 90 ANI DE LA NAȘTERE

(Urmare din p. 32)

duce greva generală a muncitorilor din transporturi și comunicații

1920 :

— membru al delegației P.C.B. la Congresul II al Internaționalei Comuniste; pe drum Dimitrov și Kolarov sînt arestați și nu participă la lucrări

1923 :

— membru în Comitetul Militar Central Revoluționar, care organizează și conduce insurecția din septembrie din Bulgaria ; după înfrîngerea acesteia emigrează în Iugoslavia, apoi în Austria

1924-noiembrie 1945 :

— ca emigrant politic trăiește și activează în Uniunea Sovietică, Austria și Germania, fiind membru al Biroului din străinătate al C.C. al P.C.B., membru al Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste, conducător al Biroului vest-european al Internaționalei Comuniste

1925 :

— condamnat în contumacie la 15 ani temniță grea, ca membru al C.C. al P.C.B. și unul dintre organizatorii insurecției din 1923

1926 :

— condamnat în contumacie la moarte, ca unul dintre organizatorii, la începutul anului 1924, al Comitetului Revoluționar din străinătate cu sediul în Iugoslavia

9 martie 1933-27 februarie 1934 :

— este întemnițat în închisoarea Moabit, apoi în cele ale Tribunalului Imperial de la Leipzig și Berlin

21 septembrie-23 decembrie 1933 :

— procesul de la Leipzig, înscenat lui Dimitrov de autoritățile hitleriste, sub falsa învinuire de a fi incendiat Reichstagul

1935 :

— este ales secretar general al Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste

1942 :

— inițiator al Frontului Patriei, organizație care în anii războiului hitlerist reunește partide și persoane cu orientări democratice, antifasciste și antiimperialiste și conduce lupta poporului bulgar împotriva regimului monarhofascist

27 februarie-1 martie 1945 :

— plenara VIII lărgită a C.C. al P.C.B. îl alege pe Gheorghi Dimitrov ca președinte al Comitetului Central ; în noiembrie, după mai bine de două decenii, Gheorghi Dimitrov se întoarce în Bulgaria

22 noiembrie 1946 :

— este ales președinte al Consiliului de Miniștri al R. P. Bulgaria

București, Piața Victoriei, 16 ianuarie 1948 : o horă a prieteniei

14 iulie 1947 :
— întîlnirea cu delegaţia guvernamentală română condusă de dr. Petru Groza, aflată în vizită în R.P. Bulgaria

13-19 ianuarie 1948 :
— conduce delegaţia guvernamentală bulgară cu ocazia semnării Tratatului de prietenie, colaborare şi ajutor reciproc dintre România şi Bulgaria. Cu acelaşi prilej remarcă : „Prietenia tradiţională existentă între popoarele noastre... constituie un uriaş capital naţional atît pentru poporul bulgar, cît şi pentru poporul român. Acest capital este baza trainicelor şi solidelor legături de frăţie veşnică între ele"...

18-25 decembrie :
— participă la lucrările Congresului V al P.C.B., fiind ales secretar general al C.C. al P.C.B.

2 iulie 1949 :
— încetează din viaţă, după o grea suferinţă.

Amintiri

PETAR IGNATOV*

Mare, duios, preocupat, răbdător şi grăbit, supraîncărcat cu munca, înconjurat de oameni şi cărţi, inteligent, încărunţit şi tînăr...

Cînd vorbeam între noi despre el, îi spuneam „nea Gheorghi". Exprimam astfel, dorinţa noastră de a fi cît mai apropiaţi de marele om, de inima sa plină de dragoste şi grijă faţă de oameni. Probabil că acelaşi simţămînt l-au avut şi tinerii contemporani lui Blagoev, care-i spuneau, duios, „bunicul".

...Aşa a fost în anii aceia. Cînd pleca undeva Gheorghi Dimitrov, cu un ceas înainte începeau să sune telefoanele... Făceam o pregătire anticipată. O maşină mergea înainte, alta în spate, două lateral. Gheorghi Dimitrov nu putea să facă, singur, nici un pas...

Acum, după atîţia ani, am sentimentul că l-am ţinut ca pe un sechestrat.

Într-o seară din primăvara anului 1948:

— Ar fi bine acum ca omul să se plimbe singur pe străzi...

— Ar fi, dar...

Am vrut să-i spun că, potrivit instrucţiunilor, acest lucru este imposibil. M-a înţeles fără cuvinte şi mi-a zîmbit încurajator.

— Ştiu, ştiu... Ieşim ! Numai noi doi !

Acesta era un ordin şi a trebuit să mă supun...

Am traversat strada Rakovski. O mamă ducea un cărucior în care se afla un copilaş cu obrajii roşii.

— Priveşte-l, mi-a spus Gheorghi Dimitrov, şi s-a îndreptat spre ei...

S-a oprit în faţa cărucior ului şi a ciupit copilul de obrăjor.

— Cîţi ani are ?

Mama privea cu prietenie pe bărbatul cu părul alb şi, ca toate mamele fericite, a început :

— Are un an şi cinci zile. Spune de acum „mama", „mamaie", „tata"...

Eram în spate şi o afuriseam în gînd pe tînăra mamă din cauza căreia ne oprisem într-un loc atît de incomod. În jurul nostru începuseră să se oprească oameni; o priveau pe ea, copilaşul şi pe bărbatul în vîrstă aplecat asupra căruciorului...

Chiar în aceeaşi clipă cineva a strigat :

— Gheorghi Dimitrov ! Ura !

Pe toată strada se auzeau strigăte :

— Gheorghi Dimitrov !

— Unde este ?

— Tovarăşul Dimitrov !

— Ura !

Micul grup din jurul nostru s-a mărit în cîteva clipe.

— Să mergem, i-am şoptit, apropiindu-mă de umărul lui Gheorghi Dimitrov.

...Pe drum saluta cu capul, strîngea mîinile, vorbea, răspundea la întrebări, dar eu n-auzeam nimic... În faţa ochilor mei mulţimea creştea ca-n poveste, iar cînd am ajuns în piaţă (Piaţa Adunării Populare — **n.t.**) în jurul nostru se agita o mare de oameni, de parcă era un miting...

În altă seară, cînd ne întorceam spre casă, Gheorghi Dimitrov a spus :

— Să intrăm într-un local.

În drum se afla „Ariana". Ne-am oprit la podeţul lacului din parc şi am pornit-o printre mesele aflate afară. Nu făcusem nici zece paşi cînd ne-au întîmpinat cuvintele : „Gheorghi Dimitrov ! Ura !"

---

* **Născut în 1920, membru al P. C. Bulgar ; a lucrat după 9 septembrie 1944 în cadrul C.C. al Uniunii Tineretului Comunist din Bulgaria şi a fost şeful gărzii personale a lui Dimitrov.**

...Toți s-au îngrămădit în jurul nostru și, după o clipă, nu știu de unde, în mîinile lui Gheorghi Dimitrov se afla un uriaș buchet de trandafiri. A luat florile și a început să le dăruiască femeilor...

Apoi s-a întors spre bărbați — aflați mai în spate :

— Noi cu ce ne cinstim ?

— Cu bere — a strigat cineva și Gheorghi Dimitrov a dat din cap.

— Bine, să intrăm înăuntru.

...Într-o vară, cu ocazia unei călătorii, am fost în satul Bania, județul Karlovo. La un moment dat, din față, ne-a apărut un bărbat tînăr cu o ghioagă ciobănească în mîini. Gheorghi Dimitrov l-a oprit și a început să discute cu el.

— Cîți ani ai ?

— Douăzeci și opt.

— Ce ești ?

— Păstor.

— Știi carte ?

— Nți !

— De ce nu înveți ? Aveți cursuri de alfabetizare ?

— Păi-i-i... Dintr-un copac bătrîn nu se face roată !

...Știam foarte bine ce putea să-l enerveze pe Gheorghi Dimitrov. Și-a ridicat bastonul, l-a apucat de la mijloc și, parcă amenințînd pe un dușman nevăzut, a spus supărat :

— Îmi vine să iau acest baston și să-i dau vreo două... Ar vedea el atunci că și dintr-un copac bătrîn se face roată... Omul învață toată viața !

PANAIT ISTRATI, ȘTEFAN GHEORGHIU — PRIETENI DE LUPTĂ ȘI SUFERINȚĂ

(Urmare din p. 9)

vința sacrificiului personal, a rămas cu mult în urma lui Gheorghiu.

Un fapt merită cu prisosință remarcat : îndrăzneala cu care Panait Istrati a criticat, în martie 1915, poziția reformistă, trădătoare, a social-democrației internaționale în problema războiului. Se știe că după izbucnirea primei conflagrații mondiale, poziția oficială a social-democrației românești a fost favorabilă unei politici de neutralitate corectă. Se știe, de asemenea, că socialiștii români s-au situat pe o poziție de stînga, dezvăluind caracterul imperialist al războiului izbucnit în 1914. Ei nu au criticat însă cu suficientă consecvență și energie pe liderii partidelor social-democrate care trecuseră de partea guvernelor burgheze la începutul războiului.

Într-un moment, deci, cînd pe plan internațional lupta pentru reafirmarea principiilor socialismului revoluționar era la ordinea zilei, în România, Panait Istrati a supus unei critici nimicitoare trădarea social-democrației apusene, în special a celei germane. El declara fără echivoc că votînd creditele de război, cei 110 deputați socialiști germani, au devenit „tot atîția stîlpi ai imperialismului german".

În 1915, Istrati evoca, cu amărăciune, suferințele pe care le îndurase Ștefan Gheorghiu din cauza manifestului *Război războiului*, * document de care, în mod public, conducerea partidului se desolidarizase în 1912. „Ștefan... a făcut închisoare pentru acel manifest, scria el, și dacă se declara război a doua zi după apariția lui, ar fi fost împușcat. În timpul acesta, Comitetul Executiv se mulțumește să-l aprobe în fundul sufletului..." (așa declarase mai tîrziu un membru al comitetului — *n.r.*).

Din păcate, toate aceste idei splendide au fost emise de un socialist căruia i se puteau reproșa multe. Poate și de aceea comentariile lui, cu unele excepții, erau făcute cu aerul unui spectator care își lua libertatea să emită orice părere, tocmai pentru că nu angaja pe nimeni.

Dar articolele scrise, în martie 1915, despre Ștefan Gheorghiu aruncă o lumină frumoasă asupra autorului lor și ar fi fost păcat să nu devină cunoscute, mai ales că acestea pot contribui la o cunoaștere mai temeinică a personalității omului și revoluționarului Ștefan Gheorghiu.

Panait Istrati a scris aceste pagini parcă intuind greutatea reconstituirii figurii lui Ștefan Gheorghiu, greutate evidentă, pînă nu de mult, cînd M. Gh. Bujor a redat cu dragoste și devotament firul vieții cunoscutului revoluționar **. „Frînturi palide, scria Istrati, dări de seamă ciuntite și probe de cuvîntări... nu vor putea să dovedească nici pe departe farmecul aceluia care a înviorat cu graiul său mii și mii de ascultători în sute de întruniri risipite pe tot întinsul țării".

Tocmai de aceea scrierile lui Panait Istrati din acea perioadă ne sînt deosebit de prețioase, în ciuda caracterului nestatornic al autorului și a poziției lui greșite din ultima parte a vieții.

---

* Redactat de Cercul de propagandă sindicalistă din Ploiești, la 12 octombrie 1912, documentul combătea războiul dintre popoarele balcanice — *n.r.*

** Fragmente din lucrarea lui M. Gh. Bujor au apărut și în „Magazin istoric", nr. 6/1968.

CÎȘTIGĂTORII CELUI DE-AL II-LEA CONCURS CU PREMII AL REVISTEI „magazin istoric“

Anul acesta, tragerea la sorți a cîștigătorilor celui de-al doilea concurs organizat de „Magazin istoric“ a avut loc la Reșița. „Cetatea de foc“ de pe malul Bîrzavei, unde hărnicia muncitorilor noștri, ca și lupta lor pentru o viață mai bună au rădăcini adînc împlîntate în tradiții, a întîmpinat sărbătorește pe reprezentanții revistei.

În sala de conferințe a frumoasei Case de cultură a sindicatelor au venit, în dimineața zilei de 11 iunie, cei mulți care iubesc istoria. Au venit nu numai membri ai filialei din Reșița a Societății de științe istorice, ci și ai celei din Caransebeș, precum și numeroși cititori, de cele mai diferite profesii, din diverse centre ale județului Caraș-Severin. Au venit nu numai pentru a asista la epilogul concursului, ci și pentru a sta de vorbă despre subiectul lor preferat — minunatul letopiseț al poporului nostru.

În prezidiu au luat loc prof. dr. Dumitru Berciu, președintele juriului, prof. dr. Dumitru Almaș, membru în colegiul de redacție al revistei „Magazin istoric", lector universitar Trifon Cioată, șeful Secției de propagandă a Comitetului județean P.C.R. Caraș-Severin, prof. Dan Pascu, inspector al Comitetului județean de cultură și educație socialistă, prof. Maria-Anca Stoenescu din București, și Nicolae Minei, redactor șef adjunct al revistei „Magazin istoric".

Ședința a fost deschisă de prof. Dan Pascu, care a exprimat bucuria reșițenilor față de faptul că festivitatea tragerii la sorți a cîștigătorilor concursului are loc în orașul lor.

A luat apoi cuvîntul prof. univ. dr. D. Berciu, care a arătat că cel de-al doilea concurs organizat de revista „Magazin istoric" s-a bucurat de un larg răsunet la cele mai diferite categorii de cititori, aparținînd tuturor județelor țării, tuturor profesiilor, tuturor generațiilor. Deși mult mai dificil decît concursul din 1971, cel de acum s-a soldat cu participarea a 8 532 cititori, dintre care 3 474 au dat răspunsuri exacte la toate întrebările.

„Au luat parte la concurs muncitori, ingineri și tehnicieni, a arătat în continuare vorbitorul, numeroși studenți — și de la alte facultăți și institute decît facultățile de istorie — sute de elevi din clasele superioare, ceferiști și țărani cooperatori, medici și juriști, funcționari și gospodine etc., etc. Printre concurenți se află pînă și un păstor din creierul munților maramureșeni.

Semnificația acestei extrem de largi participări este limpede pentru noi toți : istoria poporului nostru, ca și istoria universală, se bucură de o deosebită prețuire în rîndul maselor. E un adevăr pe care viața îl demonstrează zi de zi. Un exemplu grăitor l-am avut chiar pe șantierul arheologic de la Ocnița unde lucrez în fiecare vară și unde, anul trecut, un elev din Rîmnicu Vîlcea mi-a adus două cioburi de vase, întrebîndu-mă dacă nu cumva datează de pe vremea lui Decebal. Tînărul prieten al istoriei avea dreptate : săpăturile efectuate acolo au dus la descoperirea unei cetăți dacice de la începutul sec. II e.n.

Subliniind importanța istoriei, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea la adunarea jubiliară prilejuită de împlinirea a 1850 ani de existență atestată documentar a municipiului Drobeta Turnu-Severin : «Desigur, cunoașterea istoriei, prețuirea ei constituie un important factor de educație, un izvor de învățăminte și, totodată, un îndemn de a face totul pentru a duce mai departe făclia civilizației materiale și spirituale, de a înălța tot mai mult edificiul socialismului și comunismului în România».

Într-adevăr, putem spune că construim un viitor luminos pe o străveche temelie. Descoperiri recente au arătat că vechimea poporului nostru pe aceste meleaguri este nu de 600 000 ani, cum se credea pînă de curînd și cum am scris-o și eu, ci de cel puțin 1 000 000 ani. O mie de milenii, pe care istoria permanent creatoare a zilelor noastre le continuă glorios, făurind tuturor locuitorilor acestei țări o viață nouă și fericită".

A urmat la cuvînt prof. dr. Dumitru Almaș, care a dat glas bucuriei resimțite de redacție față de succesul concursului său : „Cele peste șase regimente de cititori și cititoare care au răspuns întrebărilor dovedesc că există o adevărată pasiune pentru istorie în rîndurile celui mai larg public din țara noastră.

O deosebită plăcere ne-a făcut primirea a 45 răspunsuri exacte numai din județul dv., Caraș-Severin; a spus în continuare prof. dr. Dumitru Almaș. Nu știm încă **dacă** și **cîți** dintre ei vor ieși cîștigători în urma tragerii la sorți care va avea loc acum. Dar la urma urmelor, premiile nu sînt decît niște simboluri. Cei 45 cojudeteni ai dv., competitori cu răspunsuri exacte, ca și — de ce nu ? — toți cei 8 532 participanți la concurs sînt în realitate cîștigători morali. Aș vrea să mă audă și ei cînd spun aceste cuvinte, căci chiar dacă unora șansa li se dovedește mai puțin favorabilă, toți sînt acum deținătorii unor prețioase cunoștințe, tocmai prin intermediul participării la concurs. Iar cîștigătoarea cea mai mare este, fără îndoială, istoria.

Folosesc împrejurarea de față pentru a mulțumi din suflet tuturor celor care, o dată cu răspunsurile la concurs sau cu alte scrisori trimise nouă, au felicitat redacția cu prilejul împlinirii a cinci ani de apariție a «Magazinului istoric». Trăiesc și astăzi înfiorările lunilor de pregătire a primului număr, cînd toți cei din redacție ne întrebam dacă revista va fi pe placul cititorilor. Sperăm că nu vom fi învinuiți de lipsă de modestie dacă vom spune că, în acești primi cinci ani de existență, «Magazin istoric» și-a atins țelul pe care și-l propusese — de a dezvolta la publicul său cititor o și mai mare sensibilitate și receptivitate față de cro-

nica încărcată de glorie a țării noastre. Pentru noi este o datorie de onoare să ducem mai departe — și din ce în ce mai bine — această muncă de educație patriotică, care face din prețuirea trecutului, una din rampele de lansare spre minunatele perspective ale viitorului".

Prof. Maria-Anca Stoenescu a dat apoi o serie de explicații asupra felului cum se va desfășura tragerea la sorți. Extragerea buletinelor cîștigătoare din urnă a fost efectuată de pionierele **Veronica Virtopeanu** și **Eugenia Cîrtu,** din clasa VII C a Școlii Generale nr. 7 din Reșița.

După terminarea tragerii la sorți, din rîndul celor care asistau la festivitate au luat cuvîntul prof. **Elena Iorga** și prof. **Stanca Pascadi** (ambele din Reșița), prof. **Ana Clitan** (din Caransebeș), **Constantin Grizea, Aurel Bohariu** și **Ion Spercoci.** Vorbitorii au pus o seamă de întrebări și au angajat vii și pasionate discuții cu prof. univ. dr. Dumitru Berciu și prof. univ. dr. Dumitru Almaș. Reprezentanții redacției și-au notat cu grijă interesantele sugestii și propuneri venite din sală.

În încheiere, prof. Dan Pascu a mulțumit oaspeților, invitîndu-i să revină cît mai curînd la Reșița. O invitație pe care cei în cauză au acceptat-o cu o promptă și firească plăcere.

Iată și lista premiaților:

PREMIUL I
Cîte un televizor „Miraj" sau „Venus 4"

1. DINU LIVIU, Constanța
2. PETROV CONSTANTIN, București

PREMIUL II
Cîte un aparat de radio portativ „Albatros" sau „Mamaia"

1. ARGHIROPOL ALEXANDRU, Timișoara
2. ICHIM PAULINA, com. Vizantea, jud. Vrancea
3. BULACU VALERIU, Tg. Mureș
4. CONSTANTINESCU CONSTANTIN, com. Berzasca, jud. Caraș-Severin

PREMIUL III
Cîte un aparat de radio „Carmen 4" sau un aparat foto „Ceaika"

1. TODIȚĂ TECLA, Cluj
2. BRĂTIANU VASILE, Sighișoara
3. ZGARDAN VALENTIN, Reșița
4. AVASILOAIEI ELENA, Cluj

PREMIUL IV
Cîte un aparat foto „Smena 8" sau „Liubitel 2"

1. BUDULECI GHEORGHE, satul Șerbănești, com. Sălătrucel, jud. Vîlcea
2. LUNCAN GHEORGHE, com. Nojorid, jud. Bihor
3. VINT ANA, Tecuci, jud. Galați
4. TATARMIȚCHI BORIS, Făgăraș, jud. Brașov
5. LEON CONSTANTIN, Bacău
6. DIMANCESCU DAN, Constanța
7. VĂLEANU DUMITRU, Bîrlad
8. TIBAIL MARIA, Bistrița, jud. Bistrița-Năsăud

PREMIUL V
Cîte un abonament pe 12 luni

1. BORAN ION, Oțelul Roșu, jud. Caraș-Severin
2. TUDOR GHEORGHE, Constanța
3. MONUS MARIA, Timișoara
4. POP IULIU, Petroșani, jud. Hunedoara

5. NICOLAESCU MIOARA, Bălcești, jud. Vîlcea
6. ANGHEL DUMITRU, Brăila
7. ALBU CONSTANTIN, com. Bilciurești, jud. Dîmbovița
8. PANĂ ZAHARIA, București
9. FURTUNESCU JEANA FELICIA, București
10. RĂDULESCU CONSTANTIN, București
11. ANGHEL MARIOARA, Calafat
12. DATCU MIRCEA, București
13. VIOREANU MARIA, București
14. GANEA MIHAI, Galați
15. IONESCU SILVIU, București
16. VARO LIVIU, Tg. Mureș
17. TERNA SERGHEI, Baia Mare
18. ILICI RODICA, com. Berzasca, jud. Caraș-Severin
19. DASCĂLU PANTELIMON, Buzău
20. NICOLAE IOAN, București
21. RUS-VID ALEXANDRU, Oradea, jud. Bihor
22. ȘĂRBANU D. OCTAVIAN, satul Băceni, com. Berca, jud. Buzău.
23. MĂRGINEANU EMIL, Aiud, jud. Alba
24. PIȚ VICTORIA, Satu Mare
25. GEORGESCU ION, București
26. GREGORIAN LUCIA, București
27. BURAH HERMAN-LEON, Craiova
28. GAVRILETEA IULIU, Vașcău, jud. Bihor
29. MĂRGINEANU AURELIAN, București
30. MÎNDRUȚ ION, București
31. TUFAN ILIE, Calafat
32. POP CORNEL, Dej, jud. Cluj
33. VLAD ION, Brașov
34. FLORESCU GAVRIL, București
35. GEMIȘ I., com. M. Kogălniceanu, jud. Constanța

PREMIUL VI

Cîte un abonament pe 6 luni

1. SEVASTOE IOAN, com. Jitia, jud. Vrancea
2. MĂRGINEANU EMILIA, com. Mihăești, jud. Argeș
3. LĂCUȚĂ PUIU, Vălenii de Munte, jud. Prahova
4. PESCARIU TRAIAN, com. Cenad, jud. Timiș
5. ANTONESCU TRAIAN, București
6. MINCĂ ION, Brașov
7. STĂNESCU RUXANDRA, București
8. CZIGLER ELISABETA, com. Roviniță-Mare, jud. Timiș
9. PĂUNESCU CONSTANTIN, Caracal, jud. Olt
10. DANCIU AUREL, com. Vărădia, jud. Caraș-Severin
11. LECA CLAUDIA, com. Mihăești, jud. Argeș
12. RUDOLF GRĂF, Reșița
13. ALBERT IOAN, com. Iecea Mare, jud. Timiș
14. MIHAI CARMEN, Cluj
15. ATUDOSEI IONEL, Piatra Neamț
16. KOVAKS ȘTEFAN, Orșova, jud. Mehedinți
17. MUNTEANU IUSTIAN-LUCIAN, Huși, jud. Vaslui
18. TOMUȚA NICODIM, satul Rădulești, com. Dobra, jud. Hunedoara.
19. BUGA T., Ploiești
20. BRABETE GH., București
21. AVRAMESCU VICTORIA, Mangalia
22. CLOCOTICI C. STELIAN, com. Bucecea, jud. Botoșani
23. ZAIZON PETRICĂ, Buzău
24. RADU DĂNUȚ, Ploiești
25. BĂLIBANU ANTONIA, București
26. ZÖLDI EMERIC, Brașov
27. TOMOVICI GHEORGHE, București
28. SAVU RODICA, București
29. NICOLAU GHEORGHE, Bacău
30. BOSGA I. ROMULUS, Reșița
31. BOLTUȘ N. ECATERINA, Pitești
32. MARINCAȘ VICTOR, Cluj
33. RAȘCU VINGA, Panciu, jud. Vrancea
34. SANDU I. VALERIU, Bușteni, jud. Prahova
35. URDUZEA NICOLAE, com. Prejmer, jud. Brașov
36. ȚOPA GHEORGHE, Caransebeș
37. BEJAN LACHE, Tulcea
38. ATANASOAEI CRISTIANA, București
39. BOBOC MIRCEA, București
40. RAVARIU CONSTANTIN, com. Girov, jud. Neamț
41. BADEA MARIN, satul Comoara, com. Drăgănești-Vlașca, jud. Teleorman.
42. BADEA IANIN, București
43. STAMATE ANTON, București
44. PETRACHE VASILE, com. Mărăcineni, jud. Buzău
45. STĂNCESCU LUCIAN, București
46. TISA EUGEN com. Huedin, jud. Cluj
47. POPESCU MIRCEA, București
48. DINALE SORIN, Craiova
49. DĂMOIU CONSTANTIN, București.
50. BALABAN MIHAI, București

NOTA

Premiile în obiecte ale cîștigătorilor din Capitală pot fi ridicate de la redacție (București, str. Onești nr. 5) între 10 și 15 iulie 1972. Premiile în obiecte ale cîștigătorilor din provincie vor putea fi ridicate în același mod, iar pentru cei care nu vor putea face deplasarea vor fi expediate pe adresele indicate de concurenți. Abonamentele vor fi efectuate de redacție, pe adresele indicate de concurenți.

SFÎRŞITUL LUMII

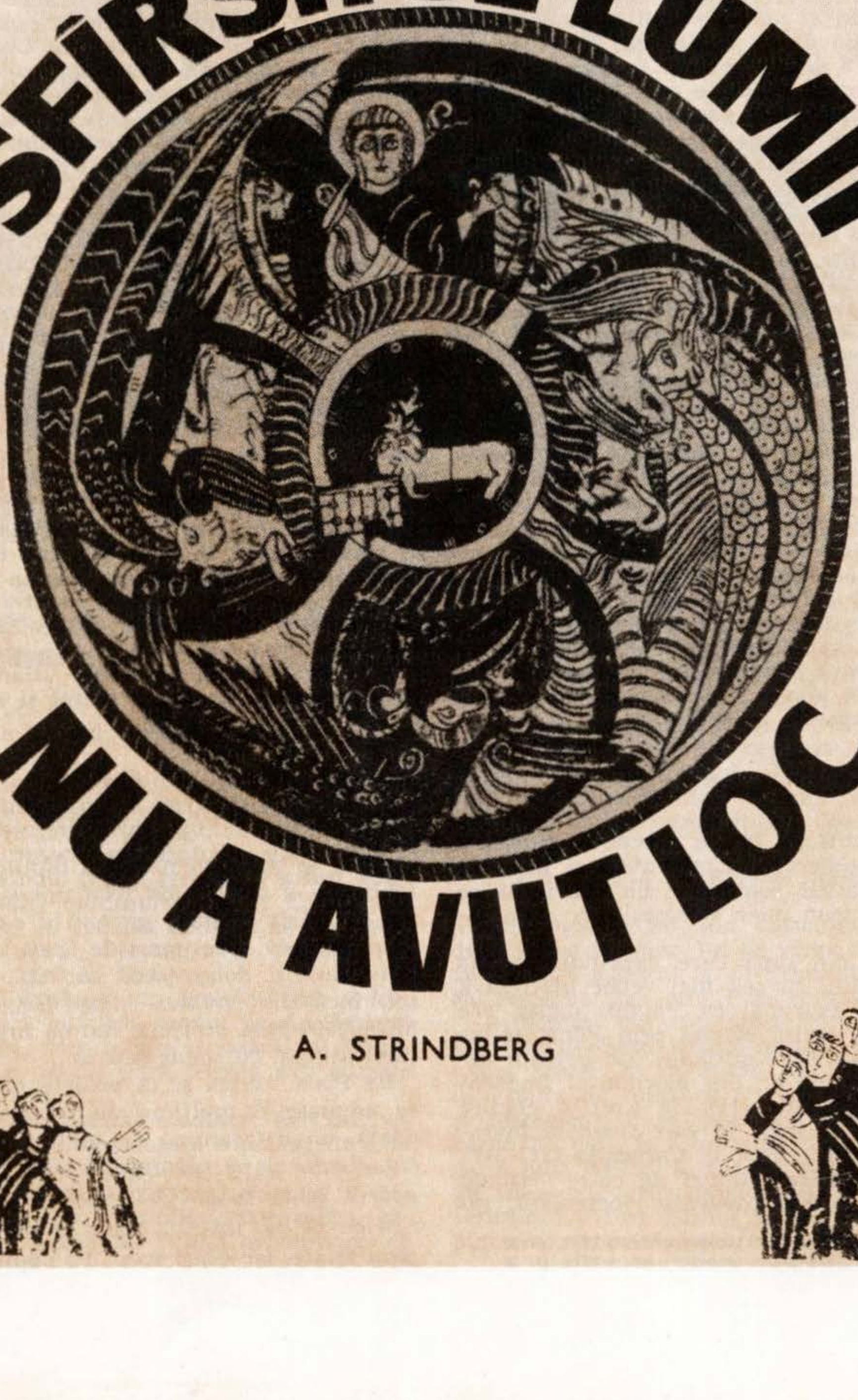

NU A AVUT LOC

A. STRINDBERG

Pseudoistorie

Apropierea anului 1000 a provocat în Europa o panică greu de imaginat azi. Unui episcop creştin din Africa romană, Sfîntul Augustin (354-430), socotit unul din „părinţii" bisericii catolice, martor al prăbuşirii lente a Imperiului roman, i se păruse că dezagregarea acestui stat milenar ar fi „prologul" naşterii unui alt imperiu milenar — cel al bisericii creştine — care trebuia să ia sfîrşit în anul 1000. Sfîrşitul „Mileniului augustinian" a terorizat Europa cîteva secole. S-au păstrat documente din veacurile VIII-X, cuprinzînd formule care oglindesc această stare de spirit — „Apropiindu-se sfîrşitul lumii...", sau „Apropierea sfîrşitului lumii şi înmulţirea ruinelor..." — care era urmarea misticismului accentuat, a bigotismului în care se cufundase Europa creştină a acelor vremi.

Scriitorul suedez August Strindberg (1849-1912), din a cărui operă revista noastră a mai reprodus o „miniatură istorică" *, a evocat psihoza care cuprinsese Europa la sfîrşitul primului mileniu, surprinzînd-o în inima Italiei, la Roma. De două secole, monarhi ai unor seminţii germanice îşi aţinteau privirile spre Cetatea Eternă, unii ajungînd să se încoroneze acolo ca „împăraţi ai romanilor". Gestul lui Carol cel Mare ** fusese repetat în 962, de Otto cel Mare, considerat — cu mai multă sau mai puţină dreptate — întemeietorul Sfîntului Imperiu roman de naţiune germană.

Anul 1000 găseşte în fruntea acestui imperiu pe nepotul său, Otto III, urcat pe tron la vîrsta de trei ani (983). De la mama sa, Theophano, fiica împăratului bizantin Romanos II (959-963), Otto moştenise setea de cultură, dar şi gustul pentru strălucire şi fast. Abia devenit major, s-a îndreptat spre Italia, pentru a pune stăpînire pe Roma ; a instalat pe vărul său Bruno ca papă, (Grigore V), iar el însuşi s-a încoronat împărat roman (996). Atras de mirajul Cetăţii Eterne şi de ţărmurile însorite ale Italiei, Otto III dorea chiar să transforme Roma în capitala imperiului său. Dar nu numai atît ; el visa restaurarea Imperiului roman însuşi („Renovatio Imperii Romanorum"), a cărui Capitală nu putea fi, evident, decît Roma. Dar ce era Roma, ce era Italia acelei vremi ? Ne-o spune cunoscutul istoric şi critic de artă francez Henri Focillon : „O lume a dezunirii, a discordiei, a rebeliunilor, a intrigilor, o lume de fiare feudale, de episcopi simoniaci, de hoţi la drumul mare cu nume ilustre, întăriţi în mormintele Viei Appia sau în micile castele lacustre ale Italiei de sus, înfiorătorul amestec de crime [...]. Prinţilor detronaţi li se scot ochii, papii sînt sugrumaţi în beciurile adînci ale Castelului Sant'Angelo, demnitarii cetăţii sînt spînzuraţi [..] ; s-ar fi cerut nu numai geniul aspru al unui Otto, ci şi prezenţa lui neîntreruptă" pentru a înfrîna această dezlănţuire de patimi. (Anul o mie, **Bucureşti 1971, p. 118). Dar treburile imperiului reclamau prezenţa împăratului în diverse puncte ale statului ; profitînd de absenţa lui Otto, nobilii romani s-au răsculat, în anul 997, sub conducerea senatorului Crescentius, care dorea să reînvie Republica. Papa german a fost alungat şi înlocuit cu Ioan XVI.**

În fragmentele care urmează, talentul literar al lui Strindberg ne face să asistăm — desigur, fără pretenţia sau prezumţia unei analize istorice integrale a epocii — la sfîrşitul răscoalei lui Crescentius, precum şi la metamorfozarea acelor „fiare feudale" în blînzi şi nevinovaţi mieluşei care aşteaptă sfîrşitul lumii. Titlul şi subtitlurile aparţin redacţiei.

Ultimul roman

Împăratul s-a întors repede la Roma, a luat prizonieri pe Crescentius şi pe noul papă, oferind romanilor un spectacol pe viu, aşa cum doar strămoşii lor mai văzuseră.

Partea din oraş care cuprindea colina Vaticanului, cu cea mai veche biserică a Sfîntului Petru şi cu Palatul papal, era legată de restul Romei prin Pons Aelius sau puntea lui Hadrianus. La capătul celălalt al podului, era mormîntul împăratului Hadrianus (117-138 e.n.), o clădire în formă de turn, în care fuseseră îngropaţi împăraţii pînă la Caracalla (211-217). După cucerirea Romei de către vizigoţi (410), mormîntul devenise fortăreaţă, rămînînd multă vreme astfel şi devenind cunoscut sub numele de Castelul Sant'Angelo.

Cînd, în acea memorabilă dimineaţă de februarie a anului 998, romanii s-au trezit, au zărit înălţate pe terasa castelului douăsprezece cruci mari de lemn, pe care erau ţintuiţi doisprezece bărbaţi. Sus de tot, încă din vremea papei Grigore cel Mare (590-604), străjuia statuia arhanghelului Mihail, cu spada scoasă.

Pe Pons Aelius şi la poalele castelului se adunase o mulţime de privitori. Deodată, un detaşament de soldaţi a despicat gloata şi pe cărarea rămasă liberă a apărut papa Ioan XVI, aşezat de-a-ndăratelea pe un măgar. Nasul şi urechile îi erau tăiate, iar ochii scoşi. Pe capul papei

* Vezi „Magazin istoric", nr. 5/1972, p. 30.
** Vezi „Magazin istoric", nr. 8/1970, p. 26.

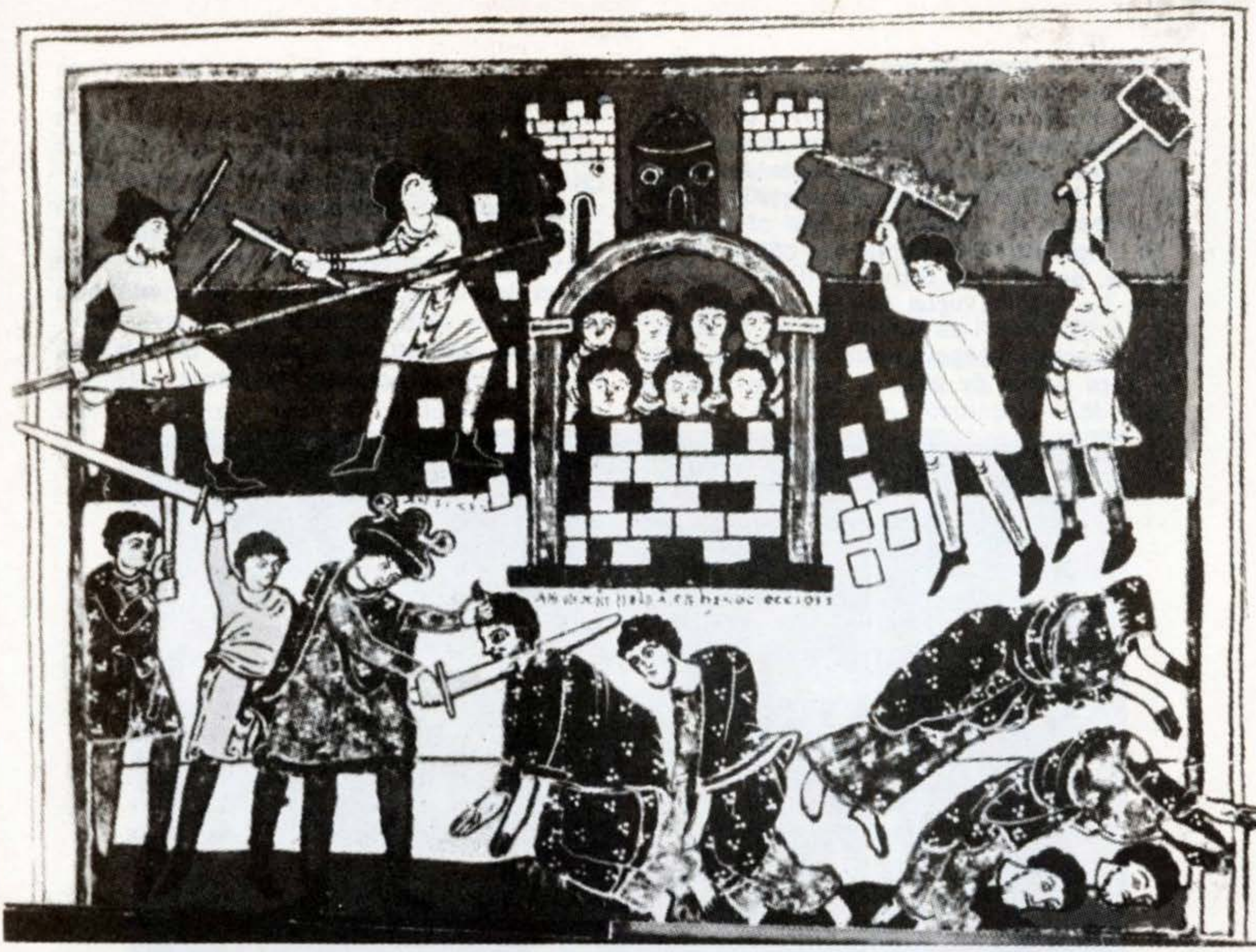

„Semne vădite vestesc sfîrşitul lumii ; ruinele se înmulţesc" (manuscris din sec. VIII, Paris)

În p. 71 : *Sfîrşitul lumii în viziunea celor care credeau că-i vor fi martori* (manuscris de la sfîrşitul sec. X, Madrid)

flutura în vînt o băşică de porc. Era o privelişte jalnică, oribilă. Poporul tăcea şi se înfiora.

Lîngă cei doisprezece patrioţi care se zvîrcoleau pe cruci, au apărut cinci bărbaţi înveşmîntaţi în roşu, care au început să meşterească un eşafod : erau călăii. Cînd eşafodul a fost terminat, a fost adus Crescentius, „ultimul roman". Capul său a căzut şi cu aceasta Roma a devenit germană — sau Germania a devenit romană — pînă la 1806.

Iar în după-amiaza aceleiaşi zile a fost confirmată numirea noului papă : Gerbert d'Aurillac, fost tutore şi dascăl al împăratului, a primit tiara papală sub numele de Silvestru II.

Francezul acesta studiase la Cordova, unde califii întemeiaseră o universitate în care se preda ştiinţa arabă, pe baza înţelepciunii eline şi hinduse. Predase el însuşi, la Reims, filozofia, matematica, astronomia şi chimia. Fusese arhiepiscop de Reims şi de Ravenna şi, după ce, în mai multe adunări bisericeşti, luase atitudine împotriva decăderii papalităţii, ajunsese acum papă german la Roma.

Agitaţia care domnea în Oraşul Etern după execuţia lui Crescentius l-a silit să caute ocrotire pe colina Aventin, la discipolul său, împăratul, care, din cauză că romanii îl detestau, îşi părăsea rar palatul ; Otto l-a primit într-o chilie de unde papa Silvestru a condus destinele Europei, ledicîndu-se în timpul liber ştiinţelor, mai ales astronomiei şi alchimiei. De aici i s-a şi tras faima de vrăjitor.

Papa promite un imperiu milenar

Într-o noapte, pe cînd, cufundat în gînduri, şedea la masa lui de lucru inundată de scrisori, a intrat la el, neanunţat, tînărul împărat. Era teribil de neliniştit :

— Pelerini din mai multe ţări au sosit aici şi istorisesc despre semne prevestitoare, arătări şi miracole. Aşa, bunăoară, în Franţa de miază-zi au izbucnit ciuma şi foametea şi, în măcelării, s-a vîndut carne de om ; în Germania s-a văzut pe cer o nuia de fier în foc ; şi aici, în Italia, au reînceput pelerinajele fără sfîrşit. La Ierusalim a fost jefuită biserica Sfîntului Mormînt şi au înălţat templul „Marelui

Înșelător". Poporul, întreaga creștinătate, tremură, căci a văzut în papii desfrînați ai ultimului secol, aleși de tîrfe, pe Anticrist. Trimișii lui Hristos (misionarii — **n.r.)** sînt uciși... Asta nu poate însemna altceva decît că ne așteaptă sfîrșitul lumii și Judecata de Apoi.

Și împăratul a început să citeze texte biblice, pentru a-și convinge dascălul. Dar papa i-a întors vorba tot cu un citat biblic, asigurîndu-l că lumea nu se va sfîrși, că abia acum începe o nouă împărăție, care va dura o mie de ani.

— Nu cred o iotă din spusele tale — i-a replicat împăratul. Ultimul an al mileniului a sosit, și acum mă duc în pustiu, să aștept ziua Domnului în post și rugăciune. Mă voi ruga pentru tine, prea-cuvioase, dar aici drumurile noastre se despart și nu mă vei mai vedea !

Împăratul a plecat și Silvestru a rămas singur.

— Aștept ! — și-a spus el — dar, în acest răstimp, orînduiesc treburile noastre lumești !

Și a desfășurat o hartă a lumii cunoscute pe atunci. Cu o cretă roșie, a distribuit cruci și coroane.

În căutarea unui mormînt

Anul 999 se apropia de sfîrșit și creștinătatea trăia într-o spaimă de moarte. La Roma și în împrejurimi încetase orice viață. Ogorul nu fusese semănat și era năpădit de buruieni ; negoțul stagna : prăvăliile erau închise. Care cum poseda vreun lucru, îl dăruia, și găsea anevoie unul care să-l primească. De trei luni, bisericile stăteau deschise ziua și noaptea și erau veșnic întesate de lume ; spovedaniile, liturghiile și împărtășaniile nu mai conteneau.

Cele patru „națiuni" — Roma, Galia, Germania și Sclavinia — aducînd omagiul...

Crăciunul a fost sărbătorit cu o neobișnuită cucernicie ; oamenii trăiau în pace și bună înțelegere. Straja orașului nu avea nici o treabă, căci groaza de ceea ce avea să vină impunea disciplină și ordine. Se dormea cu ușile deschise și nimeni nu se încumeta să fure sau să înșele ; dealtfel, nici nu era nevoie, căci cel

ce cerea un lucru îl căpăta în dar ; brutarii împărțeau pîinea gratuit și la cîrciumar oamenii aveau credit nelimitat ; datoriile nu se mai încasau.

A sosit și ajunul Anului Nou. Părerile despre natura catastrofei erau împărțite : avea să fie ori un potop, ori un cutremur. Cei mai mulți locuitori rămîneau afară, în aer liber, cu privirile ațintite spre cer.

În dimineața ultimei zile a anului, Cîmpul lui Marte era plin de oameni ; un grup alcătuise un cerc în jurul unei stive de lemne ; un individ dement, cu un

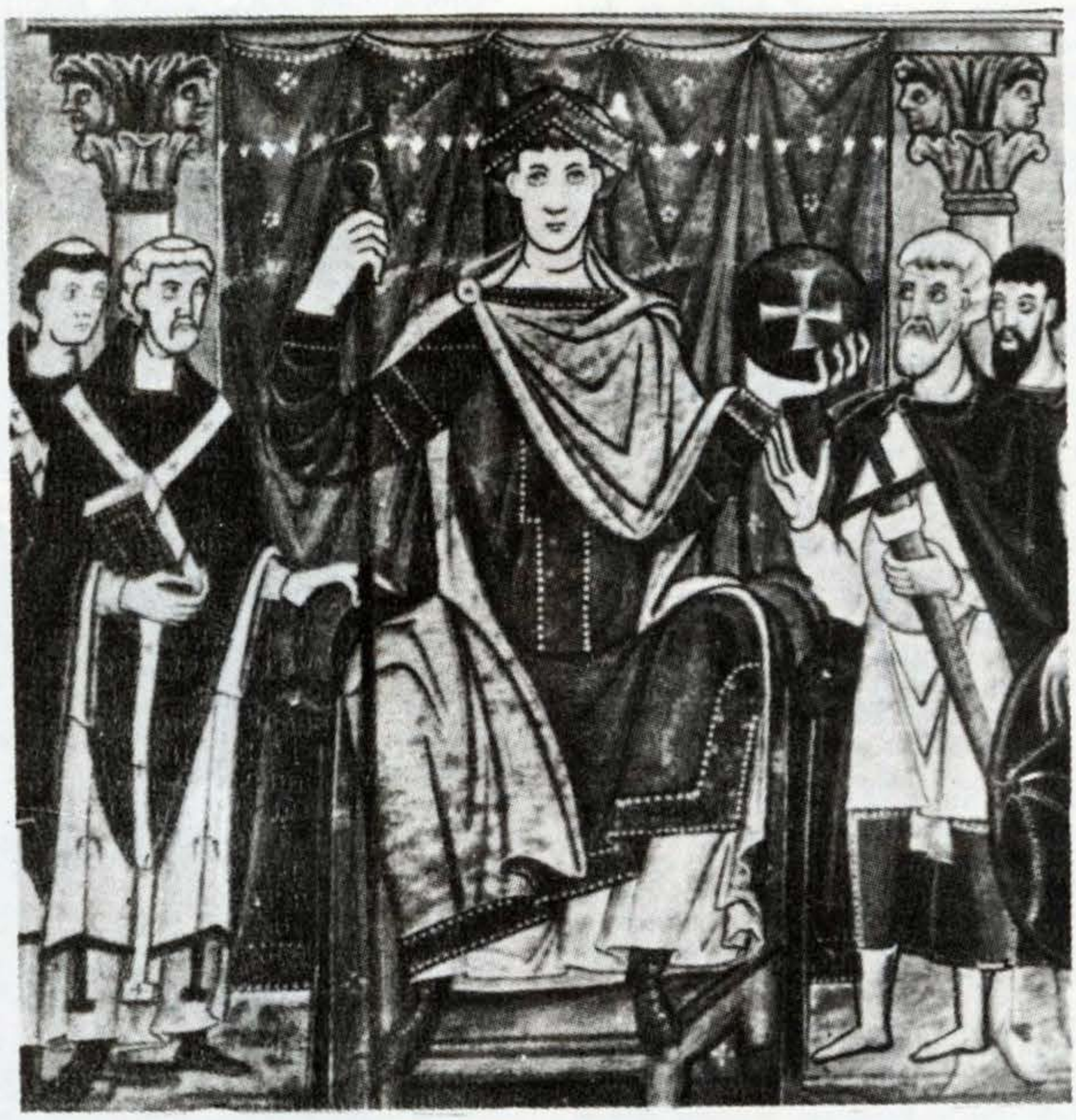

...lui Otto III, un tînăr plin de ambiție și fantezie, de evlavie și cruzime, care dorea să restaureze Imperiul roman

maldăr de hîrtii și pergamente în mîini, se urcase deasupra și vorbea mulțimii. Era un orășean bogat, care, timp de trei luni, ținuse post și făcuse penitență aspră, iar acum, scheletic, voia să se sustragă mîniei ce se apropia. Cărase un braț întreg de lemne uscate, sub pretext că vrea să dea căldură tuturor hamalilor și animalelor de povară.

După ce a dat foc rugului, a rostit o rugăciune, și s-a aruncat în mijlocul flăcărilor.

În Forum, un bărbat scormonea pămîntul cu o rangă de fier, pregătindu-și mormîntul. De pe un pod, un tînăr și o tînără au sărit în apă, îmbrățișați, și nici moartea în valuri nu i-a putut despărți.

Roma se pregătește de execuție

Către prînz, s-au deschis temnițele și închișii au fost primiți ca niște eroi și martiri, conduși în locuințele nobililor. siliți să ia loc la masă, iar senatorii Romei și soțiile lor le-au spălat picioarele.

Bolnavii din spitale voiau să iasă sub cerul liber și paturile le-au fost purtate pe străzi și în piețe. Tot ce trăia tindea să iasă afară, la lumină. Pînă și păsărelele au fost slobozite din colivii și caii din grajduri.

Copiii erau singurii care nu se temeau, Săreau și se jucau ca de obicei, bucurîndu-se de libertate și de noutatea situației. Nimănui nu-i trecea prin minte să-i dojenească și, deoarece nu pricepeau despre ce e vorba, ei au rămas fără griji, continuîndu-și joaca.

Aerul era blînd ca într-o zi de primăvară şi cerul a rămas senin pînă la amiază. Apoi s-a înnorat.

Prin oraş, au pornit procesiuni alcătuite din preoţi şi călugări, cîntînd litanii cărora gloata le ţinea isonul.

Alţii se adunaseră în catacombe şi ruine, organizînd serbări păgîne şi orgii. O asemenea petrecere avea loc în ruinele Palatului de aur al lui Nero. Libertinii şi curtezanele oraşului stăteau pe mese şi bănci, în jurul unui foc. Mîncare şi vin se găseau din belşug, luate de-a gata din cămări şi pivniţe. Era muzică şi cîntec şi dans, iar între două jocuri chefliii se desfătau privind cum liliecii şi bufniţele cădeau în foc şi ardeau de vii.

În toiul petrecerii, o piatră supraîncălzită s-a desprins din boltă şi a căzut în foc, împroşcînd scîntei. Prin golul rămas, a pătruns vîntul de noapte, învîrtejind fumul în obrazul oaspeţilor ; la început, toţi au găsit aventura amuzantă, dar apoi au fost nevoiţi să părăsească încăperea.

Cineva a sugerat să iasă toţi afară, ca să vadă sfîrşitul lumii. Şi alaiul a pornit, format din bacante şi menade, cu un burduf de vin în frunte, cu flautişti în coadă, iar toţi chefliii cu pocale în mînă.

Părea că Roma se pregăteşte de execuţie.

La hotarul între două mileni

În vechea basilică a Sfîntului Petru, papa stătea în faţa altarului şi oficia liturghia de la miezul nopţii. Biserica era arhiplină ; oamenii stăteau în genunchi. Tăcerea era atît de adîncă, încît se auzea fîşîitul cămăşii albe a papei cînd ridica potirul.

Dar se mai putea auzi şi un alt zgomot, care părea să numere ultimele minute ale mileniului. Zvîcnea ca pulsul în urechea bolnavilor de friguri şi înşira tot atîtea bătăi. Uşa paraclisului era deschisă şi marele orologiu atîrnat acolo ticăia liniştit şi sigur, odată pe secundă *

Papa stătea la fel de liniştit ; probabil că uitase uşa deschisă, poate cu intenţia de a obţine cel mai spectaculos efect în clipa supremă, căci obrazul îi era livid de emoţie, dar nu se mişca şi mîinile nu-i tremurau.

Liturghia se termină şi se lăsă o tăcere de moarte. Se aştepta ca slujitorul Domnului să spună de la altar cîteva cuvinte de mîngîiere ; dar nu spuse nimic, era doar cufundat în rugăciune, cum se părea, cu mîinile îndreptate spre cer.

Orologiul ticăia, poporul suspina, dar nu se întîmplă nimic. Ca nişte copii cărora le e frică în întuneric, oamenii zăceau cu faţa la pămînt şi nu se încumetau să-şi ridice privirea. Sudoarea spaimei picura de pe multe frunţi îngheţate, genunchii amorţiţi dureau sau deveneau nesimţitori de parcă ar fi fost amputaţi.

Deodată orologiul încetă să mai ticăie...

Să se fi descordat arcul ? Era un semn prevestitor ? Se va opri oare totul în loc ? Timpul să se fi sfîrşit şi eternitatea va să înceapă ?

Din mulţime se auziră ţipete înăbuşite ; cîte unii se prăbuşiră pe pardoseala de piatră, doborîţi de groază şi emoţie.

Şi iată că orologiul începu să bată : una, două, trei, patru... A douăsprezecea bătaie sună, se pierdu şi se lăsă o nouă tăcere de moarte.

Atunci Silvestru se întoarse cu faţa spre mulţime şi, cu surîsul triumfător al învingătorului, întinse mîinile a binecuvîntare. În aceeaşi clipă, începură să sune voios, jubilînd, toate clopotele cupolei şi răsună un cor de voci, tinere şi bătrîne, cam nesigur la început, dar din ce în ce mai ferm şi mai limpede :

— Te Deum laudamus !

Trebui cîtva timp ca spinările înţepenite să se poată îndrepta, pentru ca oamenii să-şi revină din oroarea ce le-o insufla priveliştea celor ce muriseră de spaimă.

Cîntecul se sfîrşi ; oamenii se îmbrăţişară, se sărutară, plîngînd şi rîzînd ca nebunii.

Aşa s-a terminat primul mileniu.

---

* **Scena, de mare efect artistic, care urmează, e îndoielnică din punctul de vedere al realităţii ştiinţifice, orologiul fiind o invenţie ulterioară anului 1000. Se pare, însă, că papa Silvestru proiectase un asemenea orologiu, fără să se ştie dacă l-a şi construit. Acest amănunt stă, probabil, la baza descrierii făcute de Strindoerg, interesat şi în acest caz mai mult de efectele emotive şi mai puţin de amănuntele pur ştiinţifice — n.r.**

Valul de panică şi pocăinţă a trecut repede, şi fiecare şi-a reluat ocupaţiile. Intenţia lui Otto III de a reînvia Imperiul roman s-a lovit de rezistenţa feudalilor români, care au provocat o mare răscoală (1001) ; germanii din Roma au fost măcelăriţi, Palatul imperial de pe Aventin a fost asediat, iar Otto III şi papa Silvestru — constrînşi să părăsească Cetatea Eternă. Un an mai tîrziu, la 23 ianuarie 1002, Otto III a murit într-un castel din împrejurimile ei. Deşi Roma a continuat să fie, o vreme, oraşul încoronărilor imperiale, şi să împrumute, timp de încă opt veacuri, prestigiosul ei nume statului împăraţilor germani, ultima tentativă de restaurare a Imperiului cu Capitala acolo eşuase. Scăpată, într-o noapte, de obsesia sfîrşitului lumii, feudalitatea europeană redevenise ceea ce fusese şi mai înainte : o lume de fiare...

Din istoria electorală a Statelor Unite ale Americii

DRUMURI SPRE CASA ALBĂ

FLORIN HERA

The Maryland Gazette AND COUNTRY JOURNAL.

PHILADELPHIA, Aug. 30.

UNITED STATES *in* CONGRESS *assembled,*

(Princeton) Aug. 26, 1783.

According to order, General Washington attended, and being introduced by two Members, the President addreſſed him as follows:

SIR,

CONGRESS feel particular pleaſure in ſeeing your Excellency, and in congratulating you on the ſucceſs of a war in which you have acted ſo conſpicuous a part.

It has been the ſingular happineſs of the United States, that during a war ſo long, ſo dangerous, and ſo important, Providence has been graciouſly pleaſed to preſerve the life of a General, who has merited and poſſeſſed the uninterrupted confidence and affection of his fellow-citizens. In other nations many have performed ſervices for which they have deſerved and received the thanks of the public; but to you, Sir, peculiar praiſe is due. Your ſervices have been eſſential in acquiring and eſtabliſhing the freedom and independence of your country; they deſerve the grateful acknowledgments of a free and independent nation; theſe acknowledgments Congreſs have the ſatisfaction of expreſſing to your Excellency.

Hoſtilities have now ceaſed, but your country ſtill needs your ſervices; ſhe wiſhes to avail herſelf of your talents in forming the arrangements which will be neceſſary for her in the time of peace; for this reaſon your attendance at Congreſs has been requeſted. A committee is appointed to confer with your Excellency, and to receive aſſiſtance in preparing and digeſting plans relative to thoſe important objects.

To which his EXCELLENCY *made the following*

Reply:

Constituţia Statelor Unite, alcătuită de Convenţia întrunită la Philadelphia la 25 mai 1787, a fost un document aprig disputat. Dezbaterile în Convenţie între federalişti — adepţii Constituţiei — şi antifederalişti au durat pînă la jumătatea lui septembrie. Lupta politică a devenit şi mai acută cînd textul legii fundamentale a fost trimis spre ratificare celor treisprezece state, foste colonii britanice care îşi proclamaseră independenţa la 4 iulie 1776. În toamna aceluiaşi an, 1776, Congresul Continental hotărîse ca denumirea Statele Unite **să înlocuiască vechea formulă a** Coloniilor Unite. **Unitatea celor treisprezece state (astăzi S.U.A. se compun din 50 state şi un district federal, Columbia, unde se află Washington, capitala ţării), era însă foarte firavă ; tendinţele separatiste se manifestau la tot pasul, mai ales în cercurile marilor plantatori din Sud.**

Exista o primă Constituţie, denumită Articolele Confederaţiei, **dar aceasta nu asigura un guvern central eficient şi stabil. Puterile încredinţate Congresului prin** Articole **erau restrînse, în timp ce statele componente ale Confederaţiei aveau constituţii diferite şi separate, unele democratice (ca în Pennsylvania, Delaware, Carolina de Nord), altele foarte conservatoare (ca în Carolina de Sud). Nu exista încă funcţia de preşedinte al Statelor Unite, autoritatea executivă supremă.**

După prima zi de luni

Instituţia prezidenţială a fost creată prin articolul II al Constituţiei din 1787, care înlocuia **Articolele Confederaţiei.** „Puterea executivă, prevede Constituţia, va fi încredinţată unui Preşedinte al Statelor Unite ale Americii. Durata mandatului Preşedintelui va fi de patru ani". Vicepreşedintele Statelor Unite este ales pentru acelaşi termen. Federaliştii — promotori ai unui stat federal bine închegat, condus de un guvern federal cu puteri largi — numărau în rîndurile lor pe George Washington, comandantul glorios care înălţase pentru prima oară drapelul cu „stele şi dungi" al războiului revoluţionar burghez american.

După ce nouă state — începînd cu Delaware (în decembrie 1787) şi terminînd cu New Hampshire (21 iunie 1788) au ratificat-o, Constituţia a putut intra în vigoare. Noul sistem de guvernare, cu un preşedinte care deţine funcţiile de şef al statului, al guvernului, al armatei şi al diplomaţiei — şi care este independent de Congres — a fost însă pus în aplicare abia în 1789, după ce 11 state, între care şi New York, au ratificat Constituţia. George Washington — care prezidase şi Convenţia de la Philadelphia — a devenit primul preşedinte al Statelor Unite şi a depus jurămîntul inaugural în balconul clădirii Federal Hall, la New York, la 30 aprilie 1789. Primul vicepreşedinte a fost federalistul John Adams, un om politic cu vederi conservatoare, care îşi manifestase deschis preferinţa pentru „un stat al celor avuţi şi puternici", ca garanţie împotriva „exceselor democraţiei." Ceremonia inaugurală de la New York s-a desfăşurat în sunetul clopotelor şi al salvelor de tun, în mijlocul unui oraş care număra pe atunci 30 000 locuitori... De altfel, în triumfala procesiune care-l aducea de la Mount Vernon, marea sa proprietate din Virginia, pînă la New Jersey şi apoi la New York, preşedintele George Washington a străbătut o ţară cu mai puţin de 4 000 000 locuitori, dintre care 700 000 erau sclavi negri. Mai bine de jumătate dintr-un teritoriu întins, cu o „frontieră" care se muta mereu spre vest şi sud, era populată de triburile indiene.

În această ţară nouă se făceau simţite tensiuni sociale în creştere între marii proprietari de pămînt (în majoritate stăpîni de sclavi), speculanţii de terenuri, industriaşii, armatorii, marii comercianţi şi bancheri — pe de o parte — şi, pe de alta, masa populară a fermierilor şi meşteşugarilor, a „lucrătorilor de manufactură", cum îi numea liderul federalist din New York, Alexander Hamilton. Despre aceşti oameni ai muncii, Hamilton afirma în eseul nr. 38 din seria de studii politice publicate sub titlul **The Federalist**, că sînt meniţi „să-şi dea voturile oamenilor de afaceri şi nu unor persoane de condiţia lor"...

Cu numai cîteva luni înaintea Convenţiei constituţionale de la Philadelphia, răscoala fermierilor şi meşteşugarilor din Massachusetts, condusă de veteranul Daniel Shays, înspăimîntase clasele avute. „Aflaţi care este scopul răsculaţilor, cerea Washington. Dacă se vădeşte că pretenţiile lor sînt drepte, daţi-le satisfacţie după posibilitate, sau recunoaşteţi îndreptăţirea lor şi imposibilitatea de a-i ajuta în momentul de faţă. Dacă nu, atunci dirijaţi toate forţele guvernului împotriva răsculaţilor. Să se ştie că frînele cîrmuirii se află în mîini ferme şi să se pedepsească orice încălcare a Constituţiei".

Alegerea lui George Washington ca preşedinte al Statelor Unite a însemnat punerea în practică a proiectului federalist de unificare economică şi politică sub „un guvern puternic, menit să apere interesele americane în exterior şi să impună în in-

terior «respectul dreptului de proprietate».“

Campania electorală din 1788 pentru prima alegere prezidențială din Statele Unite s-a deosebit de cele ulterioare prin numeroase aspecte. Nu au existat, de fapt, contracandidați care să dispute poziția generalului Washington. Nu a existat nici investitura — **nomination** — prin care Washington să fie prezentat formal drept candidat la postul de șef al puterii executive. Președintele a fost propus și ales în unanimitate de un grup de 69 electori, aleși sau numiți, la rîndul lor, conform Constituției, de către corpurile legiuitoare din zece state (trei state n-au participat). Alegerea prezidențială era astfel indirectă, prin Colegiul „marilor electori“, și nu directă, prin vot popular. Această măsură fusese instituită pentru a preveni „efectele excesului de democrație“. „Alegerea nemijlocită, explica Hamilton în **Federalistul,** trebuie să fie făcută de oameni care să știe să analizeze calitățile cerute pentru acest post“. Iar coautorul lucrării lui Hamilton, John Jay, adăuga : „Electorii vor fi cetățeni respectabili“.

Colegiul electoral este menținut în Statele Unite, cu o seamă de modificări, și în momentul de față. Numărul electorilor, pentru fiecare din cele 50 state, corespunde cu numărul locurilor fiecărui stat în Senat și în Camera Reprezentanților ; districtul Columbia, trimite trei electori. Spre deosebire de trecut, electorii sînt **dinainte angajați public** pentru candidatul prezidențial al unui partid. Ei nu pot fi senatori sau membri ai Camerei Reprezentanților. Odinioară, fiecare stat avea propria lui zi de alegeri. Dar, începînd din 1845, Congresul a instituit „Ziua națională a Alegerilor“, în ziua de marți, după prima zi de luni, din noiembrie.

„Cîștigătorul la tot“...

Întîia alegere prezidențială disputată a fost cea din 1792, deci a doua din istoria S.U.A. Politica financiară a cabinetului lui Washington a fost considerată drept antidemocratică și excesiv de centralistă de către Thomas Jefferson și partidul antifederalist, sprijinit de fermieri, meseriași și muncitorii de la orașe, de locuitorii teritoriilor „de frontieră“ (smulse indienilor și transformate succesiv în noi state) și de alte pături mai puțin avute, apăsate de dări și datorii.

Dat fiind că nu se putea pune problema înlocuirii lui Washington, atacul opoziției s-a îndreptat asupra vicepreședintelui, John Adams. Antifederaliștii s-au

Alegători din statul Vermont (sec. XVIII)

străduit ca locul al doilea, în ce privește numărul de voturi din Colegiul de electori, să-l ocupe George Clinton, guvernatorul statului New York. Încercarea n-a reușit. Adams a ocupat locul secund, devenind astfel vicepreședinte și pentru al doilea termen, deși postul îi displăcea profund (în Senatul primei legislaturi cineva propusese în glumă ca titlu vicepreședențial : „Inutila Sa Excelență").

George Washington și-a dus la bun sfîrșit și al doilea termen prezidențial (în total, primul președinte a condus țara timp de 7 ani și 10 luni). În „Cuvîntul de bun rămas", cel care avea să fie numit „Părintele țării" a refuzat un al treilea termen, stabilind astfel un precedent actualmente întărit prin Amendamentul XXII din 1951 la Constituția federală. Singura excepție la această regulă instituită de Washington și confirmată de Jefferson a fost realegerea democratului Franklin Delano Roosevelt, cel de-al 32-lea președinte, pentru al treilea termen, în 1940, și al patrulea (întrerupt prin moarte), în 1944.

Prima alegere în care două partide au pus candidați prezidențiali separați s-a desfășurat în 1796. Jumătate din statele federației au ales pe membrii Colegiului electoral prin vot popular, mulți candidați electorali anunțîndu-se dinainte ca „oamenii lui Adams" (candidatul federalist la prezidență) sau ca „oamenii lui Jefferson", candidat al partidului advers. A cîștigat John Adams. [Partidul antifederalist a fost creat în 1787 de partizanii lui Jefferson și a dispărut din viața politică după ratificarea Constituției Statelor Unite ; conducătorii și aderenții lui au format însă partidul democrat-republican sau republican-jeffersonian. Aceștia sînt „strămoșii" actualului partid **democrat** din S.U.A., a cărui denumire a fost adoptată în timpul prezidenției lui Andrew Jackson (1828-1836). Actualul partid **republican**, cunoscut și sub inițialele G.O.P. **(Grand Old Party**, „vechiul și strălucitul partid"), a fost întemeiat în 1854. Primul președinte republican a fost Abraham Lincoln, ales în 1860. Printre președinții republicani se numără Theodore Roosevelt, Dwight Eisenhower, Richard Nixon].

Sistemul datorită căruia alegătorii nu votează direct pentru președinte, ci pentru electorii angajați față de un candidat prezidențial, a produs diverse anomalii. În anii 1824, 1876 și 1888, președinții John Quincy Adams, Rutherford B. Hayes și respectiv Benjamin Harrison au avut majoritatea voturilor electorilor în Colegiu, deși — la scrutinul popular din ziua alegerilor — nu întruniseră majoritatea voturilor alegătorilor. Iată, mai amănunțit, analiza cazului din 1888 : candidatul partidului democrat, Grover Cleveland, a obținut 5 540 050 voturi, iar rivalul său republican, Benjamin Harrison, numai 5 444 337 voturi. Cu toate acestea, în Colegiul electorilor, Harrison a căpătat 233 voturi (față de 168 pentru Cleveland) și a devenit președinte. Cel care pierduse „la urne" a cîștigat, deci, în runda marilor electori. Acest lucru a fost posibil din cauza aplicării principiului „cîștigătorul ia tot" în alegerile de electori pe state. În 1960, John F. Kennedy a obținut în statul Illinois ceva mai puțin de 50,1 la sută din voturi, dar — prin aplicarea principiului „cîștigătorul ia tot" — a beneficiat de **toate** cele 26 voturi ale statului Illinois în Colegiul electorilor.

O îmbinare de victorii masive în unele state și de pierderi la limită în altele (dat fiind că numărul electorilor diferă după populația statelor) poate avea urmări neprevăzute. Uneori, pierderea unui singur stat important, cu mulți electori, determină soarta unei alegeri. În 1916, candidatul republican Charles Evans Hughes a fost anunțat, în seara alegerilor, că ar fi cîștigat majoritatea și, satisfăcut, s-a dus la culcare... Spre dimineață, un reporter agitat a încercat să-l trezească, dar a fost oprit de personalul de serviciu care i-a comunicat că „domnul președinte se odihnește". „Bine, a răspuns ziaristul, cînd se

Atac satiric în presa anilor 1828-1832 împotriva președintelui Andrew Jackson, „șeful democraților și al sistemului de prăzi"

va trezi să-i spuneți că a pierdut California și că nu mai e președinte !“ Cîștigase democratul Woodrow Wilson.

Sistemul „cîștigătorul ia tot“ a făcut să nu fie posibile decît două partide mari. „Nici o lege nu impune această restricție — arătau specialiștii în campanii electorale Daniel Ogden și Arthur Peterson, după alegerile din 1964 — dar numai un singur partid poate dobîndi controlul puterii executive. Cei aflați în opoziție față de candidatul fruntaș sînt siliți să se unească spre a sprijini candidatul cu șansa imediat următoare. Cine sprijină candidatul unui al treilea partid își risipește votul, fiindcă al treilea nu are absolut nici o șansă“.

Cu toate acestea, din dorința de a-și demonstra nemulțumirea față de cele două mari partide ale clasei dominante, alegătorii au acordat uneori milioane de voturi unui candidat care nu avea practic nici o șansă să devină titularul Casei Albe. În 1920, pentru candidatul socialist Eugene Debs, care se afla în închisoarea federală Atlanta, au votat 1 000 000 alegători. În Colegiul marilor electori au ajuns însă numai democrați și republicani, președinte fiind ales republicanul Harding. În anul 1924 a participat pentru prima oară la campania națională de alegeri Partidul Comunist din Statele Unite, candidat la președinție fiind William Foster. Dar la Casa Albă a revenit, pentru al doilea termen, Calvin Coolidge, în timpul căruia, la 27 august 1927, au fost executați pe scaunul electric muncitorii Nicola Sacco și Bartolomeo Vanzetti *.

...și prada se împarte între învingători

Acuzații viguroase împotriva sistemului celor două partide dominante au fost aduse în numeroase rînduri. În 1924, gruparea „progresiștilor independenți“ a obținut 5 milioane voturi pentru candidatul Robert La Follette din Wisconsin, senatorul care declarase în manifestul **Gemenii Wall Street-ului : „Între** Mr. Davis — candidatul democrat — și Mr. Coolidge — candidatul republican — este foarte greu să discerni vreo deosebire. În esență, candidații desemnați pentru prezidență atît de către democrați cît și de către republicani, sînt tot una“. „Marile cercuri de afaceri, **Big Business,** l-au lansat pe J. W. Davis, arăta manifestul. Coolidge depinde la rîndul său de forțele Capitalului și Profitului“.

Lipsa alternativei reale a fost consolidată prin **sistemul investiturii candidaților — nomination**. În 1832, newyorkezul Martin Van Buren, pe care admiratorii îl numeau „micul vrăjitor“, iar dușmanii „bătrînul vulpoi“, folosind aparatul electoral al partidului democrat — așa-numita organizație **Tammany Hall** — a determinat acest partid să adopte procedeul Convenției naționale : o conferință a delegaților desemnează candidatul partidului pentru alegerile prezidențiale, împreună cu „colegul său de cursă“, candidatul la postul de vicepreședinte.

The New York Times.

WITH 272 ELECTORAL VOTES, WILSON WINS; GETS CALIFORNIA, NORTH DAKOTA, NEW MEXIC

The New York Times. EXTRA

COOLIDGE WINS, 357 TO DAVIS'S 136; LA FOLLETTE CARRIES WISCONSIN; SMITH BEATS ROOSEVELT BY 140,00

The New York Times. LATE CITY EDITION

ROOSEVELT WINS FOURTH TERM; RECORD POPULAR VOTE IS CLOSE; DEMOCRATS GAIN IN THE HOUSI

War News Summarized

În 1944, presa din S.U.A. a reflectat pe larg campania electorală soldată cu realegerea, pentru a patra oară, a lui Franklin Delano Roosevelt

„Mașina“ pune în mișcare toate resorturile — interese, servicii și contraservicii, promisiuni, amenințări, comenzi, prejudecăți, obligații și aranjamente — pentru a obține investitura — **nomination** — în favoarea unui candidat. Sînt necesare pentru investitură două treimi din voturile delegaților la Convenție. Ajuns la putere, cel ales își va răsplăti adepții, căci — așa cum spunea Van Buren — „prada se împarte între învingători“. Pu-

(Continuare în p. 82)

* Vezi „Magazin istoric“, nr. 1/1968.

Jaloane în istoria ştiinţei

GH. MUNTEANU-MURGOCI

Gheorghe **Munteanu-Murgoci** *(1872-1925), savantul român al cărui centenar este aniversat anul acesta de UNESCO, a fost un mare om de ştiinţă, un strălucit reprezentant al ţării sale in geologie şi agrogeologie, aducînd contribuţii de mare valoare şi participînd susţinut in străinătate la importante reuniuni ştiinţifice internaţionale. El a aşezat şcoala pedologică românească pe baze naturalist-materialiste. Are meritul, înainte de toate, de a fi descoperit marea pînză getică şi prin aceasta structura Carpaţilor Meridionali. Murgoci a fost cel dintîi care a studiat geomorfologia, stratigrafia şi tectonica regiunii colinare a Olteniei, prevăzînd existenţa unor bogate zăcăminte de ţiţei, descoperite mai tîrziu şi aflate astăzi în plină exploatare. Remarcabilă este şi monografia pe care a consacrat-o unui frumos mineral din Romînia, succinul (chihlimbarul). A fost în egală măsură preocupat de problemele economice legate de cercetarea geologică, aducînd o însemnată contribuţie la cunoaşterea şi valorificarea bogăţiilor subsolului românesc, a resurselor de petrol, gaze, sare, apă pentru irigaţii şi alimentări.*

Şi-a spus întotdeauna, cu toată autoritatea şi competenţa pe care i-o conferau cunoştinţele sale profunde şi multilaterale, cuvîntul în problemele de geologie şi agrogeologie vitale pentru ţară. In personalitatea lui complexă s-au îmbinat în modul cel mai fericit savantul înaintat, omul de vastă cultură şi patriotul luminat, autentic vlăstar al oamenilor de la ţară, profund cunoscător al realităţilor, suferinţelor şi visurilor lor.

A fost unul dintre cei mai iubiţi oameni de ştiinţă ai timpului său. Ţărani, muncitori, oameni de ştiinţă români şi străini, îl apreciau şi îl stimau cu toţii pentru firea sa deschisă, pentru bunul simţ şi modestia sa, pentru inteligenţa lui sclipitoare şi entuziasmul său cuceritor. Animat de nesfîrşita sa dragoste de ţară, Murgoci a fost un muncitor fără preget, pînă la sacrificiu, pe tărîmul ştiinţific, cultural, economic şi social, prin vorbă, prin scris, prin faptă — în folosul poporului din mijlocul căruia s-a ridicat.

Acad. Alexandru CODARCEA
Preşedintele Comisiei Republicane de Rezerve Geologice

DRUMURI SPRE CASA ALBĂ

(Urmare din p. 81)

terea politică este folosită în largă măsură pentru „patronaj", adică pentru împărţirea de posturi, situaţii rentabile, distincţii, recomandaţii şi favoruri, asigurarea de comenzi pentru întreprinderile industriale care au subvenţionat campania electorală etc. Aşa cum aminteşte **Dicţionarul de istorie americană** de M. Martin şi L. Gelber, „sistemul prăzilor a însemnat o stratagemă politică folosită în permanenţă de «maşina» şi «bossul» partidului pentru a asigura alegerea oamenilor doriţi".

Mai tîrziu, unele state au adoptat „alegeri preliminare" sau „voturi-test de popularitate", pentru care concurează candidaţii la investitura prezidenţială democrată sau republicană. În pofida noilor procedee, Convenţia naţională se bazează în mare măsură pe vaste aranjamente de culise, făcute uneori din timp, alteori în ultimul moment „în camere pline de fumul ţigărilor, gros să-l tai cu cuţitul".

Pentru a ajunge pînă la Convenţie cu şanse de desemnare trebuie să fii sau un om foarte bogat, sau să te bucuri de sprijinul celor foarte bogaţi. În 1960 — aşa cum arată André Kaspi în **Viaţa politică din Statele Unite** — s-au cheltuit pentru alegeri 175 milioane de dolari. În 1964, alegerile au costat 200 milioane de dolari ; 50 la sută din această sumă a alimentat emisiunile de televiziune pentru popularizarea imaginii candidatului, 25 la sută au încasat ziarele, restul a fost consumat pentru turnee electorale şi plata aparatului electoral.

BIRUL

NICOLAE STOICESCU

(Urmare din numărul trecut)

Necesitatea de a satisface urgent cererile mereu crescînde ale Porţii a făcut ca fiscalitatea să devină o principală preocupare a domniei şi a dregătorilor săi. Pentru a putea face faţă situaţiei, domnii din sec. XVII au fost nevoiţi să introducă noi legiuiri. Una din cele mai cunoscute este aceea datorată lui Matei Basarab, care a stabilit un sistem de impunere la bir denumit „taler", ce a agravat situaţia birnicilor. Matei vodă a întărit totodată paza la hotare pentru a împiedica exodul locuitorilor şi a extins răspunderea colectivă şi asupra curtenilor sau roşilor *, pe care i-a obligat să păzească pe ţărani să nu fugă de bir şi să plătească dările celor aflaţi în această situaţie. El a mai hotărît că cei care nu-şi plăteau dările vor fi consideraţi „hicleni" (trădători) şi li se va confisca averea „pentru că cine fuge de haraciul împăratului, aceluia i se vînd şi moşii şi bucate şi tot, pentru haraci". În numeroase documente din această epocă se spune că, întrucît locuitorii cutărui sat, „ca nişte oameni răi şi hicleni şi fugari de bir, s-au sculat şi şi-au părăsit moşiile şi birul şi au fugit", moşia lor este dată boierului care „ţinea" judeţul respectiv de bir (adică i se concesionase de către domnie strîngerea birului, operaţie din care boierii realizau mari venituri). Prin această aspră fiscalitate, Matei Basarab a reuşit nu numai să achite sumele mari de bani cerute de turci (haraciul mai mult decît dublu faţă de epoca anterioară, plus circa 400 000 galbeni la luarea domniei), dar şi să realizeze un imens tezaur, care a rămas succesorului său în scaunul domnesc, Constantin Şerban.

În a doua jumătate a sec. XVII, Dumitraşcu Cantacuzino, domnul Moldovei (1674-1675), a înlocuit sistemul de impunere al cislei ** cu impunerea individuală, introducînd aşa-numitele „hîrtii". Acestea se dădeau pe „feţele" oamenilor (individual), trecîndu-se în ele: numele locuitorilor, porecla (deoarece locuitorii nu aveau încă nume de familie), satul unde locuiau şi suma datorată vistieriei. Locuitorii erau datori să poarte aceste „hîrtii" asupra lor, pentru a putea fi oricînd controlaţi dacă şi-au plătit dările.

Pentru a determina pe birnici să accepte „hîrtiile", unii domni anunţau în momentul eliberării acestora o cotă mai mică de bir, pe care însă o majorau ulterior. Aşa a procedat, de pildă, Gheorghe Duca, devenit vestit prin fiscalitatea excesivă aplicată ţării. După cum povesteşte cronicarul Ioan Neculce, domnul „scos-au nişte hîrtii pe ţară, mari de cîte 6, de 8 ughi (galbeni — **n.a.**) şi cîte n-au îmbrăcat pe feţe, le-au dat năpăşti prin sate. Şi după ce au dat tablele la vistierie, au aruncat orînduielile pe hîrtii de un galben cîte 16 galbeni; care luasă hîrtie de 6 galbeni îi făcea mai bine de o sută. Şi dacă nu găsia cu ce plini de la om, lua altuia pentru acela; şi pe unde era pustiu, făcia pe zlotaşi de plătia de la casele lor".

Către sfîrşitul acestui secol, potrivit unei însemnări din 1693, pe cînd era mare vistier al Moldovei Iordache Ruset, vestit pentru lăcomia sa, s-au pus 70 „orînduieli" (dări) pe ţară, „fără ilişuri şi fără sulgiu *** şi fără alte mărunţişuri; şi mai pre urmă, au scos şi hîrtii în ţară, hîrtia de cîte 6 galbeni".

Încasarea dărilor a dat naştere tot timpul la numeroase abuzuri, prin care cei ce le strîngeau, zlotaşii sau zapciii, şi-au asigurat în mod constant venituri mari. La începutul sec. XVII, fostul mitropolit Matei al Mirelor, aflat în Ţara Românească, deplîngea situaţia tristă a locuitorilor din această ţară, unde „strîngătorii dărilor despoaie pe săraci ca ienicerii... pîrlesc şi ard pe săraci ca în flăcările focului", purtîndu-se cu o deosebită cruzime. Mai tîrziu, referindu-se la domnia lui Şerban Cantacuzino, cronica ţării afirmă că, datorită fiscalităţii excesive, „săracii plîngia şi plinia tot ce le cerea, că era legaţi de stîlpi ce era înfipţi la puşcărie, înlăuntru şi afară, de-i bătea cumplit... şi care cum scăpa umplea ţările, cari nu mureau de bătăi sau de necazuri".

(Continuare în p. 96)

* Roşii — categorie de oşteni domneşti, numită astfel după culoarea hainelor.

** Acest sistem a fost prezentat în numărul precedent al „Magazinului istoric" — *n.r.*

*** Despre aceste dări ne vom ocupa într-un număr viitor.

GHINIOANELE CUIRASATULUI DEUTSCHLAND

N. GĂLĂTESCU

— Supremaţia pe mare a încetat să mai aparţină englezilor ! Declinul lor a început — putem spune — în urmă cu zece ani, în clipa cînd în trupul de oţel al crucişătorului-cuirasat DEUTSCHLAND **s-au înfipt primele nituri. Astăzi,** DEUTSCHLAND **este invincibilul simbol al forţei maritime a celui de-al III-lea Reich, o forţă care va mătura pe inamic de pe toate mările şi oceanele lumii !**

Aşa vorbea Hitler, la 3 iulie 1939, adresîndu-se noii promoţii de ofiţeri din Kriegsflotte **(marina militară germană). Peste mai puţin de şase luni, la 21 decembrie, Führerul se răstea la amiralul Raeder, pe atunci comandant suprem al** Kriegsflottei :

— Cine-i dobitocul căruia i s-a năzărit să boteze o navă cu numele de DEUTSCHLAND **[Germania] ? Îţi dai seama ce efect psihologic ar avea torpilarea ei ? Toată lumea ar spune că Germania s-a dat la fund !**

Era la cîteva zile după ce fratele geamăn al lui DEUTSCHLAND, **cuirasatul** ADMIRAL GRAF VON SPEE, **se autosabordase în estuarul fluviului La Plata, după o ciocnire cu forţele navale britanice din Atlanticul de Sud. Temerile lui Hitler erau aşadar justificate. Şi peste noapte,** DEUTSCHLAND **şi-a schimbat identitatea, devenind** LÜTZOW.

Dar cariera militară a „invincibilului simbol" nu a avut nimic de cîştigat de pe urma modificării de nume. S-ar zice că un fel de piază rea s-a încăpăţînat să se ţină scai de acest cuirasat, de-a lungul întregii sale existenţe.

Buzunarul cu surprize

Puterile învingătoare în primul război mondial au impus Germaniei o serie de limite şi restricţii pe plan militar. Printre ele era şi reducerea la şase a numărului de crucişătoare (inclusiv cele cuirasate) ale marinei de război. La împlinirea a douăzeci de ani de serviciu, navele puteau fi înlocuite cu altele noi, al căror deplasament era plafonat la maximum 10 000 tone.

Dar aproape imediat după semnarea Tratatului de la Versailles, în 1919, militariştii germani, în colaborare cu partidele politice de dreapta şi cu marile monopoluri, au început să pregătească un nou conflict, în care sperau să-şi ia revanşa pentru înfrîngerea suferită. Recurgînd la nenumărate subterfugii, ei au eludat în realitate cele mai multe stipulaţii ale Tratatului. Rezultatul a fost înarmarea clandestină şi crearea unui mare potenţial de luptă al efectivelor reduse de care dispunea Germania pe uscat, pe mare şi în văzduh.

Unul din cele mai tipice roade ale acestei politici l-a reprezentat DEUTSCHLAND, primul vas nou menit să înlocuiască un crucişător „scos la pensie". Con-

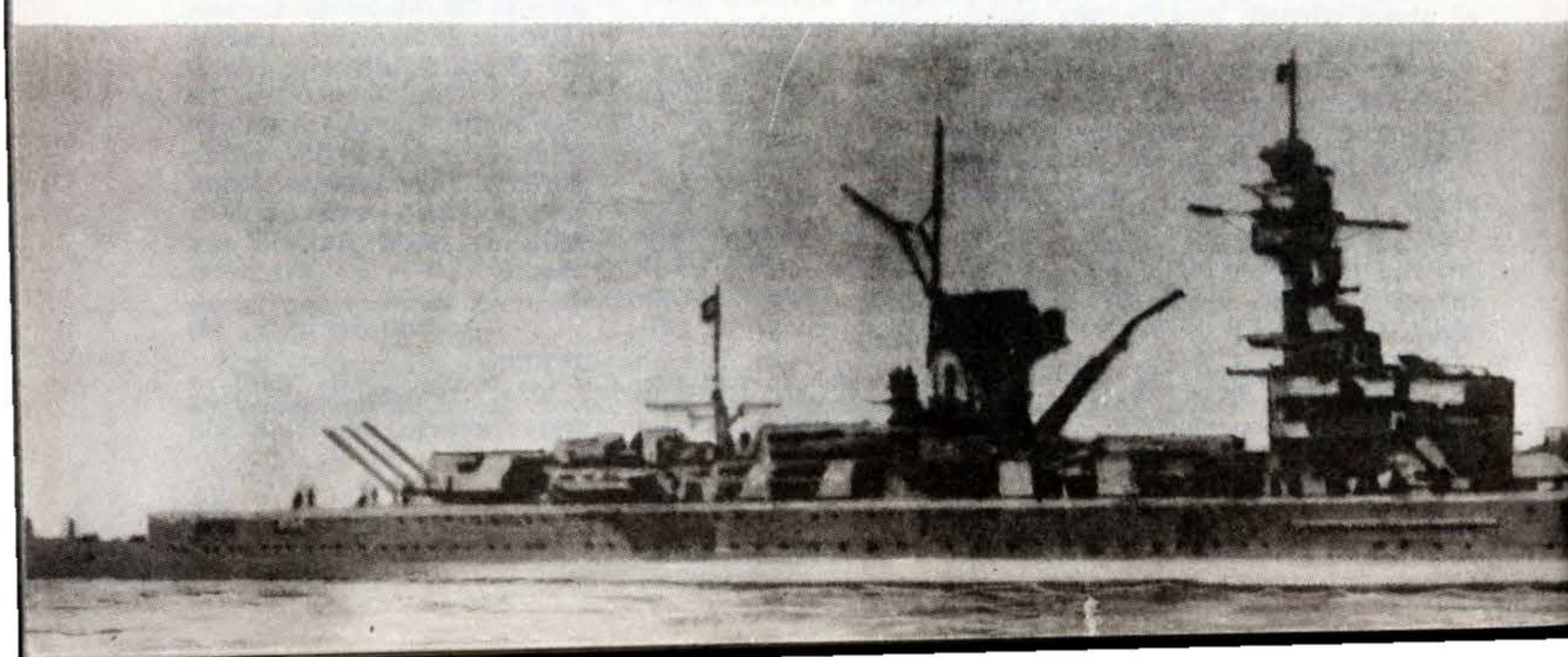

O biografie lipsită de glorie

strucţia lui a început la 5 februarie 1929, în vastele hale ale şantierelor navale **Deutsche Werke,** din Kiel. În aparenţă, proiectele inginereşti respectau limitele stabilite, căci deplasamentul nu trecea de 10 000 tone.

Ca „statură", aşadar, vasul nu ajungea decît pînă la jumătate sau chiar la o treime din parametrii crucişătoarelor grele şi cuirasatelor aliate. Acestei diferenţe i se datorează ironicul epitet „de buzunar", pe care i l-au aplicat mai întîi ziarele britanice, fiind adoptat mai apoi pretutindeni.

Dar buzunarul din care ieşise această navă era plin de surprize. Astfel, în ziua de 19 mai 1931, cînd a avut loc lansarea la apă, s-a constatat că „se strecurase o mică eroare", şi că numărul tonelor ajungea la 11 700. Iar la 1 aprilie 1933, cînd DEUTSCHLAND a intrat efectiv în funcţie, deplasamentul lui, în condiţii de plină încărcătură, atingea 15 900 tone.

Fortăreaţa plutitoare

Ingeniozitatea Marelui Stat-Major german nu s-a oprit aici. La Versailles, delegaţii aliaţilor victorioşi uitaseră să precizeze care era calibrul maxim îngăduit al tunurilor de pe noile nave. Graţie unor manevre abile, Berlinul a obţinut ulterior de la foştii săi inamici dreptul de a instala pe DEUTSCHLAND guri de foc cu un calibru de 280 mm, sensibil superior deci celui de 203 mm al noilor crucişătoare ale francezilor, englezilor şi americanilor.

În ansamblu, armamentul cu care era dotat vasul consta din: 6 tunuri de 280 mm, 8 de 150 mm, 3 tunuri antiaeriene de 88 mm (în 1936, numărul acestora a crescut la 6, iar în 1940, calibrul lor a sporit la 105 mm), 8 mitraliere antiaeriene de 37,10 mm, 26 mitraliere de 20 mm şi 8 tuburi lanstorpile de 533 mm. După cum se vede, constructorii făcuseră din DEUTSCHLAND o adevărată fortăreaţă plutitoare, capabilă nu numai să înfrunte cu succes oricare dintre bastimentele contemporane cu ea, ci să execute şi alte misiuni, ca abordarea şi capturarea vaselor inamice, bombardarea bateriilor de coastă, sprijinirea infanteriei printr-un tir susţinut, în cazul unor lupte în apropierea litoralului etc. Unghiul de tragere al mitralierelor şi tunurilor antiaeriene era calculat aşa încît să formeze o „umbrelă de foc" impenetrabilă pentru avioanele duşmane.

În ciuda armamentului şi a blindajului, nava şi-a putut menţine deplasamentul la un nivel relativ coborît, graţie atît aplicării pe scară largă a sistemelor electrice de comandă, cît şi utilizării unui procedeu special de montaj, care recurgea la materiale foarte uşoare.

Profilul aerodinamic, ca gabaritul său (186 m lungime), aveau menirea de a permite ca DEUTSCHLAND să se mişte rapid, chiar pe o mare răscolită de furtună, şi de a-i oferi o intensă rază de acţiune, chiar în eventualitatea că ar fi trebuit să navigheze vreme îndelungată de unul singur. Cele opt motoare DIESEL, cu un total de 48 390 cai putere, obţineau o viteză de 28 noduri. Autonomia — distanţa pe care era capabil s-o parcurgă cuirasatul fără a-şi reînnoi provizia de combustibil — era imensă: 10 000 mile marine, cu alte cuvinte 18 000 km. Dar „privirile" lui puteau ajunge şi mai departe, prin recunoaşterile efectuate de aeroplanul catapultabil şi de cele două hidroavioane pe care le avea la bord.

La intrarea sa în funcţie, DEUTSCHLAND avea un echipaj alcătuit din 33 ofiţeri şi 586 matrozi. În 1935, numărul ofiţerilor a fost redus la 30, iar cel al matrozilor a crescut la 921.

*Cuirasatul **DEUTSCHLAND** alias **LUTZOW***

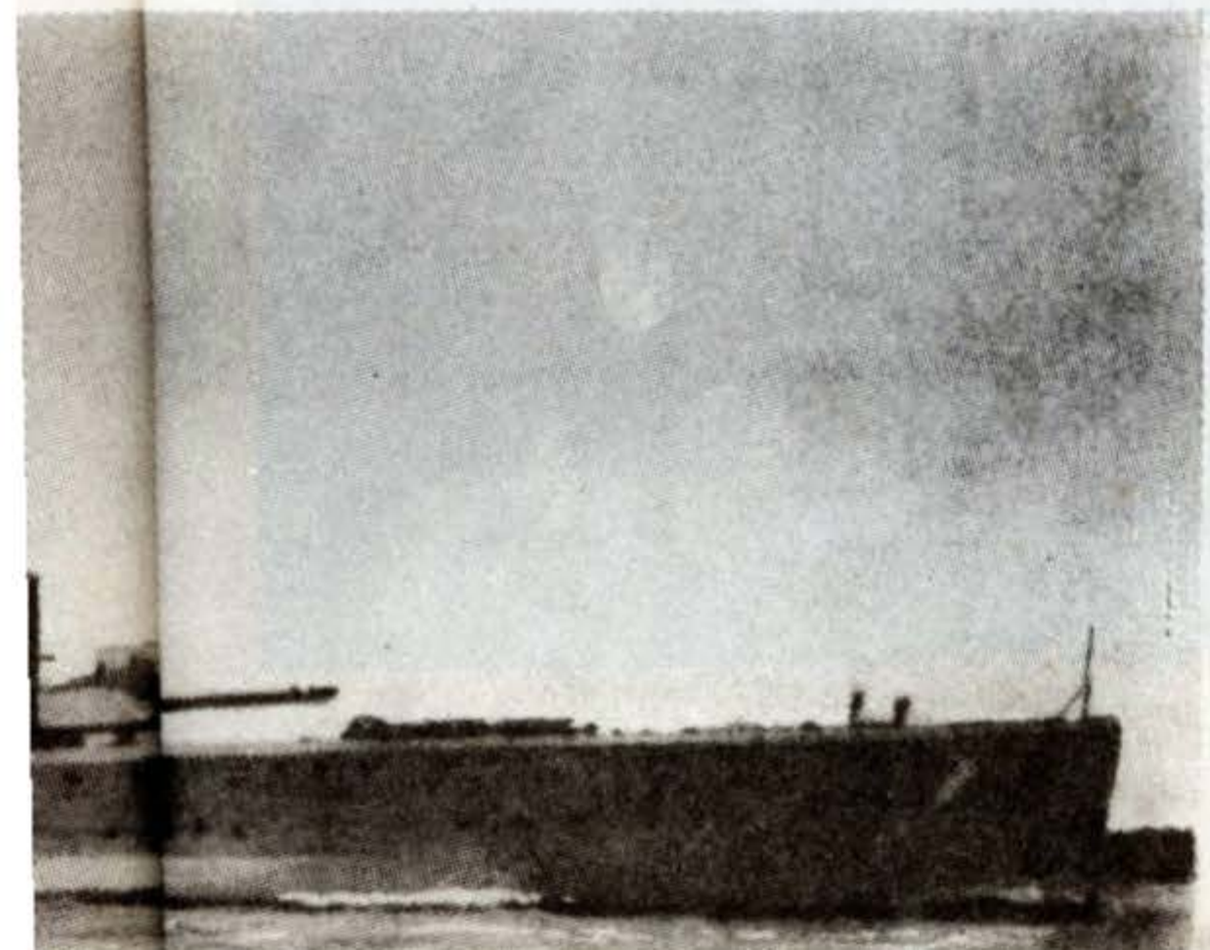

Prima misiune şi primul eşec

De îndată ce s-au instaurat la putere, naziştii au imprimat remilitarizării Germaniei un ritm din ce în ce mai activ. Cînd şi-a dat seama de pasivitatea, ba chiar de bunăvoinţa cu care cercurile guvernante din Anglia şi Franţa priveau refacerea şi sporirea potenţialului militar german, Hitler a anunţat făţiş că nu se mai consideră legat de clauzele Tratatului de la Versailles. Una din primele sale am-

biţii a fost de a face din cel de-al III-lea Reich o putere maritimă capabilă să rivalizeze cu Marea Britanie. De aceea, el nu s-a mulţumit să urgenteze producţia de submarine, ci a plănuit şi crearea unei masive flote de suprafaţă, ale cărei unităţi urmau să fie construite după aceleaşi principii ca şi cuirasatul „de buzunar".

Pînă la urmă, Führerul s-a văzut nevoit să renunţe la megalomanele lui visuri navale. Motivele au fost multe şi variate, începînd cu lipsa de materii prime şi sfîrşind cu hotărîrea de a da prioritate aviaţiei faţă de marină. La această decizie se pare că DEUTSCHLAND a contribuit din plin, prin comportarea sa prea puţin încurajatoare.

Căci cuirasatul care, între 1933 şi 1936, s-a bucurat de onoarea de a fi vasul-amiral al **Kriegsflottei**, a primit botezul focului încă înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial. Împreună cu alte bastimente ale Germaniei naziste şi ale Italiei fasciste, el a patrulat în apele teritoriale ale Spaniei în primul an al războiului civil care a însîngerat această ţară (1936-1937). Misiunea sa a fost de a distruge cît mai multe nave ale guvernului republican şi de a proteja traficul maritim al intervenţioniştilor germani şi italieni, care furnizau rebelilor uriaşe cantităţi de arme şi muniţii.

Dar DEUTSCHLAND a trebuit să-şi curme brusc activitatea, atunci cînd două avioane de bombardament republicane l-au atacat pe neaşteptate, lovindu-l în plin de trei ori. „Umbrela de foc" a tunurilor şi mitralierelor antiaeriene nu şi-a dovedit eficacitatea pe care i-o atribuiseră constructorii : după ce şi-au epuizat stocul de bombe, cele două avioane s-au îndepărtat, fără ca nici un proiectil german să le fi atins. DEUTSCHLAND, în schimb, deşi blindajul său gros a amortizat întrucîtva şocul exploziilor, salvîndu-l de la scufundare, a suferit astfel de avarii încît a fost determinat să se înapoieze la bază.

Acest eşec a constituit un atu de prim ordin în mîna lui Goering care, în calitate de comandant suprem al aviaţiei militare naziste (**Luftwaffe**), era rivalul amiralului Raeder. El a reuşit să-l convingă pe Hitler să retragă unele fonduri importante, destinate iniţial marinei, şi să le aloce flotei aeriene. Führerul şi mulţi din anturajul său politic au continuat, însă, să-şi pună mari speranţe în cuirasatele „de buzunar" pentru agresiunea pe care o pregăteau cu febrilitate.

Un lup de mare fără colţi

Cu cîteva zile înainte de izbucnirea celui de-al doilea război mondial, în ultima săptămînă a lunii august 1939, DEUTSCHLAND şi ADMIRAL GRAF VON SPEE au primit ordin să-şi părăsească baza şi să iasă în Oceanul Atlantic. În felul acesta, cele două cuirasate evitau blocada pe care flota britanică avea s-o instituie în Canalul Mînecii o dată cu declanşarea ostilităţilor.

Celor două nave le revenea rolul de a scufunda cît mai multe cargoboturi en-

Amiralul Raeder (în centru) urmărind pe hartă operaţiile navale din apropierea ţărmurilor Norvegiei

gleze și franceze, evitînd însă cu grijă orice angajament cu unitățile militare inamice. Conștient de zdrobitoarea superioritate pe care aliații o aveau pe mare, amiralul Raeder utiliza cuirasatele ca „vase-corsar", conform unei tradiții preluate din primul război mondial, cînd crucișătorul EMDEN înregistrase strălucite succese în Oceanele Atlantic, Indian și Pacific.

Pînă la autosabordarea sa, ADMIRAL GRAF VON SPEE și-a îndeplinit cu brio misiunea, scufundînd 31 vase comerciale sub pavilion aliat sau încărcate cu mărfuri destinate Angliei și Franței. Surprins însă de o escadră britanică în largul coastelor sud-americane, căpitanul Langsdorff, comandantul cuirasatului, s-a arătat mai puțin bine inspirat în scurta dar violenta bătălie care a avut loc, suferind o serie de avarii și înregistrînd morți și răniți printre membrii echipajului. După un scurt refugiu pentru reparații la Montevideo, Langsdorff a preferat — din motive rămase pînă azi misterioase — să nu mai înfrunte unitățile britanice care-l așteptau în largul estuarului La Plata. Părăsit de echipajul care montase în prealabil pachetele de dinamită în diferite puncte ale chilei si suprastructurii, ADMIRAL GRAF VON SPEE, cu blindajul sfîșiat de explozii, s-a transformat în cîteva clipe într-o epavă fumegîndă. A doua zi, Langsdorff și-a tras un glonte în tîmplă, ducînd cu el în mormînt taina care învăluia neașteptatul sfîrșit al cuirasatului.

Celălalt „corsar", DEUTSCHLAND, acționa în acest timp sub auspicii care, din toate punctele de vedere, erau cu mult mai puțin dramatice. Comandantul său, căpitanul Wenneker, era un nazist fanatic, care purta brasarda cu zvastică încă din 1928, dar nu poseda nici una dintre trăsăturile caracteristice ale clasicului lup de mare. Așa cum avea să noteze ceva mai tîrziu amiralul Raeder într-un raport adresat Führerului, „lui Wenneker îi lipsea flerul, acea intuiție elementară fără de care navigația devine imposibilă... Cu un simț de orientare deficitar, el a uitat sau nu a știut niciodată care sînt rutele obișnuite ale marinei comerciale inamice..., nereușind să intercepteze nici unul dintre marile transporturi în direcția Portsmouth, Southampton sau Le Hâvre".

Destul de puțin măgulitor, portretul astfel schițat era încă incomplet. Plin de vitejie pe străzile Bremenului cînd, împreună cu alți huligani fasciști, împroșca cu rafale de mitralieră pe muncitorii care se înapoiau seara de la lucru, Wenneker trăia într-o permanentă panică pe puntea de comandă a lui DEUTSCHLAND. Raidul în Atlanticul de Nord a avut o viață scurtă : după ce a scufundat două mici cargoboturi franceze (cu un total de 6 280 tone), el s-a înapoiat la bază în ziua de 15 noiembrie 1939, la mai puțin de trei luni de la plecarea într-o misiune care ar fi trebuit să dureze cel puțin un an.

Încercînd să stoarcă beneficii pînă și de pe urma eșecurilor, propaganda lui Goebbels s-a străduit să prezinte întoarcerea cuirasatului prin Canalul Mînecii drept o străpungere a blocadei britanice. În realitate, „succesul" se datora nu meritelor lui Wenneker, ci neglijenței cu care **Home Fleet** (flota metropolitană a Angliei) a controlat această cale de acces în primii ani ai războiului, permițînd în repetate rînduri naziștilor să circule nestingheriți între Oceanul Atlantic și Marea Baltică.

Bizarele performanțe din fiordul Oslo

La începutul anului 1940, DEUTSCHLAND nu se mai numea DEUTSCHLAND, ci LÜTZOW, iar la comanda sa nu se mai afla Wenneker, ci căpitanul Sommerfeld, un veteran din primul război mondial.

Săptămînile se scurgeau încet, dar ordinul de ieșire în larg continua să se lase așteptat. Consemnat la bord, echipajul făcea zilnic instrucție de luptă, fără a avea cea mai vagă idee despre viitoarea misiune ce avea să i se încredințeze. Abia la 8 aprilie, Sommerfeld a primit plicul cu ștampila **Geheimnis** [secret], care conținea indicațiile Comandamentului suprem : a doua zi, cuirasatul „de buzunar" urma să participe la operația purtînd numele de cod **Weserübung**, sub care se ascundea invadarea Norvegiei.

Însoțind convoaiele de vase cu trupele naziste care atacau prin surprindere o țară neutră, LÜTZOW, ca și celelalte unități ale **Kriegsflottei**, a întîmpinat o fermă rezistență din partea bateriilor de coastă din portul Oslo. Puternicele tunuri de 150 și 280 mm ale navei au deschis focul împotriva capitalei norvegiene, dar, la a patra salvă, sistemul de comandă electrică s-a defectat. Toate eforturile de a-l repara au fost zadarnice. Pentru a nu sta degeaba, Sommerfeld a declanșat tirul tunurilor și mitralierelor antiaeriene, deși cerul era dominat de avioanele de vînătoare și de bombardament ale **Luftwaffei**.

Peste numai un sfert de oră, servanții de pe LÜTZOW au dobîndit primul rezultat — un rezultat, însă, de care s-ar fi lipsit bucuroși : un bombardier STUKA, cu rezervorul de benzină arzînd ca o țintă, era înghițit de apele fiordului. Cîteva minute mai tîrziu, Sommerfeld a primit un mesaj prin radio de la generalul Falkenhorst, comandantul suprem al operației **Weserübung** : „Opriți imediat tirul antiaerian ! V-ați pierdut mințile sau trădați cu premeditare ? Cei vinovați de sabotarea debarcării vor fi executați pe loc ! Comunicați de urgență măsurile luate, în caz contrar ordon aviației să vă scufunde !"

Generalul Falkenhorst : „V-aţi pierdut mintile ?"

Nefericitul Sommerfeld, care sistase tirul de îndată ce văzuse bombardierul prăbuşindu-se, s-a grăbit să transmită superiorului său o lungă comunicare, căutînd să explice cum se produsese fatala eroare. Din partea lui Falkenhorst nu a mai venit nici un răspuns. Dar căpitanul cuirasatului nu a avut răgazul să-şi facă prea mult sînge rău : o torpilă lansată de submarinul britanic SPEARFISH a explodat sub linia de plutire a pupei lui LÜTZOW. Prin imensa spărtură care se ivise, au început să năvălească torente de apă.

Cu mare greutate, punînd toate pompele în funcţiune şi apelînd la ajutorul a două distrugătoare care l-au luat la remorca lor, cuirasatul „de buzunar" a putu fi menţinut la suprafaţă şi readus la bază. O altă misiune a sa lua sfîrşit înainte de termen, cu rezultate lamentabile.

Destituit imediat, Sommerfeld a compărut, împreună cu patru dintre ofiţerii săi, în faţa unui tribunal special, aflat în subordinea Gestapoului. Procesul nu a durat nici o oră şi, în urma verdictului care s-a pronunţat, toţi inculpaţii au fost degradaţi şi trimişi ca simpli soldaţi de infanterie într-un „batalion disciplinar de reabilitare" — unitate de sacrificiu utilizată în cele mai expuse sectoare ale frontului şi în cele mai periculoase acţiuni. O asemenea sentinţă echivala deci cu o condamnare la moarte.

Jucăria a costat prea scump

Exact cu trei luni mai tîrziu, la 9 iulie 1940, în timp ce se mai găsea încă în docul de reparaţii al şantierelor navale din Kiel, LÜTZOW a căzut victimă unuia din primele raiduri ale aviaţiei britanice asupra obiectivelor militare şi industriale din Germania. Bomba care l-a nimerit i-a provocat avarii atît de grave, încît remedierea lor a necesitat mai bine de zece luni.

Avînd un nou comandant, căpitanul Boetheim, cuirasatul „de buzunar" a ieşit, în sfîrşit, în Oceanul Atlantic, la începutul lunii iunie 1941, reluîndu-şi rolul de navă-corsar. Dar la 13 iunie, după numai cîteva zile de patrulare şi înainte de a apuca să atace vreun vas comercial britanic, un avion-torpilor al **R.A.F.**-ului l-a detectat pe ecranul său radar. Lovit la babord de torpila lansată din văzduh, LÜTZOW s-a tîrît literalmente pe drumul de întoarcere în Marea Britanie, profitînd ca şi în trecut de neatenţia **Home Fleet**-ului pentru a se strecura fără incidente prin Canalul Mînecii.

La şantierele din Kiel, unde cuirasatul devenise un pacient cronic, lucrările de reparaţii au durat pînă în ianuarie 1942. La ieşire, el s-a îndreptat spre Narvik, portul din nordul Norvegiei, care servea naziştilor ca bază de operaţii împotriva convoaielor anglo-americane cu direcţia Murmansk, în Uniunea Sovietică. LÜTZOW urma să intre în acţiune în cursul verii, cînd traficul era deosebit de intens pe înfrigurata rută a Nordului.

Într-adevăr, în iulie 1942, naziştii au interceptat în Oceanul Îngheţat convoiul **P.Q.17**, făcînd ravagii în rîndul vaselor care-l alcătuiau. Dar cuirasatul „de buzunar" nu a participat la acest atac devastator. Ghinionul care-l persecuta cu atîta insistenţă nu-şi lăsa prada din gheare ; în urma unei manevre greşite, LÜTZOW a eşuat, la 3 iulie, pe o limbă de pămînt în apropiere de rada portului Narvik.

A urmat o nouă internare în „spitalul" de la Kiel şi o nouă schimbare de coman-

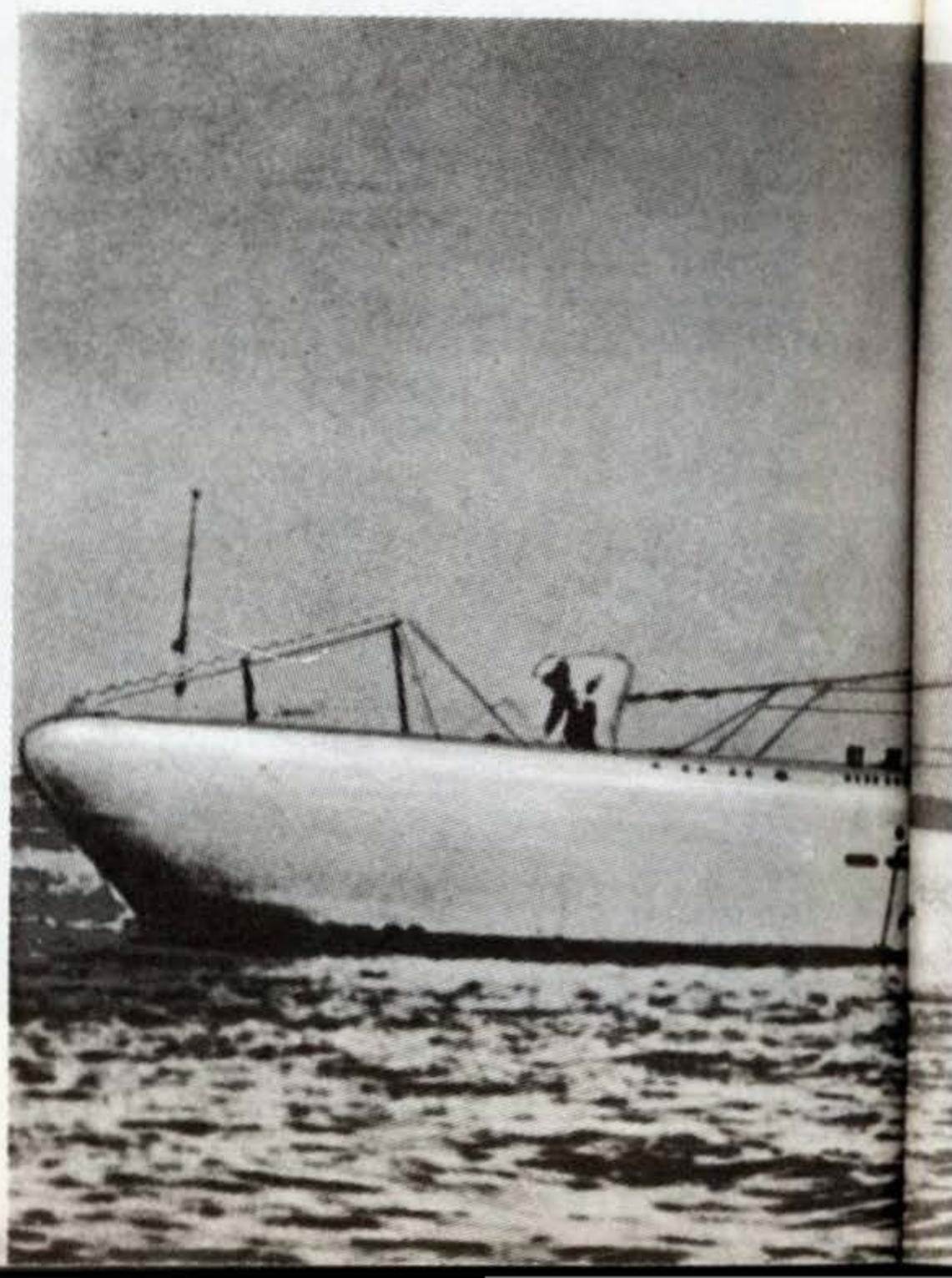

dant : locul lui Boetheim l-a luat căpitanul Stange. La sfîrşitul toamnei, cuirasatul s-a întors la Narvik, de unde la 30 decembrie 1942, împreună cu crucişătorul HIPPER şi cu şase distrugătoare ale **Kriegsmarinei,** s-a năpustit în întîmpinarea convoiului **J. W. 51 B**. Întîlnirea dintre cele două formaţii navale a avut loc în ziua următoare. rămînînd cunoscută în istoria celui de-al doilea război mondial sub numele de bătălia din Marea Barenţ.

De data aceasta, LÜTZOW a ieşit nevătămat din ciocnire. În schimb, naziştii au ratat cu desăvîrşire obiectivul pe care şi-l propuseseră. Aliaţii au pierdut un distrugător şi un curăţitor de mine — faptă la care cuirasatul nu a adus nici o contribuţie. În schimb, toate vasele comerciale din cadrul convoiului, asupra cărora trebuia să-şi concentreze el focul, au scăpat intacte. La rîndul ei, escadra germană a înregistrat scufundarea unui distrugător şi avarierea crucişătorului HIPPER.

În lunile care au urmat, cuirasatul „de buzunar" a stat cuminte în adăpostul său de la Narvik, în conformitate cu ordinele exprese ale lui Hitler. Acesta îi spusese iritat amiralului Doenitz, succesorul lui Raeder la comanda **Kriegsmarinei** : „Jucăria asta, cu care ne-am făli t ca nişte copii înapoiaţi, ne-a costat mult mai scump decît face. Nu cumva să o mai scoateţi în larg ! Atît ar mai lipsi acum — să-i dau lui Churchill satisfacţia de a o scufunda !"

Dar peste scurtă vreme Führerul nu şi-a mai putut îngădui luxul de a pune la păstrare nici unul din mijloacele de luptă ale **Wehrmachtului :** ofensiva lansată de Armata Roşie, în iulie, la Kursk şi Orel se extinsese pe aproape întreaga lungime a Frontului de Est. Rînd pe rînd, poziţiile succesive de apărare ale naziştilor erau date peste cap şi nimic nu mai părea capabil să reziste victorioasei înaintări a ostaşilor sovietici.

În octombrie 1943, căpitanul Stange a primit dispoziţia să aducă de urgenţă cuirasatul în Marea Baltică. Aici, LÜTZOW laolaltă cu alte bastimente ale **Kriegsflottei** s-a aliniat în apropierea litoralului, de unde au fost puse să ţină locul unei părţi din bateriile de artilerie, părăsite de trupele germane în retragerea lor precipitată. Era un rol de mîna a treia, pe care fosta navă-amiral l-a jucat fără strălucire : salvele uriaşelor sale tunuri nu au izbutit să stăvilească, nici măcar temporar, triumfalul marş spre Apus al forţelor sovietice.

La 16 aprilie 1945, în apropiere de Svinemünde, un nimicitor atac aerian s-a abătut asupra lui LÜTZOW, care a primit cinci lovituri în plin. Constatînd că, în urma gravelor avarii suferite, vasul nu mai putea naviga, Stange l-a făcut să eşueze pe ţărm : d n mobilă şi acvatică, nava a devenit fixă şi terestră.

Acest ultim şi degradant stadiu nu a durat mult. La 4 mai 1945, geniştii sovietici s-au apropiat pe nesimţite de carena blindată a navei şi au aruncat-o în aer, împreună cu toţi cei aflaţi la bord. La cinci zile după obscurul sfîrşit al cuirasatului, care purtase cu aroganţă numele Germaniei, Reichul lui Hitler avea să se prăbuşească şi el definitiv, sub un gigantic morman de ruine şi cadavre.

Pînă la urmă, Hitler a preferat submarinele. În ilustraţie, un U-BOOT destinat patrulării în Atlantic

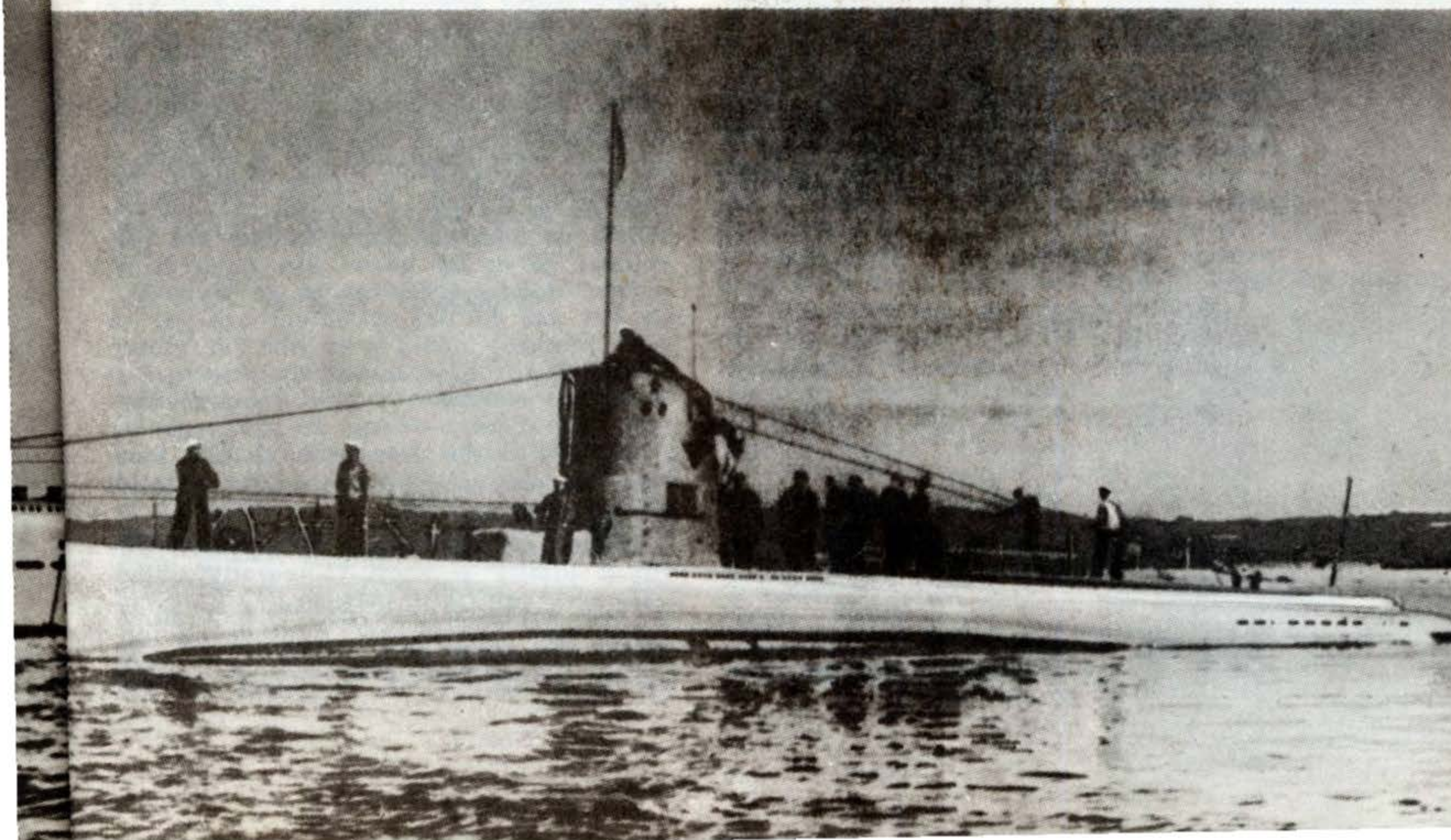

De trei ori fost-prinț

H. DUMITRU

Conștiință, virtute, vitejie

În desperare de cauză *, prințul s-a adresat atunci lui Matei Cantacuzino, fost decan al baroului din București și fost ministru, un personaj care se bucura de un prestigiu necontestat în toată „lumea bună". Față de Matei Cantacuzino, însă, Carol a folosit cu totul alt ton : *„Fără cea mai mică greutate* — a luat-o acum de sus Carol — *aș fi putut ca printr-un cuvînt să fac să înceteze toate necazurile pe care le-am îndurat, dar n-am rostit și nu voi rosti niciodată acest cuvînt, întrucît el nu cadrează cu concepția morală și cu angajamentele pe care mi le-am luat."*

Este un pasaj antologic, ținînd seama mai ales de evoluția ulterioară a situației.

La moșia Mănăstirea, pe care o avea moștenire de la Carol I, unde a fost trimis, lipsa de distracții și despărțirea silită de dulcineea lui i-au înfierbîntat și mai mult imaginația. De acolo a scris Carol o parte din cele mai compromițătoare scrisori care, ulterior, i-au servit atît de bine lui Zizi împotriva lui, iar după dînsa și lui Mircea Lambrino în procesul intentat de acesta fostului rege Mihai pentru împărțirea moștenirii părintelui comun. Curtea, constatînd că șederea la Mănăstirea și vînătoarea de rațe în baltă nu puteau potoli aleanul princiarului înamorat, l-a expediat, în speranța de a-i găsi o ocupație mai absorbantă, la un regiment de vînători de munte de la Bistrița. Și pentru ca șederea să-i fie mai agreabilă l-a trimis nu singur, ci însoțit de croitoreasa cu care întreținuse legături înainte de a o cunoaște pe Zizi și căreia îi „dăruise" și doi copii. **

O tentativă făcută de Zizi, în complicitate cu o rudă de-a ei, locotenentul de vînători Bob Vîrnav, de a-i înlesni fuga de acolo a eșuat — se crede chiar din cauza lipsei de insistență a lui Carol. „Tratamentul" aplicat la Bistrița și vesela companie păreau să fi avut, în sfîrșit, urmările dorite. Ușurați, regele și regina s-au declarat de aceea de acord cu înapoierea lui Carol la București, iar ca răsplată pentru cumințire și ca măsură de prevedere, i-au organizat și o costisitoare croazieră în jurul lumii : prin Constantinopol, Mediterana, Oceanul Indian, pînă în Japonia, apoi Statele Unite, vestul Europei...

Dar Zizi era și ea la post. Veghea ca șovăielnicul prinț să nu uite că-i era soție, că recunoscuse copilul și, mai ales, că-l avea la mînă cu scrisorile pe care i le trimisese. Carol era într-o cumplită dilemă : *„Zizi era în stare să dea publicității confidențele lui* — a scris Argetoianu, care a cunoscut bine toate dedesubturile, cu haz și fără, ale stăpînirii Hohenzollernilor din România — *și în acest caz, cum rămînea el ? Patima lui se stinsese aproape — dar rămăsese cuvîntul dat și scrisorile... Să rămîie cu Zizi în brațe cu orice risc — tristă perspectivă, căci omul mai era și ambițios ! Să plece să facă ocolul pămîntului, renunțînd la femeie și la copil — cum rămînea cu cuvîntul dat ? Dilema era dureroasă și ca să scape din încurcături, prințul nostru a hotărît să se sinucidă."* O, dar nu de tot, ci numai atît cît să facă impresie ! Și-a tras dar un glonte în pulpă, nu adînc, ca *„să nu singereze și să păteze covorul"* — cum remarca același Argetoianu — dar de ajuns ca tot Palatul să alerge într-acolo și să-l conjure, într-un glas, să trăiască — evident pentru fericirea țării.

Patriot ca totdeauna, îndureratul Carol a înțeles și acest „imperativ național" și a consimțit să trăiască, ba chiar foarte bine. Cu atît mai mult cu cît mama sa l-a făcut să înțeleagă că îl iertă, iar Mișu, omul ei de încredere, l-a asi-

---

* Vezi partea I a acestui articol, în „Magazin istoric", nr. 6/1972.

** Vezi Constantin Argetoianu, „Magazin istoric", nr. 6/1967 pp. 66-73.

gurat că Zizi nu va putea publica nimic.

Printre însoţitorii din princiara croazieră, suportată din bugetul Ministerului de Finanţe, s-a aflat şi, pe atunci, colonelul Condeiescu. Acesta a şi descris agreabila călătorie în volume elegant editate, fără a pomeni însă, se înţelege, nimic despre scabroasele împrejurări în care ea s-a produs. Detaliu picant, după restaurare, Condeiescu, ca general — adjutant şi ministru al Armatei, a înmînat lui Carol, la 26 octombrie 1930, insignele şi bastonul de mareşal:

„Pentru conştiinţa înaltă a datoriei...

Pentru virtutea pe care ai sădit-o în sufletele tinerilor.

Pentru vitejia pe care ai arătat-o în războiul cel mare...“

Să nu ne depărtăm însă de croazieră, întrucît înapoierea în Europa a veselilor companioni avea să aducă deznodămîntul episodului sentimental Zizi Lambrino. După ce în tot cursul călătoriei nu i-a dat nici o veste despre el, la înapoierea în ţară Carol i-a trimis ultima scrisoare, cea de adio.

16 noiembrie 1920

Scumpa mea Zizi,

Mi s-a spus că dorinţa ta *[sublinierea noastră] era să nu mă mai revezi, că e vorba de o despărţire între noi. Nu vreau să insist asupra acestui lucru. Vei lua hotărîrea pe care o vei socoti cea mai bună. Eu credeam că ar fi mai drept faţă de tine ca să ne putem vorbi, oricît de penibilă ar fi această întrevedere...*

Întors în ţară, am văzut că nu mai aveam şanse de reuşită şi, ca atare, am cedat. Viaţa îmi va spune de partea cui a fost dreptatea. Să nu crezi că afecţiunea mea pentru tine s-a micşorat... Iubirea de ţară şi voinţa de a înfăptui ceva mi-au forţat mîna la acest gest care, ţie, ţi se va părea oribil şi crud, însă tu nu trebuie să ai nici o teamă. Trebuie să te gîndeşti la viitorul băieţelului.“

Aşadar, „dragostea de ţară“ era de vină. Ceea ce Carol însuşi putea face era numai s-o roage să vegheze *dînsa* asupra copilului. Scăpase de o grijă...

A treia renunţare

La începutul anului 1921, apele din balta stătută în care se scălda ceea ce se numea „familia regală“ s-au calmat aparent. La întoarcerea din croazieră, în toamna anului precedent, Carol se oprise la Lucerna, în Elveţia, unde regina Maria aranjase o „vedere“ cu fetele regelui Greciei şi unde se hotărîse, de fapt, căsătoria cu prinţesa Elena. Zizi Lambrino a fost convinsă să plece din ţară, în schimbul unei rente de 100 000 franci francezi pe an. În acelaşi timp i

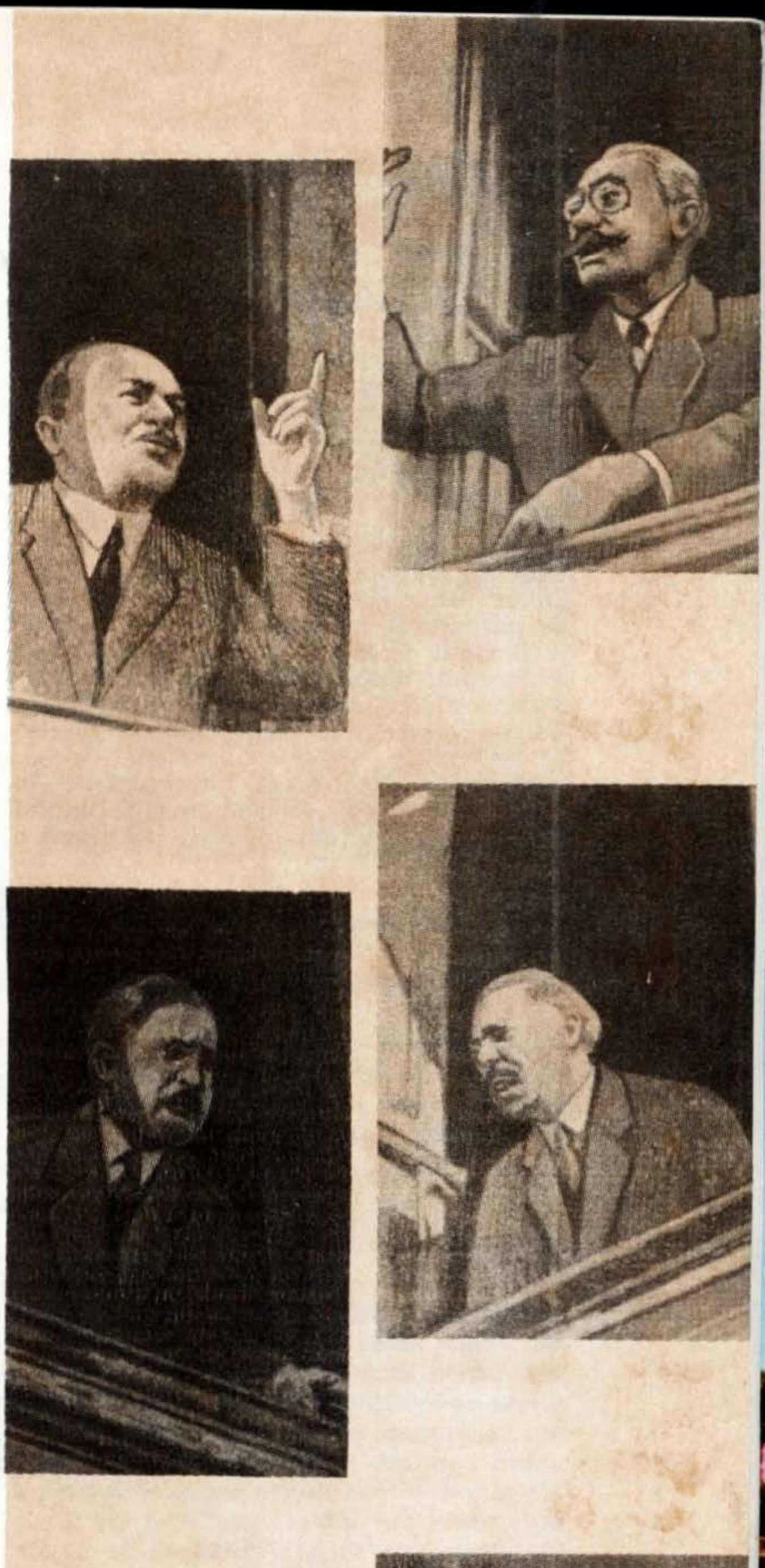

Vine Carol, pleacă Carol: prilej de aprige certuri între partidele burghezo-moşierimii. În dispută cu liberalii, fruntaşii Partidului Naţional-Ţărănesc pregătesc opinia publică în favoarea reîntoarcerii prinţului. De sus în jos: Vaida-Voievod, Maniu, Popovici, Madgearu şi Mann. (Reproducere după „Realitatea ilustrată“, nr. 5/1928)

s-au cumpărat, tot pentru frumoasa sumă de 100 000 franci, o parte din scrisori. Pe cele mai compromiţătoare a avut grijă să le păstreze pentru dînsa, le-a ascuns bine şi nu le-a scos la iveală decît cu prilejul procesului intentat lui Carol la Paris, în 1926.

Aşadar, lucrurile intraseră în „normal". Împrejurare atestată, între altele, de faptul că, la un an după însurătoarea cu Elena, Carol n-a mai vrut să ştie nici de această soţie. S-a încurcat, în schimb, cu o cunoscută actriţă, legătură care a stîrnit vîlvă în „înalta societate" bucureşteană, întrucît soţul, tot actor, n-a înţeles să admită pasiv înjositorul „triunghi". Dar acestea erau mici incidente de parcurs ce nu afectau ritmul obişnuit al vieţii de la Curte. Orizontul acesteia a început, însă, din nou să se adumbrească cînd Carol a cunoscut-o pe Elena Lupescu, care a devenit „femeia fatală" a vieţii lui.

Nu se cunosc exact împrejurările în care s-au cunoscut cei doi. De altfel lucrul nici n-are mare însemnătate ; important e că Ferdinand a fost numaidecît informat despre noua pasiune a fiului său. Şi, curînd, a început să-i facă lui Carol severe mustrări, somîndu-l să pună capăt noii aventuri, cu atît mai mult cu cît condiţiile în care se consuma — în chiar vecinătatea palatului ocupat de prinţul moştenitor — aduceau o nouă şi gravă ştirbire prestigiului regalităţii.

Pentru a-l îndepărta de noul anturaj în care Carol se complăcea acum tot mai mult, către sfîrşitul anului 1925 Ferdinand a hotărît să-şi trimită moştenitorul la Londra, spre a-l reprezenta la funeraliile reginei Alexandra a Angliei. Crezînd că-şi cunoaşte bine fiul, i-a cerut să se angajeze pe cuvînt de onoare că se va înapoia în ţară înainte de sărbătorile Crăciunului.

Carol nu se mai împiedica, însă, de mult de asemenea prejudecăţi. O dată aflat peste hotare, s-a întîlnit cu Elena Lupescu la Veneţia, iar, în loc de ilustrată, i-a trimis lui Ferdinand, la 12 decembrie, a treia renunţare la tron, astfel formulată :

„Sire,

Vă rog ca prin această declaraţie să primiţi ca să renunţ la toate drepturile mele de Principe Moştenitor al României.

Conform Statutului Familiei Regale, rog pe Majestatea Voastră de a-şi da înalta Sa aprobare acestei hotăriri irevocabile.

Totdeodată, spre a nu produce vreun neajuns în viitor, să daţi Înaltul Majestăţii Voastre ordin ca să fiu şters dintre membrii Familiei Domnitoare a României şi

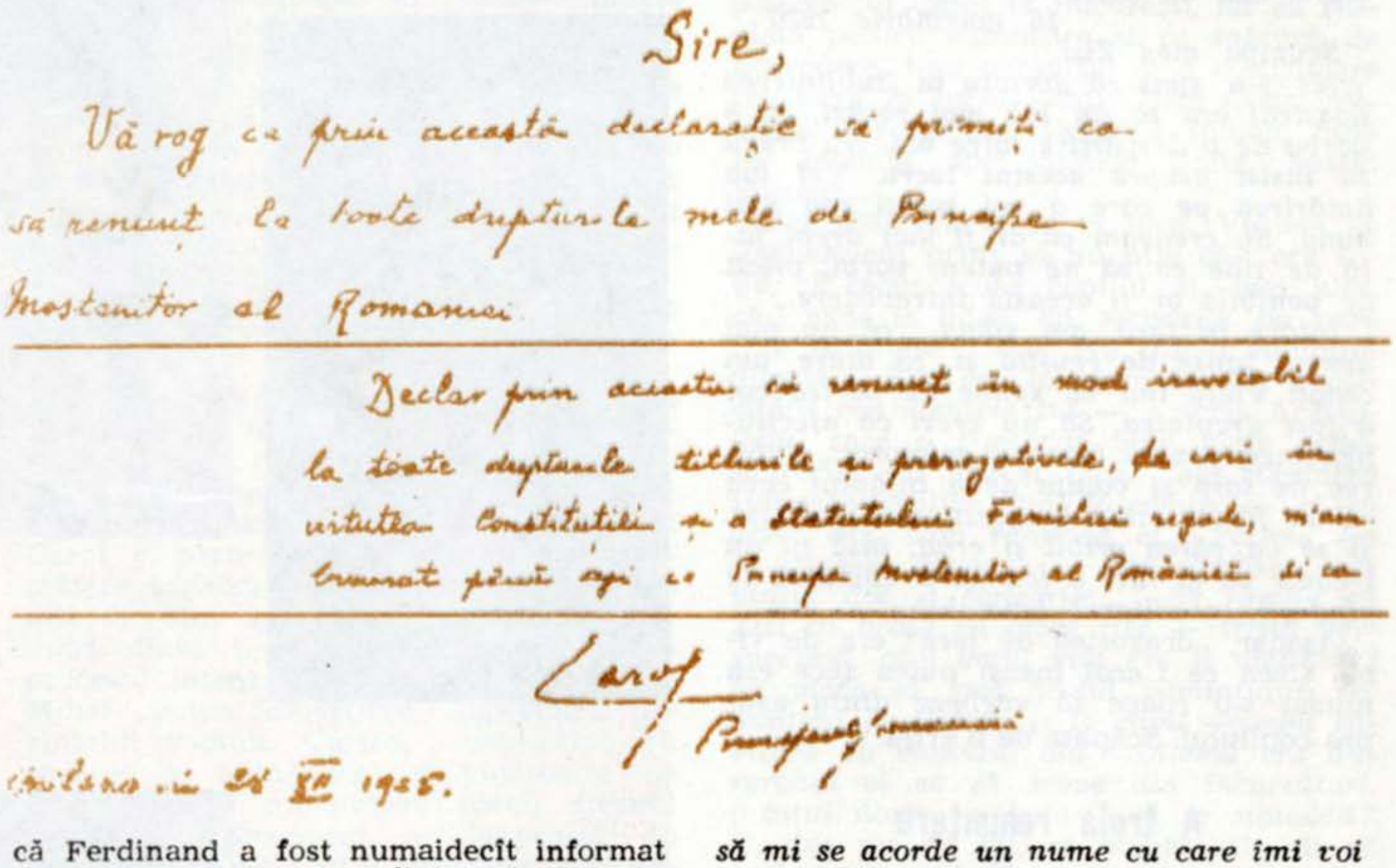

Sire,

Vă rog ca prin această declarație să primiți ca
să renunț la toate drepturile mele de Principe
Mostenitor al Romaniei

Declar prin aceasta că renunț în mod irevocabil
la toate drepturile titlurile și prerogativele, de care în
virtutea Constituției și a Statutului Familiei regale, m'am
bucurat până azi ca Principe moștenitor al României și ca

Carol
Principe moștenitor al României

Sinaia la 24 XII 1925.

să mi se acorde un nume cu care îmi voi putea alcătui o nouă stare civilă.

Prin aceasta declar că nu voi avea nici o pretenţie asupra drepturilor mele la care am renunţat de bună voie şi mă angajez, pentru liniştea tuturor, să nu mă întorc în ţară timp de 10 ani, fără a fi chemat de cei în drept şi fără autorizaţia Suveranului."

Sosită în ajunul Crăciunului, misiva a provocat stupoare la Curte. Deşi se ştia de mult că prinţului îi plăcea să se joace „de-a coroana", nimeni nu se gîndise totuşi la această eventualitate. A treia re-

nunţare la tron — parcă prea era de tot ! Ca să se încredinţeze cum stăteau cu adevărat lucrurile, Ferdinand l-a trimis numaidecît la Veneţia pe ministrul Curţii Regale, cu misiunea de a stărui pe lîngă Carol să revină asupra hotărîrii şi, mai ales, cu instrucţiuni de a cere prinţului să-şi ia în scris angajamentul de a-şi schimba purtarea de pînă atunci. Regina şi toate surorile i-au scris răvaşe lacrimogene, rugîndu-l să nu uite de soţie, de Mihai — care se născuse între timp — de ţară şi, evident, de „datoria“ lui.

Carol visa însă „o viaţă nouă“, drept care a rămas liniştit în Italia, în compania Elenei Lupescu, iar pe ministrul Curţii Regale l-a trimis la Bucureşti cu încă o renunţare la tron, care avea menirea s-o întărească pe cea precedentă.

„Declar prin aceasta — scria el — că renunţ în mod irevocabil la toate drepturile, titlurile şi prerogativele, de care, în virtutea Constituţiei şi Statutului Familiei Regale m-am bucurat pînă azi ca Principe Moştenitor al României şi ca mebru al Familiei Domnitoare.

Renunţ totodată la drepturile ce mi-ar reveni prin legile Ţării asupra fiului meu şi a averii sale.

Mai declar că nu voi avea nici o pretenţiune asupra drepturilor la care am renunţat de bunăvoie din propria mea iniţiativă şi mă angajez pentru binele tuturor să nu mă întorc în ţară timp de 10 ani, iar după expirarea acestui termen să nu mă întorc fără autorizaţia Suveranilor.“

Doamna Lupescu în ipostază de... crescătoare de păsări

Semănînd mai degrabă cu un voiajor comercial decît cu un viitor rege, Carol într-unul din „autoexilurile“ sale în Anglia

Minciunile lui Hohenzollern-Caraiman

Ştim însă că viitorul rege nu şi-a ţinut nici una din aceste făgăduieli. Căci „irevocabil“ a însemnat totdeauna pentru Carol numai un provizorat, „fără pretenţii“ era o formulă ce camufla ambiţii şi mai mari, iar „binele tuturor“ desemna numai propriul buzunar. Ceea ce nu l-a împiedicat ca la 8 iunie 1930, înscăunat rege, Carol să declare în faţa Corpurilor legiuitoare, întrunite în şedinţă solemnă, că „pribegia“ de patru ani *„a fost silită de unii care, prin vorbele lor, au îndurerat sufletul marelui vostru Rege şi scumpul Meu Tată, îndepărtîndu-mă din România cu scop de a rupe legătura între Mine şi Români“*. Iar în proclamaţia către ţară, dată cu prilejul suirii pe tron, a pretins că *„acum mai bine de patru ani, mijloace pentru Mine neînţelese au fost întrebuinţate faţă de scumpul Meu părinte şi faţă de Mine ca să mă silească a Mă îndepărta de ţara Mea iubită...“*

Dar Carol își uita foarte repede atît jurămintele din scrisorile de amor, cît și cele din textele oficiale. Mai mult, același Carol, într-o scrisoare trimisă Patriarhului și datată — Milano, 2 februarie 1926 — ținuse să-l asigure pe capul bisericii că deși, *„mulți cred că am fost victima unui complot, că am fost silit să fac pasul cunoscut, pot asigura pe I.P.S.Ta că am acționat după singura mea voință și complet conștient de fapta mea"*.

Cum se explică această aparentă contradicție între afirmațiile unuia și aceluiași personaj? Ros de ambiții personale, aventurosul moștenitor începuse de la o vreme să cocheteze cu „opoziția unită" — alcătuită din partidele național (Maniu), țărănesc (Mihalache), naționalist și gruparea lui Argetoianu — și, bucurîndu-se de sprijinul unor ofițeri simpatizanți, hrănea planul de a instaura, după moartea lui Ferdinand, un regim personal de guvernare. Evident, aceste intenții n-au rămas ascunse clanului brătienist. Atunci cînd s-a declanșat „criza" din 1925, I. I. C. Brătianu, temporizatorul prin excelență, de astă dată l-a presat pe Ferdinand să accepte numaidecît renunțarea, s-o facă imediat publică și să creeze cadrul legal care să împiedice revenirea lui Carol în țară.

Așa se face că, grăbit de Brătieni și de regina Maria, Ferdinand a convocat în mare grabă Consiliul de Coroană pentru 31 decembrie 1925. Fruntașii opoziției au încercat să schițeze o oarecare împotrivire față de noua lovitură a lui Brătianu dar, avînd în vedere atitudinea categorică a lui Ferdinand, au cedat. Comunicatul asupra ședinței Consiliului de Coroană, dat publicității la 1 ianuarie 1926, a consemnat astfel: văzînd că *„pentru a doua oară* [de fapt era a treia oară — *n.n.*] *de cînd se află în vîrstă bărbătească Principele Carol nu voiește să îndeplinească marile îndatoriri ce-i incumbă"*, regele s-a văzut nevoit să ia act de această hotărîre și să ceară ca Adunările Naționale, luînd cunoștință de dînsa, să statueze că *„Principele Carol a renunțat la toate drepturile și prerogativele sale"*. La 4 ianuarie, hotărîrea Consiliului de Coroană a fost aprobată de Cameră și Senat și tot în aceeași lună Ferdinand și-a modificat testamentul în defavoarea lui Carol.

Dar cu aceasta, „chestiunea Carol" n-a fost închisă. Ea a continuat în întreaga perioadă imediat următoare, fiind un lung prilej de intrigi, sforării, afaceri veroase și comploturi, urzite în jurul și în beneficiul aventurierului cu blazon și al complicilor săi.

De aceea, din nou, în vara lui 1927, Ferdinand a trimis la Paris un mesager cu misiunea de a-l potoli pe Carol și de a-i strecura chiar amenințări voalate. Mesagerul, un general atașat pe lîngă Curte, trebuia — conform instrucțiunilor scrise date de Ferdinand — să-l invite pe Carol Caraiman (așa își spunea acum fostul prinț) să *„fie consecvent cu el însuși în viața pe care, împotriva dorinței tuturor, a voit să-și creeze și să respecte în mod loial și fără reticențe consecințele inexorabile ale renunțării sale la tron"*. În același timp, generalul trebuia să-i arate că agitațiile făcute în numele lui, indiferent dacă cu sau fără consimțămîntul lui, erau de natură *„să compromită sau în orice caz să păgubească interesele dinastiei"* și să-l ajute *„să înțeleagă"* că numai o atitudine rezonabilă îi putea *„asigura, din partea părinților săi și din partea Guvernului, tot concursul care să-i înlesnească organizarea nouii sale vieți"*. În sfîrșit, Carol era poftit să *„facă, fără nici o întîrziere, o DECLARAȚIE PUBLICĂ, declarație care să nu mai lase pentru nimeni nici o îndoială și care să taie scurt agitațiile celor cari, într-un scop criminal, vor să se servească de persoana lui"*. În caz că fostul prinț se conforma celor cerute, părinții și Guvernul [sinonim atunci și cu șeful său Brătianu — *n.n.*] se obligau să contribuie *„cu tot ce se va putea ca să fie ușurată și înfrumusețată noua viață pe care Prințul și-a ales-o"*.

Cu alte cuvinte, Carol trebuia să fie „sfătuit", amenințat și, cunoscîndu-i-se setea de bani, cumpărat. Mesagerul s-a întors însă la București chiar în ziua morții lui Ferdinand și tîrgul propus n-a mai putut fi perfectat.

Pe de altă parte, noua situație schimba toate datele „chestiunii Carol", iar „criza dinastică", departe de a se stinge, avea să cunoască deznodămîntul neașteptatei ascensiuni, peste trei ani, a de trei ori abdicatului Carol pe tronul României.

Perioada dintre plecarea din țară a lui Carol și Restaurație a însemnat o epocă extrem de agitată în viața politică a țării. Interesele care se ciocneau în jurul „chestiunii Carol" au dat loc la tot felul de combinații de culise, la cele mai neverosimile speculații, deschizînd un larg cîmp de acțiune unor cavaleri de industrie fără scrupule și unor politicieni dubioși.

Cărți sosite la redacție

Rezultat al colaborării dintre Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară al Ministerului Forțelor Armate, volumul **PENTRU ELIBERAREA PATRIEI,** recent apărut la Editura Militară, este o bogată culegere de documente și mărturii despre lupta poporului nostru pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist, începînd cu 23 August și sfîrșind cu 26 octombrie 1944, cînd trupele române, alături de cele sovietice, au încheiat operațiunea de eliberare a Transilvaniei de nord.

Dr. **Gheorghe Zaharia** și general-maior **Eugen Bantea,** ambii binecunoscuți cititorilor revistei „Magazin istoric", au coordonat elaborarea acestui interesant volum.

LUMEA BIZANȚULUI : o vastă panoramă a civilizației, atît de fascinante și cu atîtea influențe în cultura omenirii, reprezentată de Imperiul bizantin. Cartea apare în colecția **Biblioteca de istorie,** editată de Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., întrunind semnăturile unor prestigioși cercetători din țară și de peste hotare, care au ilustrat cu competență istoria bizantină : **Nicolae Iorga, Nicolae Bănescu, Alexandru Elian, Mihail Berza, Eugen Stănescu, Virgil Cîndea, Steven Runciman, Aleksandr Kajdan,** Dimitri Obolensky, Zenaida **Udalțova, Paul Lemerle, Gheorghije Ostrogorsky, Leandors Vranoussis etc.**

Legăturile dintre Curtea bizantină și Attila ; dramaticul asalt al Constantinopolului ; modul de a guverna al celebrului cuplu Justinian - Teodora ; Atenais Evdochia, poeta devenită împărătească — acestea sînt cîteva teme incluse în volum. Alte capitole sînt consacrate strînselor legături dintre țările române, apreciate de Nicolae Iorga drept principale moștenitoare ale civilizației bizantine, și lumii Bizanțului. Rosturile studierii istoriei Bizanțului sînt descifrate în cele 28 interviuri, care ilustrează strînsele legături între trecut și prezent în caleidoscopul istoriei.

Volumul a fost pregătit de redacția revistei „Magazin istoric". Coordonator : dr. **Cristian Popișteanu.**

ROMÂNIA ÎN RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ 1877-1878. Editura Militară, 1972. Contribuții bibliografice de locotenent-colonel dr. **Ilie Ceaușescu** și locotenent-colonel dr. **Vasile Mocanu**. Concepută în patru părți (I — Lucrări teoretice, monografii, sinteze, memorialistică de război, evocări ; II — Materiale din reviste de specialitate ; III — Materiale din presă ; IV — Indici), lucrarea constituie un prețios instrument de lucru pentru specialiști, cercetători, cadre didactice, studenți și „pentru toți acei care doresc să cunoască în amănunt evenimentele petrecute acum 95 ani".

FILE DIN TRECUTUL ARTILERIEI ROMÂNE MODERNE. Editura Militară, 1972. Scrisă sub forma unor amintiri ale autorului ei, general-maior **Valerian Nestorescu,** lucrarea redă momente din istoria dotării tehnice, prin eforturile poporului nostru, a armatei române. Sînt surprinse aspecte inedite ale unor evenimente care au provocat senzație la timpul lor, ca „Afacerea Skoda și implicațiile ei militare" sau episoade petrecute în țară și străinătate înainte de al doilea război mondial. Apariția lucrării a fost prilejuită de jubileul celor 125 ani de existență a artileriei române.

Dintre volumele editate de Muzeul Memorial „Nicolae Bălcescu", semnalăm în primul rînd cunoscuta lucrare a lui **Nicolae Bălcescu, PRIVIRE ASUPRA STĂRII DE FAȚĂ, ASUPRA TRECUTULUI ȘI VIITORULUI PATRIEI NOASTRE** (cu un studiu introductiv de **Cornelia Bodea).** Substanțial este și grupajul de documente, cele mai multe inedite, publicate sub îngrijirea unui colectiv alcătuit din **Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu** și **Horia Nestorescu-Bălcești.**

PRAHOVA : TREPTE ÎN ISTORIE. Lucrarea, editată de Secția de propagandă a Comitetului Județean Prahova al P.C.R., înmănunchează comunicările prezentate la sesiunea științifică dedicată aniversării a 50 ani de la crearea P.C.R. Ing. **Ilie Cîșu,** prim secretar al Comitetului Județean Prahova al P.C.R., **Dumitru Balalia, Toma Zotter,** general-maior în rezervă, **Gh. Vasilichi,** lt. col., dr. **Ilie Ceaușescu,** dr. **M. C. Stănescu,** prof. dr. **Ion St. Baicu** etc. reliefează astfel drumul parcurs „de muncitorii, țăranii și intelec-

Cărți sosite la redacție

tualii acestor plaiuri străvechi în lupta pentru zidirea, cărămidă cu cărămidă, a unei vieți noi".

PRESA REVOLUȚIONARĂ PENTRU TINERET, de dr. **Olimpiu Matichescu :** un studiu asupra problematicii abordate de presa pentru tineret de la începuturile ei și pînă în august 1944 și în același timp o antologie selectivă de articole însemnate. Lucrarea se adresează unei categorii largi de cititori, îndeosebi tineretului, căruia îi facilitează cunoașterea unor aspecte din cele mai interesante ale luptei sale revoluționare.

Cartea a apărut în întîmpinarea semicentenarului U.T.C., în colecția **Biblioteca de istorie,** editată de Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

COMUNA DIN PARIS (Culegere de comunicări) ; colecția **Biblioteca de istorie** a Institutului de Studii Istorice și Social-Politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. : lucrarea reprezintă un călduros omagiu adus memoriei Comunei din Paris cu prilejul sărbătoririi centenarului proclamării ei, însumînd comunicările prezentate la sesiunea jubiliară din martie 1971. Volumul vine în întîmpinarea interesului cititorilor din țara noastră față de acest moment crucial din istoria omenirii, contribuind cu noi fapte, interpretări, ecouri și concluzii la cunoașterea și înțelegerea mai aprofundată a lui.

Comunicările, prezentate de istorici din țara noastră și din străinătate, scot în evidență mai ales învățămintele ce reies din experiența Comunei. Ele reliefează cu pregnanță solidaritatea forțelor progresiste și democratice din România cu comunarzii, receptarea experienței primei guvernări muncitorești de către mișcarea muncitorească și democratică din țară, ca și oglindirea tradițiilor Comunei în literatura românească.

BIRUL

(Urmare din p. 83)

La fel de abuzivi erau și marii boieri, cărora domnul le încredința strîngerea dărilor din județele țării. Astfel, Constantin Brîncoveanu reproșa lui Constantin Știrbei, marele său clucer : „Ai luat județul Dîmboviței [pentru strînsul dărilor — **n.a.**], l-ai prădat de n-au rămas ca un sat ; l-am luat acela și ți-am dat Teleormanul ; și mai rău l-ai făcut".

Din pricina numărului ridicat de dări și a întregului cortegiu de abuzuri, domnia a început să caute și alte căi, mai avantajoase, pentru asigurarea încasării unor venituri mari. Astfel, paralel cu sistemul prezentat, în sec. XVII s-a mai introdus un altul, numit „ruptă" sau „ruptoare", care consta în înlocuirea numeroaselor obligații fiscale sau numai a unei părți a acestora cu o sumă de bani, fixată prin înțelegere între domnie și anumite categorii de contribuabili. Suma respectivă trebuia plătită direct la vistierie în una sau mai multe rate. „Ruptoarea" a fost aplicată la început numai unor bresle sau categorii fiscale privilegiate, negustori, preoți, fiind utilizată și ca instrument de repopulare a unor așezări prin atragerea celor fugiți. Acest sistem prezenta avantaje atît pentru domnie cît și pentru birnici, reducînd numărul mare de dări și înlăturînd numeroasele organe de percepere și constrîngere, care produceau mari nemulțumiri în țară.

Ținînd seamă de avantajele respective, unii domni au încercat să generalizeze sistemul ruptorii la nivelul întregii țări. Așa au procedat Antioh Cantemir în Moldova (1700) și Constantin Brîncoveanu în Țara Românească (1701), transformînd numeroasele obligații bănești ale locuitorilor într-o sumă globală, plătibilă în patru rate, numite **sferturi** în Moldova și **sămi** în Țara Românească **(sama mare, sama a doua, sama a treia** și **haraciul).** Aceste schimbări au dus la o oarecare ușurare a situației birnicilor. Cererile tot mai mari ale Porții, ca și abuzurile organelor fiscale, făceau însă ca asemenea măsuri să fie practic anulate la scurtă vreme după inițierea lor, revenindu-se la sistemul vechi al dărilor numeroase.

Unul din factorii de căpetenie care l-au ajutat pe Constantin Brîncoveanu să se mențină în scaun vreme de 26 ani a fost excesiva fiscalitate, el plătind turcilor un haraci mult sporit după 1703, ca și numeroase peșcheșuri, mari cantități de alimente etc. Și nu trebuie uitat faptul că a putut totuși să strîngă o avere atît de mare, încît turcii l-au numit „Altîn bey" (prințul de aur).

(Va urma)

poșta mi

TREI PUNCTE ÎN PARANTEZA

VIRGIL V. MIRESCU, *din* Bucureşti, *ne trimite o amplă şi interesantă scrisoare, recomandînd pe bună dreptate :* „respectarea întocmai — dacă nu a adevărului obiectiv (atît de discutabil în funcţie de criteriile celor care stabilesc obiectivitatea) — cel puţin a adevărului material al documentelor folosite pentru informarea marelui public".

Chiar dacă adevărul obiectiv nu e atît de „discutabil", cum afirmă corespondentul nostru, ne raliem total la părerea sa despre documente şi adevărul lor material. In schimb, una dintre premisele de la care pleacă tov. Mirescu se datoreşte probabil unei lecturi în fugă a articolului Pagini din Roosevelt saga, *apărut în „Magazin istoric", nr. 4, din aprilie 1972.*

Spune tov. Mirescu : „Autorul comentariului crede că în prezentarea unei cărţi de *memorii* (care, firește, nu *e o carte ştiinţifică* — dar poate fi un *izvor* pentru cei ce scriu *ştiinţa* istoriei) — *oricine* are voie să *intervină* fără a spune *explicit* ce este *al său* şi ce aparţine autorului prezentat. Autorul crede că *în literatură* morala editorilor ar fi *mai labilă* şi că, deci, nu există *demarcaţie* între *autor* şi *comentator*".

Dar autorul articolului nu crede de loc una ca asta, ca dovadă că tot ce-i aparţine e tipărit în caractere aldine (groase), în vreme ce pasajele din cartea lui James Roosevelt apar cu litere drepte (obişnuite). *Distincţia se poate face, aşadar, cu cea mai mare uşurinţă cerînd un minimum de atenţie la citire.* „Substituirea nemărturisită între editor, comentator sau redactor şi autorii documentelor", *de care se teme tov. Mirescu, e un risc inexistent.*

Mai departe, corespondentul nostru protestează împotriva absenţei punctelor de suspensie pentru pasajele omise. In introducerea articolului, însă, renunţarea la cele trei puncte din paranteza sacramentală este anunţată şi motivată foarte explicit : neavînd de-a face cu un text strict ştiinţific, am vrut să evităm aceste semne grafice care, orice s-ar spune, îngreunează lectura. „O antologie fără menţiuni exprese despre sediul şi contextul pasajului reprodus poate fi o sursă de dezinformare, deşi funcţia iniţială era de informare", *apreciază tov. Mirescu. Desigur ! Numai că aici nu avem de-a face cu o* antologie, *ci cu o* biografie intimă, *aşa cum arată şi introducerea. Pasajele eliminate privesc detalii personale sau familiale, fără interes pentru cititorul nostru şi necesitînd ample explicaţii. Situarea în „sediu şi context" ar fi transformat o evocare caldă şi, repetăm, nepretenţioasă, într-un material cu caracter pseudoştiinţific, total deplasat în cazul de faţă.*

De altfel, scrisoarea nu aduce nici un exemplu de pasaj, frază sau cuvînt omise, care ar denatura astfel adevărul istoric. Comentariile foarte judicioase ale tovarăşului Mirescu nu îmbracă nici forma unui proces de intenţie. Sîntem convinşi că d-sa ştie bine că sensul unui document poate fi modificat chiar dacă foloseşti din plin punctele de suspensie şi semnele citării. Cu o singură condiţie, pe care revista noastră nu o îndeplineşte : să fii de rea credinţă.

DE CE DRACULA ?

WALTRAUT ROTH, *elevă,* comuna Sînpetru, jud. Braşov, *ne scrie :* „Sînt o cititoare tînără a «Magazinului istoric». Am 16 ani. Încă din clasa IV am îndrăgit foarte mult istoria. In paginile revistei găsesc tot ce vreau să ştiu fie despre istoria României, fie despre cea universală. Din istoria României cunosc mai mult, însă din cea universală puţin, şi aflu citind revista Dv."

Vă mulţumim pentru interesul cu care urmăriţi revista. Ca să ştiţi „cînd, de cine şi cu ce ocazie (sau scop) a fost numit Vlad Ţepeş Dracula" *citiţi sau recitiţi articolul profesorilor Raymond T. McNally şi Radu T. Florescu, apărut în „Magazin istoric", nr. 12/1969, pp. 43-45. Vom mai reveni şi cu un alt articol.*

INEXACTITĂŢI...INEXISTENTE

GH. GHILEVICI, *de la* serviciul documentar al Institutului de cercetare de la Centrala cărbunelui din Petroşeni, *ne semnalează ceea ce d-sa numeşte,* „unele inexactităţi" *în materialul pe care se bazează nota* Date noi despre o catastrofă veche, *apărută în nr. 2 (59), februarie 1972, al revistei noastre, întrebîndu-ne şi care a fost sursa bibliografică.*

Evident, gropile nu rămăseseră de la o expediţie, *ci de la o* expoziţie *franceză, organizată în 1891. Aşa cum a intuit corespondentul nostru, la mijloc e o banală greşeală de tipar. In rest însă :*

1) Intre data de 30 mai menţionată de noi şi cea de 18 mai care figurează în Marea Enciclopedie Sovietică *(vol. 46, pp. 260-261), contradicţia nu e decît aparentă : 30 mai e data socotită conform cu* stilul nou *al calendarului, 18 mai corespunde* stilului vechi, *utilizat în Rusia ţaristă.*

2) Asupra numărului de victime, am precizat că este vorba de elemente noi. *Tocmai acesta este plusul de informaţie pe care nota o aduce faţă de cifrele publicate de volumul (apărut în 1957) din* Marea Enciclopedie Sovietică.

3) Sursa noastră bibliografică : revista „Historama", nr. 235, din iunie 1971, pp. 160-161.

PAPA SIXT ÎMPOTRIVA ÎMPĂRATULUI ROMAN

C. STOICESCU *din* Cluj *ne întreabă :* „în care parte a Columnei lui Traian se află statuia Sfîntului Petru ?". *In vîrful Columnei.*

Celebra Columnă inaugurată la 12 mai 113 e.n. în „Forul lui Traian" a fost împodobită iniţial cu statuia de marmură a împăratului Traian. *Ea a fost înlăturată mai tîrziu, probabil în primele veacuri ale epocii creştine, cînd încăperea de la baza Columnei a fost transformată în basilică creştină, şi urna de aur cu cenuşa împăratului, adăpostită aici de urmaşul său Hadrian, a fost, la rîndul ei, furată sau îndepărtată. Mult mai tîrziu,* în 1589 sau 1590, *din porunca papei Sixt V a fost înălţată în vîrful Columnei statuia apostolului Petru, sculptată de Gerolamo della Porta în anul 1587.*

FANTEZIA SCRIITORULUI

T. BELLU *din* Ploieşti : „In ultimul roman al fecundului scriitor Antoine-François Prévost (1697-1763) *Le Monde moral,* (1760), rămas neterminat, se povesteşte, într-adevăr, printre numeroase alte episoade, şi despre o

poșta mi

tînără de 14 ani care-și convertește la catolicism bunicul, un domnitor din Valahia, ucis mai apoi la Constantinopol. După Constantin Brîncoveanu ucis la 15 august 1714 și Ștefan Cantacuzino, executat la 7 iunie 1716 tot la Constantinopol, nu mai întîlnim, pînă în 1760, astfel de exemple. Cu atît mai puțin putem vorbi de domnitori trecuți la catolicism. Se pune deci întrebarea : personajul abatelui Prévost e imaginar ? Nu există nici un voievod al Țării Românești trecut la catolicism și apoi ucis la Constantinopol, într-o operă mai apropiată de cea a scriitorului francez ?"

Se pare că modelul abatelui Prévost a fost Grigore Ghica (1660-1664 și 1672-1673). Participînd la campania otomană împotriva Imperiului habsburgic, după înfrîngerea suferită la satul Sfîntul Benedict (19 iulie 1664), Grigore Ghica a hotărît să părăsească țara și, în noiembrie a trecut prin Moldova, apoi prin Polonia și a ajuns la Viena în martie 1665. La 10 aprilie 1667 a trecut la catolicism *botezîndu-și o fiică în această confesiune, în vreme ce un fiu, născut tot în pribegie, a primit numele de Leopold, după cel al împăratului german. În 1671 a plecat la Padova, apoi la Veneția și de aici la Constantinopol, unde a obținut din nou domnia în Țara Românească. Mazilit în 1673, s-a retras la Constantinopol, unde a murit în împrejurări puțin cunoscute.*

Dimitrie Cantemir și Ion Neculce, care au scris mulți ani după aceea, afirmă că a fost otrăvit de un medic cumpărat de inamicii săi din familia Cantacuzinilor, în vreme ce cronica internă a țării menționează că „ducîndu-se la Țarigrad, acolo au murit, însă moarte groaznică".

Acestea sînt faptele. Cum și în ce formă le-a cunoscut abatele Prévost ? Se știe că acesta aprecia celebra lucrare a lui Dimitrie Cantemir, Istoria Imperiului otoman, *(în versiunea engleză apărută în 1734-1735, reeditată apoi de mai multe ori) din care a tradus și prelucrat numeroase pasaje (vieți ale vizirilor etc.). Or, învățatul domn al Moldovei zugrăvește aici un tablou pitoresc al vieții lui Grigore Ghica „un bărbat în adevăr mare și dotat cu virtuți frumoase". El se referă la promisiunea făcută de Ghica împăratului de a îmbrățișa religia catolică, la drumul domnului la Roma, unde papa i-a îngăduit să se recăsătorească, în schimbul trecerii la catolicism, eveniment care a avut loc în cetatea pontificală. D. Cantemir vorbește, de asemenea despre o proiectată căsătorie a lui Ghica cu „o domnișoară tînără din familia nobilă Giustiniani" din Veneția, unde a plecat curînd, pentru ca de aici să fugă travestit la Constantinopol, unde a murit 40 zile mai tîrziu, de boală sau otrăvit de un medic Timon, cumpărat „după cum se spune, de Cantacuzinești"* (Istoria Imperiului otoman, *trad. Iosif Hodoș, București 1876, pp. 417-419).*

CINE ESTE AUTORUL ?

BABA MIHAI *din* Oradea *își începe astfel scrisoarea :* „La apariția revistei «Magazin istoric» am devenit unul dintre fervenții ei cititori. Pot să vă anunț cu o deosebită satisfacție că revista dumneavoastră a avut un larg ecou în rîndul masei de cititori care o apreciază. Drept rezultat, la cîteva zile de la apariție, revista «trece ca pîinea caldă». Este un succes incontestabil".

Trecem și noi peste alte rînduri, la fel de calde, pentru a ajunge la critica pe care ne-o aduce corespondentul nostru în legătură cu nota Viitorul trecutului, *de la rubrica* Clio anunță *din nr. 1 (58), ianuarie 1972, al „Magazinului istoric" :*

„Desenele apărute în revista «Vsemirnaia ilustrația» de la St. Petersburg, sînt atribuite lui M. Dalkevici. Din articol mai reiese și faptul că autorul le-a grupat sub titlul *Oamenii și viața în 2884.* Suprinderea mea o consider justificată deoarece respectivul desen atribuit unui alt autor, Robida, l-am găsit într-un almanah vechi : «Calendar pe anul 1944», al «Ziarului științelor» (pag. 78-79). Desenul ar reprezenta imaginea Parisului în anul 1952 în viziunea autorului.

Deci în mod firesc aș vrea să știu care este realitatea și cum a putut lua naștere confuzia".

Mulțumim cititorului nostru pentru interesanta sesizare pe care o face. La rîndul nostru, îi punem la dispoziție sursa de unde am cules informația care formează obiectul dezbaterii : este vorba de articolul Cum vedeau strămoșii noștri viitorul, *apărut în revista sovietică „Sputnik" (ed. franceză), nr. 11/1971, pp. 139-142.*

Nu avem cum ne pronunța categoric în favoarea uneia sau celeilalte versiuni. După părerea noastră, însă, „Ziarul științelor" și almanahurile sale — producție a trustului de presă al lui Stelian Popescu — nu reprezintă una dintre sursele informaționale și bibliografice cele mai demne de încredere.

RECITIȚI-NE !

A. TOMESCU *din* Adjud, jud. Vrancea : „Susțin cu tărie că monumentul de la Tișița, de lîngă Mărășești, ce reprezintă o femeie, care ține o sabie ridicată cu amîndouă mîinile deasupra capului, simbolizează România, care, în 1917, a mobilizat toate forțele și sub lozinca «Pe aici nu se trece», a făcut zid de netrecut și dușmanul a fost înfrînt. Alții susțin că monumentul respectiv reprezintă pe Ecaterina Teodoroiu. Care e adevărul ?"

Recitiți articolul Monumentul „Victoria de la Mărășești", *publicat în „Magazin istoric", an I, nr. 4/1967, pp. 13-14, apărut chiar sub semnătura autorului monumentului respectiv, sculptorul Oscar Han.*

CU MULȚUMIRI

CONST. D. LAZAR, Iași : *am citit cu explicabilă satisfacție cuvintele despre bucuria pe care, așa cum ne scrieți,* „apariția «Magazinului istoric» a adus-o în viața noastră a tuturor, o bucurie pe care ne-o întrețineți de atîția ani, punîndu-ne la dispoziție o seamă de articole cu evenimente pe care nu le-am fi putut avea la îndemînă atît de ușor".

Mulțumindu-vă călduros pentru felicitări și urări, vă promitem că într-unul din numerele viitoare vom căuta să răspundem dorinței dv. de a afla despre „sistemul electoral în perioada interbelică". *În această privință v-ar putea fi de folos, credem, și suita de articole* Din însemnările unui fost reporter parlamentar, *apărută în revista noastră, nr. 7, 8, 9 și 10/1971, care cuprinde o serie de aspecte semnificative în problema care vă interesează.*

*

MARIN SATACHE, Craiova : *Vă mulţumim pentru fotografiile expediate, ca şi pentru propunerea de a ne mai trimite altele. Nu ar fi nici o problemă pentru noi să respectăm cele trei condiţii puse de dv. şi pe care le găsim pe deplin justificate. Dispunînd, însă, de o mare abundenţă de clişee privind cel de-al doilea război mondial, nu mai avem nevoie de surse suplimentare.*

*

ADRIAN ANDREESCU, Bucureşti : *Din cauza condiţiilor tehnice, nici o revistă lunară nu are zi fixă de apariţie. Credem că ultimele numere ale „Magazinului istoric" — cele de după trecerea la noul gen de tipar — vă satisfac şi din punct de vedere al calităţii ilustraţiilor.*

Ne gîndim, desigur, la viitorul concurs şi sîntem de acord că el trebuie să aibă un grad sporit de dificultate. Vom ţine seama de sugestia dv.

*

EMIL MOSCALU din Bucureşti *face următoarea precizare ca răspuns la întrebarea pusă de cîţiva cititori :* „În materialul publicat de mine («Magazin istoric», nr. 5/1972, pp. 14-19) în referirile la existenţa uniunilor de triburi dacice din Valea Mureşului şi a celor trei din zona extracarpatică (sec. II-I î.e.n.) am folosit determinarea făcută de numismatul C. Preda".

*

CUCIUMATU H. CHIRA, *din* Urziceni, *întreabă dacă în iulie 1830 sau în iulie 1848 bancherul şi omul politic francez Jacques Laffitte a rostit cuvintele : „De acum încolo vor stăpîni bancherii". Fiind unul dintre conducătorii orléaniştilor, Jacques Laffitte l-a ajutat pe Ludovic Filip, din ramura Orléans, să devină, în 1830, rege al Franţei. Tot atunci, în iulie 1830, Laffitte a rostit cuvintele la care vă referiţi şi care s-au adeverit prin consolidarea poziţiei politice a aristocraţiei franceze din Franţa (fapt care i-a atras lui Ludovic Filip porecla de „regele bancher"). De altminteri, Jacques Laffitte a murit în anul 1844.*

*

DINCĂ DRAGOMIR, Craiova. *S-ar putea să aveţi dreptate şi numele celor zece săteni presupuşi a fi fost în oastea lui Mircea cel Bătrîn să nu fie autentice. Dar existenţa unei legături cu bătălia de la Rovine îl determină pe cititorul nostru la supoziţia avansată.*

*

GHEORGHE TAMAŞ, Bozinta Mare, jud. Maramureş ; ION P. MELEOANEA, comuna Olimpeşti, jud. Gorj ; ing. IULIU D. MARCU, Focşani-Vrancea ; EMILIAN SATMARI, Constanţa ; IOAN NANU, Cîmpina, jud. Prahova ; ION M. CIOACA, comuna Greci, jud. Tulcea ; ION GHEORGHE, Bucureşti ; IOAN ALEX. CORTEA, comuna Schitu Goleşti, jud. Argeş ; GEORGE BOTA, comuna Lipova, jud. Arad ; STAN PETRUS, Bucureşti ; prof. CONSTANTIN ŞTEFĂNESCU, comuna Ogrezeni, jud. Ilfov ; DUMITRU E. CALVOCORESCU, Bucureşti ; FRANCISC F. SZABO, Timişoara ; ION ARMASU, Bucureşti :

Am notat sugestiile dv. Vă mulţumim pentru critici şi aprecieri.

Nicolae MINEI

În pagina 21, din numărul trecut al revistei noastre, explicaţia la fotografia reprezentînd redacţia revistei „Viaţa românească", a apărut incompletă. Reproducem paragraful cu completările respective : „Redacţia revistei, planul întîi, de la stînga la dreapta : G. Ibrăileanu, C. Stere, A. Philippide, N. Gane, Paul Bujor ; planul doi : Al. N. Gane, Ion Botez, Constantin Botez, dr. George Pascu, Gheorghe din Moldova (Kernbach) ; planul trei : Octav Botez, M. Carp, dr. I. I. Mironescu, Petre Iliescu (tipograful).

CE VOM CITI ÎN NUMĂRUL VIITOR AL REVISTEI

● Miraculoasa lume a tracilor ● „...Ceva nu este în regulă cu mareşalul Antonescu..." — mărturii germane despre insurecţia de la 23 August 1944 ● Martiriul lui Jean Moulin ● Strălucitii generali ai lui Avram Iancu ● Specialişti de peste hotare despre Ovidiu şi opera sa ● Drumul unei cărţi rare ● Cum a fost asasinat Leonte Filipescu ● Traian Vuia — premieră mondială la Montesson ● Divinul şi infernalul Paganini ● Un proces de lez-majestate la Roman acum 100 ani ● „Străbunicul" automobilului: 3 roţi, 4 km/oră ● Cine a inventat scrisorile ? ● Zîmbete din cronici ● Enigmistică ●

CONTENTS

CRISTIAN POPIȘTEANU A New History on the Romanian Soil..2
NICOLAE COPOIU Panait Istrati and Stefan Gheorghiu.....5
DUMITRU BERCIU The Ancient Thracian Inheritance 10
ANDRÉ CASTELOT The Fall of Bastille 18
ȘTEFAN PASCU Avram Iancu (Transylvania 1848) 24
***GHEORGHI DIMITROV**: 90 Years since His Birth 31
I. CUPȘA The Battles of Mărăști, Mărășești and Oituz (1917)....38
ANDREI SILARD, BRUNO FREI and **SHRI MUKULBHAI KALARTHI** Mahatma Gandhi..43
N. MINEI and ȘT. S. GOROVEI At Gripsholm Castle (Sweden): The Portrait of Princess Zoe Ghika-Maruzzi (1777) 52
G. TĂNĂSESCU Constanța, August 1972. The First International Congress of Ovid Studies..54
RADU CREȚEANU The Olympic Oath 58
M. LACS A Fighter and a Martyr — Max Wexler (1870 - 1917)..62
A. STRINDBERG The End of the World Did not Happen..71
FLORIN HERA From the History of Elections in USA....77
N. STOICESCU Historical Dictionary — The Tax 83
N. GĂLĂTESCU The Misadventures of the Cruiser DEUTSCHLAND 85
H. DUMITRU The Love Affairs of Carol II (1919 - 1927)....90

SOMMAIRE

CRISTIAN POPIȘTEANU Histoire nouvelle en terre roumaine ..2
NICOLAE COPOIU Panait Istrati et Ștefan Gheorghiu.....5
DUMITRU BERCIU L'ancien héritage thrace 10
ANDRÉ CASTELOT La prise de la Bastille 18
ȘTEFAN PASCU Avram Iancu (Transylvanie 1848) 24
***GHEORGHI DIMITROV**: 90 ans depuis sa naissance 31
I. CUPȘA Les batailles de Mărăști, Mărășești et Oituz (1917) 38
ANDREI SILARD, BRUNO FREI et **SHRI MUKULBHAI KALARTHI** Mahatma Gandhi.....43
N. MINEI et ȘT. S. GOROVEI Au château de Gripsholm(Suède): Le portrait de la princesse Zoe Ghika-Maruzzi (1777) 52
G. TĂNĂSESCU Constanța, août 1972. Le premier Congrès international d'études sur Ovide..54
RADU CREȚEANU Le serment olympique 58
M. LACS Un militant et un martyr — Max Wexler (1870-1917) 62
A. STRINDBERG La fin du monde n'est pas arrivée.....71
FLORIN HERA L'histoire électorale aux Etats Unis.....77
N. STOICESCU Dictionnaire historique — L'impôt.....83
N. GĂLĂTESCU Les mésaventures du cuirassé DEUTSCHLAND 85
H. DUMITRU Les aventures amoureuses de Carol II (1919-1927) 90

СОДЕРЖАНИЕ

КРИСТИЯН ПОПИШТЯНУ Новая история на румынской земле 2
НИКОЛАЕ КОПОЮ Панаит Истрати и Штефан Георгиу..5
ДУМИТРУ БЕРЧУ Древнее фракийское наследство 10
А. КАСТЕЛО Взятие Бастилии 18
ШТЕФАН ПАСКУ Аврам Янку (Трансильвания, 1848 г.)..24
***ГЕОРГИЙ ДИМИТРОВ: 90 лет со дня рождения** 31
И. КУПША Битвы в Мэрэштях, Мэрэшештях и Ойтузе (1917) 38
АНДРЕЙ СИЛАРД, БРУНО ФРЕЙ, ШРИ МУКУЛБАЙ КАЛАРТИ Махатма Ганди..43
Н. МИНЕЙ, Ш.С. ГОРОВЕЙ В замке Грипсхолм (Швеция): портрет принцессы Зое Гика-Маруцци (1777) 52
Г. ТЭНЭСЕСКУ Констанца, август 1972. Первый Международный съезд, посвященный поэту Овидиу 54
Р. КРЕЦЯНУ Олимпийская клятва 58
М. ЛАКС Макс Векслер, борец и мученик (1870 - 1917) 62
А. ШТРИНДБЕРГ Конец мира не состоялся 71
ФЛОРИН ХЕРА История выборов в США.....77
Н. СТОИЧЕСКУ Исторический словарь: дань 83
Н. ГЭЛЭТЕСКУ Неудачи броненосца ДЕЙТЧЛАНД 85
Х. ДУМИТРУ Любовные приключения Карола II-го (1919-1927) 90

INHALT

CRISTIAN POPIȘTEANU Neue Geschichte auf rumänischem Boden 2
NICOLAE COPOIU Panait Istrati und Ștefan Gheorghiu.....5
DUMITRU BERCIU Die alte thrakische Erbschaft 10
ANDRÉ CASTELOT Der Sturz der Bastille 18
ȘTEFAN PASCU Avram Iancu (Transsilvanien 1848) 24
***GEORGIJ DIMITROFF**: 90 Jahre seit seiner Geburt 31
I. CUPȘA Die Schlachten von Mărăști, Mărășești und Oituz (1917) 38
ANDREI SILARD, BRUNO FREI und **SHRI MUKULBHAI KALARTHI** Mahatma Gandhi..43
N. MINEI und **ȘT. S. GOROVEI** Im Schloss Gripsholm (Schweden): Das Bildnis der Fürstin Zoe Ghika-Maruzzi (1777)..52
G. TĂNĂSESCU Constanța, August 1972. Der erste internationale Kongress über Ovid..54
RADU CREȚEANU Der olympische Eid 58
M. LACS Ein Kämpfer und Märtyrer — Max Wexler (1870-1917) 62
A. STRINDBERG Das Ende der Welt hat sich nicht ereignet..71
FLORIN HERA Aus der Geschichte der Wahlen in den Vereinigten Staaten 77
N. STOICESCU Geschichtslexikon — Die Steuer 83
N. GĂLĂTESCU Die Missgeschicke des Kreuzers DEUTSCHLAND 85
H. DUMITRU Die Liebesgeschichten Carols II.(1919-1927) 90

ABONNEMENTS: ROMPRESFILATELIA — Serviciul Import — Export presă, București, Calea Griviței nr. 64-66, P.O.B. — 2001

magazin istoric

București, str. Onești, nr. 5 — Sectorul 1, Oficiul poștal Nr. 1, telefon 16 68 72, 15 16 68

REDACTORI: Ioan Dragomirescu, Ștefan Sorin Gorovei, Vasile Șimandan, I. M. Ștefan, Marian Ștefan, Valentin Urum, Domnica Zavoiciuschi
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA GRAFICĂ: Radu Ion Popescu

Apare lunar. se găsește de vînzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.
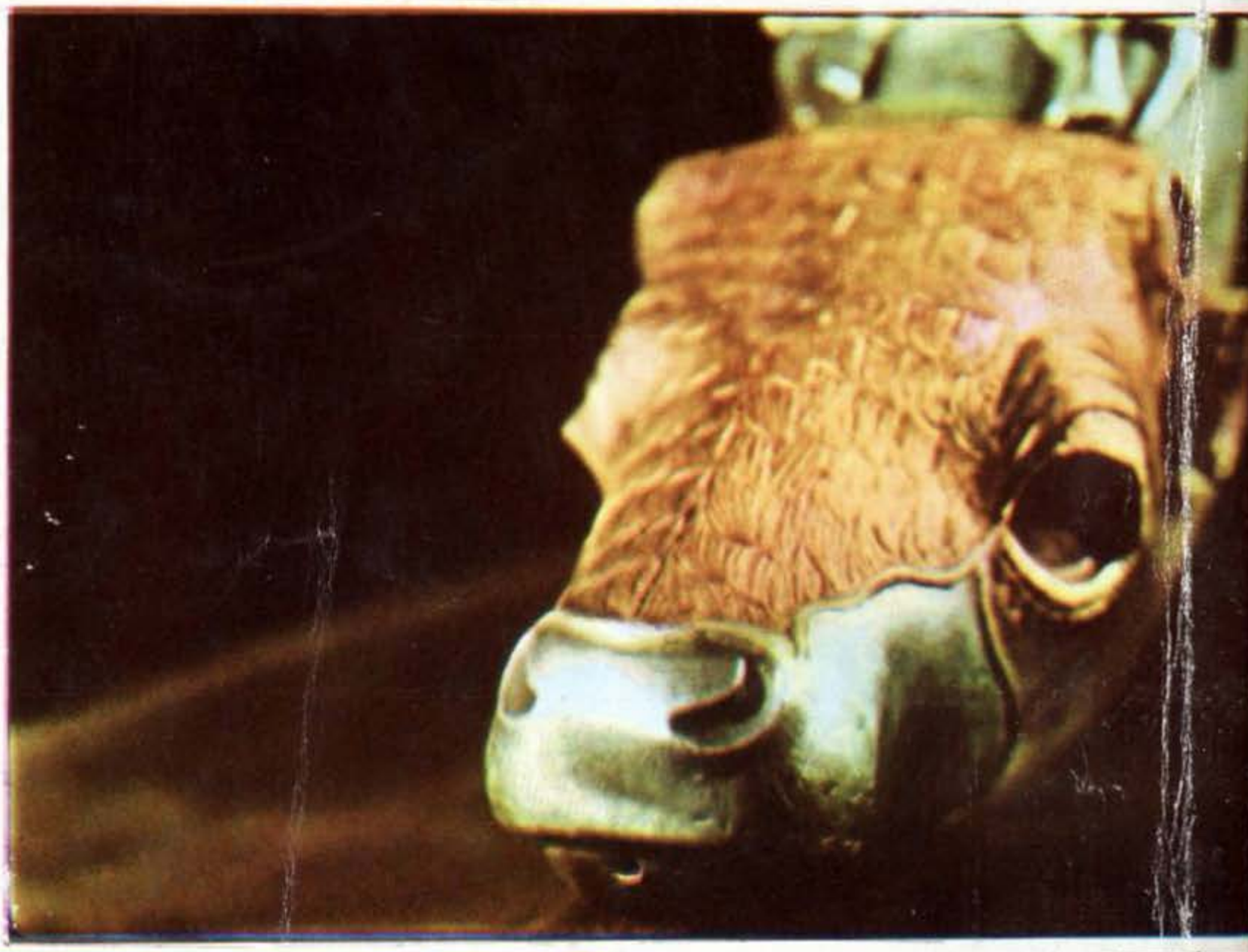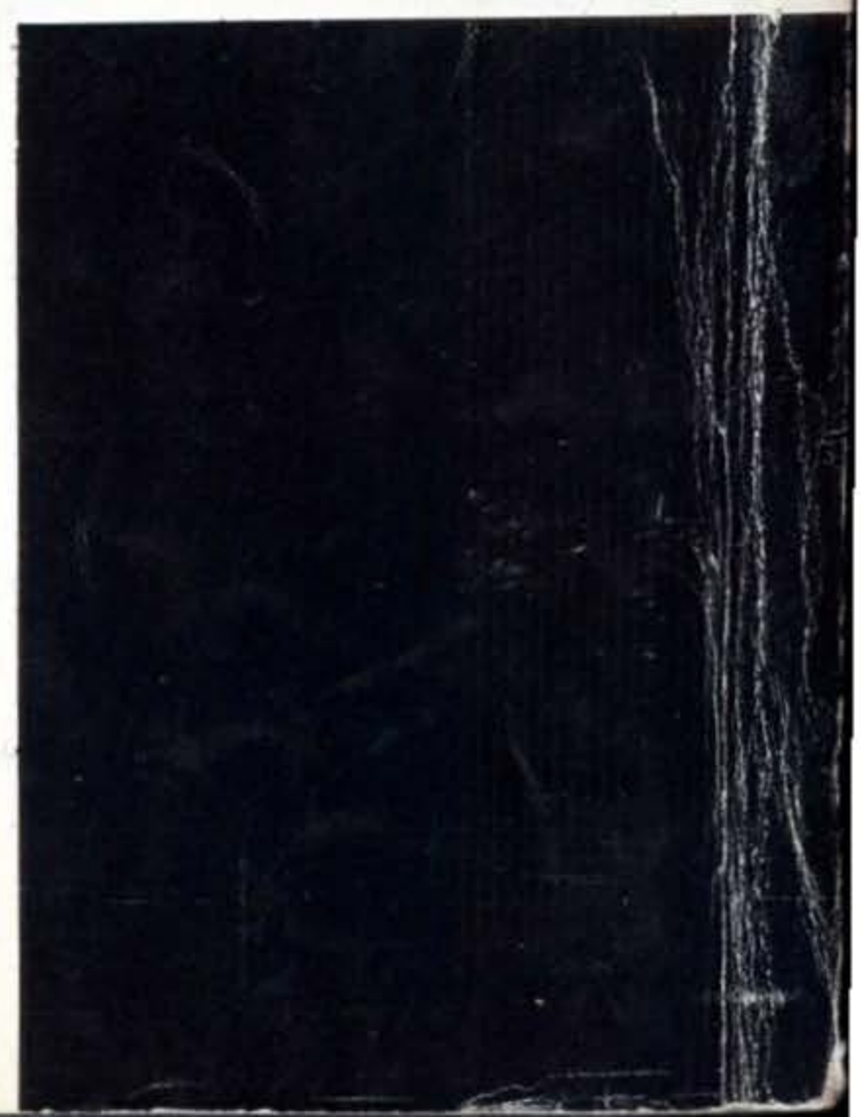
Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii" — București